

ศรัทธาแห่งชีวิต

สุจินต์

ศรัทธา แห่ง ชีวิต

ม.ล.ชูชาติ กำภู

๑๐๐ ปี ชาตกาลบิดาแห่งชลกร

๔ มกราคม ๒๕๔๙

ศรัทธาแห่งชีวิต

ม.ล. ชูชาติ กำภู

วันที่ ๕ กรกฎาคม ๒๔๕๖
เนื่องด้วยสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้
ข้าพเจ้าได้เข้ารับราชการในตำแหน่งเสนาบดีกรมวัง
และข้าพเจ้าได้เข้ารับราชการในตำแหน่งเสนาบดีกรมวัง
และข้าพเจ้าได้เข้ารับราชการในตำแหน่งเสนาบดีกรมวัง
และข้าพเจ้าได้เข้ารับราชการในตำแหน่งเสนาบดีกรมวัง
และข้าพเจ้าได้เข้ารับราชการในตำแหน่งเสนาบดีกรมวัง
และข้าพเจ้าได้เข้ารับราชการในตำแหน่งเสนาบดีกรมวัง
และข้าพเจ้าได้เข้ารับราชการในตำแหน่งเสนาบดีกรมวัง
และข้าพเจ้าได้เข้ารับราชการในตำแหน่งเสนาบดีกรมวัง
และข้าพเจ้าได้เข้ารับราชการในตำแหน่งเสนาบดีกรมวัง
และข้าพเจ้าได้เข้ารับราชการในตำแหน่งเสนาบดีกรมวัง
และข้าพเจ้าได้เข้ารับราชการในตำแหน่งเสนาบดีกรมวัง

ขอเรียนแสดงความยินดีถึงทุก ๆ คนในสังกัด
นับเป็นความยินดีอย่างยิ่งที่ได้มีข้าพเจ้าได้
สมัครอยู่ในสังกัดของเจ้าแม่

"ข้าพเจ้าขอเรียนถึงทุก ๆ คนว่า "ข้าพเจ้า"
(ที่เขียนในจดหมายในกรณีว่า "Kambhu")
ขอเรียนให้ทราบว่าข้าพเจ้าขอเรียนถึงทุก ๆ คน
ขอเรียนจากพระเทพมุนีเจ้าอาวาสวัดสุทัศน์ฯ พระอาราม
วัดสุทัศน์ฯ ซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้มีพระเทพมุนีเจ้าอาวาสวัดสุทัศน์ฯ
มาขอเรียนให้ทราบด้วย
ขอเรียนถึงทุก ๆ คนว่าข้าพเจ้าขอเรียนถึงทุก ๆ คน
มีพระเทพมุนีเจ้าอาวาสวัดสุทัศน์ฯ
ขอเรียน

๑๖/๗/๕๖

เสด็จพระราชดำเนิน ณ เขื่อนเจ้าพระยา จ.ชัยนาท

เสด็จพระราชดำเนิน บนสันเขื่อนภูมิพล จ.ตาก
ในวันทรงกระทำพิธีเปิดเขื่อน
๑๗ พฤษภาคม ๒๕๐๗

เสด็จพระราชดำเนิน ทอดพระเนตรอุโมงค์คั่นน้ำ เขื่อนภูมิพล จ.ตาก

မြတ်နိုးစွာ အကျဉ်းချုပ် ဖော်ပြပါအတိုင်း
အကျဉ်းချုပ် ဖော်ပြပါအတိုင်း
အကျဉ်းချုပ် ဖော်ပြပါအတိုင်း
၁၁၁

พลตรี พระยาสุรเสนา พร้อมด้วยคุณหญิง และบุตรธิดาทุกคน

ถ่ายเมื่อทำบุญอายุครบ ๖๐ ปี พ.ศ. ๒๔๘๘

แถวหลัง(จากซ้ายไปขวา) ม.ล.เชิงชาญ, ม.ล.พิชิต, ม.ล.เอกไชย, ม.ล.ชิดเชื้อ, ม.ล.สุชาติ, ม.ล.ชานชื่น, ม.ล.อชิต, ม.ล.ชินชัย, ม.ล.ชูจิต

แถวกลาง (นั่ง) ม.ล.ชดช้อย, คุณหญิงสุรเสนา, พลตรีพระยาสุรเสนา, ม.ล.อบชื่น

ม.ล.ชูชื่น

หม่อมหลวงชูชาติ กำภู และ คุณหญิง โฉมศรี กำภู ณ อยุธยา

เพื่อทุกท่านที่มีศรัทธาในชีวิต

เมื่อหม่อมหลวงชูชาติ กำภู ยังมีชีวิตอยู่ (พ.ศ. ๒๔๔๘-๒๕๑๒) ท่านทำงานหนักตลอดเวลา ในขณะที่นั้นหลายท่านคงไม่คาดคิดว่าผลงานที่ท่านได้สร้างและวางรากฐานไว้ในอดีตจะสัมฤทธิ์ผลและเป็นประโยชน์ ต่อประเทศชาติมากถึงเพียงนี้ มาทราบและเห็นผลชัดเจนก็เมื่อกาลเวลาได้นำพาให้ ม.ล.ชูชาติ กำภู จากพวกเราไปแล้ว หากจะนับเนื่องเป็นอายุของท่านก็ครบหนึ่งศตวรรษพอดี

คงมีหลายท่านที่รับทราบถึงความรู้สึกนี้เช่นกัน และยังเมื่อได้มีการค้นคว้าข้อมูลในอดีต และสอบถามประสบการณ์จากบุคคลใกล้ชิดที่ได้รับรู้ และปฏิบัติงานรับใช้ท่าน ผสานกับการร้อยเรียงตัวอักษรเป็นหนังสือสารคดีชีวิต ใช้ชื่อว่า **“ศรัทธาแห่งชีวิต ม.ล.ชูชาติ กำภู”** ยิ่งทำให้ประจักษ์ถึงผลงานของวิศวกรผู้ยิ่งใหญ่แห่งศตวรรษ ผู้เปี่ยมด้วยวิสัยทัศน์ในทุกด้าน และความซื่อสัตย์สุจริต

ในฐานะประธานมูลนิธิ ม.ล.ชูชาติ กำภู ขอขอบพระคุณท่านอธิบดีกรมชลประทานและข้าราชการในสังกัด นายกสภาคมนตรี เก่าวิศวกรรมชลประทาน ในพระบรมราชูปถัมภ์ ตลอดจนผู้มีส่วนร่วมในการจัดพิมพ์หนังสือ **“ศรัทธาแห่งชีวิต ม.ล.ชูชาติ กำภู”** เพื่อเป็นอนุสรณ์ในวาระครบรอบ ๑๐๐ ปี ของ ม.ล.ชูชาติ กำภู หวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือ **“ศรัทธาแห่งชีวิต ม.ล.ชูชาติ กำภู”** จะเป็นสัญลักษณ์ของการสร้างศรัทธาให้กับทุกท่าน อันจะเป็นพลังที่จะทำผลงานที่เป็นประโยชน์เพื่อชาติบ้านเมือง ดังคำขวัญที่ท่าน ม.ล.ชูชาติ กำภู ได้มอบไว้ให้เหล่าชลกรยึดถือว่า

“ชีวิตคนเรานั้นสั้นนัก แต่ผลงานนั้นยืนยาว”

(คุณหญิงโฉมศรี กำภู ณ อยุธยา)

ประธาน มูลนิธิ ม.ล.ชูชาติ กำภู

สารจากประธานคณะกรรมการจัดทำ หนังสือ ๑๐๐ ปี ม.ล.ชูชาติ กำภู

ศรัทธาที่แน่วแน่ นำสุขมาให้

ในวาระครบรอบ ๑๐๐ ปี แห่งชาตกาลของอดีตอธิบดี ม.ล.ชูชาติ กำภู **"บิดาชาลกร"** หรือ **"ครู"** ของนักเรียนช่างชลประทาน ข้าพเจ้าได้รับมอบหมายจากมูลนิธิ ม.ล.ชูชาติ กำภู และสมาคมศิษย์เก่าวิศวกรรมชลประทานในพระบรมราชูปถัมภ์ ให้เป็นประธานคณะกรรมการจัดทำหนังสือที่ระลึกครบรอบ ๑๐๐ ปี ม.ล.ชูชาติ กำภู

ในการจัดทำครั้งนี้ มุ่งเน้นนำเสนอข้อมูลแบบเจาะลึก ด้วยการศึกษาค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลทุกด้านอย่างละเอียด ไม่ว่าจะเป็นหนังสือ เอกสารเก่า ภาพถ่าย และโดยเฉพาะการสัมภาษณ์บุคคลที่ใกล้ชิดในแต่ละช่วงชีวิตของ ม.ล.ชูชาติ กำภู ทำให้ทราบว่ายังมีอีกหลายแง่มุมในชีวิตของท่านที่บุคคลทั่วไปยังไม่ทราบ เป็นแง่มุมอันสะท้อนความจริงว่าชีวิตของท่านมีแต่งงานและความปรารถนาดีต่อประเทศชาติ การทำงานของท่านดำเนินไปเฉกเช่นธรรมเทศนา ที่แสดงโดยท่านพุทธทาสภิกขุ ตอนหนึ่งว่า

"งานคือชีวิต ชีวิตคืองาน ทำงานให้สนุก และมีความสุขกับงาน"

ม.ล.ชูชาติ กำภู เป็นผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกลในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการพัฒนาแหล่งน้ำ ดังผลงานเขื่อนเจ้าพระยา และเขื่อนภูมิพล ด้านการวางรากฐานการศึกษา ด้านการพัฒนาไฟฟ้าพลังน้ำ ด้านทำนุบำรุงศาสนาและการสาธารณสุข ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นผลงานที่ท่านได้สร้างไว้เป็นวงจรชีวิตของพวกเขาชาวชลประทาน และประชาชนไทย

ความสำเร็จในโครงการต่าง ๆ ที่ท่านได้สร้างไว้ เป็นผลจากการมุ่งทำประโยชน์ต่อประเทศชาติโดยไม่หวังสิ่งตอบแทนใด ๆ ดังประจักษ์ได้จากคำดำรงชีวิตของท่าน และบุคคลที่ใกล้ชิดท่าน ซึ่งปัจจุบันยังใช้ชีวิตอย่างพอเพียง ทว่า เต็มเปี่ยมไปด้วยศรัทธาที่มีต่อครู ศิษย์บางท่านกล่าวถึงครูทั้งน้ำตา จากประสบการณ์ในอดีตที่ได้รับใช้และได้รับความเมตตาจากครู หลายท่านกล่าวถึงเหตุการณ์สำคัญที่ผ่านมานานนับศตวรรษ เสมือนหนึ่งว่าเพิ่งเกิดขึ้นเมื่อวันวาน

ด้วยศรัทธาต่อผลงานและการดำเนินชีวิตของหม่อมหลวงชูชาติ กำภู มุลนิธิ ม.ล.ชูชาติ กำภู และสมาคมศิษย์เก่าวิศวกรรมชลประทานในพระบรมราชูปถัมภ์ จึงได้จัดพิมพ์หนังสือ "ศรัทธาแห่งชีวิต ม.ล.ชูชาติ กำภู" ในวาระฉลองครบรอบหนึ่งร้อยปีแห่งชาตกาลของท่าน เพื่อเป็นอนุสรณ์ให้คนรุ่นหลัง ตลอดจนผู้ที่สนใจได้ศึกษาเรียนรู้ อันนับเป็นอนุสรณ์ที่เกิดจากความศรัทธาอีกชิ้นหนึ่ง หลังจากที่เรามีอนุสาวรีย์ของท่าน ณ กรมชลประทาน ปากเกร็ด มีอาคารหอประชุม ม.ล.ชูชาติ กำภู ณ โรงเรียนช่างชลประทาน หรือ วิทยาลัยการชลประทานในปัจจุบัน

ข้าพเจ้าปรารถนาว่าหนังสือ "ศรัทธาแห่งชีวิต ม.ล.ชูชาติ กำภู" จะเป็นประโยชน์ต่อทุกท่าน ที่มีศรัทธาในการทำความดี อันเป็นคุณประโยชน์ต่อตนเองและประเทศชาติ ดังพุทธภาษิตที่ว่า

สทฺธา สาธุ ปตฺถุจฺจิตฺตา...สุขา สทฺธา ปตฺถุจฺจิตฺตา

ศรัทธาที่แน่วแน่ ยังประโยชน์ให้สำเร็จ

ศรัทธาที่แน่วแน่ นำสุขมาให้

ท้ายที่สุดนี้ ขอกราบขอบพระคุณ ราชสกุลกำภู คุณหญิงโฉมศรี กำภู ณ อยุธยา ประธานมูลนิธิ ม.ล.ชูชาติ กำภู ที่ได้ให้คำแนะนำและคำปรึกษา ตลอดจนนายกสมาคมศิษย์เก่าวิศวกรรมชลประทานในพระบรมราชูปถัมภ์ และทุกท่านที่มีส่วนร่วมรังสรรค์หนังสือ "ศรัทธาแห่งชีวิต ม.ล.ชูชาติ กำภู" ไว้เป็นผลงานแห่งความศรัทธาที่จะรำลึกถึง ม.ล.ชูชาติ กำภู "บิดาชลกร" หรือ "ครู" ของพวกเราตลอดไปไม่รู้ลืม

นายปรามอทย์ ไหม้กัลด

ประธานคณะกรรมการจัดทำ

หนังสือ ๑๐๐ ปี ม.ล.ชูชาติ กำภู

สาร จากอธิบดีกรมชลประทาน

ม.ล.ชูชาติ กำภู เป็นปูชนียบุคคลของชาวชลประทาน ผู้สร้างผลงานสำคัญไว้ให้ประเทศชาติเป็นเอนกอนันต์ ด้วย **“ทิพยวิสัยทัศน์”** รอบด้าน ทั้งด้านพัฒนาแหล่งน้ำของชาติ ด้านพัฒนางานพลังงานของชาติ ด้านพัฒนาสังคมและการสาธารณสุข และด้านการศึกษา ศาสนา และศิลปะวัฒนธรรม

ดังปรากฏให้สาธารณชนประจักษ์ชัด จากเขื่อนเจ้าพระยาใหญ่ เขื่อนภูมิพล โรงไฟฟ้าลิกไนต์ บริษัท ปูนซิเมนต์ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย โรงเรียนการชลประทาน ฯลฯ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นผลงานอันมีบทบาทต่อการพัฒนาชาติให้เจริญก้าวหน้า ทั้งทางด้านเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมตราบนานวันนี้

กล่าวได้ว่า ม.ล.ชูชาติ กำภู คือประทีปแห่งการชลประทานและการพลังงานของชาติ ผู้เป็นทั้งนักคิด นักวางแผน นักปฏิบัติ เป็นข้าราชการที่เปี่ยมด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เป็นครูที่เปี่ยมด้วยจิตวิญญาณของการ **“ให้”** ทั้งความรู้และความเมตตาแก่ศิษย์ เป็นนักบริหารคนไทยที่องค์การสากล เช่น ธนาคารโลก องค์การสหประชาชาติ ให้การยอมรับนับถือ และเป็น **“สัตบุรุษ”** หรือผู้เปี่ยมด้วยสัมมาทิฐิ อย่างหาได้ยากยิ่งในรอบศตวรรษ

หนังสือ **“ศรัทธาแห่งชีวิต ม.ล.ชูชาติ กำภู”** ที่จัดทำขึ้นในวาระครบรอบหนึ่งศตวรรษแห่งชาตกาล ม.ล.ชูชาติ กำภู จึงมิได้เป็นเพียงการแสดงมุทิตาจิตแต่ปูชนียบุคคล อันควรค่าแก่การบูชาท่านหนึ่งเท่านั้น หากยังเปรียบเสมือน **“มรดกทางปัญญา”** สำหรับอนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้ เพื่อก้าวตามรอยแห่ง **“สัตบุรุษ”** ผู้พัฒนาชาติด้วยชีวิตที่เปี่ยมด้วยศรัทธา เฉกเช่น ม.ล.ชูชาติ กำภู นั่นเอง

นายสามารถ โชคคณาพิทักษ์

อธิบดีกรมชลประทาน

ศรัทธาแห่งชีวิต ๑๐๐ ปี ม.ล.ชูชาติ กำภู

๔ มกราคมของทุกปี เป็นวาระสำคัญที่ศิษย์ทั้งหลายมาร่วมใจกันวางแจกันดอกไม้เพื่อแสดงความระลึกถึง ม.ล.ชูชาติ กำภู ณ อนุสาวรีย์ของท่าน ในบริเวณกรมชลประทาน ปากเกร็ด

๔ มกราคม ๒๕๕๙ อันเป็นศตวรรษวาระแห่งชีวิตของท่าน ในนามผู้แทนศิษย์เก่าวิศวกรรมชลประทานทุกคน ขอมอบ“หนังสือ ศรัทธาแห่งชีวิต ม.ล.ชูชาติ กำภู” เป็นสารัตถะในการดำเนินชีวิตและผลงานของท่านในด้านต่าง ๆ โดยมุ่งหวังให้ศิษย์เก่าทั้งหลาย และบุคคลทั่วไป ได้ทราบและตระหนักถึงคุณูปการของท่านอันเปรียบเสมือนบิดาแห่งการชลประทาน

ขอให้ศิษย์ผู้มีศรัทธาใน ม.ล.ชูชาติ กำภู บิดาแห่งชาวชลประทาน ทุกคนจงนำบริบทแห่งความรู้ที่ได้จากผลงานของท่านไปใช้เป็นเครื่องเตือนใจว่า ความยิ่งใหญ่ของคนคนหนึ่งสามารถดำรงคงอยู่และได้รับการยกย่องกล่าวถึงอยู่นานนับศตวรรษได้ เพราะความยิ่งใหญ่ นั้นเกิดจากการให้ มิใช่มุ่งเพื่อการรับและการตักตวงเพียงเพื่อผลประโยชน์และสนองอำนาจแห่งตน

๑๐๐ ปี ม.ล.ชูชาติ กำภู เป็นบทพิสูจน์ถึงความยิ่งใหญ่ของการให้และการอุทิศตนทำงานเพื่อชาติบ้านเมืองอย่างแท้จริง ขอให้ศิษย์ทุกคนระลึกถึงคำขวัญลูกชลประทานที่ท่านมอบให้แก่พวกเรา “จงช่วยกันรักษามรดกของตระกูล ที่ผู้ใหญ่ได้สร้างสมไว้ให้ จนเป็นปีกแผ่นครบครัน เป็นหน้าที่ของทุกคน แล้วทุกคนยังต้องรักษาไว้ซึ่งศักดิ์ศรี สามัคคี และพิริยะ นีคือมงคลของลูกชลประทาน”

นายละเอียด สายน้ำเขียว

นายกสมาคมศิษย์เก่าวิศวกรรมชลประทาน ในพระบรมราชูปถัมภ์

สารบัญ

ศรัทธาแห่งชีวิต ม.ล.ชูชาติ กำภู

บทที่ ๑ :	ทิพย์วิสัยทัศน์ อันประเสริฐ	๒๙
บทที่ ๒ :	ชีวิตวัยเยาว์ ชื่อ “ชูชาติ” ต้องชูชาติ	๔๓
บทที่ ๓ :	บิดาแห่งชลกร ณ โรงเรียนเสื่อรำแพน	๖๑
บทที่ ๔ :	มรดกของพ่อ	๗๓
บทที่ ๕ :	นายช่างผู้มองการณ์ไกล	๘๙
บทที่ ๖ :	เจ้าพระยาใหญ่ ธงชัยแห่งชลกร	๑๐๑
บทที่ ๗ :	เขื่อนภูมิพล ผลงานเกริกไกร	๑๑๕
บทที่ ๘ :	รับเสด็จฯ สามเขื่อน	๑๒๙
บทที่ ๙ :	อธิบดีผู้ซื้อลัตยและยึดมั่นหลักวิชาการ	๑๔๓
บทที่ ๑๐ :	อธิบดี ๒๔ ชั่วโมง	๑๕๓
บทที่ ๑๑ :	ครูผู้ “ให้” ครบวงจร	๑๖๕
บทที่ ๑๒ :	กำเนิดวัดชลประทานรังสฤษฎ์	๑๗๗
บทที่ ๑๓ :	ชีวิตนั้นสั้น ผลงานลึ้นยาว	๑๙๓
บทที่ ๑๔ :	ปฏิทินชีวิต ม.ล.ชูชาติ กำภู	๒๐๑
	- ประวัติการรับราชการโดยสังเขป	
	- ลำดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์	
	- หน้าที่ราชการพิเศษ	
	- งานพิเศษในประเทศ	
	- งานพิเศษต่างประเทศ	
	- การร่วมประชุมและไปราชการต่างประเทศ	
บทที่ ๑๕ :	ประวัติการชลประทานของประเทศไทย	๒๑๙

บทความพิเศษ :

มูทิตาจิต แต่...ม.ล.ชูชาติ กำภู :	จุลนภ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา องคมนตรี	๒๓๑
หากไม่มี ม.ล.ชูชาติ กำภู :	สวัลดี วัฒนายากร องคมนตรี	๒๓๗
MEMORIAL FOR KHUN PHOA : Kawi Kambhu		๒๔๓
บรรณานุกรม		๒๔๗

โรงพยาบาลและ

และ

ด้านกฎพัฒนา แหล่งน้ำของชาติ

- พัฒนางานด้านสำรวจภูมิวิทยาอุทกวิทยา และธรณีวิทยา
- พัฒนางานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (มีคอมพิวเตอร์เป็นหน่วยงานแรก)
- พัฒนางานวิเคราะห์ วิจัย
- พัฒนางานด้านแผนภาพและการพิมพ์
- พัฒนาระบบงานด้านแผนงานและงบประมาณ
- พัฒนางานด้านอุทก จัดตั้งสถานีทดลองการใช้น้ำของพืช
- งานพัฒนาแหล่งน้ำ อาทิ

ระบบชลประทานแบบรวมศูนย์

- พัฒนางานด้านออกแบบ
- หน้าที่พิเศษ
 - รองประธานคณะกรรมการชลประทาน และระบายน้ำระหว่างประเทศ ที่ปารีส อนุคารโลก
 - ประธานกรรมการในคณะกรรมการวิชาการชลประทาน และคลองระหว่างประเทศ
 - เขียนนายก
 - เขียนภูมิพล
 - เขียนเจ้าพระยา
 - โครงการพัฒนาแหล่งน้ำภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
 - เขียนกวีลม

งานการพัฒนา โรงงานของชาติ

- ก่อสร้างเขื่อนผลิตกระแสไฟฟ้า
- ก่อตั้งโรงไฟฟ้าลิกไนท์
- ก่อตั้งบริษัทปูนซีเมนต์
- โรงไฟฟ้ากระบี่
- บริษัทชลประทานซีเมนต์

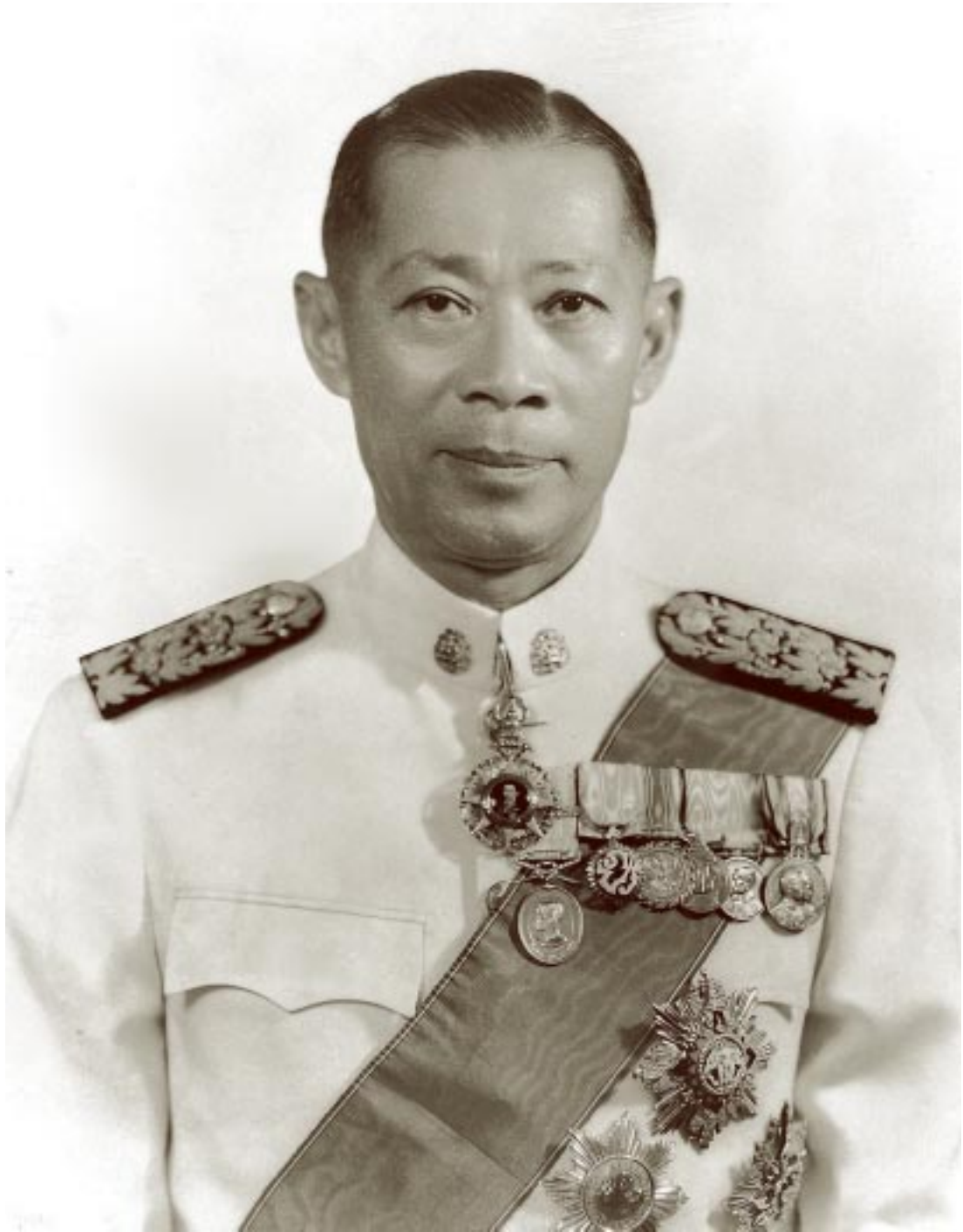
๑๐๐ ปี
ม.ล. ชูชาติ กำภู
๔ มกราคม ๒๕๕๙

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงลงพระปรมาภิไธย
บนพระมาลาที่กรมชลประทานจัดถวายเป็นคราวเสด็จฯ เชื้อนภูมิพล ครั้งแรก
๔ มีนาคม ๒๕๐๑

“...ในการทำอะไรรั้งสิ้นในโลกนี้
ถ้าปราศจากแล้วซึ่งศรัทธา ก็ไม่ควรที่จะทำ
ถ้าปราศจากศรัทธา ข้าพเจ้าไม่ทำ...”

ตอนหนึ่งของโอวาท ม.ล. ชูชาติ กำภู อธิบดีกรมชลประทาน
เนื่องในการเปิดภาคเรียน ประจำปีภาค ๒ โรงเรียนช่างชลประทาน
เมื่อวันที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๔๕๔

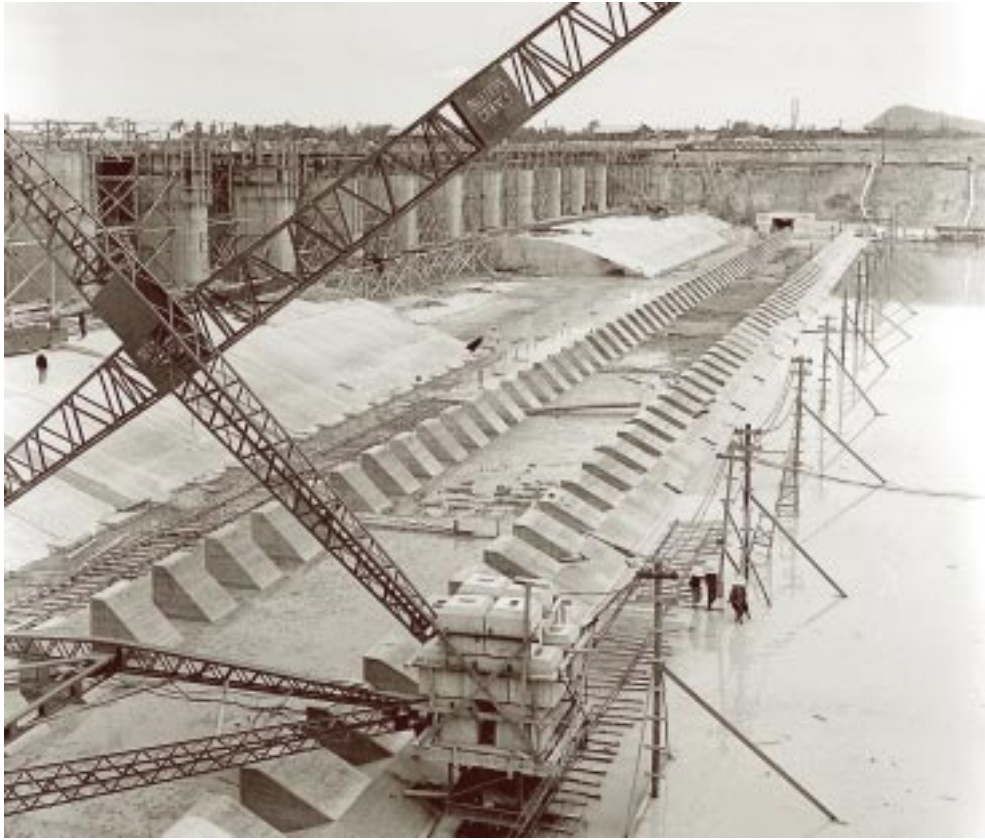
ทิพย์วิสัยทัศน์ อันประเสริฐ

ม.ล.ชูชาติ กำภู (พ.ศ.๒๔๔๘-๒๕๑๒) เป็นอดีตอธิบดีกรมชลประทาน อธิการบดีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ ที่ปรึกษานาการโลกด้านวิศวกรรมชลประทานและการเกษตร ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้วางรากฐานงานพัฒนาแหล่งน้ำของประเทศไทย เป็นบิดาของเหล่าชลกรหรือวิศวกรชลประทาน เป็นวิศวกรผู้ยิ่งใหญ่แห่งศตวรรษ ผู้เปี่ยมด้วยวิสัยทัศน์อันยาวไกล ผสานความซื่อสัตย์สุจริตอย่างที่จะหาได้ยากยิ่งในปัจจุบัน อันเกิดจากศรัทธาสูงสุดที่จะทำการใดเพื่อประโยชน์ของชาติบ้านเมือง จนกลายเป็น **“ปณิธาน”** ที่อนุชนรุ่นหลังควรค่าแก่การยึดถือเป็นแบบอย่างคือ

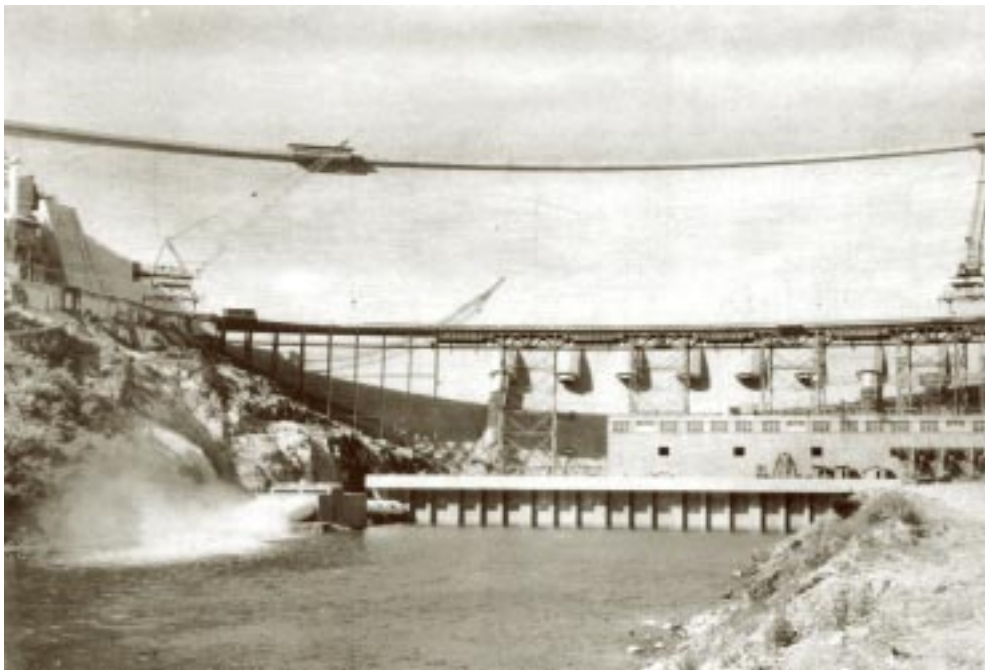
“...ในการทำอะไรรทั้งสิ้นในโลกนี้ ถ้าปราศจากแล้วซึ่งศรัทธา ก็ไม่ควรที่จะทำ ถ้าปราศจากศรัทธา ข้าพเจ้าไม่ทำ...”

(ตอนหนึ่งของโอวาท ม.ล. ชูชาติ กำภู อธิบดีกรมชลประทาน เนื่องในการเปิดภาคเรียน ประจำภาค ๒ โรงเรียนช่างชลประทาน เมื่อวันที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๔๙๔)

ม.ล. ชูชาติ กำภู สร้างสรรค์ผลงานเพื่อประเทศชาติไว้มากมาย อันสะท้อนถึงวิสัยทัศน์ที่แหลมคม รอบด้าน ยาวไกล โดยแบ่งเป็นวิสัยทัศน์ด้านต่าง ๆ ดังนี้

เขื่อนเจ้าพระยา ขณะก่อสร้าง ที่ จ.ชัยนาท

เขื่อนภูมิพล ด้านท้ายน้ำ และ โรงไฟฟ้าพลังน้ำ

วิสัยทัศน์ด้านการพัฒนาแหล่งน้ำของชาติ ผลงานอันแสดงออกถึงการเป็นนักบริหารผู้มองการณ์ไกล คือ โครงการเขื่อนเจ้าพระยา จังหวัดชัยนาท ซึ่ง ม.ล.ชูชาติควบคุมดูแลใกล้ชิดตั้งแต่ริเริ่มคิดโครงการ สำรวจหัวงาน คำนวณออกแบบอาคารชลประทาน ไปจนถึงขั้นตอนขอกู้เงินจากธนาคารโลก และควบคุมการก่อสร้างจนสำเร็จในปี พ.ศ.๒๕๐๐ สามารถอำนวยประโยชน์ในการส่งน้ำชลประทานให้พื้นที่เพาะปลูกถึง ๕.๗ ล้านไร่

วิสัยทัศน์ด้านการพัฒนาแหล่งพลังงานของชาติ ผลงานสำคัญคือโครงการเขื่อนภูมิพล จังหวัดตาก ถือเป็นโครงการระดับชาติ (Mega Project) ซึ่งสำคัญในชีวิตวิศวกรรมของ ม.ล.ชูชาติ กำภู ซึ่งไม่เพียงแต่อำนวยประโยชน์ด้านการเกษตร แต่เขื่อนภูมิพลเป็นเขื่อนอเนกประสงค์ เก็บกักน้ำได้มากกว่า ๑๓,๐๐๐ ล้านลูกบาศก์เมตร ให้ประโยชน์ทั้งการชลประทาน การผลิตไฟฟ้าจากพลังน้ำ การบรรเทาอุทกภัย การคมนาคมทางน้ำ การอุปโภคบริโภค การอุตสาหกรรม รวมถึงการเป็นแหล่งประมงน้ำจืด และการส่งเสริมการท่องเที่ยว

เมื่อเขื่อนภูมิพลสร้างเสร็จในปี พ.ศ.๒๕๐๗ ยังทำให้เกิดผลประโยชน์ตามมาหลายด้าน จากแนวคิดอันชาญฉลาดของ ม.ล.ชูชาติ กำภู เช่น บริษัท ชลประทานซีเมนต์ จำกัด ผลิตซีเมนต์สำหรับก่อสร้างเขื่อนและเพื่ออุตสาหกรรมของชาติ ด้วยท่านคาดการณ์ไว้ล่วงหน้าแล้วว่า ซีเมนต์เป็นปัจจัยสำคัญในการก่อสร้าง ผลประโยชน์ข้างเคียงอีกด้านคือ การก่อสร้างโรงไฟฟ้าลิกไนต์แม่เมาะ จังหวัดลำปาง เพื่อป้อนไฟฟ้าให้โครงการก่อสร้างเขื่อนภูมิพล จากนั้นเมื่อเขื่อนสร้างเสร็จ โรงไฟฟ้าแม่เมาะก็จะผลิตไฟฟ้าขายให้โรงงานผลิตปุ๋ยเคมี ซึ่งก่อสร้างขึ้นในเวลาต่อมา คือ บริษัท ปุ๋ยเคมี จำกัด ทั้งนี้ โรงไฟฟ้าจากถ่านหินลิกไนต์ที่แม่เมาะ เป็นแหล่งผลิตไฟฟ้าสำคัญของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ในปัจจุบัน

นอกจากนั้น ม.ล. ชูชาติ กำภู ยังได้ริเริ่มโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าลิกไนต์ที่เหมืองลิกไนต์ จังหวัดกระบี่ พ.ศ.๒๕๐๗ เพื่อขายไฟฟ้าให้การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคนำไปจำหน่ายต่อให้ประชาชนในราคาถูก เป็นการประหยัดเงินตราต่างประเทศในการซื้อน้ำมันมาเป็นเชื้อเพลิง จนอาจกล่าวได้ว่า ม.ล.ชูชาติ เป็นผู้วางพื้นฐานด้านการพลังงานของชาติ ก่อนที่จะเกิดวิกฤตการณ์พลังงานหลายทศวรรษ อีกทั้งยังเป็นบุคคลแรกที่เสนอให้รัฐบาลสมัยนั้นเร่งก่อสร้างท่าเรือน้ำลึกแหลมฉบัง ด้วยวิสัยทัศน์อันยาวไกลที่ว่า ท่าเรือน้ำลึกจะเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติให้เข้มแข็งมั่นคง

นำข้าราชการกรมชลประทานรุ่นแรก ๓๐ คน
ไปเข้ารับการฝึกงานที่ United States Bureau of Reclamation พ.ศ. ๒๔๕๐

อาคาร ที่ทำงาน กรมชลประทาน สามเสน
พ.ศ. ๒๕๐๗

วิสัยทัศน์ด้านการบริหารจัดการบุคลากร เนื่องจากการชลประทานของไทยในระยะเริ่มแรก อยู่ในความควบคุมดูแลของวิศวกรที่ศึกษาชาวตะวันตก หรือที่เรียกกันว่า **“นายช่างฝรั่ง”** ซึ่งบางคนก็หวงวิชาความรู้ การขาดแคลนบุคลากร จึงเป็นปัญหาใหญ่ของกรมชลประทาน ช่วง พ.ศ.๒๔๗๓ - ๒๔๘๐ ม.ล.ชูชาติ กำภู จึงริเริ่มตั้งสถาบันการศึกษาด้านการชลประทาน เพื่อผลิต **“ชลกร”** พัฒนาประเทศไทย เริ่มจากการเสนอให้ตั้งโรงเรียนช่างชลประทาน สามเสน พ.ศ.๒๔๘๑ แล้ว อำนวยการบริหารอย่างใกล้ชิดจนเป็น โรงเรียนการชลประทาน พ.ศ.๒๔๙๒ ก่อนจะพัฒนาเป็น คณะวิศวกรรมชลประทาน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พ.ศ.๒๔๙๘ (ปัจจุบันคือ คณะวิศวกรรมศาสตร์) และยังมี วิทยาลัยการชลประทาน สถาบันสมทบของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๓๕

สถาบันเหล่านี้ล้วนถูกวางรากฐานจากวิสัยทัศน์อันแหลมคมของ ม.ล.ชูชาติ กำภู ทั้งสิ้น จึงไม่น่าแปลกใจ ที่เหล่าชลกรจะยึดถือท่านประหนึ่ง **“บิดา”** โดยเรียกขานด้วยความเคารพกันติดปากว่า **“พ่อ”** มาตรฐานจนทุกวันนี้

วิสัยทัศน์ด้านการบริหารจัดการองค์กร เป็นที่ทราบกันดีว่า เมื่อหมดยุค **“นายช่างฝรั่ง”** กรมชลประทานก็เผชิญอุปสรรคในการบริหารจัดการองค์กร ม.ล.ชูชาติ กำภู ตระหนักถึงปัญหานี้ จึงทุ่มเทความสามารถในการบริหารจัดการ ในหลายประเด็น เช่น

- กำหนดกำหนดบัญญัติวัสดุก่อสร้างที่ใช้กับอาคารชลประทาน ไว้เป็นมาตรฐานในการตั้งเบิกวัสดุก่อสร้างในกรมชลประทาน
- เสนอให้กรมชลประทานส่งข้าราชการไปดูงานที่สหรัฐอเมริกาเป็นรุ่นแรก จำนวน ๓๐ คน
- พัฒนากองแผนผัง กรมชลประทาน อบรมนายช่างคนไทยให้สามารถคำนวณและเขียนแบบก่อสร้างอาคารชลประทาน จนสร้างผลงานการออกแบบโครงการขนาดใหญ่ เช่น โครงการเขื่อนเจ้าพระยา และโครงการต่าง ๆ มากมาย ก่อนพัฒนาเป็น กองวิชาการและสำนักออกแบบ ในปัจจุบัน
- ส่งเสริมกิจกรรมด้านการสำรวจภูมิประเทศในงานชลประทาน โดยรับบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถจากกรมแผนที่ทหาร มาสังกัดกองสำรวจภูมิประเทศ กรมชลประทาน
- ริเริ่มนำการเจาะสำรวจตรวจสอบดินฐานราก เพื่อรองรับอาคารชลประทานให้มั่นคงแข็งแรง ไม่ทรุดเอียงหรือพังทลาย ถือเป็นกรวางรากฐานงานสำรวจธรณีวิทยาเพื่อการชลประทานของไทยเป็นท่านแรก

อุโบสถวัดชลประทานรังสฤษฎ์

บูรณะพระบรมมบรรพต ภูเขาทอง วัดสระเกษ

- กระจายการบริหารองค์กร และขยายเครือข่ายงานชลประทานไปตามภูมิภาคต่าง ๆ อาทิ ภาคพายัพ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ ฯลฯ

วิสัยทัศน์ด้านการศึกษา ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม ด้วยตระหนักถึงความสำคัญทางการศึกษาของบุตรหลานข้าราชการและลูกจ้างกรมชลประทาน ซึ่งมีผู้นับหมื่นคน ม.ล.ชูชาติ จึงจัดตั้งโรงเรียนชลประทานวิทยา และโรงเรียนชลประทานสงเคราะห์ขึ้น จากนั้นได้จัดตั้งโรงพยาบาลชลประทานขึ้น ซึ่งนอกจากจะให้บริการด้านสาธารณสุขแก่บุคลากรของกรมแล้ว ยังให้บริการประชาชนในปริมาณพลอีกด้วย

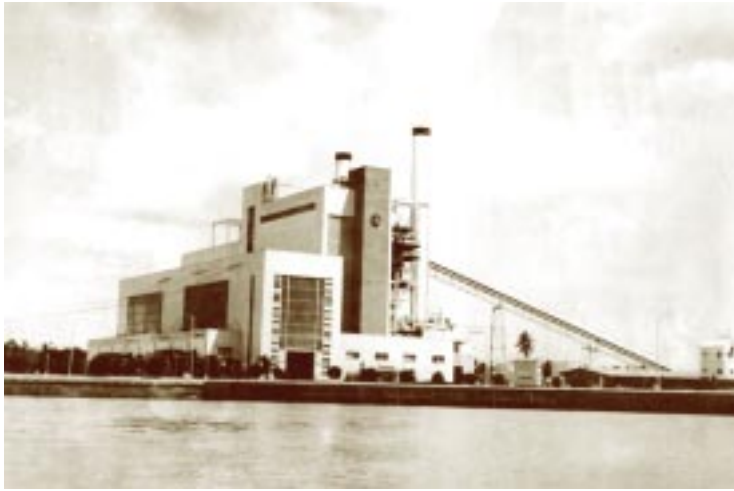
และเมื่อจำเป็นต้องยุบรวมวัดเก่า ซึ่งตั้งในจุดที่กรมชลประทานจะต้องสร้างท่าเรือขนถ่ายอุปกรณ์ ณ ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ย่านปากเกร็ด นนทบุรี ม.ล.ชูชาติ ได้สถาปนา **“วัดชลประทานรังสฤษฎ์”** ขึ้นใหม่ โดยเจาะจงอาราธนาพระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทะภิกขุ) พระนักเทศน์ นักปฏิรูป และนักพัฒนา มาเป็นท่านเจ้าอาวาส เพื่อให้แนวทางของวัดเป็นไปตามครรลองแห่งคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างแท้จริง

นอกจากนั้น ท่านยังมีบทบาทสำคัญในการบูรณะพระบรมบรรพต หรือภูเขาทอง วัดสระเกศ บูรณะพระปรางค์วัดอรุณราชวราราม บูรณะอนุสรณ์ดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี สร้างวัดชลประทานรังสรรค์ อำเภอสามเงา จังหวัดตาก รวมถึงควบคุมการก่อสร้าง มัสยิดดารุ้ลอิสลาม ตำบลท่าทราย อำเภอเมืองจังหวัดนนทบุรี ฯลฯ

ม.ล.ชูชาติ กำภู ถึงแก่อนิจกรรมด้วยวัยเพียง ๖๔ ปี แต่ทิ้งผลงานที่สร้างสรรค์เพื่อประเทศชาติไว้เป็นอเนกอนันต์ จนยากจะเอ่ยได้ครบถ้วนในเวลาอันสั้น สมกับคำขวัญที่ท่านเคยมอบไว้ให้เหล่าชลกรยึดถือเป็นคติประจำใจว่า

“ชีวิตคนเรานั้นสั้นนัก แต่ผลงานนั้นยืนยาว”

นี่อาจเป็นคำตอบว่า เหตุใด ในช่วงปี พ.ศ.๒๕๐๗-๒๕๐๘ ท่านจึงเป็นนักวิชาการชลประทานคนแรกและคนเดียว ที่ได้รับความไว้วางใจให้เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ ในขณะที่ยังดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมชลประทาน พร้อมกับนั่งเก้าอี้อธิการบดี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ในเวลาเดียวกัน ครั้นเมื่อเกษียณอายุราชการ ก็ยังได้รับเชิญจากธนาคารโลก ให้เป็นที่ปรึกษาด้านวิศวกรรมชลประทานและการเกษตร

โรงไฟฟ้าไอน้ำพระนครเหนือ
ที่บางกรวย จ.นนทบุรี
กรมชลประทานเป็นผู้วางแผน
และช่วยดูแลการก่อสร้าง
ให้จนเสร็จ

เตาเผาปูนของโรงงาน
ชลประทานซีเมนต์ ที่ตากลิ

หม้อไฟฟ้าแรงสูง

ติดต่อกับต่างประเทศในเรื่องการกู้เงินเพื่อสร้างเขื่อน

เกียรติคุณเหล่านี้ บ่งบอกว่าท่านมิได้เป็นเพียงวิศวกร หากยังเป็นนักบริหาร นักวางแผน นักปฏิบัติ ผู้เปี่ยมด้วยวิสัยทัศน์ และที่สำคัญเหนือสิ่งอื่นใด คือเปี่ยมด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ชนิดที่ **“สบตาใครได้ทุกคน”** สมกับคำของท่านพระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทะภิกขุ) ที่ว่า ม.ล.ชูชาติ ทำงานเพื่องาน ไม่ใช่ทำงานเพื่อเงิน ท่านจึงเปรียบเสมือน **“สัตบุรุษ”** หรือคนดี ที่นาน ๆ จะมาเกิดสักครั้งหนึ่ง และเมื่อมาเกิดแล้ว ก็ทำให้ครอบครัวบ้านเมืองที่ตนเกิด มีความเจริญก้าวหน้าไปด้วย

เรื่องราวรายละเอียดในชีวิตของ **“สัตบุรุษ”** เยี่ยง ม.ล.ชูชาติ กำภู คือสาระสำคัญที่ท่านสามารถพลิกอ่าน และศึกษาเรียนรู้ได้จากหนังสือเล่มนี้ ณ บัดนี้

ประกาศ
กระทรวงศึกษาธิการ

พ.ศ. ๒๕๖๕

ตามประกาศลงวันที่ ๒๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๕ ซึ่งให้ จอมพล ป.พิบูลสงคราม
เป็นนายกรัฐมนตรี กับประกาศตั้งและแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีลงวันที่ ๒๔ มีนาคม พ.ศ.
๒๕๕๕ นี้

บัดนี้ เพื่อความเหมาะสม อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๘๑ ของรัฐธรรมนูญ
แห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ตั้ง รมอ.ลงวง ชูชาติ
กำภู เป็นรัฐมนตรี

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ ๑๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๕ เป็นปีที่ ๑๑ ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

จอมพล **ป. หิบลระจ.ป.**

นายกรัฐมนตรี

หมุดหมายสำคัญ ในชีวิตม.ล. ชูชาติ กำภู

- พ.ศ. ๒๔๔๘ ๔ มกราคม กำเนิดที่อำเภอพระนครศรี จังหวัดพระนคร
- พ.ศ. ๒๔๗๓ เข้ารับราชการกรมชลประทาน ในตำแหน่งนายช่างผู้ช่วย
- พ.ศ. ๒๔๗๓ ดำรงตำแหน่งนายช่างใหญ่ชลประทานภาคนครนายก
- พ.ศ. ๒๔๘๒ ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมชลประทาน
- พ.ศ. ๒๔๘๖ สร้างเขื่อนเจ้าพระยา จังหวัดชัยนาท
- พ.ศ. ๒๔๘๘ ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี
- พ.ศ. ๒๕๐๑ สร้างเขื่อนภูมิพล (ยันฮี) จังหวัดตาก
- พ.ศ. ๒๕๐๓ ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพัฒนาการ
แห่งชาติ ในรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร และยังคงเป็น
อธิบดีกรมชลประทาน
- พ.ศ. ๒๕๐๘ ดำรงตำแหน่งอธิการบดี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- พ.ศ. ๒๕๐๘ เกษียณอายุราชการจากตำแหน่งอธิบดีกรมชลประทาน
ได้รับเชิญจากธนาคารโลก ให้เป็นที่ปรึกษาในด้านวิศวกรรม
ชลประทานและการเกษตร
- พ.ศ. ๒๕๑๒ ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพัฒนาการ
แห่งชาติ ครั้งที่ ๒

วันที่ ๑๓ เมษายน ถึงแก่อนิจกรรม

หม่อมหลวงชาติ กำภู และ คุณหญิงโจมศรี กำภู ณ อยุธยา

“...ครั้งหนึ่ง ตอนยังเป็นนายช่างใหญ่
ท่านคิดทำหลายโครงการ แต่ไม่สำเร็จเพราะติดขัดที่ผู้ใหญ่
ไม่เห็นด้วย จนคิดอยากจะลาออก
ไปทำงานธนาคารโลก ตามที่เขาชักชวนมา
แต่ก็ถูกคิดได้ว่า ชื่อ “ชูชาติ”
เป็นชื่อที่ได้รับพระราชทานจากสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ
จึงจะต้องทำแต่เรื่องชูชาติ...”

คุณหญิงโสมศรี กำภู ณ อยุธยา

ម.ស. ឫទ្ធាតិ កាំរូ

บทที่ ๒

ชีวิตวัยเยาว์

ชื่อ “ชูชาติ” ต้องชูชาติ

๔ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๔๘

มิได้มีความหมายเพียงเป็นวันที่เด็กชายคนหนึ่งลืมตาดูโลก ในครอบครัวข้าราชการ คือพลตรีพระยาสุรเสนา (ม.ร.ว.ชิต กำภู) และคุณหญิงผอบ สุรเสนา ทว่า ยังเป็นวันที่มีความหมายต่อความก้าวหน้าของสยามประเทศ นับแต่นั้นที่สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ พระราชทานนามให้เด็กชายว่า **“ชูชาติ”**

พลตรีพระยาสุรเสนาเป็นนายทหารราชองครักษ์ ในเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนารักษ์ กรมหลวงพิษณุโลกประชานารถ พระเจ้าลูกยาเธอ ในล้นเกล้ารัชกาลที่ ๕ กับสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ

ในขณะที่คุณหญิงผอบ ซึ่งจบการศึกษาจากโรงเรียนคอนเวนต์ ณ เกาะปีนัง เป็นนางสนองพระโอษฐ์ในสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พิธีมงคลสมรสของนายทหารราชองครักษ์ กับนางสนองพระโอษฐ์ จึงอยู่ในพระบรมราชินูปถัมภ์

“...สมเด็จพระพันปี (หมายถึงสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ) แต่งงานให้คุณพ่อคุณแม่ของ ม.ล.ชูชาติ แล้วพระราชทานที่ดินให้ ๑๒ ไร่ ปัจจุบันนี้คือ ธนาคารกรุงเทพ สาขาสีลม เนื่องจากแม่ทำงานในวัง เวลาไปวังจึงเอาลูกไปด้วย ไปเล่นในวัง ตลอดจนเรียนหนังสือ ก็เรียนกับเจ้านาย ในโรงเรียนที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ ทรงตั้งขึ้นมาสำหรับเจ้านาย ท่านจึงได้กิริยามารยาทและวาจาที่สุภาพจากในวัง...”

สมัยเป็นนักเรียน โรงเรียนวัดเทพศิรินทร์
พ.ศ. ๒๔๖๔
เลขประจำตัว ๑๐๐๑

โรงเรียนวัดเทพศิรินทร์

บอร์คนักเรียนที่ได้รับทุนเล่าเรียนหลวง
ไปศึกษาต่อต่างประเทศ
ที่โรงเรียนเทพศิรินทร์
ปัจจุบันยังปรากฏอยู่ที่ตึกแมนนฤมิตร
โรงเรียนเทพศิรินทร์

ถึงแม้ว่าจะเกิดในครอบครัวที่มีฐานะมั่นคงก็จริง ทว่า ม.ล.ชูชาติ มีน้องชายและหญิงร่วมบิดามารดาอีกถึง ๑๒ คน จึงต้องช่วยดูแลน้อง ๆ ในฐานะพี่ชายคนโต และไม่อยู่ในเงื่อนไขที่จะใช้ชีวิตอย่างฟุ่มเฟือยได้ เมื่อเข้ารับการศึกษา ณ โรงเรียนมัธยมวัดเทพศิรินทร์ เมื่อพุทธศักราช ๒๔๕๗ ขณะมีอายุ ๙ ปี ท่านได้เงินไปโรงเรียนวันละ ๓ สตางค์ และต้องดูแลพาน้องชายโดยสารรถรางไปโรงเรียนด้วยกันทุกวัน ผลการเรียนของท่านอยู่ในระดับดี จนมีชื่อ **“ติดบอร์ด”** ของโรงเรียนฯ ในฐานะผู้ได้รับทุนเล่าเรียนหลวง

“...ตอนเติบโตในวัง ท่านโดนอบรมเป็นผู้ดีอังกฤษอยู่แล้ว เพราะในวังมีระเบียบมาก จึงสวมได้กับชีวิตที่อังกฤษพอดี อีกทั้งการเลี้ยงดูของคุณแม่ คือ

เพื่อนนักเรียนโรงเรียนวัดเทพศิรินทร์
พ.ศ. ๒๔๖๔

เพื่อนๆ ที่เรียนที่อังกฤษ
พ.ศ. ๒๔๗๓

คุณหญิงมอบก็มีผลด้วย ม.ล.ชูชาติจึงเป็นคนมีระเบียบ มองการณ์ไกล อย่างข้าวของเครื่องใช้ส่วนตัว ท่านไม่ซื้อของถูก เพราะท่านคิดถึงอายุการใช้งานมากกว่า เช่น ตอนรับราชการ ท่านสวมเสื้อลินินสีกากีตลอด ชนิดหลาละ ๒ บาท ๒๐ สตางค์ ไม่ใช่หลาละ ๘๐ สตางค์ แพงหน่อยแต่ใช้ได้นานทีเดียว...”

กระทั่งเมื่อเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่แล้ว คุณหญิงโฉมศรี กำภู ณ อยุธยา ภริยา ยังจำได้ดีว่า หากมีโอกาสเดินทางไปประชุมต่างประเทศ เช่น ที่สหรัฐอเมริกา ม.ล.ชูชาติ จะมอบหมายให้ไปซื้อรองเท้าที่ท่านใช้ประจำ ในจังหวะที่มีการลดราคา ๒๐-๕๐ % ทั้ง ๆ ที่โดยฐานะทางการเงินและหน้าที่การงาน ท่านสามารถใช้จ่ายเงินอย่างฟุ่มเฟือยได้ แต่การประหยัดมัธยัสถ์ได้กลายเป็นอุปนิสัยประจำตัวท่านไปเสียแล้ว และยังส่งผลต่อการคิดโครงการพัฒนาประเทศ โดยประหยัดงบประมาณที่มาจากภาษีอากรของราษฎรด้วย

พุทธศักราช ๒๔๖๕ เมื่อจบการศึกษาชั้นมัธยมบริบูรณ์ ม.ล.ชูชาติ สอบชิงทุนได้รับทุนเล่าเรียนหลวงแล้วจึงได้เข้าศึกษาที่ St.Peter's school, York England เป็นเวลา ๒ ปี แล้วเข้าเรียนต่อที่ City and Guild's Engineering College London University อีก ๕ ปี ได้ปริญญาโททางวิศวกรรมโยธา ประกาศนียบัตร A.C.G.I.G.Sc ทางวิศวกรรมโยธา D.I.C (Advanced Diploma of Imperial College) ปริญญาโท M.S.C. ในทางคอนกรีต และไฮดรอลิกส์ แล้วเข้าฝึกงานในด้านวิศวกรรมโยธาของอังกฤษอีก ๑ ปี จึงเดินทางกลับประเทศไทย ก่อนเข้ารับราชการในกรมชลประทาน ตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๔๗๓

“...กีฬาที่มีส่วนทำให้ท่านเป็นคนมีระเบียบวินัย ท่านเป็นนักกีฬาฟุตบอลตั้งแต่เรียนมัธยมวัดเทพศิรินทร์ ไปเรียนอังกฤษก็เล่น เล่นกีฬามาตลอดชีวิต กอล์ฟกับเทนนิสนั้นเล่นพอเข้าสังคมได้ แต่ไม่ได้คลุกวงใน มาบั้นปลายชีวิตชอบเล่นสกีน้ำมาก ทุกวันหยุดสุดสัปดาห์ เราจะไปพักบ้านริมทะเลศรีราชา พอเช้าขึ้นมา บรรดานายช่างชลประทานทั้งหลายจะรู้กันว่าครูลงทะเล พวกนายช่างเรียก ม.ล.ชูชาติ ติดปากว่า “ครู” มาตั้งแต่เป็นนักเรียนชลประทานแล้ว...”

ชีวิตนักเรียนอังกฤษไม่เพียงทำให้ ม.ล.ชูชาติ มีความรู้ทางวิศวกรรมโยธา และมีความเป็นสุภาพบุรุษแบบผู้ดีอังกฤษ แต่ยังทำให้ท่านได้พบเพื่อนนักเรียนนอกที่จะอยู่เคียงข้างท่านทั้งยามทุกข์และสุข เพราะในสมัยรัชกาลที่ ๖ นักเรียนที่สอบชิงทุนเล่าเรียนหลวงได้แล้ว จะมีเสนาบดีกระทรวงต่าง ๆ เป็นผู้พิจารณาว่าควรจะไปศึกษาต่อในสาขาวิชาใด ที่ประเทศไหน

ครอบครัว กำภู

หนึ่งในจำนวนนั้น คือ มหาอำมาตย์เอก เจ้าพระยาพลเทพ (เฉลิม โกมารกุล ฌ นคร) เสนาบดีกระทรวงเกษตรธิการ ซึ่งมีบุตร-ธิดากับคุณหญิงสว่างพลเทพ ๑๒ คน โดยมีบุตรสาวคนโต ในจำนวนบุตรชาย ๗ คน และน้องสาวอีก ๔ คน คือ นางสาวโฉมศรี โกมารกุล ฌ นคร

“...ดิฉันคุ้นเคยกับ ม.ล.ชูชาติ รวมทั้งนักเรียนนอกที่มาหา เพราะนับถือ คุณพ่อเหมือนญาติผู้ใหญ่ คุณชูชาติยังเล่าให้ฟังว่าตั้งใจจะเรียนให้จบปริญญาเอก แต่ช่วงนั้น (ราว พ.ศ.๒๔๗๒-๒๔๗๓) มีข่าวว่านักเรียนไทยในฝรั่งเศสเริ่มรวมกลุ่มกัน คิดเรื่องเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อทางกรุงเทพฯรู้ คุณพ่อดิฉันจึงเรียกตัวกลับ เพราะคุณชูชาติเป็นราชินิกุล คุณชูชาติบอกดิฉันว่าพี่จึงไม่ได้เรียนดอกเตอร์เพราะ ถูกเรียกกลับเสียก่อน...”

ถึงแม้ว่านางสาวโฉมศรีจะอ่อนวัยกว่า ม.ล.ชูชาติ ถึง ๑๙ ปี แต่ด้วยความสนิทชิดเชื้อตั้งเครือญาติ ตัวเลขอายุจึงไม่เป็นอุปสรรคต่อความรัก พุทธศักราช ๒๔๘๙ เมื่อ ม.ล.ชูชาติหย่าร้างจากภริยาคนแรก คือ ม.ล.เตียบ ชุมสาย โดยมีบุตรบุญธรรม คือ ด.ช.คารวี ประจวบกับเป็นปีที่ท่านเจ้าพระยาพลเทพถึงแก่อนิจกรรม นางสาวโฉมศรีจึงลาออกจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพราะต้องช่วยจัดงานศพ แบบโบราณ คือมีประเพณีประโคมศพทุกวัน เทศน์สวดต่อภริกรรมเช้า ถวายภัตตาหารเช้า และเชิญผู้ร่วมงานรับประทานอาหารก่อนจะแยกย้ายกันกลับบ้าน

จึงทำให้ความสนิทสนมกันระหว่าง ม.ล.ชูชาติ กับธิดาสาวของท่านเจ้าพระยา กลายเป็นความรักและงอกงามไปจนถึงขั้นสู่ขอเพื่อแต่งงาน

“...ตอนนั้นคุณชูชาติเป็นหัวหน้ากองแผนผัง กรมชลประทาน พอคุณแม่รู้ว่าดิฉันจะแต่งงาน ท่านถึงกับร้องไห้ เพราะท่านคงนึกไม่ถึงว่าจะเป็นคุณชูชาติซึ่งมีอายุกว่าดิฉันมาก แต่คุณแม่ก็รักและเอ็นดูคุณชูชาติ แม้จะรู้ว่าคุณชูชาติไม่ร่ำรวย แต่คุณแม่บอกตามใจดิฉัน ความจริงคนที่เคยมาขอบิฉันก็มีมาก แต่ที่เลือกคุณชูชาติ คงเป็นเพราะบุพเพกรรม...”

อย่างไรก็ตาม การได้คลุกคลีกับพี่ชาย ๒ คน และน้องชายอีก ๕ คน มาแต่เยาว์วัย เล่นปีนปายต้นไม้ไลดโผนไม้แพ้เด็กผู้ชาย กลายเป็นบุคลิกที่สอดคล้องกับการเป็น **“ภริยา”** นายช่างใหญ่กรมชลประทาน ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งประเทศไทยกำลังประสบปัญหาเศรษฐกิจ จากการไปล้างกัตฝ่ายประเทศผู้แพ้สงคราม อย่างญี่ปุ่น ถนนหนทางในชนบทยังทุรกันดาร ยานพาหนะยังขาดแคลน ในขณะที่ภารกิจสำคัญของนายช่างใหญ่ กรมชลประทานอย่าง ม.ล.ชูชาติ กำภู คือการเดินทาง

ภาพถ่ายที่สมาคมศิษย์เก่าวิศวกรรมชลประทาน
ในวันพิธีเปิดตึกสมาคมฯ
๔ มกราคม ๒๕๐๕

ภาพถ่ายที่ต่างประเทศ โดยพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นผู้บันทึกภาพ

ทางลงพื้นที่ไปดูงานเขื่อนเล็ก ๆ และคลองต่าง ๆ เพื่อเตรียมงานสร้างเขื่อนสำคัญ
อย่างเขื่อนเจ้าพระยาที่จังหวัดชัยนาท

อันถือเป็นช่วงชีวิตที่ยากจะลืมเลือนของคุณหญิงโฉมศรี ซึ่งในยามนั้นไม่ยอม
เป็นเพียง “แม่บ้าน” นั่งเฝ้ารอคอยการกลับของสามีอยู่ที่บ้าน ทว่า กลับไประทง
ระเหินสมบุกสมบันเคียงข้างสามีอย่างเต็มใจ

“...เวลานั้นไม่มีรถบรรดาคักดี เพราะยังไม่มีถนนหนทาง มีแต่เรือ บาง
ที ๓ เดือนไม่ได้ขึ้นจากเรือเลย ทั้งกิน นอน ทำกับข้าวอยู่ในเรือ ตอนไปตรวจงาน
เตรียมสร้างเขื่อนเจ้าพระยาที่ชัยนาท ออกจากบ้านหกโมงเช้า ถึงเขื่อนหกโมงเย็น
เตรียมอาหารไปเอง ไม่มีช่างทางให้แวะซื้อ ในเรือมีคุณชูชาติ ดิฉัน เลขาฯ คุณชูชาติ
และคนเรืออีก ๓ คน คือคนขับ นายท้าย กับอีกคนที่ทำสารพัด ทั้งช่างเครื่อง
ซักผ้า ล้างจาน ทำกับข้าว เรือผ่านตลาดไหนก็แวะซื้อกับข้าว เป็นอย่างนี้ไปตลอด
เป็นเวลานานทีเดียว...”

วันหนึ่ง เรือจอดที่สุพรรณ คุณชูชาติไปตรวจงาน ดิฉันลงไปว่ายน้ำเล่นใกล้
แพข้าง ๆ เรือ เห็นมีผู้ชายนั่งมอง พอขึ้นจากน้ำก็นั่งบนแคร่เอาน้ำฝนรดตัว มี
คุณครูคนหนึ่งมาถามว่า คุณนายลงว่ายน้ำไม่กลัวไอ้เข้หรือ มันเพิ่งขึ้นมาบนแพตรง
ข้ามที่จอดเรือ เมื่อคืนวานนี้เอง...”

ด้วยอุปนิสัยที่เป็นคนปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ง่าย เห็นอุปสรรคความ
ยากลำบากเป็นสิ่งที่ท้าทาย ประสบการณ์ของ “ภริยานายช่างใหญ่” จึงได้ครบ
ทั้งจระเข้และเสือ เมื่อติดตาม ม.ล.ชูชาติไปตรวจงานที่ภาคเหนือ ช่วง พ.ศ.๒๔๙๐
ระหว่างเดินทางจากจังหวัดเชียงใหม่ไปเชียงราย แม้จะมีนายช่างในพื้นที่แจ้งเตือน
แล้วว่า จะต้องเดินทางข้ามเขาก่อนสี่โมงเย็น แต่นายช่างใหญ่ชูชาติก็เพลिनกับ
การดูงานเหมืองน้ำมันที่ฝาง จนใกล้สี่โมงเย็นจึงออกเดินทางด้วยรถจี๊ปเปิดประทุน
ลัดเลาะข้ามภูเขาด้วยเส้นทางที่แคบและคดเคี้ยวจนนำหวาดเสียวหลายช่วงตอน

คุณหญิงโฉมศรีนั่งรถจี๊ปคันหน้า ม.ล.ชูชาตินั่งกับนายช่างตามไปคันหลัง
โดยเตือนให้ภริยาเอาปืนยาวไปด้วย แต่คุณหญิงโฉมศรีบอกว่าไม่ต้องเอาไปอีก
เพราะมีปืนสั้นอยู่แล้ว จากนั้นเมื่อเดินทางไปได้สักพักหนึ่ง รถคันของคุณหญิงต้อง
จอดรอรถ ม.ล.ชูชาติบริเวณป่าดงดิบแห่งหนึ่ง...

“...ดิฉันเลยหยิบหนังสือพิมพ์มานั่งอ่านบนก้อนหินข้างทาง ห่างจากรถสัก
๒๐ ก้าว ลักครู่หนึ่งได้ยินเสียงสัตว์เล็กสัตว์น้อยร้องแบบตลกใจ เราก็ยังทำเก๋ นั่ง
อ่านนสพ.แบบไม่รู้เรื่องรู้ราว จนได้ยินเสียงโหย ๆ ตามมา ทีนี้รีบแผ่นขึ้นรถเลย ส่วน

คนขับมุดเข้าใต้ท้องรถ เลื่อนมันเดินผ่านหน้าเราไปเลย มันไม่มองเรานะ ก็ตรงนั้น คงเป็นเส้นทางเดินประจำของเขา...

ระหว่างนั้นคิดว่าจะทำยังไงให้ชีวิตรอด จะยิงก็ยิงไม่ได้ แม้มันจะเคยหัดยิงปืนมาแล้ว เพราะรู้ว่าต้องติดตามคุณชูชาติเข้าป่าบ่อย ๆ แต่ปืนสั้นมันเอาเสือไม่อยู่หรอก โชคดีที่เสือไม่ได้สนใจเรา พอคุณชูชาติตามมาถึง บอกเห็นหน้าดิฉันก็รู้แล้วว่าเกิดอะไรขึ้น แทนที่จะปลอบกลับดูว่า พี่เดือนแล้วให้เอาปืนยาวไป แต่เราไม่เช็ดหรอกนะ คุณชูชาติไปไหนก็ตามไปอีก”

ชีวิตแบบที่มีทุกข์ร่วมทุกข์ มีสุขร่วมเสพ ทำให้คุณหญิงโฉมศรีรับรู้ทั้งเรื่องการทำงานและอารมณ์ความรู้สึกส่วนลึกของ ม.ล.ชูชาติ โดยเฉพาะในยามท้อแท้ เพราะมีอุปสรรคขวางกั้นความคิดสร้างสรรค์เพื่อประเทศชาติบ้านเมืองของ ม.ล. ชูชาติ ทั้งในฐานะนายช่างใหญ่ อธิบดีกรมชลประทาน อธิการบดีมหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ และที่สำคัญที่สุดคือ ในฐานะสามีผู้เป็นที่รักยิ่ง

ยามที่กำลังใจของสามีถดถอยถึงขั้นอยากลาออกจากราชการ จึงเป็นเธอ นี่แหละ ที่ให้กำลังใจสามีด้วยการย้ำเตือนว่า ชื่อ “ชูชาติ” เป็นชื่อพระราชทาน ชื่อ “ชูชาติ” ต้องคิดแต่เรื่องชูชาติ !

สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕
ผู้พระราชทานนามให้เด็กชายว่า “ชูชาติ”

พระบรมราชชนนีพันปีหลวง

พระพันปีหลวง หรือ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เป็นพระราชสมัญญานามใน สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ (พระนามเดิม พระองค์เจ้าหญิงเสวภาผ่องศรี) พระมเหสีพระองค์ที่ ๓ และพระมเหสีเอกใน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ พระราชมารดาใน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖

ปีพุทธศักราช ๒๔๔๐ ระหว่างสิ้นเกล้ารัชกาลที่ ๕ เสด็จประพาสยุโรปเป็นครั้งแรก ทรงแต่งตั้งสมเด็จพระนางเจ้าเสวภาผ่องศรี พระบรมราชินีนาถ เป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดินแทนพระองค์ นับเป็น “พระบรมราชินีนาถ” พระองค์แรกของสยามประเทศ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๖ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาเป็น สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนี หรือ “พระบรมราชชนนีพันปีหลวง”

ซึ่งนอกจากทรงพระราชอุตสาหะ ปฏิบัติพระราชกิจสนองพระเดชพระคุณสมเด็จพระปิยมหาราชแล้ว ยังทรงตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาอันเป็นปัจจัยสร้างชาติ ให้เจริญรุ่งเรือง จึงทรงบริจาคพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์จัดตั้งโรงเรียน เพื่อกุลสตรีได้มีโอกาสทางการศึกษาทัดเทียมกุลบุตร คือ โรงเรียนราชินี โรงเรียนเสวภา กรุงเทพมหานคร โรงเรียนวิเชียรมาตุ โรงเรียนสภาราชินี จังหวัดตรัง โรงเรียนจอมสุรางค์อุปถัมภ์ จังหวัดอยุธยา และโรงเรียนราชินีบูรณะ จังหวัดนครปฐม นอกจากนั้น ยังทรงรับเป็นพระราชธุระจัดตั้งสภาอุณาโลมแดง ในปีพุทธ ศักราช ๒๔๓๖ ซึ่งต่อมาพัฒนาเป็นสภากาชาดไทย และโรงพยาบาลสภากาชาดไทยปัจจุบัน

พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เสด็จสวรรคต ณ วังปญาไท เมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๔๖๒ สิริพระชนมายุได้ ๕๕ พรรษา

(เรียบเรียงจาก “พระราชประวัติ พระมหากษัตริย์และพระบรมราชินีแห่งราชวงศ์จักรี” โดย วาริ อัมไพรวรรณ สำนักพิมพ์ภัทรินทร์, ๒๕๔๑)

พี่น้องร่วมบิดามารดา ม.ล.ชชาติ กำภู

พลตรีพระยาสุรเสนา (ม.ร.ว.ชิต กำภู) และคุณหญิงพอบ สุรเสนา มีบุตรธิดารวม ๑๓ คน คือ

1. ม.ล.ชชาติ กำภู
2. ม.ล.ชิตเชื้อ กำภู อดีตข้าราชการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และเจ้าหน้าที่องค์การสหประชาชาติ ประจำประเทศไทย (ถึงแก่กรรม)
3. พันเอก ม.ล.ชวนชื่น กำภู อดีตทูตพาณิชย์ ประจำกรุงนิวยอร์ก (ถึงแก่กรรม)
4. ม.ล.ชดช้อย กำภู อดีตอาจารย์สอนภาษาไทยให้เจ้าหน้าที่กระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกา (ถึงแก่กรรม)
5. พันตรี นายแพทย์ ม.ล.เอกชัย กำภู อดีตเสรีไทย สมัยสงครามโลกครั้งที่สอง (ถึงแก่กรรม)
6. ม.ล.เชิดไชย กำภู (ถึงแก่กรรมในวัยเยาว์)
7. ม.ล.อบชื่น สิงหนณี อดีตเจ้าหน้าที่องค์การสหประชาชาติ ประจำประเทศไทย (ถึงแก่กรรม)
8. ม.ล.อชิต กำภู อดีตอาจารย์ประจำคณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
9. ม.ล.พิชิต กำภู อดีตข้าราชการกรมชลประทาน และเจ้าหน้าที่องค์การสหประชาชาติ ประจำประเทศไทย
10. ม.ล.ชินชัย กำภู อดีตผู้อำนวยการสำนักผังเมือง และผู้ว่าราชการจังหวัดสมุทรสาคร (ถึงแก่กรรม)
11. ม.ล.เชิงชาญ กำภู อดีตอธิบดีกรมชลประทาน ปลัดกระทรวงคมนาคม และรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม รัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน (พ.ศ.๒๕๔๓-๒๕๔๕)
12. ม.ล.ชูชิต กำภู อดีตรองผู้อำนวยการฝ่ายการเงิน การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย
13. ม.ล.ชมชื่น อมาตยกุล ตั้รกราก ณ สหรัฐอเมริกา

ม.ล.ชูชาติ กำภู อุปสมบท ณ พัทธสีมา วัดเทพศิรินทราวาส
พ.ศ. ๒๔๘๒

ม.ล.ชูชาติ กำภู มีบุตรบุญธรรม คือ นายคาวี กำภู ปัจจุบัน ตั้งรกราก ณ สหรัฐอเมริกา และนางสาวสุธาทิพย์ กำภู ทำงานบริษัทเอกชน ปัจจุบันพักอยู่กับคุณหญิงโฉมศรี ณ บ้านพักในจังหวัดนนทบุรี

ทั้งนี้ ม.ล.ชูชาติ กำภู เคยอุปสมบท ณ พัทธสีมา วัดเทพศิรินทราวาส เมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๒ โดยมีสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ ญาณวโร) เป็นอุปัชฌาย์ มีฉายาว่า “ปญฺญาวุโ” (ผู้มีปัญญาเป็นอาวุธ)

“...ม.ล.ชูชาติ เป็นคนทำอะไรทำจริง
จึงได้ผลสำเร็จจริง...”

กรมหมื่นราธิปพงศ์ประพันธ์

อาคารเรียนหลังแรกของช่างชลประทาน
ผนังเป็นเสื่อรำแพน

นักเรียนช่างชลประทาน
รุ่นที่ ๑

บทที่ ๓

บิดาแห่งชลกร ณ โรงเรียนเลื้อรำแพน

๑๘ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๗๓

อาจไม่ใช่วันสำคัญในประวัติศาสตร์ แต่ในปฏิทินการพัฒนาระบบชลประทานของไทย ต้องจารึกไว้ว่า วันนี้เป็นวันที่วิศวกรรมศาสตร์มหาบัณฑิตจากอังกฤษคนหนึ่ง เดินทางกลับบ้านมารับราชการที่กรมชลประทานเป็นครั้งแรก ในตำแหน่งผู้ช่วยเช็กชั้นแนลเอ็นจิเนียร์ ซึ่งแปลตามหน้าที่คือ ผู้ช่วยนายช่างชาวอังกฤษ ที่กรมชลประทานจ้างเป็นที่ปรึกษา

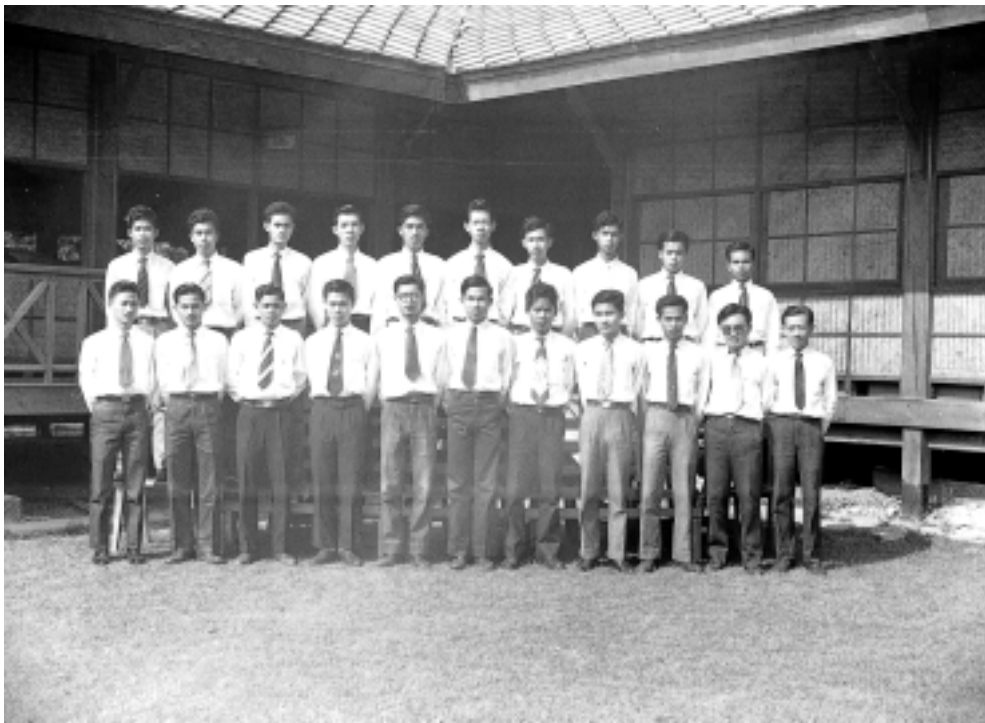
การกลับมาของนายช่างหนุ่มครั้งนั้น อาจไม่มีใครคาดคิดว่าอีกหลายสิบปีต่อมา จะกลายเป็นประวัติศาสตร์หน้าสำคัญของการชลประทานสยาม และกลายเป็นเรื่องเล่าขานไม่รู้จบของชาวชลกร...จากรุ่นสู่รุ่น

เพราะช่วงเวลาที่ยาวนานที่วิศวกรหนุ่มนักเรียนนอกคนนี้เดินเข้ากรม ระบบงานชลประทานของประเทศอยู่ในความควบคุมดูแลของนายช่างชาวตะวันตกโดยสิ้นเชิง ดังปรากฏใน **“บันทึกความทรงจำของข้าพเจ้าเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของ ม.ล.ชูชาติ กำภู”** โดย หลวงธรรมาดิเรก ผู้ทำงานใกล้ชิด ม.ล.ชูชาติ ตั้งแต่สมัยเป็นนายช่าง ตอนหนึ่งว่า

“...นายช่างฝรั่งควบคุมงานด้านวิชาการที่สำคัญ ๆ ทั้งหมด จะมีคนไทยที่ทำหน้าที่นายช่างโครงการก็เพียง ๒-๓ คนเท่านั้น การคำนวณออกแบบก่อสร้างอาคารชลประทานแทบทั้งหมด กระทำโดยนายช่างชาวต่างประเทศ จะมีนายช่างหรือช่างคนไทยออกแบบได้ก็เป็นจำนวนน้อย และแบบที่ออกแบบได้ก็เป็นอาคารชลประทานขนาดเล็ก...”

ดูงานต่างประเทศ

นักเรียนช่างชลประทาน ณ โรงเรียนเสื่อรำแพน

แต่เมื่อผู้ช่วยนายช่างคนนี้มา อากา “หวงวิชา” ของนายช่างฝรั่งที่มักทำงานโดยไม่ถ่ายทอดวิชาต่าง ๆ ให้ลูกน้อง...จึงไม่มีผลเท่าใดนัก ตรงกันข้าม ด้วยศักยภาพของคนไทยแต่เป็นนักเรียนอังกฤษเช่นเดียวกับผู้บังคับบัญชา ทำให้ความสามารถเชิงช่างของ ม.ล.ชูชาติ ส่องประกายตั้งแต่ยังเป็นข้าราชการชั้นผู้น้อย ด้วยการ...

“...ออกแบบอาคารชลประทานหลายแบบ โดยทำการคำนวณและเขียนแบบขึ้นเอง นอกจากนั้น ได้ทำการทดลองและคำนวณกำหนดบัญชีแสดงปริมาตรหินทราย ปูนซีเมนต์ ที่ควรจะต้องเบิกไปใช้ในการก่อสร้างอาคารชลประทานส่วนที่เป็นคอนกรีต...บัญชีนี้นายช่างก่อสร้างโครงการต่างๆ ได้ใช้เป็นมาตรฐานสำหรับการตั้งเบิก หิน ทราย ปูนซีเมนต์ มาจนทุกวันนี้...” (หลวงธรรมาธิเรก,อ้างแล้ว)

ซึ่งสิ่งที่ ม.ล.ชูชาติ พบในชีวิตการทำงานช่วงนี้ ต่อมาก็ได้แปรเปลี่ยนเป็นความมุ่งมั่นอันกล้าแกร่งในการเสริมสร้างกำลังคนและกำลังช่างให้กับกรมชลประทาน โดยเฉพาะตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๗๕ เมื่อ ม.ล.ชูชาติได้เลื่อนขึ้นไปรับตำแหน่งนายช่างผู้อำนวยการแผนกแบบแผน ก่อสร้าง แทนนายช่างชาวเดนมาร์ก ซึ่งเลื่อนไปรับตำแหน่งอื่น ในระหว่างที่ดำรงตำแหน่งนี้ ม.ล.ชูชาติ กำภู ควบคุมดำเนินการออกแบบก่อสร้างงานของกรมทั้งหมด

นับเป็นช่วงชีวิตที่ ม.ล.ชูชาติ บุกเบิกและสร้างสรรคงานชลประทานมากที่สุด ด้วยจุดมุ่งหมายลึก ๆ ในการวางรากฐานระบบชลประทานลุ่มน้ำเจ้าพระยาพร้อม ๆ กับสร้างคนขึ้นมาทำงานในอนาคต ด้วยตระหนักแล้วว่ากรมฯ จะพึ่งพาสติปัญญาชาวต่างชาติตลอดไปไม่ได้

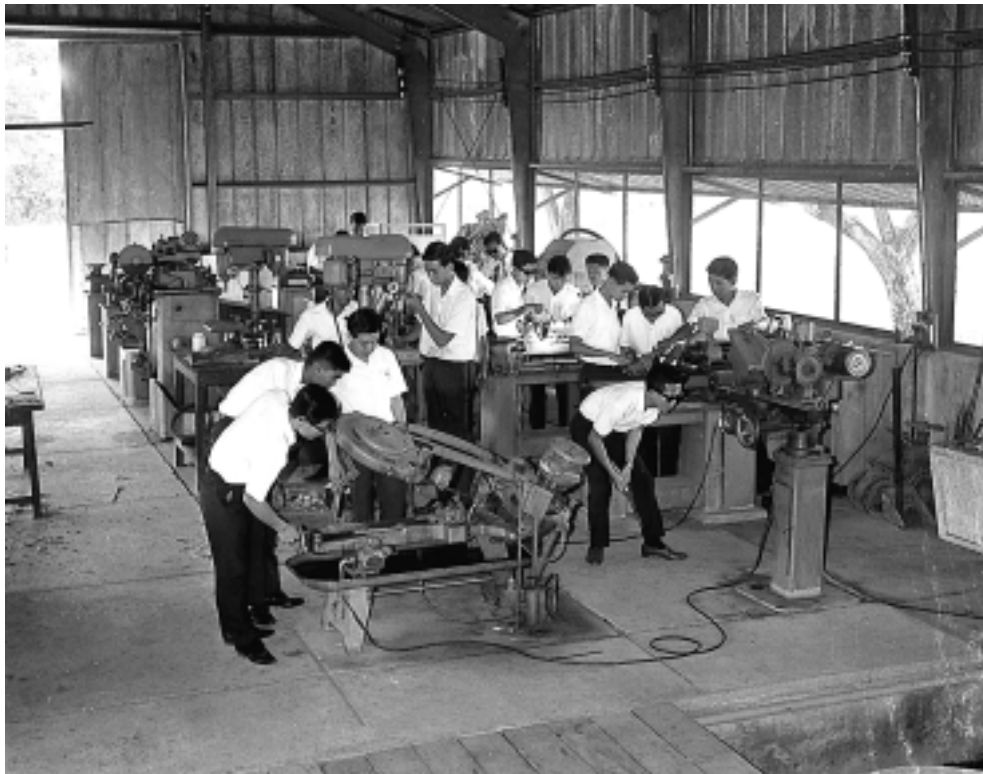
“...ในสมัยนั้นกรมชลประทานพอจะได้ช่างและช่างจากแหล่งต่างๆ คือมหาวิทยาลัยในต่างประเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และโรงเรียนอาชีวศึกษา นายช่างที่ได้จากต่างประเทศและจุฬาลงกรณ์ฯ มีจำนวนน้อยมาก เพราะการศึกษาทางด้านวิศวกรรมศาสตร์ไม่เป็นที่นิยมเหมือนในปัจจุบัน นักเรียนหรือนิสิตคณะวิศวกรรมศาสตร์มีน้อย เมื่อเรียนจบแล้วก็ยังต้องแยกกันไปทำงานตามกระทรวงทบวงต่างๆ ส่วนช่างที่ได้จากโรงเรียนอาชีวศึกษา ก็มีความรู้ในวิชาช่างไม่พอ และไม่ตรงกับงานช่างทางน้ำอีกด้วย...”

(หนังสือที่ระลึกการสถาปนาคณะวิศวกรรมศาสตร์ และวิทยาลัยการชลประทาน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,๒๕๔๑)

ด้วยวิสัยทัศน์ของผู้มองการณ์ไกลไปข้างหน้า ช่วงเวลาดังกล่าว ม.ล.ชูชาติ จึงนำอุปสรรคปัญหา รวมถึงแนวคิดสร้างช่างรุ่นใหม่ไปปรึกษาผู้ใหญ่หลายท่าน แต่

ช่างชลประทานรุ่นแรก ๆ

การเขียนแบบลงมือปฏิบัติจริง

ก็ติดขัดด้วยเรื่องงบประมาณ จนไม่สามารถผลักดันภารกิจนี้ให้ลุล่วงได้โดยทางราชการ ทว่า แทนที่จะท้อถอย นายช่างหนุ่มเก็บโครงการนี้เอาไว้เงียบๆ โดยไม่เคยคิดล้มเลิกความตั้งใจ เพียงแต่จำต้อง **“รอเวลา”** ด้วยความรู้สึกว่า

“...ถ้าได้รับความร่วมมือจากผู้ใหญ่และเพื่อนข้าราชการในกรมชลประทานแล้ว อุปสรรคเหล่านี้ก็ไม่ใช่เรื่องใหญ่โตอะไรเลย...”

จนกระทั่ง พุทธศักราช ๒๔๗๗

ม.ล.ชูชาติได้รับมอบหมายให้เป็นนายช่างคุมงานก่อสร้างโครงการชลประทานนครนายก ซึ่งมีพื้นที่รับน้ำในความรับผิดชอบถึง ๖ แสนไร่ มีภารกิจก่อสร้างประตูระบายน้ำ คลองส่งน้ำ และอาคารชลประทานทุกชนิดจำนวนมาก ซึ่งถ้าหากยึดตามมาตรฐานแล้ว ต้องมีกำลังคนอันประกอบด้วย นายช่างชั้นผู้ใหญ่ นายช่างรอง และนายช่างชั้นผู้น้อย แต่ปรากฏว่า ณ เวลานั้น

“...ม.ล.ชูชาติ มีนายช่างชั้นรองลงไปจากท่านเพียง ๓ คนเท่านั้น ส่วนช่างชั้นผู้น้อยแทบจะกล่าวได้ว่าไม่มีเลย...” (อ้างแล้ว, ๒๕๔๑)

นายช่างหนุ่มไม่มีเหตุผลที่จะต้องรื้ออีกต่อไป เขาเริ่มงานสร้างคนไปพร้อม ๆ กับการสร้างประตูระบายน้ำ โดยเริ่มจากชักชวนบุตรหลานข้าราชการกรมชลประทานที่พอจะมีความรู้ เข้าอบรมเป็นการส่วนตัวที่โครงการนครนายกนั่นเอง ด้วยกลยุทธ์ให้เรียนรู้และทำงานไปพร้อม ๆ กันกับครูเลย

“...เรียกว่าเป็นการเพาะ 'ลูกคอก' ขึ้นใช้งาน แต่ปรากฏว่ามีเด็กที่ฉายแววให้เห็นอนาคตอันแจ่มใส พอจะไว้วางใจในการทำงานได้เพียงสองคนเท่านั้น โดยเด็กของท่านทั้งสองคนนี้ได้ช่วยควบคุมงานก่อสร้างหลายแห่งในโครงการนครนายก...” (อ้างแล้ว, ๒๕๔๑)

เหตุที่เรียก **“ลูกคอก”** เพราะเด็กหลายคนที่มี.ล.ชูชาติชักชวนมาเรียนในระยะแรกนั้น ดิดจะมีลักษณะที่ชาวบ้านเรียกว่า **“เกกมะเหรกเกเร”** แต่ท่านก็นำมาฝึกด้วยความอดทน จนบางคนได้ดิบได้ดีไปในที่สุด

กระทั่งเวลาล่วงเลยมาถึง พุทธศักราช ๒๔๗๙ นับตั้งแต่การเพาะลูกคอกของ ม.ล.ชูชาติ ที่เขื่อนท่าทัพ นครนายก การอบรมนายช่างตามโครงการชลประทานหลายแห่งในลักษณะเดียวกัน ก็เกิดขึ้นทั่วทุกภาคด้วยความจำเป็นด้านกำลังคน ในที่สุด เมื่อประจักษ์ในความมุ่งมั่นของนายช่างใหญ่ชูชาติ กรมชลประทานจึงตัดสินใจ

ประกาศรับนักเรียนที่จบมัธยมศึกษาปีที่ ๘ (เทียบเท่ามัธยม ๖ ปัจจุบัน) เข้าเรียน
ในโรงเรียนช่างชลประทานที่จะเปิดขึ้น

แต่ผลที่ได้รับคือ มีผู้สมัครแค่ ๗ คน!

น้อย...จนไม่สามารถเปิดการเรียนการสอนได้ แต่โชคดีว่าในยุคนั้น
เจตนารมณ์การจัดการศึกษาในประเทศนี้มิได้มุ่งแสวงหากำไรเป็นหลัก อีกทั้ง
ม.ล.ชูชาติ เองก็มีความเป็น “ครู” อย่างเต็มเปี่ยม นับตั้งแต่พยายามสอนลูกคอก
สองคนแรกมาแล้ว ครั้นเมื่อมีผู้สมัครเพียง ๗ คน นายช่างใหญ่ชูชาติก็ตัดสินใจ
ทำสิ่งที่ใครหลายคนคาดไม่ถึง

“...นักเรียนทั้ง ๗ คนนั้นมุ่งหน้ามาสมัครเข้าเรียน โดยตั้งใจอย่างแน่วแน่
ว่าจะฝากชีวิตการทำงานในอนาคตไว้กับกรมชลประทาน การที่จะให้นักเรียนเหล่านี้
นั้นกลับไปด้วยความผิดหวังนั้น ท่านทำไม่ได้แน่ เมื่อโรงเรียนเปิดไม่ได้ ท่านก็หอบ
หัวเด็กนักเรียนทั้ง ๗ คนเหล่านี้ไปอยู่โครงการนครนายก จัดให้มีการอบรมวิชาช่าง
พร้อมกับการปฏิบัติงานขึ้นที่นั่น...” (อ้างแล้ว, ๒๕๕๑)

ด้วยบรรยากาศการเรียนการสอนแบบ “ลูกคอก” จริง ๆ คือ กินนอนด้วย
กัน เรียนรู้จากการทำงานในพื้นที่จริงกลางทุ่งนาและท้องน้ำ มีวิชาความรู้เท่าไร ถ่าย
ทอดให้หมด ก่อนที่ทางราชการจะมีโครงการเกี่ยวกับชลประทานในภาคอีสานและ
ภาคอื่น ๆ อีกรวมถึง ๑๑ โครงการ

ซึ่งมีผลให้บุคลากรช่างขณะนั้น อยู่ในภาวะ “วิกฤติ” ทันที

ม.ล.ชูชาติ มองว่าถึงเวลาแล้วที่จะต้องเปิดโรงเรียนช่างชลประทานอีกครั้ง
ด้วยเวลานั้นนายช่างผู้ใหญ่กลับมาประจำส่วนกลางจำนวนมากเช่น หลวงสินธุกิจ
ปรีชา นายช่างภาคพายัพ เหมือนแม่แฝก ย้ายกลับมาดำรงตำแหน่งนายช่างอำนวยการ
ก่อสร้าง หลวงชลาณสูตร นายช่างภาคลุ่มแม่น้ำสุพรรณ ย้ายมาดำรงตำแหน่ง
นายช่างกองบูรณะและรักษาน้ำ หลวงธราดิเรก นายช่างภาคเหนือแม่วัง จังหวัด
ลำปาง ย้ายมาประจำกรมฯ

นายช่างใหญ่ผู้เปี่ยมด้วยประสบการณ์เหล่านี้ ม.ล.ชูชาติพิเคราะห์ว่าจะเป็น
“ครู” ของช่างชลประทาน ที่กรมฯ สร้างขึ้นได้เป็นอย่างดี โดยไม่ต้องจ้างชาวต่าง
ชาติให้เปลืองงบประมาณ เมื่อแนวคิดนี้ถูกเสนอขึ้นไปยังพระอุดมโยธาธิบดี อธิบดี
กรมชลประทานสมัยนั้น จึงได้รับอนุมัติทันที

โรงเรียนช่างชลประทานสมัยแรก ตั้งอยู่ในกรมชลประทาน สามเสน รับ

นักเรียนที่จบชั้นมัธยม ๘ แผนกวิทยาศาสตร์เข้าเรียนในหลักสูตร ๒ ปี มีนักเรียนผ่านการสอบแข่งขันทั้งหมด ๒๖ คน ร่วมกับนักเรียนของม.ล.ชูชาติจากนครนายก ๒ คน และเด็กนักเรียนที่มาสมัครเมื่อสมัยเริ่มการก่อตั้งครั้งแรกและไม่สามารถเปิดโรงเรียนได้อีก ๓ คน รวมกับข้าราชการในกรมฯ ที่มีพื้นความรู้และอยู่ในวัยที่จะเล่าเรียนได้อีก ๒๔ คน จึงมีนักเรียนรุ่นแรกที่เข้าศึกษาทั้งสิ้น ๕๙ คน เปิดการเรียนการสอนครั้งแรกเมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๘๑

ด้วยเป็นที่ประจักษ์แจ้งของทุกฝ่ายว่า...

“...โรงเรียนการชลประทานนี้ มีกำเนิดจากผลแห่งความเพียรพยายาม ความเสียสละ และมองเห็นการณ์ไกลของบรมครูผู้มีพระคุณอย่างยิ่ง ๓ ท่านคือ คุณหลวงสินธุกิจปริชา ม.ล.ชูชาติ กำภู และ คุณหลวงชลาานุสร...”

และแล้วหน้าแรกของท่านาน **“โรงเรียนเสื่อรำแพน”** ที่กรมชลประทาน สามเสน ก็เปิดขึ้น เป็นโรงเรียนที่อาจารย์อรุณ อินทपालิต ศิษย์เก่ารุ่นที่ ๑ อดีต ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนการชลประทาน (พ.ศ.๒๕๐๖ - ๒๕๐๙) เขียนไว้ในหนังสือ **“๗๒ ปี อ.อรุณ อินทपालิต”** ว่า เป็นจุดเริ่มต้นของคน **“ตระกูลชลประทาน”**

เหตุที่เรียก **“โรงเรียนเสื่อรำแพน”** เพราะมีลักษณะเป็นอาคารไม้ชั้นเดียว ไม่มีฝา มีลูกกรงสูงแค่อว มีมุขไม้ไผ่แขวนไว้กันฝนสาดและแดดส่อง ใช้เสื่อรำแพน สูงเกินศีรษะเล็กน้อยประกอบกับโครงไม้ทำเป็นฝากันห้อง

ในยุคแรกมีการกำหนดหลักสูตรการศึกษาไว้ ๒ ปี แบ่งเวลาเรียนเป็น ๓ ภาค โดยภาคที่ ๑ และ ๓ เป็นการฟังบรรยาย ส่วนภาคที่ ๒ เป็นงานสนาม วิชาหลักที่เปิดสอนคือ วิศวกรรมชลประทาน (Irrigation Engineering) วิชาเกษตรชลประทาน (Irrigation Agronomy) วิชาชลศาสตร์ (Hydraulic) วิชาอุทกวิทยา (Hydrology) วิชาการสำรวจ (Survey) วิชาออกแบบและเขียนแบบวิศวกรรม (Engineering Design and Drawing) วิชาการก่อสร้าง (Construction) และการฝึกภาคสนามอีก ๖-๘ เดือน

ดังนั้น ถึงแม้ว่าจะเป็นโรงเรียนเสื่อรำแพน ที่ฟังดูอัศจรรย์แต่ด้วยความมุ่งมั่นของม.ล.ชูชาติ ที่จะสร้างบุคลากรที่มีคุณภาพ โรงเรียนนี้ก็มีความมาตรฐานการเรียนการสอนอย่างดี และคณาจารย์ก็ได้ถ่ายทอดวิชาความรู้ที่จะมอบให้แก่ศิษย์เลย

แต่ครั้งเมื่อมีการย้ายหน่วยราชการกรมชลประทานบางส่วน ไปอยู่ที่อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี อาคารเรียนไม้ชั้นเดียวใต้ถุนเตี้ยที่เคยเป็น **“โรงเรียนเสื่อรำแพน”** ก็กลายเป็นที่ทำงานของ ม.ล.ชูชาติ กำภู ในฐานะ **“อธิบดีกรม**

ม.ล.ชูชาติ ภาพถ่ายกับนิสิตคณะวิศวกรรมชลประทาน

ชลประทาน” ซึ่งก็เช่นเดียวกัน ความอึดคึดของสถานที่ มิได้ทำให้ประสิทธิภาพของ อธิบดีหนุ่มผู้ทุ่มเทชีวิตให้การชลประทานไทยลดน้อยไปแต่อย่างใด

ที่สำคัญคืออาคารนี้ยังถูกใช้เป็นห้องบัญชาการป้องกันน้ำท่วม ในฤดูน้ำหลาก ตลอดระยะเวลาหลายปีที่ม.ล.ชูชาติ ดำรงตำแหน่งอธิบดี แม้ว่าทุกปี ท่านถึงกับต้อง หอบเสื้อผ้ามานอนค้างที่นี่ เพื่อรับมือกับน้ำเหนือที่ไหลบ่าก็ตาม แต่ความอุ่มใจของ ประชาชนในนครหลวง ก็เป็นความสุขใจของท่านและชาวชลประทานด้วย

ปัจจุบัน อาคารไม้ที่เคยเป็น **“โรงเรียนเสือรำแพน”** และที่ทำงานของอธิบดี ชูชาติ ณ กรมชลประทาน สามเสน ได้ถูกรื้อออกเพื่อสร้างอาคาร **“ศูนย์วิศวกรรม ชลประทาน”**

แต่...ไม่ว่าสถานที่และกาลเวลาจะเปลี่ยนแปลงสักเพียงใด ก็ดูเหมือนว่าจิต วิญญาณของ **“คนตระกูลชลประทาน”** จะสถิตอยู่ ที่นี้ ที่โรงเรียนเสือรำแพนเป็น นีรันดรเสียแล้ว

ฐานที่มั่นแรกของบิดาแห่งชลกร

โครงการแรกที่ ม.ล.ชูชาติ กำภู เป็นผู้รับผิดชอบเต็มตัวในฐานะนายช่างภาคนครนายก คือการก่อสร้าง “เขื่อนนายก” ซึ่งเป็นเขื่อนทดน้ำที่ประกอบด้วยประตูระบายน้ำกว้าง ๑๒.๕๐ เมตร ๒ ช่อง กั้นแม่น้ำนครนายกที่ ต.ท่าหุบ อ.เมือง จ.นครนายก

เขื่อนนี้สามารถทดน้ำส่งพื้นที่การเกษตรในเขตโครงการชลประทานนครนายก ได้ ๕๓๔,๐๐๐ ไร่ สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ.๒๔๗๕ ถือเป็นเขื่อนทดน้ำแห่งที่สองในประเทศ และเป็นส่วนหนึ่งของโครงการชลประทานนครนายก

และนี่คือสถานที่แรก ที่ ม.ล.ชูชาติ ดำเนินการสอน “ลูกคอก” นักเรียนช่างชลประทาน ก่อนเปิดโรงเรียนช่างชลประทานสำเร็จอย่างเป็นทางการเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๑ จนเกิด “ชลกร” รุ่นต่อ ๆ มาจวบจนปัจจุบัน

“จงช่วยกันรักษามรดกของตระกูล
ที่ผู้ใหญ่ได้สร้างสมไว้ให้จนเป็นปึกแผ่น ครอบครัณ
เป็นหน้าทีของทุกคน แล้วทุกคนยังต้องรักษาไว้ซึ่ง
ศักดิ์ศรี สามัคคี และพิริยะ
นี่คือ มงคลของลูกชลาประทาน”

ม.ล.ชุนชาติ กำภู

ภาพถ่ายทางอากาศ ของกรมชลประทาน ปากเกร็ด ขณะเริ่มก่อสร้าง
และอาคารเรียนหลังแรกของวิทยาลัยการชลประทาน ที่ปากเกร็ด
พ.ศ. ๒๔๙๖

อาคารเรียนของวิทยาลัยการชลประทาน

มรดกของพ่อ

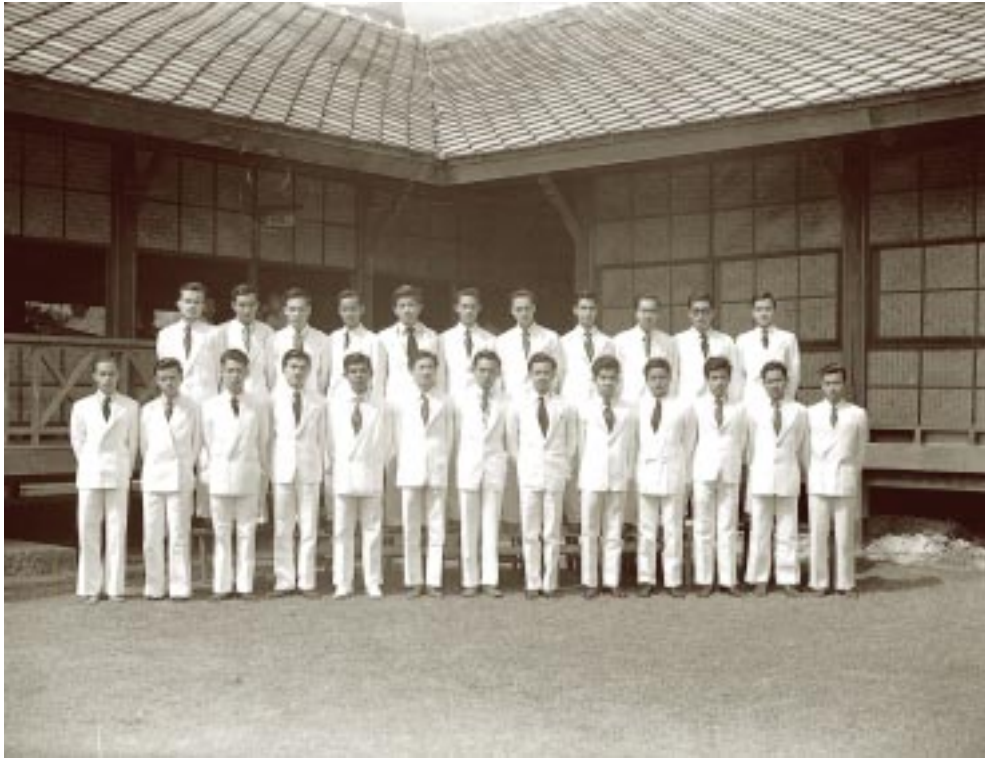
๑ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๔๑

กรมชลประทานบนถนนสามเสนราวกับจะมีงานรื่นเริง และถ้านี่จะแปลกกว่างานรื่นเริงธรรมดา ก็อยู่ตรงที่ผู้ร่วมงานในวันนั้นเป็นเด็กหนุ่มวัยละอ่อนจำนวนมาก ซึ่งมาตั้งแถวรอคอยอะไรบางอย่าง

เป็นภาพเคลื่อนไหวของชีวิต...ชีวิตของ **“ว่าที่ลูกศิษย์”** ที่นายช่างผู้หนึ่งแอบยืนมองเงียบ ๆ ด้วยความชื่นชมอยู่ ณ มุมหนึ่งของกรมชลประทาน พร้อมกับซึมซับบรรยากาศแห่งความยินดี เป็นบรรยากาศที่หนึ่งในเด็กหนุ่มผู้เข้าแถวอยู่ขณะนั้นนำไปเขียนลงบทความ เมื่อกาลเวลาเดินทางผ่านไป ๒๗ ปีต่อมาว่า

“...วันนั้นคล้ายกับเป็นวันที่กรมชลประทานยอมรับพวกเราจำนวน ๕๙ คน เข้าเป็น ‘สมาชิกสมทบ’ โดยให้ความหวังต่อไปเมื่อเรียนจบหลักสูตรแล้ว จึงจะได้เป็นชาวชลประทานโดยสมบูรณ์...ในวันที่พวกเราจะทำพิธีมอบตัวเป็น ‘สมาชิกสมทบ’ ครั้งนั้น พวกเราได้กระทำพิธีอย่างเป็นทางการและสมเกียรติ แต่ไม่โดดเด่นอย่างพิธีรับน้องใหม่ของนิสิตในปัจจุบันนี้...”

นี่คือส่วนหนึ่งในบันทึกประวัติศาสตร์หน้าแรก ๆ ของโรงเรียนช่างชลประทาน ซึ่งคุณประภิต อ่อนวิมล อดีตนายช่างชั้นผู้ใหญ่ของกรมฯ และศิษย์เก่ารุ่นที่ ๑ ในหนังสือ **“ชลกร”** (ฉบับเนื่องในวาระครบเกษียณอายุของขุนยันตรวิทย์ชลาทรร

นักเรียนช่างชลประทานรุ่นที่ ๘ และอาคารเรียนเสีอรัแพน

ภาพถ่ายทางอากาศ โรงงานของกรมชลประทาน ปากเกร็ด นนทบุรี
พ.ศ. ๒๔๙๖

พ.ศ.๒๕๐๘) บ่งบอกถึงบรรยากาศสมัยรุ่งอรุณของโรงเรียนช่างชลประทาน ซึ่งในอีกมิติหนึ่งก็คือรากเหง้าของคณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และวิทยาลัยการชลประทานในปัจจุบัน

บทความของคุณประกิตให้ภาพแจ่มชัดยิ่งขึ้นว่า...

“...สมัยนั้นเรามี ผรช. ร่างเล็กแต่เสียงดัง (ท่านขุนสังขวิภาพจน์พิบูลย์) เป็นผู้ดูแลความไม่ค่อยจะเรียบริ้วของพวกเรา ก่อนจะถึงเวลากระทำพิธี พวกเราต่างแต่งตัวเต็มยศ กล่าวคือแต่งชุดขาว บางคนก็ใช้เสื้อคอแบะผูกเน็คไท บางคนก็ใช้เสื้อราชปะแตน ใครที่ชอบใช้เสื้อราชปะแต่นั้นเป็นพวกที่น่าสงสารมากหน่อย เพราะท่าน อรช. (อธิบดีกรมชลประทาน) สมัยนั้น (คุณพระอุดมโยธาธิยุต) ท่านเป็นทหาร ท่านให้พวกเรา รวมทั้งตัวท่านเองด้วย กลัดกระดุมเสื้อทั้งหมด ๕ เม็ด ท่านนั้นยังไม่พอ ท่านให้กลัดคอเสื้ออีกด้วย ทำให้พวกเราต้องนั่งตัวตรงคอแข็งเป็นสง่าสมชายชาติทหาร แต่เหงื่อไหลไคลย้อยออกมาดีเหลือเกิน...”

พิธีเปิดโรงเรียนผ่านไปด้วยดี จากนั้น การศึกษาภาคทฤษฎีในห้องเรียน **“เล็อร้าแพน”** ก็นำนักเรียนช่างรุ่นแรกมาพบอาจารย์ท่านหนึ่ง ที่เข้ามาสอนวิชาการก่อสร้างด้วยท่าทีสุภูมิคุ้มภักดิ์

จาริน อัดถะโยธิน นักเรียนรุ่นที่ ๒ ยังไม่เคยลืมสีหน้าและท่าทางของ **“ครูชชาติ”**

“...ผมเรียนกับท่านครั้งแรกในวิชาเกี่ยวกับการก่อสร้าง ท่านไม่ดูเวลาสอน แต่เน้นสอนจนรู้จริง เน้นทำงานหนัก ท่านว่าจบแล้วออกไปทำงานความรู้จะต้องแน่นทุกอย่างต้องอยู่ในกรอบ ถูกต้องตามหลักวิชา ความเข้มข้นของหลักสูตรการศึกษา อาจมากพอๆ กับสมัยนี้ สมัยนั้นต้องยอมรับว่าอาจารย์ผู้สอนเก่งมาก ๆ เช่น ครู ๓ ท่าน หรือ ๓ ทหารเสือของโรงเรียนนั้นต่อมาก็ล้วนเป็นที่ยอมรับนับถือ

...หลวงสินธุ์ฯ ได้รับยกย่องเป็นบรมครูในวิชาวิศวกรรมชลประทาน ม.ล.ชชาติ เป็นบรมครูทางการออกแบบและก่อสร้าง เป็นบิดาชาวลกร หลวงชลาานุสรณ์เก่งกาจในเรื่องเกษตรชลประทาน แถมยังเป็นผู้ใกล้ชิดกับพระบรมราชชนกของรัชกาลปัจจุบัน หรือครูอย่าง ดร.พร ศรีจามร บัณฑิตจากเยอรมัน เฉลียวทองอุทัย นักเรียนเก๋อังกฤษ ขุนย่นตราฯ นักเรียนเก๋สกอตแลนด์”

เป็นที่ทราบกันดีว่านักเรียนชลประทาน รุ่น ๑ มีเรื่องเกิดขึ้นมากมายตลอด ๒ ปี ด้วยความที่เป็นรุ่นมีความหลากหลายมากจากการรวม **“นักเรียนสอบเข้า”** กับ **“นักเรียนลูกคอก”** ไว้ด้วยกัน ซึ่งแม้ว่าเวลาจะล่วงเลยมาถึงปี ๒๕๔๘ แล้ว

อาคารสมาคมศิษย์เก่าวิศวกรรมชลประทาน ปากเกร็ด นนทบุรี
สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๗

คณะวิศวกรรมศาสตร์ ม.เกษตรศาสตร์ บางเขน

คุณประภิต อ่อนวิมลก็ยังจำเหตุการณ์คราวนั้นได้ดี

“...ก่อนเปิดโรงเรียน ลูกคอก ๗ คนกลับมาอยู่ที่กรมชลประทานสามเสน ขณะนั้นครูชูชาติเป็นนายช่างอำนวยการแผนกกองแบบแผน ท่านก็เอาพวกนี้มาด้วย เขาเลยไม่ต้องสอบเข้าโรงเรียน ทั้ง ๗ คนเวลาเรียนได้เงินเพิ่มอีก ๑ บาท ๑๐ สตางค์ ส่วนพวกเราจบ ม.๘ มาเรียนได้วันละ ๕๐ สตางค์ ...อดีตอธิบดีแสง พูลสุข นี้ ก็เรียนรุ่นที่ ๑ นอกจากนั้นมีข้าราชการกรมที่ทำงานอยู่ตามประตูน้ำแต่ไม่ได้จบ ม.๘ กลุ่มนี้เมื่อรวมกับลูกคอกจะมี ๓๓ คน ไม่ถูกกันกับกลุ่มเรา ใหม่ ๆ เข่มั่นกันจัง เพราะเขาเงินเดือนสูงกว่า...”

แต่เมื่อถึงขั้นตอนฝึกงาน **“ลูกคอก”** ซึ่งมีสถานะเป็นข้าราชการก็ถูกส่งกลับทำงานในสังกัดกรมกองเดิม ส่วนรุ่น ๑ ที่มาจากพวก มัธยม ๘ นั้น ใครจับสลากได้ไปฝึกงานสำรวจ จะถูกส่งตัวไปสำรวจที่จังหวัดเพชรบุรี ส่วนผู้ที่ได้ฝึกงานก่อสร้าง จะถูกส่งไปยังโครงการชลประทานสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งต่อมาก็มีเหตุให้รุ่น ๑ ของโรงเรียนหลอมรวมกันได้โดยไม่ต้องมีการบังคับ จากการทำงานเพื่อประเทศชาติในการฝึกภาคสนามครั้งนั้น

“...การฝึกงานครั้งสุดท้าย นักเรียนประเภทจบม.๘ ทั้งหมด กับนักเรียนประเภทลูกคอกและข้าราชการ เฉพาะที่สังกัดกองบูรณะและรักษา... ฝึกงานรวมกันที่ประตูระบายน้ำบางเฒ่า เขตโครงการนครนายกฝั่งซ้าย... พอกินด้วยกันนอนด้วยกันก็เลยติดกัน สมัยนั้นพวกเราทำงานตัดเหล็ก ผูกเหล็ก ผสมคอนกรีตกันเอง อาจารย์ที่ควบคุมเขาก็ว่าแล้วแต่เรา อยากได้วิชา ก็ทำ อย่างผมเจอเหล็กเกี่ยวเป็นผลยาวมาแล้ว...” (ประภิต อ่อนวิมล ใน 'รำลึกถึงคุณอรุณ อินทรपालิต' หนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ อรุณ อินทรपालิต, ๒๕๕๒)

บรรยากาศการเรียนเช่นนี้ดำเนินไปใน ๔ รุ่นแรกของโรงเรียน ซึ่งช่วงเวลาเดียวกันนั้น **“ครูชูชาติ”** ก็ก้าวหน้าทางวิชาการโดยได้รับการแต่งตั้งเป็น **“ราชบัณฑิต”** เนื่องจากความสามารถที่แสดงออกมาในยามที่ประเทศต้องการองค์ความรู้เรื่อง **“น้ำ”**

“...เกิดเหตุการณ์อุทกภัยใหญ่ในปี พ.ศ.๒๔๘๕ ม.ล.ชูชาติ กำภู ได้เขียนตำราว่าด้วยน้ำฝน น้ำท่าในประเทศไทยขึ้นเป็นเล่มแรก เนื่องจากกระทรวงมหาดไทยจะรวบรวมเหตุการณ์ของสภาพอุทกภัย พ.ศ.๒๔๘๕ ขึ้นเป็นเล่ม เพื่อเป็นหลักฐานและประสงค์ให้มีคำบรรยายวิธีป้องกันน้ำท่วมแบบต่าง ๆ ไว้ในหนังสือเล่มนี้ด้วย...” (ว่าที่ ร.ต.สุเทพ ดิงค์ภักย์ อดีตผู้อำนวยการกองอุทกวิทยา กรมชลประทาน.“นักอุทกวิทยาของประเทศไทย”, ๒๕๒๗)

ภาพเหตุการณ์น้ำท่วมกรุงเทพฯ ครั้งใหญ่ พ.ศ.๒๔๘๕ และ ตามจังหวัดต่าง ๆ

ภาพเหตุการณ์น้ำท่วมกรุงเทพฯ ครั้งใหญ่ พ.ศ.๒๔๘๕ ที่กลายเป็นภาพประวัติศาสตร์ของประเทศไทย คือภาพน้ำท่วมสูงจนชาวบ้านนำเรือไปพายที่ลานพระบรมรูปทรงม้าได้ แม้แต่บริเวณกรมชลประทาน สามเสน ก็ปรากฏว่าน้ำสูงเกือบถึงระดับเอว เหตุการณ์นั้นทำให้รัฐบาลเริ่มตระหนักถึงความสำคัญ ในการป้องกันน้ำเหนือที่จะไหลบ่าลงมายังกรุงเทพฯ เป็นครั้งแรก จึงมีหนังสือมาที่กรมชลประทาน โดยมีโจทย์ที่ยากที่สุดระบุมาด้วย

“...คือให้ช่วยเขียนโครงการหรือวิธีการป้องกันอุทกภัย ไว้ลงพิมพ์ในหนังสือ และถ้าในประเทศไทยได้ใช้วิธีการใดเป็นโครงการป้องกันอุทกภัย ณ แห่งใด ก็ขอให้ยกขึ้นเป็นตัวอย่างด้วย สำหรับแม่น้ำเจ้าพระยาโดยเฉพาะนั้น ขอทราบว่ากรมชลประทานได้เคยดำริจะจัดการแก้ไขไว้อย่างไร...” (ว่าที่ ร.ต.สุเทพ ดิงศภัทย์, อ้างแล้ว)

ม.ล.ชูชาติ กำภู ซึ่งมีเจตนาแรงกล้าในการทำโครงการเจ้าพระยาใหญ่ ตั้งแต่ครั้งรับผิดชอบโครงการชลประทานนครนายก จึงอาสาบุกเบิกงานวิชาการด้านนี้ ด้วยการเขียนตำราบรรจุกฎและวิธีการทางอุทกวิทยา เช่น ปริมาณน้ำฝน ภูมิประเทศของภาคต่าง ๆ การก่อตัวและสลายตัวของพายุไต้ฝุ่น ปริมาณน้ำในลุ่มน้ำต่าง ๆ โครงการพัฒนาแหล่งน้ำ การป้องกันน้ำท่วม และการทำนายอุทกภัยล่วงหน้า ด้วยความเชี่ยวชาญและรู้จักพื้นที่จริง ม.ล.ชูชาติ นายช่างหนุ่มจึงใช้เวลาเพียงปีเดียว ในการจัดทำตำราเสร็จสมบูรณ์ โดยมีข้อมูลพร้อมสรรพ

ตำราเล่มนี้ทรงคุณค่าในฐานะที่เป็น **“ขุมทรัพย์”** ทางความรู้เล่มแรกของวงการชลประทานไทย ที่เขียนและตีพิมพ์ด้วยฝีมือคนไทยเอง ซึ่งต่อมามีส่งผลสะท้อนในวงวิชาการชลประทานอย่างมาก เนื่องจากข้อมูลเหล่านั้นถูกหน่วยงานระดับนานาชาติอย่าง **“คณะกรรมการไต้ฝุ่น”** ขององค์การสหประชาตินำไปปฏิบัติ และยังเป็นแม่แบบ เพื่อการทำงานพัฒนาแหล่งน้ำของข้าราชการกรมชลประทานยุคหลังอีกด้วย

๖ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๘๕ ราชบัณฑิตยสถานจึงประกาศให้ ม.ล.ชูชาติ กำภู นายช่างกรมชลประทานเป็น **“ราชบัณฑิตทางด้านวิทยาศาสตร์ประยุกต์ สาขาอุทกวิทยา”** หลังจากเริ่มชีวิตรับราชการได้เพียงไม่กี่ปี

อย่างไรก็ตาม การเรียนการสอนของโรงเรียนช่างชลประทานซึ่งดำเนินมาตั้งแต่ พ.ศ.๒๔๘๑ มีอันต้องหยุดชะงักลงในปี พ.ศ.๒๔๘๖ หลังจากรับนักเรียนได้เพียง ๔ รุ่น รวม ๒๒๐ คนเมื่อประเทศไทยเข้าสู่สงครามโลกครั้งที่ ๒ เนื่องจาก

สถานการณ์ไม่เหมาะสมกับการเปิดเรียน เนื่องจากจากการทิ้งระเบิดของฝ่ายลัทธิคอมมิวนิสต์ในกรุงเทพมหานคร รวมไปถึงปัญหาเรื่องงบประมาณ อาจารย์อรุณ อินทรपालิต บันทึกรู้สึกครั้งนั้นไว้ว่า

“...ทุกคนเศร้าสลดใจ เพราะไม่คิดว่าโรงเรียนของพวกเราจะถึงจุดจบอย่างรวดเร็วเช่นนี้ เราารู้สึกสับสนและไม่อาจจะคาดหมายได้ว่า สงครามซึ่งกำลังรบติดพันอย่างรุนแรงจะสิ้นสุดลงเมื่อใด และเมื่อสงครามเลิกแล้วโรงเรียนช่างชลประทานจะเปิดสอนต่อไปอีกหรือไม่ อย่างไรก็ตามเราคิดว่าการพัฒนางานชลประทานตามเป้าหมายของกรมชลประทานในขณะนั้นเพิ่งจะเริ่มต้น กรมยังมีช่างชลประทานไม่พอทำงาน และกรมก็ยังมีโครงการขนาดใหญ่อีกมาก ซึ่งจะต้องบรรจุในแผนพัฒนาเป็นลำดับไป เราหวังว่าสักวันหนึ่งโรงเรียนของเราคงจะได้เปิดสอนอีก เราเชื่อมั่นในความสามารถของบรมครูของเราที่จะทำเรื่องนี้ได้สำเร็จ...”

หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ยุติลงไม่กี่ปี ความหวังก็กลายเป็นจริง เมื่อพุทธศักราช ๒๔๙๒ “**บรมครู**” ของเหล่าชลกรคือ ม.ล.ชูชาติ กำภู ขึ้นดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมชลประทาน และไม่ทำให้ข้าราชการของกรมฯ ต้องผิดหวัง โดยเฉพาะเมื่อรัฐบาลมีนโยบายเร่งรัดเพิ่มผลผลิตข้าวและผลผลิตทางการเกษตรอื่นๆ หลังสงคราม ยิ่งทำให้กำลังนายช่างเวลานั้นขาดแคลนอย่างที่สุด ยุครุ่งเรืองของโรงเรียนช่างชลประทานจึงเริ่มต้นอย่างแท้จริง ด้วยฝีมือ “**อธิบดี**” คนใหม่

โรงเรียนช่างชลประทานเปลี่ยนชื่อเป็น “**โรงเรียนการชลประทาน**” และใช้หลักสูตรการสอนกับรุ่นที่ ๕ เป็นเวลา ๓ ปี เมื่อเรียนจบจะได้รับการบรรจุเป็นข้าราชการพลเรือนสามัญชั้นตรี ซึ่งหมายถึงมีความก้าวหน้าทางราชการสูงกว่าการจบโรงเรียนช่างสมัยก่อน

อาคารเรียนในการเปิดครั้งที่สองใช้ชั้นบนของฝ่ายโรงพิมพ์ เป็นสถานที่เรียนชั่วคราว ต่อมาในปี พ.ศ.๒๔๙๔ กรมชลประทานสร้างห้องเรียนขึ้นใหม่อีก เป็นอาคารไม้ชั้นเดียว ๒ หลัง ตรงบริเวณหน้าสโมสรกรมฯ หลังเดิม หลังหนึ่งปลูกขนานไปกับรั้วด้านติดกับการไฟฟ้านครหลวง เขตสามเสน อีกหลังหนึ่งปลูกขนานถนนเข้าบริเวณกรม จนถึงปี ๒๔๙๗ จึงย้ายโรงเรียนไปสร้างที่กรมชลประทาน ปากเกร็ด

นอกจากนั้น ม.ล.ชูชาติ ยังเพิ่มดีกรีให้กับลูกชลประทานของท่าน ด้วยการหาทางให้ศึกษาถึงระดับปริญญาตรี เพื่อรองรับหากมีโอกาสเรียนต่อในต่างประเทศ จะได้มีวุฒิมากเพียงพอ ทว่า ก็เกิดปัญหาที่อาจารย์อรุณบันทึกไว้ว่า

“...โรงเรียนการชลประทานจะสอนนักเรียนถึงชั้นปริญญาตรีได้อย่างไร

เพราะกรมชลประทานไม่ใช่มหาวิทยาลัย ไม่มีอำนาจหน้าที่ในการสอนระดับปริญญา
ตัวเอง...”

ความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่จึงเกิดขึ้น เมื่อโรงเรียนการชลประทานเปิด
ทำการสอนหลังสงครามไปอีก ๖ รุ่น แล้วเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของมหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์ จากการเสนอของ ม.ล.ชูชาติ กำภู ซึ่งเป็นกรรมการสภามหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์อยู่ในขณะนั้น

“...เพราะการเกษตรกับชลประทานเป็นงานควบคู่และเกื้อกูลกัน ทั้งในสมัย
นั้นมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และกรมชลประทานก็สังกัดกระทรวงเดียวกัน ย่อม
ตกลงกันได้ง่าย...”

พุทธศักราช ๒๔๙๘ “**คณะวิศวกรรมชลประทาน**” ถือกำเนิดขึ้นเป็น
ส่วนหนึ่งของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ แต่ในความรู้สึกรู้สึกของคนกรมชลประทาน
“**โรงเรียนชลประทาน**” ยังไม่ได้หายไปไหน เพราะในเวลานั้น มหาวิทยาลัยเกษตร
ศาสตร์ยังไม่พร้อมที่จะรับคณะวิศวกรรมชลประทานเข้าไปเรียนที่บางเขน นิสิตยัง
คงเรียนและพักอาศัยอยู่ที่โรงเรียนการชลประทาน ปากเกร็ด บรรดาอาจารย์และ
เจ้าหน้าที่ยังสังกัดกรมชลประทาน งบประมาณประจำปีก็ตั้งจากกรมชลประทาน
และคณะก็เปิดสอนวิชาวิศวกรรมชลประทานสาขาเดียว ไม่มีสาขาอื่นปะปน
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เพียงแต่ควบคุมการสอนและการอนุมัติปริญญาเท่านั้น

ซึ่งผู้ที่จบการศึกษาจากคณะนี้จะได้รับปริญญา “**ช่างชลประทานบัณฑิต**”
มีฐานะเป็น “**นายช่างชลประทาน**” อย่างสมบูรณ์ มีศักดิ์ศรีเทียบเท่าวิศวกรจาก
มหาวิทยาลัยอื่น ๆ โดยมีการศึกษาทั้งหมด ๕ ปี ผู้ที่จบออกไปสามารถรับใบอนุญาต
ประกอบวิชาชีพวิศวกรรมโยธาด้วยหลักสูตรนี้ดำเนินไปจนถึง พ.ศ.๒๕๐๗ จึงมีการ
ปรับปรุงลดลงเหลือ ๔ ปี ตั้งแต่นั้นมาที่ ๒๐

คณะวิศวกรรมชลประทานผลิตนายช่างระดับอนุปริญญาและปริญญาตรีให้
กรมชลประทานจนถึงปี พ.ศ.๒๕๐๙ ก็เกิดความเปลี่ยนแปลง เมื่อมหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์ตั้ง “**คณะวิศวกรรมศาสตร์**” เปิดการเรียนการสอนเพิ่มหลายสาขา
วิชา ตามแบบของคณะวิศวกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยอื่น ๆ แล้วเปลี่ยนการสอน
“**วิศวกรรมชลประทาน**” เป็นสาขาย่อยแทน โดยที่ตั้งยังคงเป็นที่กรมชลประทาน
ปากเกร็ด

จึงเป็นที่มาของคำว่า “**วิศวะดงตาล**” เพราะกล่าวได้ว่าเป็นคณะวิศวกรรม
ศาสตร์แห่งเดียว ที่ตั้งอยู่ท่ามกลางทุ่งนาและดงตาลอันหนาแน่น ริมฝั่งแม่น้ำ

เจ้าพระยา ช่วงที่ไหลผ่านอำเภอปากเกร็ด นนทบุรี สมญานามนี้ยังถูกเรียกขานกันติดปาก แม้ว่าจะย้ายไปรวมกับคณะอื่น ๆ ที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน ตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๑๓ แล้วก็ตาม ดังปรากฏว่า **“เพลง วิศวะดงตาล”** ยังคงเป็นเพลงเชียร์ประจำคณะฯ มาตราบนาน

ทว่า เมื่อ **“วิศวกรรมชลประทาน”** ไปรวมเป็นส่วนหนึ่งของคณะวิศวกรรมศาสตร์ ปัญหาเก่าที่เวียนกลับมาอีก คือมีนักเรียนเลือกเรียนสาขานี้น้อยมาก และเมื่อจบไปแล้วก็ไม่ได้มารับราชการเป็นกำลังให้กรมฯ มากเหมือนแต่ก่อน ในขณะที่งานเรื่อง **“น้ำ”** ของชาติ ทวีความสำคัญมากขึ้นเรื่อย ๆ

ด้วยวิสัยทัศน์ด้านการบริหารจัดการบุคลากร และด้วยความมุ่งมั่นจะพัฒนางานการชลประทานของชาติด้วยข้าราชการที่มีประสิทธิภาพ ม.ล.ชูชาติ กำภู ตัดสินใจรื้อฟื้น **“โรงเรียนการชลประทาน”** ขึ้นมาอีกครั้ง ในปีพุทธศักราช ๒๕๑๐ โดยมีศิษย์เอกอย่าง อาจารย์อรุณ อินทรपालิต และอาจารย์จาริน อัดตะโยธิน เป็นกำลังสำคัญในการผลักดัน **“โรงเรียน”** ที่จะผลิตบัณฑิตเพื่อกรมชลประทานโดยเฉพาะ

แต่น้อยคนจะทราบว่า กว่าจะได้รับอนุมัติจากคณะรัฐมนตรีให้มีการรื้อฟื้น **“โรงเรียนช่างชลประทาน”** อีกครั้ง จะต้องผ่านความยากลำบากเพียงใด

“...ตอนนั้นมี อ.อรุณ อินทรपालิต ที่กินนอนมาด้วยกันช่วยเดินเรื่อง อีกคนคืออาจารย์ประเสริฐ ผลดี แล้วมี ดร.เถลิง ผู้ช่วยปลัด สมัยนั้นผมคุมงานการจัดส่งและบำรุงการส่งน้ำ เป็นช่วงที่ครูชูชาติกำลังเกษียณ การตั้งโรงเรียนการชลประทาน หรือปัจจุบันคือวิทยาลัยการชลประทานต้องทำจริง ๆ เนื่องจากเกิดปัญหาขึ้น เพราะมีคณะวิศวกรรมศาสตร์แล้ว คนที่เรียนสาขาชลประทาน ๓๐ คน มาทำงานกับเราแค่ ๓ คน...”

อาจารย์จาริน ยังไม่เคยลืมวันที่นำปัญหาไปปรึกษา **“ครู”**

“...ตอนนั้นท่านบอกว่าเราให้งานส่วนนี้กับเกษตรศาสตร์ไปแล้ว จะมาตั้งใหม่ได้อย่างไร ผมจึงเรียนท่านว่ากรมชลประทานต้องใช้คน ๑๐๐ กว่าโครงการ ทั้งหมดอย่างต่ำ ๕ พันคน ในสภาพเช่นนั้นถ้าไม่ตั้งโรงเรียน หวังพึ่งจาก ม.เกษตรฯ อย่างเดียว ในอนาคตจะมีนายช่างไม่พออน่นอน...”

ท่ามกลางปัญหาที่ละเอียดอ่อนและยากแก่การตัดสินใจ ภาพของนายช่างใหญ่ที่ไม่มีผู้ช่วยเลยที่นครนายก เมื่อสิบกว่าปีก่อน ก็ยังอยู่ในความทรงจำของ ม.ล.ชูชาติ กำภู

“...ที่สุด ท่านบอกตกลง จารินเป็นเด็กของครู เป็นลูกศิษย์ครู ครูเข้าใจที่ จารินอธิบาย...นี่คือท่านพึงเหตุผล ท่านเป็นครูที่เข้าใจความรู้สึกลูกศิษย์ซึ่งเป็น ชลกรอย่างผม ถ้าไม่มีโรงเรียนนี้ วันนี้กรมชลประทานจะมีกำลังคนไม่สมบูรณ์แน่นอน...”

โรงเรียนการชลประทาน เปิดการเรียนการสอนอีกครั้ง ในปีการศึกษา ๒๕๑๐ -๒๕๑๑

โดยมีอาจารย์อรุณ อินทรपालิต เป็นผู้อำนวยการ ในขณะที่ท่านยังดำรง ตำแหน่ง “หัวหน้าภาควิชาวิศวกรรมชลประทาน” คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ไปพร้อม ๆ กันด้วย โดยทั้ง “นักเรียนการชลประทาน” และ “นิสิตวิศวะชลประทาน” รุ่น ๒๓ เรียนรวมกันที่กรมชลประทานปากเกร็ด

“...นักศึกษาของโรงเรียนและนิสิตรักใคร่กลมเกลียวกันดีมาก ทุกคนถือว่ามีเลือดเนื้อเชื้อไขเดียวกันและถือว่าเป็นรุ่นเดียวกันด้วย...” (อรุณ อินทรपालิต)

แต่กระนั้น ความขัดแย้งที่เกือบทำให้โรงเรียนต้องล้มเลิกก็ยังคงเกิดขึ้นหลาย ครั้ง เช่น รัฐบาลมองว่าหน่วยงานราชการระดับกรมไม่ควรเปิดสถานศึกษาเอง เนื่องจากเป็นการสิ้นเปลืองงบประมาณโดยใช่เหตุ และยังซ้ำซ้อนกับหน่วยงานที่ผลิตบัณฑิตอยู่แล้ว ทำให้ศิษย์ของครูชูชาติอย่างอาจารย์อรุณ ต้องเดินสายชี้แจงถึง ลักษณะพิเศษของนายช่างชลประทาน ซึ่งมีการเรียนการสอนต่างจากโรงเรียนเทคนิค อาชีวะทั่วไป

ทั้งนี้ โรงเรียนการชลประทานมีการปรับปรุงหลักสูตรอีกหลายครั้งใน เวลาต่อมา จนพัฒนาเป็น “วิทยาลัยการชลประทาน” สถาบันสมทบในสังกัด มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ในปัจจุบัน โดยผู้ที่เข้าศึกษาในวิทยาลัยนี้ ต้องผ่านการสอบเอ็นทรานส์ของกระทรวงศึกษาธิการ

ครั้งหนึ่ง ม.ล.ชูชาติให้คำขวัญไว้กับชาวชลประทานว่า

“จงช่วยกันรักษามรดกของตระกูล ที่ผู้ใหญ่ได้สร้างสมไว้ให้จนเป็นปึกแผ่น ครบครัน เป็นหน้าที่ของทุกคน แล้วทุกคนยังต้องรักษาไว้ซึ่ง คักดี ศรี สามัคคี และ พริยะ นี่คือ มงคลของลูกชลประทาน”

กล่าวได้ว่า “วิทยาลัยการชลประทาน” ที่ตั้งอยู่ในเขตกรมชลประทาน ปากเกร็ดทุกวันนี้ เป็นสิ่งที่ “นายช่างใหญ่” สร้างขึ้นมาอย่างยากลำบาก จากตัวคนเดียว ที่ทุ่งกว้างนครนายก ก่อนได้กำลังหนุนจากเพื่อนข้าราชการและลูกศิษย์ลูกหา

แล้วส่งมอบถึงลูกศิษย์รุ่นหลังที่เข้ามาศึกษาในสถาบันนี้ ถือเป็นมรดกชิ้นสำคัญของ ม.ล.ชูชาติ กำภู **“บิดาแห่งชลกร”** ที่สร้างสรรค์ไว้ให้กรมชลประทาน นอกเหนือจากวัด โรงเรียนประถม โรงเรียนมัธยม โรงพยาบาล

ถือเป็นสถาบันผลิต **“ชลกร”** ให้ประเทศชาติ ควบคู่กับคณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ทำให้ประเทศไทยมี **“นายช่างชลประทาน”** ที่เก่งกาจไม่แพ้ใครในโลก จนถึงทุกวันนี้

วิทยาลัยการชลประทานในปัจจุบัน

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน และ หอพักคณะวิศวกรรมชลประทาน ปากเกร็ด

วิชา “มารยาทบนโต๊ะอาหาร”

ที่ “โรงเรียนช่างชลประทาน” นอกเหนือจากวิชาหลักที่เปิดสอนแล้ว ยังมีวิชานอกตำราและเทคนิคต่าง ๆ ที่ “ครูชชาติ” สอนเป็นพิเศษให้กับลูกศิษย์ เช่น วิชา “มารยาทบนโต๊ะอาหาร” สำหรับนักเรียนที่ได้รับทุนไปศึกษาต่อต่างประเทศ นอกจากนี้ยังมี “ทุนส่วนตัว” ที่ท่านมอบให้ลูกศิษย์ที่เรียนดีแต่ขาดแคลนเป็นระยะ ๆ ตั้งแต่ของธรรมดาอย่าง “ปากกา” ไปจนถึง “ค่าธรรมเนียมสมัครสอบชิงทุน”

ซึ่งทั้งหมดนี้ ทำให้ลูกศิษย์ของโรงเรียนทุกรุ่น นอกจากจะเรียกท่านว่า “ครู” แล้ว หลายคนยังเรียกท่านว่า “พ่อ” อย่างภาคภูมิใจอีกด้วย

อธิบายการทำงานของเขื่อนภูมิพลจากแบบจำลอง

“ม.ล.ชูชาติ กำภู มีความรู้สูงมาก
บางทีความรู้นั้นก็พาไปไกลจนผู้อื่นตามไม่ทัน
ข้าพเจ้าเคยสังเกตว่า ม.ล.ชูชาติ ฉลาด
ที่ยอมหยุดรออย่างสงบเสงี่ยมในกรณีเช่นนั้น”

ม.ล. ปิ่น มาลากุล

ม.ล.ชูชาติ ถ่ายภาพบริเวณสร้างกรมชลประทาน ปากเกร็ด

บทที่ ๕

นายช่างผู้มองการณ์ไกล

ชีวิตราชการของ ม.ล.ชูชาติ กำภู ที่ชาวชลประทานในยุคเดียวกันมักประสบพบเห็น คือภาพของนายช่างใหญ่ที่มีความมุ่งมั่นทำงานอย่างจริงจัง จนรู้รอบด้านในทุกเรื่องของการชลประทาน สมกับที่เหล่าชลกรเรียกว่า “ครู” ติดปากไปทุกรุ่นจนถึงปัจจุบัน

น้อยคนจะรู้ว่านายช่างผู้มีแต่ความมุ่งมั่น กระตือรือร้นคนนี้ มีห้วงเวลาแห่งความท้อแท้ หมดกำลังใจ ถึงขั้นอยากจะลาออกจากราชการทีเดียว

ด้วยเป็นที่รู้จักกันในหมู่คนใกล้ชิดว่านอกจาก ม.ล.ชูชาติ จะให้กำเนิดโรงเรียนการชลประทานแบบ “ลูกคอก” คือสอนเองตั้งแต่สมัยที่เป็นนายช่างภาคนครนายกกับบรรดาลูกศิษย์กันกุฎิซึ่งล้วนแต่ “มือหนึ่ง” (ด้านอุปนิสัย) ทั้งสิ้น ซึ่งต่อมาก็ได้ดิบได้ดีกันทุกคนแล้ว ท่านยังใฝ่ฝันที่จะเห็นระบบชลประทานของประเทศเสร็จสมบูรณ์โดยเร็ว เพื่อพัฒนาการเกษตรซึ่งเป็นกระดูกสันหลังของชาติให้เจริญก้าวหน้า

ทว่า ก็ติดขัดด้วยสถานภาพของท่านที่ขณะนั้นยังเป็นเพียง “นายช่างใหญ่” อีกทั้งเงินงบประมาณในกระเป๋ารัฐบาลช่วงทศวรรษ ๒๔๙๐ ก็ยังไม่พร้อมจะสนับสนุน

โครงการระดับชาติ (Mega Project) ที่สยามประเทศไม่เคยทำมาก่อน เช่นโครงการสร้างเขื่อนใหญ่ระดับ “เจ้าพระยา” และ “ภูมิพล” ซึ่งต้องใช้เงินมากกว่างบประมาณของกรมชลประทานทั้งกรม แทบไม่มีใครหาญกล้าแม้แต่จะ “คิด” ครั้นเมื่อนายช่างใหญ่ชูชาติเสนอขึ้นมา ก็ทำให้เกิดข้อถกเถียงทั้งในเรื่องความจำเป็น และความเป็นไปได้

อุปสรรคจากความไม่เข้าใจของผู้บังคับบัญชาและผู้ร่วมงาน ย้อนกลับมาสร้างความระท้อให้กับนายช่างผู้คิดล้าหน้ากว่าคนอื่นนับสิบปี และยามนั้นคงไม่มีใครรับรู้ความรู้สึกสับสนของนายช่างใหญ่ ได้ดีเท่าคุณหญิงโฉมศรี กำภูภรรยาผู้ทุกข์ยาก

“...เขาเป็นคนพูดเองว่าทำอะไรไม่ได้ ตัดขาดไปหมด คือเริ่มต้นทำงานรู้ว่าข้าวปลาไม่มี น้ำไม่มี ผู้ใหญ่กลับเห็นว่าโครงการแบบนั้นทำไม่ได้หรอก ตอนนั้นสร้างเขื่อนนครนายกขึ้นมาแล้ว เป็นประตูน้ำ ติดแต่ที่ไม่มีเขื่อนที่จะช่วยเลย พอคุณชูชาติย้ายกลับเข้ากรมมาเป็นหัวหน้ากอง ก็เลยคิดจะออก...

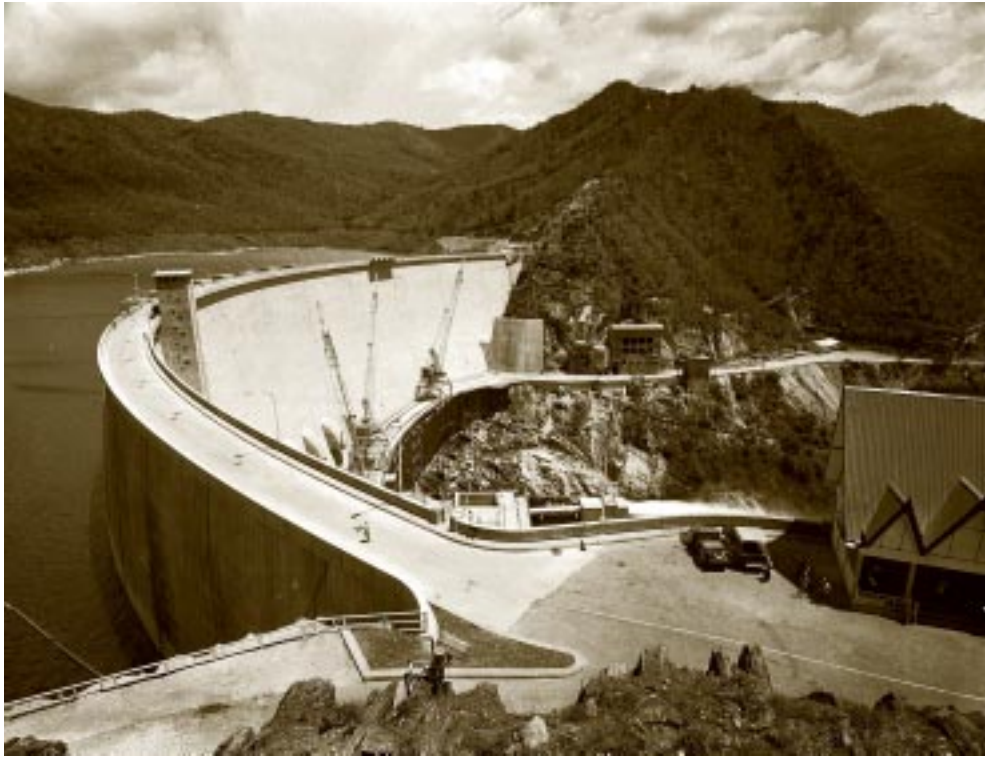
คุณชูชาติไม่ได้เหนื่อยเพราะงาน แต่เหนื่อยเพราะเสนออะไรแล้วทำไม่ได้...เขาบอกลำบากใจในการขายความคิดให้คนอื่นเข้าใจ ไม่ว่าจะเป็นการเสนอคนให้เงิน หรือให้สิทธิในการทำงาน เพราะสิ่งที่เขาคิดตอนนั้นเจ้านายไม่สน จนคิดจะลาออก พุดไปแล้ว โรงเรียนการชลประทานนี้ได้มาง่ายกว่าเขื่อนเจ้าพระยาและภูมิพล การสร้างเขื่อนไม่ใช่แค่คนชลประทาน ต้องมีหลายส่วนมาร่วมมือกัน...”

การสร้างเขื่อนเมื่อราวครึ่งศตวรรษก่อน เป็นเรื่องใหญ่ถึงขนาดต้องใช้กำลังสนับสนุนของทางราชการ ตั้งแต่นายกรัฐมนตรีจนถึงคนงานในพื้นที่ บทความของบุญชอบ กาญจนลักษณ์ อดีตหัวหน้าแผนกอุทกวิทยา กรมชลประทานช่วงทศวรรษ ๒๕๐๐ พอดีภาพนี้ได้ชัดเจนขึ้น

“...สมัยนั้น ถ้าใครพูดเรื่องสร้างเขื่อนเก็บกักน้ำ เช่น เขื่อนภูมิพล หรือเขื่อนสิริกิติ์ ...ก็ถูกทุ่มออกไปนอกหน้าต่าง เพราะไม่มีประโยชน์จะพูดถึง เสียเวลามานั่งรำพัน หน້อย่างเรา (หมายถึงกระเป๋าสตางค์ของรัฐ) ไม่มีทางจะคิดไปสร้างได้ เพราะเขื่อนแบบนี้มันแพงหูฉี่ ...ถึงแม้มีเงิน ผู้แทนในสภาเขาก็คงโถมตีเอาตาย...

...พวกเราตอนนั้นหารู้ไม่ว่า ม.ล.ชูชาติ กำภู นายช่างใหญ่..ก็มีความคิดเหมือนกับพวกเรา หรือคิดมาก่อนพวกเราแล้วหลายปี ว่าจะต้องสร้างเขื่อนเก็บกักเช่น เขื่อนภูมิพล เพื่อควบคุมแม่น้ำปิง ซึ่งเป็นสาขาใหญ่ของแม่น้ำเจ้าพระยา และเขื่อนสิริกิติ์ เพื่อควบคุมแม่น้ำน่าน ซึ่งเป็นสาขาที่ส่งร่องลงมา แต่ท่านก็ไม่เคยเปิดเผยหรือแยมให้ฟังมาก่อนเลย คงจะได้ข่าวหรือกลัวว่าจะถูกทุ่มออกทางหน้าต่างดังกล่าวข้างต้น...” (จาก “อุทกวิทยากับเขื่อนใหญ่” ใน “วารสารอุทกวิทยา” ๔๘ ปี พ.ศ.๒๕๓๘)

เมื่อเสียงกับการถูกปฏิเสธและตำหนิตีเดียวน ผู้บังคับบัญชาระดับสูงจึงตัดสินใจชะลอเรื่องไว้ ทำให้นายช่างใหญ่อย่าง ม.ล.ชูชาติรู้สึกท้อ ทั้งที่มองเห็นเส้นทางอยู่รำไรในการสร้างสิ่งเหล่านี้ขึ้นมา ซึ่งจะเป็นการวางรากฐานงานชลประทานของ

เขื่อนยันฮี ภายหลังได้เปลี่ยนชื่อเป็น เขื่อนภูมิพล
จากภาพก่อสร้างใกล้แล้วเสร็จและเริ่มทดลองเก็บกักน้ำ

ประเทศให้เข้มแข็งไปในคราวเดียวกัน

ม.ล.ชูชาติ ทุกข์ขนาดไหนไม่มีใครทราบ แต่ข้อความที่ท่านกล่าวไว้ในห้วงเวลานั้น ก็ทำให้คุณหญิงโณมศรีทราบสถานการณ์ของสามิไม่น้อย

“...ฉันรู้มาจากความใกล้ชิด ตอนกลางคืนเขาเล่าให้ฟัง ตอนสร้างเขื่อนเจ้าพระยาที่เขาบ่นท้อใจมาก เจ้านายถามว่ามันจะได้ผลหรือ มันใช้เงินเยอะ รู้ได้ยังไงว่าจะได้ผล จริง ๆ คุณชูชาติหวังสร้างเขื่อนขนาดเป็น ๑๐ ปี ตอนนั้นบอกจะลาออก แต่สมเด็จพระวัดสระเกศที่คุณชูชาตินับถือ ท่านห้ามเอาไว้ ท่านว่าต้องมีโอกาสได้ทำแน่...”

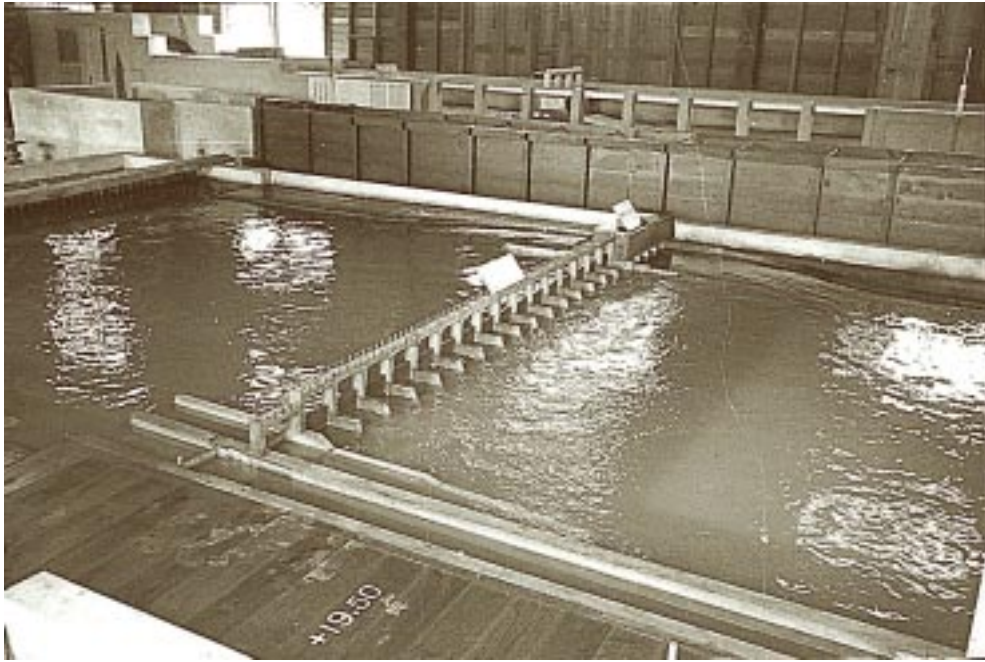
“**เขื่อนเจ้าพระยา**” หรือ “**เขื่อนทดน้ำเจ้าพระยา**” ที่ ม.ล.ชูชาติ ตั้งใจทำให้สำเร็จนั้น เป็นส่วนหนึ่งของ “**โครงการเจ้าพระยาใหญ่**” ที่มีการศึกษามาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ โดยนายเย โทมัน วัน เดอร์ ไฮเด ผู้เชี่ยวชาญชาวฮอลันดาที่มาดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมชลประทานคนแรก (สมัยนั้นเรียก “กรมคลอง”) เสนอเอาไว้ตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ.๒๔๔๕ แต่รัฐบาลสยามสมัยรัชกาลที่ ๕ ยังไม่มีงบประมาณเพียงพอแก่การดำเนินการ จึงได้ชะลอโครงการเอาไว้

โดยรายงานฉบับนี้ถือเป็น “**แม่แบบ**” ในการพัฒนาการชลประทานลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่างในเวลาต่อมา และถือเป็นเอกสารประวัติศาสตร์ของชาติ ในฐานะที่เป็น “รายงานความเหมาะสมของโครงการพัฒนาแหล่งน้ำ” (Project Feasibility Report) ฉบับแรกของสยามประเทศ ดังมีสาระสำคัญคือ

“...การช่วยเหลือพื้นที่ราบลุ่มสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่างจำนวนมาก ไปจนถึงทะเลนั้น ควรจัดทำโครงการทดน้ำขนาดใหญ่ โดยสร้างเขื่อนทดน้ำปิดกั้นแม่น้ำเจ้าพระยาที่เมืองชัยนาท เพื่อทดน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาให้มีระดับสูง แล้วปล่อยให้ไหลหลากเข้าไปตามคลอง ซึ่งจะได้ขุดขึ้นใหม่ตามพื้นที่สองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ให้น้ำไหลไปสู่ไร่นาได้ทุกฤดูกาลตลอดมาจนถึงริมทะเล...”

รายงานฉบับนี้ประเมินงบประมาณที่ต้องใช้ในพุทธศักราช ๒๔๔๕ คือ ๔๗ ล้านบาท ซึ่งสิ้นเกล้ารัชกาลที่ ๕ ทรงมีพระราชดำริเห็นพ้อง แต่ด้วยทรงมีแนวพระราชดำริว่าต้องใช้ “ทุนรอนเป็นจำนวนมากมายนัก” จึงทรงให้นายเย โทมัน วัน เดอร์ ไฮเด จัดการซ่อมและสร้างคลองที่ต่อเนื่องกับแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นเบื้องต้นก่อน

กระทั่งถึงยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ราวพุทธศักราช ๒๔๙๐ ตรงกับช่วงที่ ม.ล.ชูชาติ กำภู ดำรงตำแหน่งนายช่างใหญ่ โครงการจึงได้รับพิจารณาอีกครั้ง ด้วยความจำเป็นในการพัฒนาด้านเกษตรกรรม เนื่องจากข้าวส่วนหนึ่งที่ปลูกได้

จากแบบจำลอง มาสู่เขื่อนเจ้าพระยา ที่มีความสำคัญ ต่อการเกษตรอย่างมาก

ในที่ราบลุ่มภาคกลาง ต้องนำไปชดใช้ค่าปฏิกรรมสงครามให้ฝ่ายสัมพันธมิตร ซึ่งเป็นฝ่ายชนะในสงครามโลกครั้งที่สอง แม้ว่าประเทศไทยจะไม่ตกอยู่ในฐานะ

“ประเทศผู้แพ้สงคราม” ด้วยคุณความดีของเสรีไทยก็ตาม แต่ก็ต้องแบกรับภาระการชดใช้ในฐานที่อยู่ฝ่ายเดียวกับญี่ปุ่น!

ทว่า การขอกู้เงินกับธนาคารโลกเพื่อมาสร้างเขื่อน ก็ไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะต้องทำโครงการอย่างละเอียดถี่ถ้วนถี่ตามแบบฉบับตะวันตก ซึ่งข้าราชการไทยขณะนั้นไม่คุ้นเคย

“...ต้องทดสอบว่ามีน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาตามสถิติปีไหนเท่าไร เขื่อนเจ้าพระยาจะผันไปในการชลประทานได้เท่าไร ขนาดเท่าไร เมื่อไรขาด และถ้าขาด ขาดไปนานกี่วัน ก็เดือน ขาดบ่อยครั้งอย่างไร ข้าวจะตายไหม ถ้าขาดตอนข้าวตั้งท้องออกรวงก็จบกัน คือมีแต่ต้นข้าวมีรวง แต่เม็ดข้าวไม่มี คือแพบหมด ลงทุนสร้างการชลประทานก็เจ๊งหมด...” (จากบทความ “อุทกวิทยากับเขื่อนใหญ่” ใน “วารสารอุทกวิทยา” ๔๘ ปี พ.ศ.๒๕๓๘ โดย บุญชอบ กาญจนลักษณ์)

แต่สิ่งเหล่านี้ ม.ล.ชูชาติ สามารถทำแผนนำเสนอต่อธนาคารโลกได้อย่างละเอียด

ในขณะที่รักษาการณ์ในตำแหน่งอธิบดีกรมชลประทาน ซึ่งตกมาถึงหลังการเสียชีวิตอย่างกะทันหันบนโต๊ะประชุม ของหลวงสินธุกิจปรีชา (วงศ์ กุลพงศ์) อธิบดีคนก่อน ซึ่งได้ยื่นแผนการนี้ต่อรัฐบาลไว้แล้ว แต่ถูกชะลอเอาไว้

พุทธศักราช ๒๔๙๐ ม.ล.ชูชาติ กำภู รักษาการณ์อธิบดีกรมชลประทาน นำคณะนายช่างชลประทานจำนวน ๓๑ คน เดินทางไปดูงานที่สหรัฐอเมริกา และถือโอกาสติดต่อกู้เงินธนาคารโลกในคราวเดียวกัน ซึ่งในที่สุด โครงการเขื่อนเจ้าพระยาก็ได้รับอนุมัติเงินกู้จากธนาคารโลก

ถือเป็นการกู้เงินธนาคารโลก มาดำเนินงานโครงการชลประทานเป็นครั้งแรกของประเทศไทย ด้วยจำนวนเงิน ๑๘ ล้านดอลลาร์สหรัฐ หรือ ๓๖๐ ล้านบาท ใน พ.ศ.๒๔๙๐ มีดอกเบี้ยร้อยละ ๔ และรัฐบาลก็เห็นชอบให้มีการก่อสร้าง ซึ่งความสำเร็จครั้งนี้ได้ส่งผลถึงเขื่อนภูมิพลที่จะเกิดขึ้นตามมาอีกด้วย

บางที เขื่อนเจ้าพระยาและภูมิพล อาจเป็นเพียงโครงการในความคิดฝันถ้าวันนั้น **“นายช่างใหญ่”** คนหนึ่งได้ลาออกไปเสียก่อน

สมเด็จพระสังฆราช (ญาโณทโยมหาเถร)
ที่เคารพสักการะของอริบตี ม.ล.ชูชาติ

นอกจากการได้รับพระโอวาทจากสมเด็จพระสังฆราช วัดสระเกศ ที่เคารพ
นับถือแล้ว สิ่งที่ทำให้ท่านยังอดทนรอเวลาทำงานให้กับประเทศไทยต่อไป ก็คือ
ประโยคหนึ่ง ซึ่งอาจถือเป็นสิ่งสุดท้ายที่ยึดเหนี่ยวทรัพยากรบุคคลอันทรงคุณค่า
ของกรมชลประทานให้อดทนรับราชการต่อไป นั่นคือ

“...ชื่อ ‘ชูชาติ’ ต้องชูชาติ...”

เจ้ากรมชลประทานคนแรกเป็นชาวต่างชาติ

นายเย โฮมัน วัน เดอร์ ไฮเด (Mr. J. Homan van der Heide) เป็นวิศวกรชลประทานชาวต่างชาติ หรือฮอลันดา (เนเธอร์แลนด์ - ปัจจุบัน) ซึ่งกระทรวงเกษตรราธิการ และกระทรวงต่างประเทศสยาม สมัยรัชกาลที่ ๕ ว่าจ้างมาทำงานด้านชลประทาน ใน พ.ศ.๒๔๔๕ เดิมรับราชการอยู่กับรัฐบาลอาณานิคมฮอลันดาบนเกาะชวา (อินโดนีเซีย-ปัจจุบัน) โดยเดินทางถึงสยามเมื่อวันที่ ๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๔๕ ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้ากรมคลอง วันที่ ๑๓ มิถุนายน พ.ศ.๒๔๔๕ ซึ่งถือเป็นวันตั้ง “กรมคลอง” ขึ้นเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์สยามประเทศ ก่อนที่จะพัฒนาเป็น “กรมชลประทาน” ใน พ.ศ.๒๔๗๐ ชาวชลประทานจึงถือเอาวันที่ ๑๓ มิถุนายนของทุกปี เป็นวันเฉลิมฉลองวันคล้ายวันเกิดกรมฯ

ทั้งนี้ หลังจากทำงานได้ ๘ เดือน นายเย โฮมัน วัน เดอร์ ไฮเด ได้จัดทำ “รายงานทั่วไปเกี่ยวกับการชลประทานและการระบายน้ำในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนล่าง” ซึ่งกลายเป็นแผนแม่บทของโครงการเจ้าพระยาใหญ่ในเวลาต่อมาในสมัยของ ม.ล.ชูชาติ กำภู เป็นอธิบดี

นายเย โฮมัน วัน เดอร์ ไฮเด ลาออกจากราชการสยาม แล้วกลับฮอลันดา ในปี พ.ศ.๒๔๕๒ หลังจากทำการซ่อมคลองต่างๆ เป็นจำนวนมาก รวมระยะเวลาทำงานรับใช้เบื้องพระยุคลบาท ในต้นเกล้ารัชกาลที่ ๕ ทั้งสิ้น ๗ ปีเต็ม

(เรียบเรียงจากหนังสือ '๘๔ ปี ชลประทาน')

“ตามความเห็นของข้าพเจ้า
ไม่มีคนไทยคนใดในสมัยเดียวกัน
ที่ได้ริเริ่มงานก่อสร้างที่สำคัญของชาติ
เท่า ม.ล.ชูชาติ”

เสวต เปี่ยมพงศ์สานต์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ เป็นองค์ประธานในพิธีเปิดเขื่อนเจ้าพระยาอย่างเป็นทางการ
เมื่อวันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๐

เจ้าพระยาใหญ่

ธงชัยแห่งชลกร

พุทธศักราช ๒๔๙๑

เมื่อห้วงยามแห่งความท้อแท้ หมดกำลังใจ ดังสายลมที่พัดผ่านไปแล้ว ม.ล.ชูชาติ กำภู ในฐานะนายช่างใหญ่และรักษาการอธิบดีกรมชลประทาน ก็มานะทำงานหนักยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการเดินทางในโครงการใหญ่อย่าง “เจ้าพระยา” และ “ภูมิพล”

หลังเตรียมการและศึกษาข้อมูลมานาน รักษาการอธิบดีกรมชลประทาน ก็สานงานต่ออธิบดีคนเก่าทันที โดยนำนายช่างกรมชลประทาน ๓๑ คน ไปดูงานที่ สหรัฐอเมริกา และติดต่อขอกู้เงินจากธนาคารโลกในคราวเดียวกัน

“...ท่านส่งเสริมคนให้มีการศึกษา ต้องเข้าใจนะว่าสมัยก่อน การส่งคนไปอบรม หรือดูงานเมืองนอก เป็นเรื่องยากมากอันดับหนึ่งสำหรับกรมชลประทาน เพราะเราไม่มีงบประมาณมากขนาดนั้น แต่ท่าน ม.ล.ชูชาติก็ผลักดันจนเป็นผลสำเร็จ...”

ดร.บุญยก วรรณะภูติ ๑ ในจำนวนลูกศิษย์และผู้ได้บังคับบัญชา ผู้ใกล้ชิด ม.ล.ชูชาติ กำภู ในฐานะเลขานุการส่วนตัวด้านเทคนิค สะท้อนถึงวิสัยทัศน์กว้างไกลของท่านอธิบดีในด้านการศึกษาและพัฒนาบุคลากร ดังเป็นที่ประจักษ์ชัดว่า กำลังคนส่วนหนึ่งในการสร้างเขื่อนเจ้าพระยา มาจาก “โรงเรียนช่างชลประทาน” ที่ท่านได้ให้กำเนิดเอาไว้ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๑ จนถึงเวลานั้นมีลูกศิษย์ลูกหาจบออกมา แล้วถึง ๔ รุ่น ก่อนที่โรงเรียนนี้ถูกปิดไประหว่างเกิดสงครามโลกครั้งที่สอง

ม.ล.ชูชาติ ถ่ายภาพพร้อมกับข้าราชการและเจ้าหน้าที่กรมชลประทาน
ขณะไปตรวจราชการ

ต้อนรับประธานาธิบดี แห่งสาธารณรัฐ ออสเตรเลีย
เยี่ยมชมบริษัท อุตสาหกรรมเครื่องจักรกลไทย จำกัด
พ.ศ. ๒๕๑๐

“...ทั้งทีมงานและระบบการส่งน้ำ กรมชลประทานได้กำลังจากผู้ที่สำเร็จการศึกษาตัวเอง (ขณะนั้นมีรับราชการอยู่ในกรม ๑๒๕ คนจากทั้งหมดที่จบไป ๔ รุ่น ๒๑๘ คน) ร่วมกับช่างและนายช่างที่สำเร็จจากสถาบันอื่นๆ ในประเทศไทย ช่วยกันทำงานจนสำเร็จ...” (จากหนังสือ “ที่ระลึกงานทำบุญอายุ ๖๐ ปี ม.ล.ชูชาติ กำภู”)

นอกจากการจัดเตรียมบุคลากร การทำงานแบบถึงลูกถึงคนของ ม.ล.ชูชาติ ยังแสดงออกชัดเจนในโครงการเขื่อนเจ้าพระยาและภูมิพล ที่ท่านนำทีมลงไปสำรวจพื้นที่ด้วยตนเองหลายครั้ง และใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่ก้าวหน้า ทันสมัย เข้ามาช่วยในการก่อสร้าง ผลผสมผสานกับภูมิปัญญาของคนโบราณ อย่างการจุดคบไฟบอกตำแหน่ง

“...การทำงานเริ่มต้นจากสำรวจภาคพื้นดินก่อน ถึงจะรู้ว่าเขื่อนเจ้าพระยาควรสร้างตรงไหน ก่อนบินดูจุดที่ต้องการสร้าง ข้างล่างจะมีการจุดไฟเพื่อระบุตำแหน่ง ผมจำได้ว่ากรมชลประทานซื้อเครื่องบินมาบินดูอยู่หลายครั้ง ผมสำรวจภายหลังท่านลงไปกับกองสำรวจแล้ว เพราะหน้าที่ผมคือดูแลงานหลังเขื่อนเสร็จ...”

จาริน อุตตะโยธิน อดีตรองอธิบดีกรมชลประทาน และลูกศิษย์ผู้ใกล้ชิด ม.ล.ชูชาติ กำภู เล่าความหลังครั้งที่เขื่อนเจ้าพระยากำลังเป็นรูปร่าง โครงการนี้ถือเป็นการต่อ ยอดงานของกรมชลประทานในอดีต ตามรายงานของนายเยโฮมัน วันเดอร์ ไฮเด ชาวฮอลันดาที่มารับใช้เบื้องพระยุคลบาทสันเกล้ารัชกาลที่ ๕ ในฐานะอธิบดีกรมชลประทานคนแรกของสยาม ทั้งยังต่อยอดการสำรวจครั้งใหญ่ของกรมชลประทานสมัยก่อนและหลังสงครามโลกครั้งที่สอง พ.ศ.๒๔๘๒-๒๔๙๒ อีกด้วย

ผลจากการสำรวจและการจัดเตรียมข้อมูลอย่างเป็นระบบของ ม.ล.ชูชาติ ตั้งแต่ครั้งยังเป็นนายช่างภาคคนครนายก จนมารักษากรณีในตำแหน่งอธิบดี ก็ทำให้กรมชลประทานมีข้อมูลหนักแน่นพอจะไปชี้แจงต่อธนาคารโลกว่า ที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นอยู่ข้าวอยู่น้ำชั้นหนึ่งของประเทศไทย การลงทุนในโครงการนี้จะได้ผลตอบแทนคุ้มค่าในระยะเวลายั่งยืน จนสามารถนำไปลงทุนในพื้นที่อื่น ๆ ได้อย่างกว้างขวาง จนได้รับอนุมัติเงินกู้ในที่สุด และยังช่วยประหยัดเงินตราให้ประเทศไทยในหลายทาง

ดั่งมีบันทึกระบุว่าเงินกู้ ๑๘ ล้านเหรียญสหรัฐนั้น...

“...ส่วนใหญ่กรมชลประทานนำไปซื้อเครื่องจักรและเครื่องมือวัสดุต่าง ๆ ที่ไม่สามารถผลิตในประเทศได้ โดยให้บริษัทต่าง ๆ ทั่วโลกเข้าแข่งขันประกวดราคากัน...รวมแล้วเกือบ ๑,๕๑๑ บริษัท ประหยัดเงินได้ประมาณ ๔๕ ล้านบาท ซึ่งนอกเหนือไปจากเงินกู้แล้ว รัฐบาลได้ตั้งเงินงบประมาณแผ่นดินสมทบอีก ๑,๐๖๗.๗ ล้านบาท”

เขื่อนเจ้าพระยา เมื่อสร้างเสร็จใหม่ ๆ

๖ กุมภภาพันธุ์ พุทธศักราช ๒๕๙๖

พิธีวางศิลาฤกษ์เขื่อนเจ้าพระยา จังหวัดชัยนาท เป็นเสมือนสัญญาณ บ่งบอกว่าความคิดฝันจะชูชาติให้ก้าวหน้า ด้วยระบบจัดการน้ำอันทันสมัยของ ม.ล.ชูชาติ กำลังจะเป็นจริง และจนกระทั่งวันที่ ๗ กุมภภาพันธุ์ พุทธศักราช ๒๕๐๐ ธงชัยของบิดาแห่งชลกรผู้เปี่ยมด้วยความคิดสร้างสรรค์ฝันแรก ก็ปักลงบนผืนแผ่นดินไทยสำเร็จ เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนิน เป็นองค์ประธาน ในพิธีเปิดเขื่อนเจ้าพระยาอย่างเป็นทางการ

ทั้งนี้ เขื่อนเจ้าพระยามีลักษณะของการเปลี่ยนเส้นทางเดินแม่น้ำที่โค้งให้ตรง ใช้คันดินปิดหัวโค้งทำให้น้ำไหลผ่านประตูระบาย ซึ่งจะทำหน้าที่ยกระดับน้ำเหนือเขื่อนให้สูงกว่าท้ายเขื่อน เพื่อส่งเข้าคูคลองชลประทาน การสร้างเขื่อนนี้มีผลทำให้ **“โครงการเจ้าพระยาใหญ่”** ที่วางไว้ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ สมบูรณ์แบบ สร้างความอุดมสมบูรณ์ให้พื้นที่เกษตรกรรมถึง ๕.๗ ล้านไร่ จากเดิมที่มีพื้นที่รับน้ำทำการเกษตรเพียง ๓.๗ ล้านไร่ ส่งผลให้ได้ผลผลิตข้าวถึงปีละ ๒.๕ ล้านเกวียน จากเดิมเพียง ๘ แสนเกวียนเท่านั้น

คำกล่าวที่ว่าอธิบดีผู้มองการณ์ไกลถึง ๒๐ ปีข้างหน้า ปรากฏชัดเจนตั้งแต่ช่วงเวลาทีโครงการสร้างเขื่อนเจ้าพระยายังไม่เสร็จสิ้น ทว่า ม.ล.ชูชาติ ได้ส่งคนไปเตรียมงานเขื่อนภูมิพลอีกทาง ทั้งที่ยังไม่รู้ว่าจะได้เงินกู้หรือไม่ แต่เมื่อตั้งใจว่าจะทำ ด้วยตระหนักถึงความจำเป็นในเรื่องพลังงานไฟฟ้าของชาติในอนาคต ท่านก็ถือเป็นการเตรียมพร้อมที่สำคัญยิ่ง

อาจารย์บุญชอบ กาญจนลักษณะ อดีตหัวหน้าแผนกอุทกวิทยา และผู้ใกล้ชิด ม.ล.ชูชาติ ในฐานะเลขานุการส่วนตัว ด้านกิจการน้ำ เล่าเรื่องนี้เอาไว้ในบทความของท่านตอนหนึ่งว่า

“...เมื่อโครงการเจ้าพระยาเริ่มงานก่อสร้างขึ้น และเดินไปได้ดีพอสมควรแล้ว ราวปี ๒๕๔๗ ท่านสั่งให้กองสำรวจโดยมี พ.อ.หลวงพินิจภูวดล (อดีตแม่กองสามเหลี่ยม กรมแผนที่ทหารบก) เป็นหัวหน้าทีมออกไปสำรวจแม่น้ำปิง ตั้งแต่แก่งสร้อย อ.ฮอด จ.เชียงใหม่ ลงมาจนถึง จ.ตาก เพื่อดูว่าจะมีช่องเขาแคบเหมาะกับการสร้างเขื่อนปิดตัวแม่น้ำปิง ได้ที่ส่วนใดของแม่น้ำนี้บ้าง เป็นการสำรวจหรือชิมลางเบื้องต้นเท่านั้น คุณหลวงพินิจถ่ายรูปของเขาหลายแห่ง และคงจะได้รายงานให้นายช่างใหญ่ทราบโดยละเอียด ซึ่งผมไม่มีโอกาสได้อ่านรายงานนั้น แต่ได้รับรูปถ่ายเหล่านั้นในโอกาสต่อมา จึงนับว่าทีมคุณหลวงพินิจ เป็นทีมแรกที่เข้าไปในลุ่มแม่น้ำปิงเพื่อสร้างเขื่อนภูมิพล...”

ย้อนกลับไปในปีพุทธศักราช ๒๔๙๔ ฝ่ายการเมืองโดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีในยุคนั้น ให้การสนับสนุนโครงการเขื่อนภูมิพล อันเนื่องจากภาวะขาดแคลนพลังงานไฟฟ้าในเมืองใหญ่ ๆ อีกทั้งการซื้อน้ำมันหรือสร้างโรงไฟฟ้าเฉพาะที่ ก็ไม่คุ้มค่าเท่ากับการมีโรงไฟฟ้าพลังน้ำ ซึ่งผลิตพลังงานที่สะอาดและถูกกว่าในคราวเดียว

เหตุการณ์ตอนจอมพลป. พิบูลสงคราม เรียก ม.ล.ชูชาติ เข้าพบ พร้อมแผนงานที่เป็น แฟ้มเอกสารมากมาย ที่อธิบดีชูชาติจัดเตรียมไว้ ยังอยู่ในความทรงจำของอาจารย์บุญชอบ กาญจนลักษณ์ แม้กาลเวลาจะล่วงเลยมากกว่ากึ่งศตวรรษ เพราะเขาเป็นผู้ชอบแฟ้มเอกสารเหล่านั้นนั่นเอง

“...ผมได้รับโทรศัพท์จาก ม.ล.ชูชาติ กำภู ให้เตรียมข้อมูลแสดงพฤติกรรมของน้ำประจำวันในแม่น้ำต่าง ๆ ติดตามไปพบท่านนายกรัฐมนตรีจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ทำเนียบรัฐบาล จะเดินทางออกจากกรมฯ ภายในครึ่งชั่วโมง ผมมีอันไปหมด นึกไม่ออกว่าท่านนายกฯ จะดูอะไร เพราะมีเอกสารแผนที่ แผนที่ และกราฟต่าง ๆ มากมาย ในที่สุดก็หยิบเอาที่สำคัญๆ หอบไป...”

...เครื่องแต่งกายแบบข้าราชการชุดกากีสนาม มีขีดที่ป่าเก่าๆ ซึ่งผมแต่งไปทำงานวันนั้นก็ไม่ได้ซักมาตั้งอาทิตย์ แถมยังขาดข้างหลังอีกด้วย เพราะนึกไม่ถึงว่า จะต้องไปพบท่านจอมพลนายกรัฐมนตรี วันนั้นทำอะไรไม่ได้มากภายในครึ่งชั่วโมง ได้แต่เอาผ้าเช็ดหน้าในกระเป๋ากางเกงเช็ดถูฝุ่นที่รองเท้าเท่านั้น แล้วก็พบว่าถุงเท้าเป็นรูขาดขึ้นมาอีก จึงต้องรูดซอนไว้ในรองเท้า ถุงเท้าจึงสั้นข้างยาวข้าง...”

แต่นายทหารนายกรัฐมนตรีนี่ใคร ๆ เกรงขาม ไม่ได้สนใจการแต่งตัวของข้าราชการที่ท่านเชิญมานัก หลังจากลุกขึ้นทักทายจับไม้จับมือกับ ม.ล.ชูชาติ แล้วบทสนทนา ก็เริ่มขึ้น...

“...จะพัฒนาประเทศในด้านอุตสาหกรรม ต้องมีเขื่อนผลิตไฟฟ้าพลังน้ำขึ้นใช้ เพราะราคาถูก ไม่ต้องใช้น้ำมันหรือถ่านต้มน้ำทำสเต็ม ท่านอธิบดีเห็นด้วยมั๊ย...”

“...ครับ ที่ท่านกล่าวนั้นถูกต้อง...”

“...ถ้าเช่นนั้นขอให้ดูว่าสถานที่ควรจะเป็นที่ไหน ทำเรื่องเสนอผมโดยตรงเลย...”

ถัดจากนั้น ท่านนายกฯ ก็เรียกนายทหารส่วนตัวมาสั่งให้คอยติดตามเรื่องและหันมาถามท่านอธิบดีเป็นการสรุป “...ถ้าไม่มีอะไรขัดข้อง หรือต้องการอะไรในเรื่องนี้ ให้ติดต่อโดยตรงถึงท่านนายกฯ ทันที...ข้ากลับ นั่งมาในรถเห็นท่านอธิบดียิ้มแย้มแจ่มใส ไม่ดึงเครียดเหมือนตอนขามา...”

ประตูลเรือสัญจรที่เขื่อนเจ้าพระยา

อย่างไรก็ตาม เบื้องหลังการตัดสินใจสร้างเขื่อนสำคัญที่สุดของประเทศ ยังมีรายละเอียดที่ควรแก่การบันทึกไว้ เป็นอนุสติสำหรับคนรุ่นหลัง ได้จดจำรำลึกถึง วิศวกรชลประทานผู้ยึดมั่นในหลักการอันซื่อสัตย์สุจริต และผลประโยชน์ของประเทศชาติเหนือสิ่งอื่นใด เฉกเช่น ม.ล.ชูชาติ กำภู อีกประเด็นหนึ่งคือ

“...เมื่อได้พบท่านนายกรัฐมนตรี จอมพล ป.ซึ่งเป็นผู้ตกลงใจจะสร้างเขื่อน คุณชูชาติได้ขอท่านว่า ถ้าจะให้เขื่อนนี้ไม่แพงและมีประโยชน์อย่างแท้จริง ขอร้องท่านให้ห้ามนักการเมืองทุกคนมาของาน ท่านนายกฯ ตอบตกลง แล้วท่านก็ทำตามที่ได้รับปากไว้จริง ๆ...” (คุณหญิงโสมศรี กำภู ณ อยุธยา, บทสัมภาษณ์ ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๔๘)

หลังจากนั้นการสำรวจทางอุทกวิทยาก็เริ่มขึ้นอย่างจริงจัง ทีมช่างและผู้เชี่ยวชาญถูกส่งออกไปสำรวจแม่น้ำปิงและสภาพทางธรณีวิทยารอบๆ หลังจากทีมที่สองคือทีมของอาจารย์บุญชอบ กาญจนลักษณ์ ขึ้นไปแล้ว ทีมที่สามมีท่านอธิบดีลงไปลุยด้วยตัวเอง โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญหลายสาขาร่วมทางไปด้วยเช่น อาจารย์วิชา เศรษฐบุตร อธิบดีกรมธรณีวิทยาในขณะนั้น โดยมีเป้าหมายคือค้นหาตำแหน่งของเขื่อนที่จะสร้างให้ได้ ณ จุดใดจุดหนึ่งของแม่น้ำ

นำรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรกรรมแบบจำลองประตูดูเรือสำเภาของเขื่อนเจ้าพระยา

“...เขื่อนยันฮี (ภูมิพล) เราใช้วิธีล่องแพมาจาก อ.ฮอด จ.เชียงใหม่ แพกว้าง ประมาณห้องเล็ก ๆ ทำด้วยไม้ไผ่ มีหลังคาจากอันหนึ่งต้องก้มเข้าไป เดินทางเป็นอาทิตย์ สนุกมาก คุณชูชาติไม่บ่นเลย ไม่นอนแพก็เดินท์ ตอนนั้นมีตำรวจถือปืนกลไปด้วย ๒ คน จริง ๆ โครงการทำเขื่อนนี้คุณชูชาติเคยลงไปดูที่ก่อนหน้าแล้วหลายครั้ง นายช่างก็ไปกันมาก มีหมอด้วย...”

คุณหญิงโฉมศรี ย้อนอดีตที่ยากจะลืมเลือนในฐานะ “คนข้างกาย” ท่านอธิบดี ให้คนรุ่นหลังฟังเสมอ ๆ

“...ตอนนั้นท่านเป็นอธิบดีแล้วไปหาพื้นที่สร้างเขื่อน บางทีนั่งข้าง ฉันทยังเคย เมาข้างเลย คุณชูชาติบอก “ลื้อเมาข้างแล้วลงมาเถอะ!” คุณชูชาติใช้คำว่า “ลื้อ” เป็นการแสดงความสนิทสนมเป็นกันเองกับทุกคน...บางทีต้องขี่จักรยานไป พอดตก ตอนเย็น ไม่มีใครมาทานข้าว เพราะใช้ดินบวมกันหมด

บางทีก็ต้องปีนเขาสูง เพราะการหาจุดตั้งเขื่อนจะต้องดูให้ถึงต้นน้ำ บางที ขณะเดินทางก็เจอน้ำป่าไหลบ่าลงมาอย่างรุนแรง

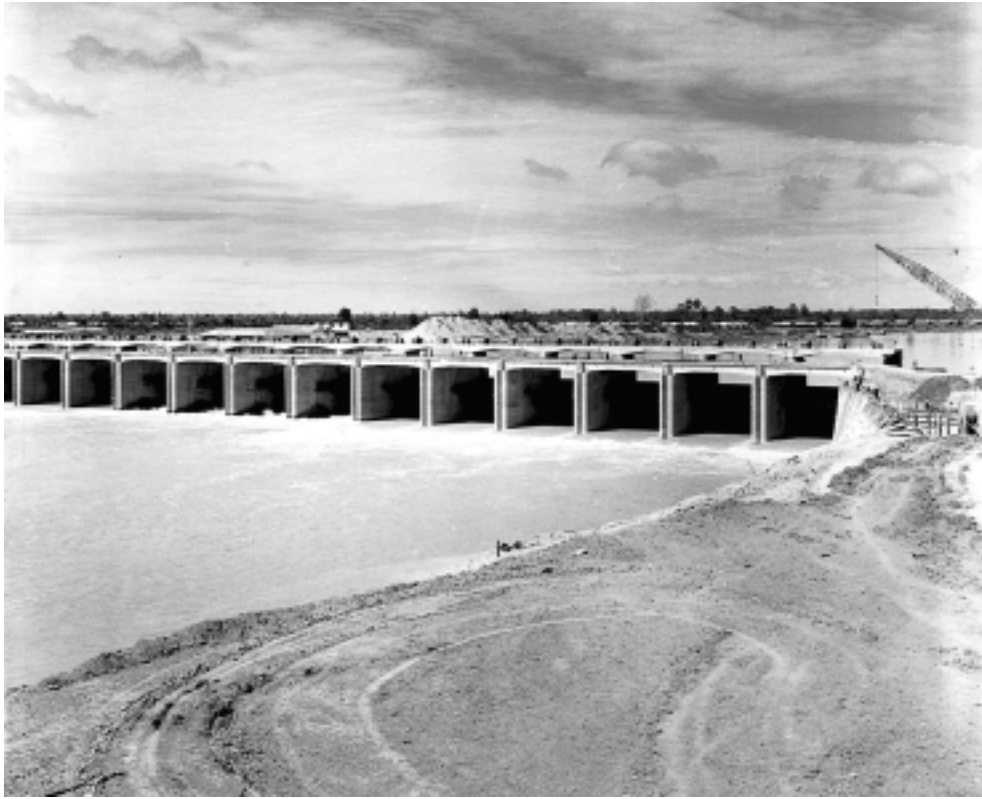
...ครั้งหนึ่งเราพักบนชายหาดริมแม่น้ำ ก่อไฟ ๓ กอง ฉันททำปลาแห้ง ปลา สลิด ผัดพริกขิง อยู่เมืองไทยไม่เคยอยากทอด สองข้างทางเวลาน้ำลดเขาปลุกผัก สมมติจอดเรือแล้วไม่เห็นเจ้าของ ก็เด็ดมา ๓-๔ ต้น แล้วเอาไม้ไผ่ปักแล้วหัก หมายถึงเราขอเขาแล้ว แต่ถ้าเป็นสัตว์ป่า คุณชูชาติห้ามไม่ให้ยิงเลย แต่จับปลาได้ เขากินง่าย น้ำปลากับพริกก็กินได้ บางทีไปนอนริมน้ำ มองไปอีกฝั่ง เราเห็นดาววาว ๆ ปรากฏว่าเป็นหมิงมากินน้ำ จะว่าไปลำบากสุดชีวิตก็ในตอนนั้น...”

แต่ความยากลำบากเป็นอุปสรรคชั่วคราวที่ผ่านมา...แล้วก็ผ่านไป สิ่งสำคัญ เหนืออื่นใด สำหรับท่านอธิบดีผู้มุ่งมั่น คือลัมฤทธิผลของการลงมาฝ่าฟันอุปสรรค ในครั้งนั้น คือการค้นพบจุดสร้างเขื่อนที่เหมาะสม ขณะที่การสำรวจชั้นหินของอริบดิกรรมทรัพยากรธรณี ดำเนินไปจนถึงช่องเขายันฮี สองฝั่งแม่น้ำปิง เขตอำเภอ สามเงา จังหวัดตาก

ซึ่งที่นั่นเอง มีเสียงตะโกนรายงานปลุกอธิบดีกรมชลประทานที่เคร่งเครียดอยู่ ท้ายเรือให้พ้นจากภวังค์ เนื่องจากความกังวลว่าการสำรวจผ่านมา ๒ วันแล้ว ยังหา จุดที่เหมาะสมไม่ได้

“...ได้แล้วครับพี่ชาติ...”

“...ได้อะไรคุณวิชา ?...”

เขื่อนเจ้าพระยา เมื่อสร้างเสร็จใหม่ ๆ

“...ทำเลที่สร้างเขื่อนครับ...”

เท่านั้นเอง สองอธิบดีก็กระโดดกอด และจับมือแสดงความยินดีกันอย่างชื่นมื่น และเมื่อล่องน้ำสำรวจต่อมา ก็พบอีก ๓ จุดที่เหมาะสมคือ เขาแก้ว ผาธุ และวังกระเจา ซึ่งต่อมา เขาแก้วได้กลายเป็นสถานที่ก่อสร้าง เพราะหินรองรับฐานรากแข็งแรงกว่า แต่ก็เลือกใช้ชื่อ **“ยันฮี”** เรียกโครงการและเขื่อนนั้น ก่อนได้รับพระราชทานนาม **“ภูมิพล”** ในที่สุด

จาก **“เจ้าพระยา”** สู่ **“ภูมิพล”** นี้เป็นเพียงบันไดขั้นแรกเท่านั้น ก่อนที่ ๒ โครงการนี้จะสนับสนุนกันและกันอย่างลงตัว ในเวลาต่อมา ถึงยามนั้นความท้อแท้ หหมดกำลังใจ ปลายทางไปจากความคิดคำนึงของ **“อธิบดีผู้สรรค์สร้าง”** โดยสิ้นเชิง

เขื่อนทดน้ำเจ้าพระยา

“เขื่อนเจ้าพระยา” หรือ “เขื่อนทดน้ำเจ้าพระยา” เริ่มต้นก่อสร้างจริงๆ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ แล้วเสร็จ ๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๐ ถือเป็นหัวใจของโครงการเจ้าพระยาใหญ่ซึ่งมีประตูละบายอีกหลายแห่งเชื่อมโยงเป็นโครงข่าย

ที่ตั้งตัวเขื่อนอยู่บริเวณกึ่งบางกะปิชน ตำบลบางหลวง อำเภอสรรพยา ได้จังหวัดชัยนาทลงมา ๘ กิโลเมตร โดยมีบานประตูละบายน้ำทั้งหมด ๑๖ บาน และประตูเรือสัญจรหนึ่งประตู สามารถทำหน้าที่ทดน้ำและส่งน้ำไปให้พื้นที่ชลประทานกว่า ๕.๗ ล้านไร่ ซึ่งส่งผลให้ที่ราบลุ่มภาคกลางของไทยปลูกข้าวได้ตลอดทั้งปี

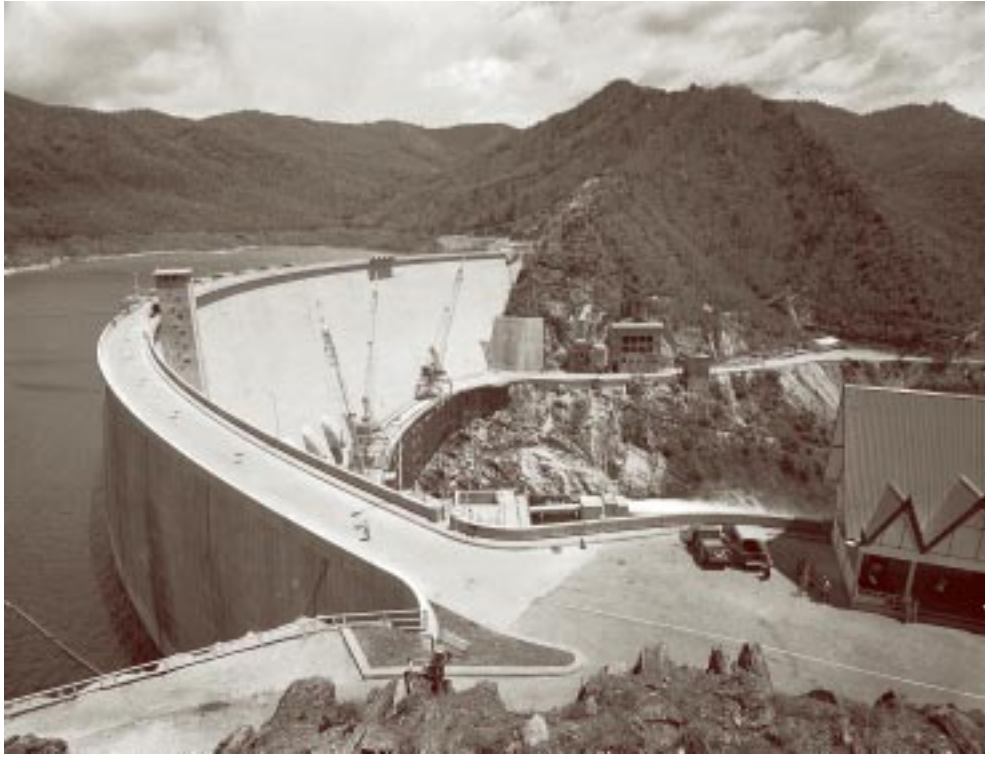
ทั้งนี้ เขื่อนเจ้าพระยามีลักษณะเป็น “เขื่อนทดน้ำ” หรือยกระดับน้ำให้สูงขึ้นเพื่อส่งน้ำเข้าสู่คลองชลประทาน ในขณะที่เขื่อนภูมิพลเป็น “เขื่อนเก็บกักน้ำ” ทั้งเพื่อการชลประทานและผลิตกระแสไฟฟ้า

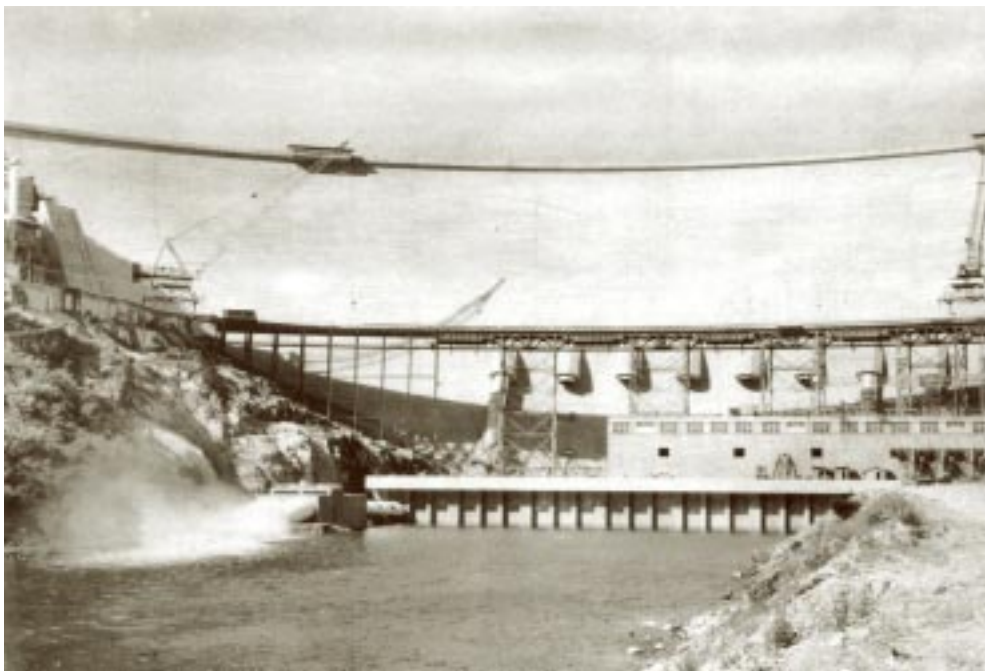
ดูภาพถ่ายทางอากาศ (สามมิติ) เพื่อสำรวจที่ตั้งเขื่อนภูมิพล
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๔

“ม.ล.ชูชาติ เป็นคนรักงานเป็นชีวิตจิตใจ
ซื่อสัตย์สุจริต สามารถผลิตผลงานอยู่กับการตลอดเวลา
ยิ่งกว่าการเล่น เฉพาะอย่างยิ่ง กุศลเจตนา
ที่จะทำงานรับใช้ชาติให้ได้ประโยชน์และเป็นผลดีที่สุด”

วุฒ วีระไวทยะ

เขื่อนภูมิพล ขณะก่อสร้างใกล้เสร็จ

เขื่อนภูมิพล ด้านทำนน้ำ และโรงไฟฟ้าพลังน้ำ

เชื่อนภูมิพล ผลงานเกริกไกร

พุทธศักราช ๒๔๙๕

หลังจากได้ทำเลที่ตั้งเขื่อนยันฮี ณ ลำน้ำปิงบริเวณเขาแก้ว อำเภอสามเงา จังหวัดตากแล้ว สิ่งที่ต้องทำต่อไปคือการเสนอเรื่องสู่ธนาคารโลกเพื่อขอเงินกู้ อาจถือได้ว่าเวลานั้นไทยเป็นประเทศโลกที่ ๓ ที่กล้าหาญพอสมควรในการทำโครงการ เนื่องจากขนาดของเขื่อนยันฮีถือได้ว่าเป็นรองจากเขื่อน “ฮูเวอร์” ที่สูงที่สุดของโลก ในทศวรรษนั้นไม่มากนัก

จะเสนอโครงการใหญ่ขนาดนี้ แน่ใจว่าต้องทุ่มเทความรู้ความสามารถและประสบการณ์มีมาทั้งหมด ในการ “วิ่งเต้น” ชนิดที่ท่านอธิบดีกรมชลประทานหนุ่ม ต้องใช้สติปัญญาและไหวพริบแทบหมดหน้าตัก

“...โชคดีของเรา ที่เจ้าหน้าที่ชั้นผู้ใหญ่ของธนาคารโลกเดินทางผ่านมาแวะประเทศไทย เจตนาเพื่อจะมาติดต่อรัฐบาล ขอทราบว่าจะมีโครงการพัฒนาประเทศอะไรที่เขาสนใจบ้าง กระทรวงการ คลังซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ต้อนรับก็ติดต่อมายังกรมกองที่เกี่ยวข้อง เพื่อเตรียมข้อมูลที่จำเป็น...” (“อุทกวิทยากับเขื่อนใหญ่” โดย บุญชอบ กาญจนลักษณ์)

ท่านอธิบดีสั่งให้หัวหน้าแผนกอุทกวิทยา บุญชอบ กาญจนลักษณ์ ทำรายงานย่อของเขื่อนยันฮีโดยกำชับกำซาเรื่องความแม่นยำของข้อมูล ด้วยตระหนักดีว่าถ้าพลาดโอกาสนี้แล้วคงอีกนานมาก กว่าที่ธนาคารโลกจะแวะเวียนมาหาถึงชายคาบ้านอีก

ทรงวางศิลาฤกษ์ เชื้อนภูมิพล

แผ่นศิลาฤกษ์ สำหรับเชื้อนภูมิพล

หัวหน้าแผนกอุทกวิทยาฯ รับคำของ “ครู” และผู้บังคับบัญชา ด้วยการโหมทำรายงานตั้งแต่ ๔ โมงเย็นจนเสร็จภายในวันรุ่งขึ้น แต่เหตุการณ์ก็เปลี่ยนไปอีกเมื่อเจ้าหน้าที่ธนาคารโลกไม่มีเวลาพบ เนื่องจากมีกำหนดนัดหมายแน่นมาก สร้างความผิดหวังให้กับ ม.ล.ชูชาติอย่างยิ่ง

“...ม.ล.ชูชาติ สีหน้าท่านเศร้าจริงๆ นึกในใจตอนนั้นว่าเขื่อนคงยังไม่ได้สร้าง และความหวังชักเลือนลอย ท่านอธิบดีคงไม่อยากให้ผิดหวังจึงสั่งเติมมาว่า มีเวลาเหลือก็ให้ปรับปรุงรายงานให้ละเอียดขึ้น ท่านคิดว่าธนาคารโลกคงจะกลับมาอีกในปีหน้า...”

ทว่า สถานการณ์เกิดพลิกผันอีกครั้ง เมื่อตัวแทนธนาคารโลกผิดหวังโครงการอื่น ๆ ที่หน่วยงานไทยนำเสนอ จึงเดินทางไปสำนักงานองค์การสหประชาชาติในกรุงเทพฯ แล้วได้รับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่สหประชาชาติให้มาพบ ม.ล.ชูชาติ เนื่องจากเห็นผลงานของท่านในโครงการเขื่อนเจ้าพระยามาแล้ว

ในที่สุด ผู้แทนธนาคารโลกก็ได้โครงการจากกรมชลประทาน ประเทศไทย ที่เปี่ยมด้วยข้อมูล สถิติ ตัวเลขอย่างเป็นระบบแบบแผน ใสกระเป่ากลับไปสำนักงานใหญ่สนใจ แต่กว่าจะถึงจุดนั้น

ม.ล.ชูชาติ ต้องลงทุน “ล๊อบบี้” โดยใช้วิธีแบบไทย ๆ คือการต้อนรับที่อบอุ่น และอธิบายโครงการจนผู้แทนธนาคารโลกเชื่อมั่นแบบไม่ต้องมีอามิสสินจ้าง

“...ตอนนั้น ม.ล.ชูชาติ ติดต่อบ้านตระกูลนิมมานเหมินท์ที่เชียงใหม่เป็นที่รับรอง โดยเราเตรียมข้อมูล พอดกเย็นท่านเลี้ยงข้าวเขา แล้วก็เล่าความฝันเป็นฉาก ๆ จนตึกตื่น ในที่สุดนายนั้นก็เห็นด้วย...”

โครงการเขื่อนยันฮี หรือ “ภูมิพล” ได้รับอนุมัติเงินกู้ทั้งสิ้น ๖๖ ล้านดอลลาร์ดอลลาร์สหรัฐ ถือเป็นโครงการที่ใช้งบประมาณสูงสุดเมื่อปี พ.ศ.๒๕๐๐ และด้วยเหตุที่กรมชลประทานต้องทำทุกอย่างเพื่อดำเนินโครงการให้สำเร็จ ม.ล.ชูชาติ กำภูจึงวางแผนใช้ทรัพยากรบุคคลอย่างแยบยล โดยเล็งผลต่อเนื่องถึงอนาคต

เบื้องต้นคือจัดตั้งบริษัท ชลประทานซีเมนต์ จำกัด เพื่อผลิตปูนชนิดที่จะใช้สร้างเขื่อนยันฮี เนื่องจากเขื่อนนี้จำเป็นต้องใช้ “ปูนซีเมนต์คายความร้อนปานกลาง” ที่ไม่มีในประเทศ ก่อสร้างเป็นจำนวนถึง ๒๘๒,๐๐๐ เมตริกตัน ซึ่งหากต้องซื้อหาจากต่างประเทศ เมื่อรวมค่าขนส่งแล้วจะมีราคาสูงถึงตันละ ๑,๐๐๐ บาท

แต่บริษัท ชลประทานซีเมนต์ที่ ม.ล.ชูชาติ ให้กำเนิด สามารถผลิตปูนชนิดนี้ได้ ในราคาเพียงตันละ ๖๕๐ บาท ทำให้รัฐประหยัดค่าปูนได้ถึง ๔๐ ล้านบาท อีกทั้งบริษัทนี้ยังสามารถเป็นกลไกของรัฐในตลาดปูนซีเมนต์ภายภาคหน้าอีกด้วย

เสด็จฯ ทอดพระเนตรบริเวณที่ก่อสร้าง

นอกจากนั้น ม.ล.ชูชาติ ยังใช้สายตาที่แหลมคม ดึงคนที่มีความสามารถหลากหลายสาขามาร่วมงานเช่น ดร.บุญรอด บิณฑลันต์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งทาบตามตั้งแต่ครั้งเดินทางไปสหรัฐอเมริกา เพื่อติดต่อธนาคารโลกในโครงการเขื่อนเจ้าพระยา

“...ผมพบ ม.ล.ชูชาติ ที่มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดโดยไม่คาดคิด ตอนนั้นทำวิทยานิพนธ์จะจบแล้ว ผมกำลังทดลองเกี่ยวกับไฟฟ้าแรงสูง ก็แปลกใจว่าเป็นคนไทยที่ไม่เคยเจอกันมาก่อน ทั้ง ม.ล.ชูชาติ และคุณพระประกาศสหกรณ์ ผมเคยได้ยินชื่อ ม.ล.ชูชาติมาบ้าง เพราะผมใกล้ชิด ม.ล.เอกชัย กำภู น้องชายท่าน แต่สงสัยว่าที่มาพบมีเรื่องอะไร เพราะงานเราก็ไม่น่าเกี่ยวข้องกับท่าน...

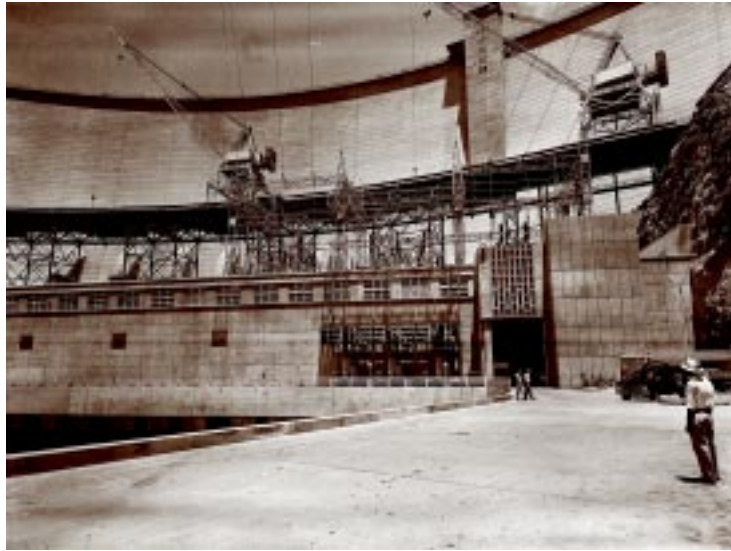
...ท่านว่าไปดูงานที่เดนเวอร์ เขาพูดเรื่องเขื่อนใหญ่ ท่านไม่มีความรู้เรื่องเขื่อน ไม่มีความรู้เรื่องทำไฟฟ้าจำนวนมาก ผมก็ชี้แจงว่าตัวเองเชี่ยวชาญทางเขื่อนใหญ่ผลิตไฟฟ้า แต่ไม่รู้เกี่ยวกับอุทกวิทยา เข้าใจว่าท่านรู้เกี่ยวกับเรื่องนี้ ท่านก็ว่าใช่..

...ผมบอกยินดี เมื่อกลับไปมีอะไรให้เรียกใช้ได้ เพราะผมเคยมีพันธะกับหลวงประดิษฐมนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์) ในฐานะประธานเสรีไทย ที่เคยบอกว่าจะให้กลับไปพัฒนาประเทศด้านพลังงานเช่นกัน แต่เรื่องนี้ไม่เกี่ยวกับเสรีไทยครับ เพราะผมปฏิญาณว่าจะไม่ใช้ความสำเร็จเรื่องนี้มายกกระต๊อบราชการเป็นอันขาด ตกลงกันแล้ว ท่านก็ลาไป...”

ต่อมา ดร.บุญรอด บิณฑลันต์ ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการกองพลังน้ำคนแรก ของกรมชลประทาน ทั้งนี้ การชักชวนบุคลากรที่มีความสามารถ มาร่วมงานโครงการสร้างเขื่อนยันฮี ดำเนินมาอย่างมีแผนการตั้งแต่โครงการยังไม่เป็นรูปเป็นร่าง กระทั่งเมื่อเสาะเข็มแรกของเขื่อนถูกตอก ม.ล.ชูชาติ ก็พร้อมพร้อมทั้งกำลังความคิดจากผู้เชี่ยวชาญ และกำลังคนที่โรงเรียนช่างชลประทานผลิตออกมาพร้อมสรรพ นับเป็นวิสัยทัศน์อันชาญฉลาด ที่ส่งผลต่อความสำเร็จของ ม.ล.ชูชาติอย่างใหญ่หลวง

ซึ่งประโยชน์จากความสำเร็จนั้น ย่อมตกกับประเทศชาติและประชาชนไทย อย่างไม่อาจปฏิเสธได้

อย่างไรก็ตาม การสร้างเขื่อนยันฮีเปรียบได้กับการสร้างเมืองใหม่ขึ้นมาเมืองหนึ่ง ด้วยจำนวนคนทำงานในพื้นที่มีถึง ๑๐,๕๘๐ คน สาธารณูปโภค เช่น ถนนสายตาคสิ ผ่านจังหวัดชัยนาท นครสวรรค์ กำแพงเพชรและตาก จึงถูกตัดขึ้นโดยความร่วมมือจากกรมทางหลวง และกรมชลประทานรับเป็นธุระบำรุงรักษาให้ถนนติดตลอดเพื่อการขนส่งประเภทต่าง ๆ

โรงไฟฟ้าด้านท้ายเขื่อนภูมิพล

ในด้านการพลังงาน ม.ล.ชูชาติ ได้จัดตั้งโรงไฟฟ้าลิกไนต์แม่เมาะ เพื่อเดินไฟฟ้ามาถึงหัวงานเขื่อนยันฮี จนประสบผลสำเร็จในปี ๒๕๐๓ ทดแทนการนำเข้าเชื้อเพลิงประเภทต่าง ๆ ได้เป็นมูลค่าถึง ๑ ล้านเหรียญดอลลาร์สหรัฐ ปัจจุบัน โรงไฟฟ้าลิกไนต์แห่งนี้ขยายกำลังผลิต จนกลายเป็นโรงผลิตไฟฟ้าแหล่งสำคัญของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.)

อาจารย์จรรย์ ตูลยานนท์ กรรมการมูลนิธิชัยพัฒนา และอดีตอธิบดีกรมชลประทาน ซึ่งเคยทำหน้าที่ดูแลด้านสายส่งของโครงการเขื่อนยันฮีในสมัยนั้น ยังไม่เคยลืมประสบการณ์ล้ำค่าระหว่างการทำงานบริเวณหัวงานเขื่อนใหญ่ที่สุดของไทย

“...เราทำงานกันค่อนข้างหนัก มีการทำงาน ๓ กะ ๆ ละ ๘ ชั่วโมง หัวงานมีโรงพยาบาลนำโดยนายแพทย์สงคราม ทรัพย์เจริญ เป็นผู้อำนวยการ โดยมีหมอร่วม ๑๐ คน สามารถทำการผ่าตัดใหญ่ได้เกินระดับโรงพยาบาลบางจังหวัดเสียอีก ผมว่าน่าจะเทียบเท่ากับโรงพยาบาลของจังหวัดชัชวาท ในนั้นยังมีการตั้งโรงเรียน มีที่ดูหนังที่เล่นกีฬา มีสนามบินสำหรับเครื่องบิน DC-3) เพื่อใช้ในการขนส่งด้วย...”

โดยขณะที่การก่อสร้างกำลังดำเนินไป ม.ล.ชูชาติ ต้องนำผู้แทนจากธนาคารโลก ขึ้นไปดูงานเป็นระยะๆ เพราะการสร้างเขื่อนภูมิพลมีขั้นตอนมากมาย นับตั้งแต่เสาเข็มแรกของเขื่อนตอกลงเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๑ มีบริษัทต่างชาติเป็นผู้รับเหมา และใช้บุคลากรของกรมชลประทานร่วมกับชาวต่างชาติในการเข้าคุมงานสำคัญ ๆ โดยช่วงแรกมีการสร้างสิ่งต่าง ๆ คือ

“...ถนนหลายสาย ฝั่งท่อ สร้างสะพานหลายแห่งทั้งสองฝั่งเขา เพื่อให้เข้าไปถึงบริเวณที่ก่อสร้างถังเก็บน้ำไว้บนยอดเขา โดยสูบน้ำจากแม่น้ำขึ้นไปเก็บไว้เพื่อแจกจ่ายไปได้ทุกจุดในบริเวณห้วงงาน สร้างโรงงานพร้อมกับติดตั้งเครื่องอัดลม วางท่อส่งลม ส่งน้ำ สร้างโรงงานสำหรับช่างไม้ ช่างเหล็ก ช่างซ่อม ตลอดจนที่ทำการสนาม...สร้างโรงไฟฟ้าชั่วคราวพร้อมกับติดตั้งเครื่องกำเนิดไฟฟ้าขนาด ๑,๐๐๐ กิโลวัตต์จำนวน ๓ เครื่อง และต่อมาใช้เป็นเครื่องสำรองหลังจากการไฟฟ้าลิกไนต์ได้ส่งกระแสไฟฟ้าไปให้...” (จากหนังสือ "ที่ระลึกในการเสด็จพระราชดำเนินไปประกอบพิธีเปิดเขื่อนภูมิพล" พ.ศ.๒๕๐๗)

ต่อมาจึงมีการปิดกั้นแม่น้ำปิง เปลี่ยนทางเดินน้ำเพื่อสร้างฐานรากของเขื่อน โดยสร้างอุโมงค์ขนาดใหญ่ขนาด ๑๓.๒ เมตร ยาว ๕๐๐ เมตร ๒ อุโมงค์ ผันน้ำในแม่น้ำให้เบี่ยงจากบริเวณก่อสร้างตัวเขื่อน ซึ่งถือเป็น “งานยักษ์” เพราะ...

“...ภายในอุโมงค์เฉพาะส่วนที่มีสภาพหินไม่ดี ก็ค้ำยันด้วยโครงเหล็กแล้วคาดด้วยคอนกรีต โครงเหล็กค้ำยันได้ติดตั้งไปคิดเป็นน้ำหนัก ๗๘๐,๐๐๐ กิโลกรัม โดยออกแบบให้รับน้ำหนักที่หนักได้สูงสุดของการเกิดอุทกภัยในรอบปีต่าง ๆ...”

ในส่วนของโรงไฟฟ้า มีการติดตั้งกังหันกำเนิดไฟฟ้า การวางสายส่ง ตามลำดับ โดยในเนื้องานหลายจุด ม.ล.ชูชาติ ไม่ปล่อยให้ชาวต่างชาติทำเพียงลำพัง เนื่องจากเห็นประโยชน์ของการฝึกคนของกรม เช่น งานติดตั้งเครื่องจักร

“...ธนาคารโลกมีความเห็นว่า งานติดตั้งเครื่องจักรเครื่องมือในโรงไฟฟ้า รวมทั้งงานก่อสร้างสถานีจ่ายไฟ ๒๓๐ กิโลวัตต์นั้น ควรจะเปิดประมูลนานาชาติ เพื่อพิจารณาหาผู้รับเหมาที่มีความชำนาญและเชื่อถือได้จริง ๆ มาเป็นผู้ดำเนินการ กรมชลประทานได้เสนอธนาคารโลกไปว่ากรมฯ มีนายช่างที่สำเร็จการศึกษาและผ่านการฝึกงานเป็นอย่างดีจากต่างประเทศเป็นจำนวนมาก...เห็นสมควรที่จะให้กรมฯ ดำเนินการติดตั้งเครื่องจักรเครื่องมือเหล่านี้เอง เพื่อให้นายช่างของกรมฯ ได้มีโอกาสใช้ความรู้ความสามารถที่ได้เรียนมา และเพื่อเพิ่มพูนความชำนาญให้มากยิ่งขึ้น...”

๒๔ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๐๔ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เสด็จพระราชดำเนินในพิธีวางศิลาฤกษ์สร้างเขื่อนยันฮี ก่อนการก่อสร้างแล้วเสร็จสมบูรณ์ในวันที่ ๑๗ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๐๗ โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เสด็จพระราชดำเนินในพิธีเปิดเขื่อนที่ทรงพระราชทานนามว่า “เขื่อนภูมิพล” เขื่อนที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และสูงเป็นอันดับ ๗ ของโลก เมื่อ พ.ศ.๒๕๐๗ ซึ่งในพิธีเปิดนั่นเอง อธิบดีกรมชลประทาน ม.ล.ชูชาติ กำภู ได้รับพระราชทานเหรียญดุษฎีมาลา เข็มศิลปวิทยา เป็นความภาคภูมิใจในความสำเร็จของชีวิต

อาจารย์ปราโมทย์ ไม้กลัด สมาชิกวุฒิสภา และอดีตรัฐมนตรีกระทรวงพลังงาน บันทึกถึงคุณประโยชน์ของเขื่อนภูมิพลไว้ในหนังสือ **“๘๔ ปี ชลประทาน”** ตอนหนึ่งว่า

“...ประโยชน์ของโครงการเขื่อนภูมิพลมีเป็นเอกประการ ที่สำคัญได้แก่ กำลังไฟฟ้าประมาณ ๒,๐๐๐ ล้านกิโลวัตต์-ชั่วโมงต่อปีที่สามารถผลิตได้ เป็นประโยชน์อย่างมหาศาลต่อประชาชนในเขตจังหวัดต่าง ๆ เกือบทั่วทุกภาค ในด้านการชลประทาน ก็เป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่พื้นที่เพาะปลูกในเขตโครงการชลประทานเจ้าพระยาใหญ่ เพราะน้ำที่ผลิตกระแสไฟฟ้าแล้ว จะปล่อยให้ไหลลงมาถึงเขื่อนทดน้ำเจ้าพระยาที่จังหวัดชัยนาท มีปริมาณค่อนข้างสม่ำเสมอทุกฤดูกาลตลอดทั้งปี

ดังนั้นตอนระยะฤดูแล้ง โครงการชลประทานเจ้าพระยาใหญ่จึงสามารถได้รับน้ำนำไปใช้ในการเพาะปลูกได้พื้นที่เป็นจำนวนมาก กล่าวคือเมื่อรวมกับน้ำที่ได้รับจากเขื่อนสิริกิติ์ด้วย แล้วสามารถช่วยการเพาะปลูกพืชฤดูแล้งของโครงการชลประทานเจ้าพระยาใหญ่ได้ไม่น้อยกว่า ๓ ล้านไร่โดยเฉลี่ยทุกปี นอกจากนั้นยังสามารถอำนวยประโยชน์ในด้านการคมนาคมทางน้ำจากทางด้านท้ายเขื่อน ลงมาถึงจังหวัดนครสวรรค์...

อาจเก็บน้ำขนาดใหญ่นี้จะช่วยเก็บกักน้ำที่ไหลหลากตอนฤดูฝนตกหนักไว้ไม่ให้ไหลลงมาทันทีทันใดจนเกิดน้ำท่วมฉับพลัน แล้วทำความเสียหายให้กับพื้นที่เพาะปลูกซึ่งเป็นที่ลุ่มตั้งแต่ก่อน...”

แน่นอนว่าประโยชน์ของเขื่อนนี้ เป็นไปตามเจตนารมณ์ของท่านอธิบดี ที่มองการณ์ไกลไว้ตั้งแต่สมัยเป็นนายช่างใหญ่ภาคนครนายกกว่า เขื่อนภูมิพลและเขื่อนเจ้าพระยาจะสามารถส่งเสริมกันได้อย่างสมบูรณ์ ทั้งงานชลประทานและผลิตไฟฟ้าของประเทศ

จนกล่าวได้ว่า ม.ล.ชูชาติ กำภู คือผู้วางรากฐานการผลิตพลังงานไฟฟ้าของชาติ โดยจัดตั้งการไฟฟ้าอันฮี และการไฟฟ้าลิกไนต์ เป็นหน่วยงานของกรมชลประทาน จนถึงปีพุทธศักราช ๒๕๑๒ จึงมีพระราชกฤษฎีกาจัดตั้ง **“การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย”** (กฟผ.) ขึ้น โดยรวมการไฟฟ้าอันฮี การไฟฟ้าลิกไนต์ และการไฟฟ้าภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เข้าด้วยกัน

ในส่วนของเขื่อนภูมิพล เมื่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของไทยพัฒนาก้าวไกล เขื่อนใหญ่ซึ่งเป็นผลงานอันเกริกไกรของ ม.ล.ชูชาติ กำภูแห่งนี้ ยังเอื้อประโยชน์ในการดึงดูดเงินตราจากนักท่องเที่ยวสู่ท้องถิ่น ดังปรากฏในคำขวัญส่งเสริมการ

เรือขนาด ๑๐๐ ตัน สร้างในโรงงานของกรมชลประทาน
ชนเครื่องอุปกรณ์ไปใช้ในงานก่อสร้างเขื่อนภูมิพล

ท่องเที่ยวของจังหวัดชายแดนภาคพายัพว่า

“ตาก...ธรรมชาติน่าыл ภูมิพลเขื่อนใหญ่ พระเจ้าตากเกรียงไกร
เมืองไม้และป่างาม”

เขื่อนใหญ่สุดของเอเชียอาคเนย์

เขื่อนภูมิพลกั้นแม่น้ำปิงที่อำเภอสามเงา จังหวัดตาก มีความสูง ๑๕๔ เมตร สันเขื่อนยาว ๔๘๖ เมตร เก็บน้ำได้ ๑๑,๔๖๒ ล้าน ลูกบาศก์เมตร ติดตั้งเครื่องผลิตกระแสไฟฟ้าได้ ๕๖๐,๐๐๐ กิโลวัตต์ หรือผลิตไฟฟ้าได้ปีละ ๒,๐๐๐ ล้านกิโลวัตต์ต่อชั่วโมง สร้างพื้นที่ชลประทานในฤดูฝนได้ ๕.๗ ล้านไร่ ทำการชลประทานสำหรับพืชในฤดูแล้งได้ ๒.๕ ล้านไร่ สามารถบรรเทาอุทกภัยในลุ่มน้ำปิงได้เขื่อนลงมาวมไปถึงทุ่งเจ้าพระยา ป้องกันน้ำเค็มหนุนในเขตกรุงเทพมหานคร นนทบุรี และนครปฐม

ปัจจุบัน เขื่อนภูมิพลยังคงเป็นเขื่อนที่สูงที่สุดในเอเชียอาคเนย์แต่อันดับโลกเลื่อนจากอันดับ ๑ เมื่อแรกสร้าง มาเป็นอันดับ ๘ ของโลก และเมื่อมีการติดตั้งระบบการผลิตไฟฟ้าพลังน้ำแบบสูบกลับ ทำให้กำลังการผลิตไฟฟ้าสูงสุดขณะนี้เพิ่มเป็น ๗๒๐,๘๐๐ กิโลวัตต์

เขื่อนภูมิพลทำให้เกิดอ่างเก็บน้ำเหนือเขื่อน เรียกกันว่า “ทะเลสาบแม่งปิง” จุน้ำได้ถึง ๑๑,๔๖๒ ล้านลูกบาศก์เมตร พื้นที่ผิวน้ำประมาณ ๓๑๘ ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมไปจนถึงอำเภอดอยเต่าและอำเภอสอด จังหวัดเชียงใหม่รวมระยะทาง ๒๐๗ กิโลเมตร ก่อให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สำคัญ คือการล่องเรือและแพขนานใหญ่ เพื่อชมทัศนียภาพธรรมชาติและ โบราณสถานในทะเลสาบแม่งปิง

ทีมงานที่แข็งแกร่ง

ปัจจัยสำคัญในความสำเร็จของ ม.ล.ชูชาติ คำภู คือการมี “ทีมงาน” ที่แข็งแกร่ง โดยเฉพาะทีมงานเลขานุการ ซึ่งเป็นนายช่างผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ ในเรื่องนี้ คุณหญิง โคมศรี คำภู ณ อยุธา บันทึกลงไว้ในบทความ “รำลึก ๑๐๐ ปี ม.ล.ชูชาติ คำภู” ตอนหนึ่งว่า

“...คุณชูชาติจะมีเลขาหรือนายช่างเป็นผู้ช่วยในการทำงานแต่ละแห่งเป็นระยะ ๆ ตามกาลเวลา เช่น ตอนเป็นนายช่างใหญ่ จะมี คุณสมศรี อิศรศักดิ์ เป็นเลขาฯ ทั่วไป คุณอรุณ อินทรปาลิต และคุณจำลอง อัฒนาโก เป็นเลขาฯ ด้านเทคนิค และเป็นผู้ติดตามตลอดการเดินทางไปต่างจังหวัดผู้ที่ติดตามเป็นส่วนตัวตลอดเวลา คือ คุณมนัส ปิติวงศ์ และคุณหญิงณัด ซึ่งไปเป็นเพื่อนคิฉัน ไปช่วยงานราชการ เช่น รับเสด็จ ฯ ด้วย

คุณชูชาติจะเลือกผู้ติดตามไปเตรียมงานกับเขาตามความสำคัญของงาน นอกจากนั้นยังมีคุณเล็ก จินดาสงวน และคุณจำรูญ จินดาสงวน สองพี่น้องที่มักจะติดตามอย่างใกล้ชิดเป็นส่วนตัวในสมัยหลัง ๆ เพราะช่วยงานได้เร็วมาก และคุณบุญยก วรรณะภูติ คุณทิพย์รักษ์ สุขุม จะเป็นเลขาทางด้านเทคนิค ทางด้านน้ำก็คือคุณบุญชอบ กาญจนลักษณ์ คนที่พี่ชาติขาดไม่ได้คือทางด้านกฎหมาย ทางด้านศาสนา คือ คุณประหยัด ไพทีกุล ซึ่งภายหลังเป็นผู้สร้างวัดชลประทานรังสฤษฎ์ และโรงเรียนชลประทานวิทยาร่วมกับคุณจรูญ แสงจำพาล

คุณ โคมฉาย ชัยสมบุรณ์ ก็เป็นน้องรัก ลูกรักคนหนึ่งที่คุณชูชาติไว้ใจในความรู้และนิสัยใจคอ เธอเรียกชื่ออยู่เป็นประจำทั้งส่วนตัวและงาน

อีกอย่างหนึ่งจะลืมบอกไม่ได้คือการคัดเลือกนายช่างไปประจำจังหวัดหรือภาคต่าง ๆ เธอจะเลือกจากผู้ที่มาจากภูมิภาคนั้น ๆ เหตุผลคือ นอกจากจะรู้จักภูมิภาคดีแล้วยังเข้ากับผู้คนแถว ๆ นั้น จะทำงาน ได้ง่ายกว่า...”

(จากหนังสือ “ชลกร” ฉบับ วันชูชาติ ๒๕๔๕)

นำเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรภูมิทัศน์ บนสันเขื่อนภูมิพล

“...ในการเตรียมงานถวายการต้อนรับเสด็จฯ
นอกจาก ม.ล.ชูชาติ จะดูแลความเป็นระเบียบเรียบร้อย
ด้วยตนเอง ในฐานะอธิบดีกรมชลประทานแล้ว
ยังต้องทำหน้าที่เป็นเสมียนองครักษ์
โดยเป็นเหยื่อล่อปลาและไล่ปลาด้วย
เพราะในแม่น้ำมีปลาปักเป้าชุมและคูมาก...”

คุณหญิงโสมศรี กำภู ณ อยุธยา

บทที่ ๘

รับเสด็จฯ สามเขื่อน

พลกนิกรไทยได้ประจักษ์โดยถ้วนหน้าแล้วว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงให้ความสำคัญกับพระราชภารกิจเกี่ยวกับการจัดการน้ำ ด้วยทรงเชื่อมั่นว่า เมื่อใดที่แก้ไขหรือบรรเทาความเดือดร้อนในเรื่องน้ำ ให้ราษฎรมีน้ำกินน้ำใช้อุดมสมบูรณ์แล้ว เมื่อนั้นราษฎรก็จะมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ตามแนวพระราชดำริที่ว่า **"น้ำคือชีวิต"** จนถึงกับเคยมีพระราชกระแสรับสั่งว่า...

"...ฉันสนใจชลประทานมาตั้งแต่เล็ก..."

ในประวัติศาสตร์ของกรมชลประทาน จึงมีบันทึกเรื่องการเสด็จฯ แปรพระราชทาน เพื่อทอดพระเนตรความก้าวหน้าด้านชลประทานของประเทศหลายครั้ง โดยเฉพาะในสมัยที่ ม.ล.ชูชาติ กำภู ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมชลประทาน ระหว่างปีพุทธศักราช ๒๔๙๒-๒๕๐๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ แปรพระราชฐานยังโครงการเขื่อนของกรมชลประทานถึง ๓ ครั้ง

แต่ละครั้งมีเหตุการณ์น่าประทับใจให้ชาวชลประทานจดจำมิรู้ลืม

ครั้งแรกสุดคือการเสด็จฯ ทอดพระเนตรการชลประทาน และแปรพระราชฐานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ณ โครงการชลประทานสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี ระหว่างวันที่ ๒๐-๒๑ กันยายน

เรือพระที่นั่งที่กรมชลประทานจัดถวาย

แพที่ประทับแรม ที่โครงการชลประทานสามชุก

พ.ศ.๒๔๙๘ โดยกรมชลประทานจัดถวายงานโครงการ “สถานีทดลองการใช้น้ำของพืช” ให้ทั้งสองพระองค์ทอดพระเนตร โดยทรงสนพระราชหฤทัยเป็นอย่างมาก

“...การแปรพระราชฐานครั้งนี้เป็นเรื่องใหญ่ เพราะโครงการสามชุก เป็นสถานที่เล็ก ๆ แคบ ๆ ไม่มีพื้นที่ที่จะขยายและจัดให้ได้สวยงามสมพระเกียรติ...”

บทความ “ความทรงจำในอดีตของคุณหญิงโฉมศรี กำภู ณอยุธยา” ตีพิมพ์ในหนังสือ “ชลกร” ฉบับวันชุธาติ ๔ มกราคม ๒๕๔๒ ทำให้เราได้ทราบว่า ด้วยความมุ่งมั่นอันเปี่ยมด้วยความจงรักภักดี อธิบดีชุธาติจัดการแก้ปัญหาอย่างฉับไว และยากที่จะมีใครคิดกล้าทำถวาย โดยเชิญนายช่างสถาปนิกของกรม คือนายวุฒิ สุชะวณิช และนายเฉลว โกมารกุล ณ นคร ให้ออกแบบบ้านชั้นเดียว จัดสร้างบนแพที่ตั้งอยู่บนเรือ “พอนทูน” ที่ซื้อมาจากวัสดุเหลือจากสงครามโลกครั้งที่ ๒ ของกองทัพอเมริกาในราคาถูกลงมาก และตั้งใจที่จะสร้างเป็นบ้านแพให้ข้าราชการได้อาศัย ขณะไปทำงานชุดคลองหรือก่อสร้างริมน้ำ โดยพระตำหนักที่ประทับแรมชั่วคราวนี้...

“...ใช้วัสดุก่อสร้างเป็นแบบเดียวกันกับที่ทำการชลประทาน คือ ฝาเป็นผิวไม้ไผ่สานขัดแตะ กำหนดเป็นที่ประทับ มีห้องบรรทม ห้องทรง ห้องแต่งพระองค์ ห้องทรงพระสำราญ ห้องทรงงาน ห้องเสวย ห้องพระโรงให้ข้าราชการเข้าถวายงานได้ มีระเบียงรอบและมีสะพานลงแม่น้ำ และจัดเรือของกรมชลประทาน เช่น ชป.๑๑ ชป.๑๒ ฯลฯ เป็นที่พักขององคมนตรี ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ฝ่ายหน้า ฝ่ายใน นางสนองพระโอษฐ์ นางพระกำนัล ประมาณ ๑๒-๑๕ ลำ... ทั้งหมดจะจอดลอยเรียงกันไปตามลำแม่น้ำตามความสำคัญของผู้อาศัย...”

ในการเตรียมงานถวายการรับเสด็จฯ ครั้งนั้น นอกจาก ม.ล.ชุธาติ จะจัดเตรียมสถานที่ ดูแลความเป็นระเบียบเรียบร้อยในทุกๆ เรื่องด้วยตนเอง ในฐานะอธิบดีกรมชลประทานแล้ว ยังต้องทำหน้าที่เป็นเสมีอนองครักษ์ โดยเป็นเหยื่อล่อปลา และไล่ปลาด้วย ที่เป็นเช่นนี้เพราะ

“...ทรงเป็นกันเองกับชลประทานมาก ขนาดลงสร้งในแม่น้ำโดยไม่ได้มีหมายกำหนดการมาก่อน เรื่องนี้คุณชุธาติเป็นห่วงมาก เพราะในแม่น้ำมีปลาปักเป้า ซึ่งชุมและดุมาก กลัวจะมีเหตุไม่ดี ฉะนั้นก่อนเวลาลงสร้ง ม.ล.ชุธาติ ได้สั่งให้หนุ่ม ๆ (ขณะนั้น) ลงน้ำพร้อมครุ ทำให้น้ำกระเพื่อมเพื่อไล่ปลา มีคุณมนัส ปิติวงศ์ คุณจาริน อัดตะโยธิน คุณแสง พูนสุข คุณจำลอง อัดนโถ...พร้อมพวกมหาเล็ก ส่วนมากจะให้ยู่เหนือน้ำ เหนือแพที่ประทับ เป็นเหยื่อล่อปลา ไล่ปลา...”

อย่างไรก็ตาม หากย้อนกลับไปศึกษาประสบการณ์การทำงานของ ม.ล.ชุธาติ

เสด็จฯ ทรงเปิดเขื่อนภูมิพล

ตั้งแต่ครั้งยังเป็นนายช่างใหญ่ การเป็นเหยื่อล่อปลาก็ออกจะเป็นเรื่องธรรมดา เพราะ
แม้แต่ “**จระเข้เจ้าพ่อ**” ท่านยังเคยทำทนายมาแล้ว

เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นราว พ.ศ.๒๔๗๕ ขณะดำรงตำแหน่งนายช่างอำนวยการ
แผนกแบบแผน ควบคุมการออกแบบก่อสร้างของกรมชลประทานทั้งหมด ครั้งหนึ่ง
เมื่อท่านไปตรวจงานโครงการหนึ่งที่จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งกำลังรีบทำงานถมดินปิด
ทำนบอย่างรวดเร็วเพื่อกักกั้นน้ำ และเพื่อเสริมระดับหลังทำนบให้พ้นระดับน้ำสูงสุด
ก่อนที่น้ำใหญ่จะไหลป่ามาสสร้างความเสียหาย

ทว่า นายช่างใหญ่ชู้ชาติกลับได้รับรายงานว่า แม้พื้นที่นั้นจะมีแรงงาน
ท้องถิ่นจำนวนมาก แต่ไม่มีใครกล้าสมัครเข้ามาทำงานเพราะกลัวตาย ด้วยเคยมี
คนพบจระเข้ใหญ่ลอยตัวขวางคลองอยู่ในบริเวณที่จะปิดทำนบแห่งนี้ ที่สำคัญคือ
รำลือกันว่าเป็น “**จระเข้เจ้าพ่อ**” แต่ ม.ล.ชู้ชาติก็สืบทราบมาล่วงหน้า และคิดหา
วิธีแก้วิกฤตการณ์นั้น...อย่างที่ไม่ไม่มีใครคาดถึง

“...เมื่อท่านฟังชาวบ้านแล้ว ท่านก็บอกว่า...เอาอย่างนี้ดีกว่า ฉันทจะลงไปว่ายน้ำ
น้ำที่ตรงนั้นกันเดี๋ยวนี้เลย ดูว่ามีเจ้าพ่อจริงหรือเปล่า. . . ว่าแล้วท่านก็ถอดหมวก
ถอดรองเท้า กระโดดตมลงไปในคลองนั้น กระทุมน้ำลอยคอเล่น ฝ่ายผู้ร่วมขบวน
ตรวจงานของท่านทุกคน เห็นดังนั้น ก็พากันกระโดดตามลงไปร่วมขบวนลอยคออยู่
กับท่านเต็มคลองไปหมด ทั้ง ๆ ที่ไม่ค่อยจะเข้าใจเรื่องราวอะไรนัก แต่ก็ไม่มีวิแวว
ของจระเข้เจ้าพ่อชนิดเดียว

สักครู่หนึ่ง ท่านก็ขึ้นมาพูดจาทักทายชาวบ้านที่จับกลุ่มยืนดูบนตลิ่งอย่าง
ยิ้มแย้มแจ่มใส เป็นผลให้ชาวบ้านเริ่มมีกำลังใจ ลีนความวิตกกวาดกลัว พากันเข้า
มารับจ้าง ทำงานถมทำนบเสร็จสิ้นทันกำหนดการ ปลอดภัยใช้งานได้เป็นผลดี
สืบมา...”

(จาก...บทความ “ครอบครัวของเรา” โดย “องคฺลิมาน” (นามปากกา) ในหนังสืออนุสรณ์ งาน
พระราชทานเพลิงศพ ม.ล.ชู้ชาติ กำนัน ๑๖ ธันวาคม ๒๕๑๒)

หลังการรับเสด็จฯ ครั้งแรกในประวัติศาสตร์ของกรมชลประทานที่สามชุก
ผ่านพ้นไปด้วยดี ปีถัดมาคือพุทธศักราช ๒๔๙๙ ได้มีการแปรพระราชฐานของ
ล้นเกล้าฯ ทั้งสองพระองค์ เป็นครั้งที่ ๒ ที่เขื่อนเจ้าพระยา จังหวัดชัยนาท แต่ครั้ง
นี้การจัดเตรียมที่ประทับแรมเป็นไปอย่างสะดวก เพราะเขื่อนเจ้าพระยามี
งบประมาณสร้างบ้านพักรับรองสำหรับนายช่างฝรั่งจากธนาคารโลกอยู่แล้ว

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และนายพลเนวิน แห่งประเทศพม่า
ที่เขื่อนภูมิพล
๒๐ ธันวาคม ๒๕๐๕

อธิบดีชชชชาติจึงมีเวลาไปสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ สำหรับปิ้งไก่แบบ “ปิ้งหมู”

“...คือนั้น มีการพระราชทานเลี้ยงข้าราชการในจังหวัด คุณชชชชาติได้ให้กองช่างทำที่ย่างไก่หมูน ปิ้งได้คราวละ ๒๐-๓๐ ตัว เดียวนี้คงไม่เป็นการแปลก แต่สมัยนั้น ยังไม่มีการย่างไก่แบบนั้นเลย...จึงดูแปลกน่าสนใจ โดยเฉพาะมีเซฟคือ คุณชชชชาติร่วมด้วยขุนยंत्र ร่องอธิบดีฝ่ายธุรการ และนายช่างใหญ่ ๆ ใส่หมวกขาว มีผ้ากันเปื้อนมาช่วยถอดไก่จากราวไม้เสียบ หั่นและจัดใส่จาน สนุกกันไปอีกแบบ...” (คุณหญิงโฉมศรี กำภู ณ อยุธยา, อ้างแล้ว)

สิ่งที่สร้างความปลาบปล้ำใจให้ชาวชลประทาน คือหลังเสวยพระกระยาหารค่ำแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปทรงดนตรีที่บริเวณเสาชิงช้า ขณะที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงลงลอยเรือในบ่อพร้อมข้าราชการบริพารฝ่ายใน และในระหว่างทรงดนตรี ได้โปรดเกล้าให้หลายท่านในขบวนเสด็จร่วมร้องเพลง รวมทั้งท่านอธิบดี ม.ล.ชชชชาติ กำภู

“...คุณชชชชาติร้องเพลง “บัวขาว” บอกว่านั่นเป็นเพลงแรกในชีวิตและอุทิศสำหรับร้องได้จนจบ แต่ก็เหงื่อท่วมตัว เล่าว่าไม่เคยเหนื่อยเหมือนวันนั้นเลย หลังจากนั้นเวลากรมชลฯ มีงาน เพลงบัวขาว จะเป็นเพลงเอกเลยทีเดียว...”

...อย่างไรก็ดี ในตอนสายวันรุ่งขึ้น ได้ทรงพระมหากรุณาขอบใจ และรับสั่งว่า นอกจากจะทรงพระสำราญแล้ว ยังรู้สึกที่มาพักที่กรมชลประทาน เหมือนอยู่บ้านที่สองของพระองค์ท่าน...คุณคงเข้าใจความรู้สึกของคุณชชชชาติ ผู้มีความจงรักภักดีต่อพระองค์ท่าน ว่าจะเต็มตื่นและตื่นตันมากเพียงใด...”

จากนั้น ในปีพุทธศักราช ๒๕๐๕ ก็ถึงคราวของการถวายการรับเสด็จฯ ครั้งที่ ๓ ณ เขื่อนภูมิพล จังหวัดตาก ซึ่งในเวลานั้นถือว่าเป็นพื้นที่กันดาร ห่างไกลความเจริญ การคมนาคมยากลำบาก คณะรับเสด็จของกรมชลประทานต้องนั่งเรือไปค้างแรมที่เขื่อนเจ้าพระยา จังหวัดชัยนาท แล้วนั่งรถจี๊ปบุกป่าฝ่าลำธาร บางช่วงต้องเดินทางด้วยช้างหรือจักรยาน ครั้นไปถึงแล้ว การกินอยู่หลับนอนก็ยังอดคัดค้าน

แต่ชาวชลประทานผู้จงรักภักดี ภายใต้การนำของท่านอธิบดี ม.ล.ชชชชาติ กำภู ก็มีได้ย่อท้อต่ออุปสรรค ท่านพยายามประสานกายใจของทุกฝ่ายให้เป็นหนึ่งเดียวในการถวายการรับเสด็จฯ ให้ดีที่สุด โดยเฉพาะเรื่องอาหารการกินเป็นภาระอันหนักอึ้ง เพราะขบวนตามเสด็จฯ นอกจากจะมีข้าราชการบริพาร ข้าราชการกรมชลประทานแล้ว ยังมีเหล่าทหารรักษาพระองค์ และกองทหารในพื้นที่ที่ส่งมาถวายการอารักขา

ราษฎรเฝ้ารับเสด็จฯ ที่โครงการชลประทานสามชุก

รวมความแล้วในแต่ละวัน จะต้องทำอาหารสำหรับรับรองบุคคลากรทั้งสิ้นราว ๔๐๐ คน ซึ่งแน่นอนว่าภารกิจสำคัญนี้ ม.ล.ชูชาติ มีคุณหญิงโฉมศรีช่วยแบ่งเบา ด้วยการนำทีมภริยาข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ของกรมฯ ร่วมแรงร่วมใจกันดูแล ถึงขั้นต้องหุงข้าวด้วยกระทะใบบัวขนาดกว้าง ๑ เมตรบนเตาพื้น ประมาณ ๑๐-๑๒ กระทะ ตลอด ๒๔ ชั่วโมง เพราะ...

“...คุณชูชาติในฐานะเจ้าของสถานที่ มีนิสัยโอบอ้อมอารีเป็นห่วงเป็นใยผู้น้อย ซึ่งตั้งใจมาช่วยงานเรา มาถึงพร้อมด้วยความเหนื่อยอ่อน ร้อน และหิวโหย... จึงร้องสั่งให้จัดอาหารด่วนสำหรับทหารที่นั่นที่นี่ยู่ตลอดเวลา...”
(คุณหญิงโฉมศรี กำภู ณ อยุธยา, อ้างแล้ว)

แต่กระนั้น ก็ยังไม่มีเรื่องใดสำคัญเท่าเหตุการณ์ในกลางดึกของคืนรับเสด็จฯ ด้วยก่อนเสด็จเข้าที่บรรทมเมื่อเวลาราวเที่ยงคืน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ รับสั่งให้คุณหญิงโฉมศรีจัดข้าวห่อประมาณ ๒๐๐ ห่อ เพื่อพระราชทานแก่ทหารมหาดเล็ก ที่จะต้องเคลื่อนย้ายไปถวายการอารักขาที่จังหวัดอื่นในตอนเช้าวันรุ่งขึ้น ซึ่งเวลานั้น การจัดทำข้าวไม่ใช่เรื่องยาก แต่ปัญหาคือ...

“...สมัยนั้นเมืองไทยไม่มีกล่องโฟม ไม่มีถุงพลาสติก มีหน้าข้าวเมืองตากก็มี แต่ใบตองตึง...”

ทำให้คุณหญิงต้องพลิกแพลงสถานการณ์ในเวลาอันฉับไวอย่างน่าสนใจยิ่ง

“...ดิฉันต้องขออนุญาตคุณชูชาติ สมคบกับนายช่าง ไปปลุกนายช่างฝรั่งที่ มาทำงานที่เขื่อนนี้ ขอกระดาษเขียนแบบเพื่อมาใช้ห่อข้าว เพราะกระดาษนี้เหนียว ไม่ซึมเลอะเทอะ ครั้นเมื่อเสด็จออกในตอนเช้า ได้เสด็จพระราชดำเนินลงไปสอบถาม ทหารเวรที่ในสวนหน้าที่ประทับ และขออาหารที่เราเอาไปแจกไว้ ซึ่งยังร้อนอยู่

และเมื่อหลังพระกระยาหารเช้าแล้ว โปรดเกล้าฯ พระราชทานรัตนภรณ์ ชั้น ๔ แก่ดิฉันทันที...ดิฉันกราบบังคมทูลว่าดิฉันไม่ได้ทำคนเดียว มีภรรยาข้าราชการ และข้าราชการผู้หญิงที่อยู่ในนี้ ร่วมถวายความจงรักภักดีด้วย ทุกคนเหนื่อยมาก จึงได้รับพระราชทานเสมา “ภปร” แทนที่จากพระหัตถ์ของพระองค์ นับเป็นสิริมงคลอันสูงเลิศในชีวิต...”

และนับเป็นเหตุการณ์สำคัญ ที่ต้องจารึกไว้ในประวัติการถวายการรับเสด็จฯ ของชาวชลประทาน...อย่างน่าภาคภูมิใจ

เสด็จทอดพระเนตรไร่นาผสม
โครงการชลประทานสามชุก จ.สุพรรณบุรี
๒๑ กันยายน ๒๔๙๘

สถานียทดลองการใช้น้ำของพืชสามชุก

เป็นโครงการที่นายจาริน อัครทะโยชิน หัวหน้าแผนกเกษตรชลประทานในสมัยนั้น (ซึ่งเป็นทั้งลูกศิษย์ เลขาส่วนตัว ผู้ทำงานใกล้ชิด ม.ล.ชูชาติ) ได้ขออนุญาต ม.ล.ชูชาติ กำภู อธิบดีกรมชลประทานในขณะนั้น จัดตั้งสถานียทดลองนี้ขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๕๗-๒๔๕๘ โดยมีวัตถุประสงค์ต้องการศึกษาว่า พืชเกษตรที่ปลูกในประเทศไทย ตั้งแต่ธัญพืช ผัก พืชน้ำมัน และอื่นๆ แต่ละชนิดต้องการน้ำเท่าไร วิธีการให้น้ำของพืชแต่ละชนิดเป็นอย่างไร และดินบริเวณรากพืชจะเก็บน้ำไว้ได้เท่าไร เพื่อเป็นแนวทางในการจัดสรรน้ำในระบบชลประทานให้แก่พืชได้อย่างเพียงพอ ประหยัดและได้ผล ซึ่งจะช่วยให้ภาคการเกษตรได้ผลผลิตที่มีคุณภาพและมีปริมาณมากพอกับความต้องการของตลาดด้วย

เมื่อพิจารณาเห็นถึงความสำคัญและอนุมัติให้จัดตั้งโครงการแล้ว ม.ล.ชูชาติ ยังมอบหมายให้นายจาริน อัครทะโยชิน ทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินการติดต่อผู้อำนวยการองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ซึ่งเป็นที่ปรึกษางานเกษตรชลประทานในทุ่งเจ้าพระยาใหญ่ ขอผู้เชี่ยวชาญมาช่วยควบคุม แนะนำทางวิชาการและการปฏิบัติด้วย

นอกจากจะศึกษาเรื่องการใช้น้ำของพืชแล้ว สถานียทดลองนี้ยังประสานงานการเสริมสร้างคันนาและคูน้ำ ซึ่งเป็นงานทดลองใหม่ด้วย โดยมีนายช่างจอน บุญลือ เป็นผู้ดูแล ทั้งนี้ สถานียทดลองการใช้น้ำของพืชโครงการชลประทานสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี ยังดำเนินการมาตราบจนถึงปัจจุบัน

๑พณ๑ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี
ตรวจงานก่อสร้างเขื่อนภูมิพล
เมื่อ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๐๒

“ม.ล.ชูชาติ เป็นวิศวกรผู้ที่อุดมไปด้วยวิชาการ
กิจการใดที่ทำ จึงต้องเป็นไปตามหลักวิชาตามเหตุผล..
เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติ
ประชาชนส่วนรวม”

หลวงวิเทศนทรกิจ

ม.ล.ชูชาติ ให้การต้อนรับ
จอมพลผิน ชุณหะวัณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร

อหิบดีผู้ซื่อสัตย์และยึดมั่น ในหลักวิชาการ

พุทธศักราช ๒๕๐๒

บ่ายโมงของวันธรรมดาวันหนึ่ง ภายในห้องประชุมอันทรงเกียรติของ
ทำเนียบรัฐบาล การประชุมวันนั้นดำเนินไปอย่างเคร่งเครียด

“...ถ้าท่านประสงค์จะสร้าง ผมไม่มีข้อคัดค้าน...”

ท่านผู้นำประเทศซึ่งเป็นประธานในที่ประชุม มีรอยยิ้มที่มุมปาก หลังจากหว่าน
ล้อม ข้าราชการระดับสูงผู้นั้นในที่ประชุมมาระยะหนึ่งแล้ว

“...แต่ผมขอลาออก !...”

ความเงียบเข้าครอบคลุมห้องประชุมโดยพลัน ผู้ร่วมประชุมต่างตกตะลึง
เจ้าของคำพูดไม่กล่าวอะไรอีกต่อไป ตรงกันข้าม เขาลุกขึ้นยืนช้า ๆ โศกคำนับท่าน
ผู้นำอย่างสง่าผ่าเผย แล้วหันไปบอกลูกศิษย์ที่ถือแฟ้มงานติดตาม

“...จาริน...เรากลับกันเถอะ...”

ข้าราชการกรมชลประทานสองคนเดินออกไป ทิ้งห้องประชุมที่มีแต่ความ
เงียบงันระคนสะพรึงกลัวไว้เบื้องหลัง

ช่วงชีวิตของลูกผู้ชายคนหนึ่ง จะมีสักกี่ครั้งในชีวิตที่จะได้แสดงความกล้าใน
หนทางที่ถูกต้อง ใครจะเชื่อว่าภายใต้ระบบการเมืองซึ่งอยู่ในยุคอำนาจเบ็ดเสร็จ

ในพิธีเปิดเขื่อนเจ้าพระยา ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๐

ประชุมร่วมกับเจ้าหน้าที่ธนาคารโลก

ภายใต้ความอึมครึมของระบบราชการที่บางคนเรียกขานว่า **“แดนสนธยา”** กลับมีข้าราชการคนหนึ่ง **“กล้า”** ที่จะลุกขึ้นยืนยันหลักวิชาการและเหตุผลในการทำงานเพื่อชาติ โดยไม่เกรงกลัวผู้ใด แม้จะต้องขัดแย้งกับผู้ที่มีอำนาจสูงสุดในการบริหารราชการแผ่นดินยามนั้นก็ตาม

เหตุการณ์ข้างต้นเป็นตะกอนความทรงจำหนึ่งในหลายร้อยเรื่อง เกี่ยวกับอธิบดีกรมชลประทานซึ่งได้ชื่อว่าทำงานหนักและมีผลงานมากที่สุดในประวัติศาสตร์ของกรมชลประทาน นับตั้งแต่ก่อตั้งจนถึงปัจจุบันเป็นเวลากว่าศตวรรษ เป็นเหตุการณ์ที่บ่งถึงความ **“กล้า”** ในตัวอธิบดีผู้นั้น

อาจารย์จาริน อัดทะโยธิน อธิการอธิบดีกรมชลประทาน ที่เคยเป็นนายช่างผู้ใกล้ชิด ม.ล.ชูชาติ กำภู คือผู้ที่ผ่านเหตุการณ์นั้นมากับ **“ครู”** ของเขา

“...ตอนนั้นกรมชลประทานสังกัดกระทรวงการพัฒนาการแห่งชาติ ท่านผู้นำควบตำแหน่งเป็นทั้งนายกฯ และเป็นรัฐมนตรีกระทรวงนี้เอง เรียก ม.ล.ชูชาติไปพบ ผมก็ตามไป หอบแฟ้มเอกสารให้ท่าน ปรากฏว่านายกรัฐมนตรียิ่งสร้างเขื่อนแห่งหนึ่ง...”

ยุคสมัยที่อำนาจเบ็ดเสร็จตกอยู่ในมือผู้นำทางทหาร เป็นที่เข้าใจกันว่า **“คำสั่ง”** เมื่อออกจากปากผู้นำ หมายถึงโครงการดังกล่าวผ่านการอนุมัติโดยไม่ต้องตรวจสอบข้าราชการส่วนใหญ่มักปฏิบัติตาม โดยไม่ต้องสนใจทำการศึกษารายละเอียดถึงความเป็นไปได้ และผลดี ผลเสีย ต่อประเทศชาติ ประชาชน

ทว่า สำหรับอธิบดีกรมชลประทานชื่อ **“ชูชาติ”** ผู้เปี่ยมด้วยหลักวิชาการในการทำงาน กลับเลือกที่จะพูด **“ความจริง”** กับท่านผู้นำ

“...ม.ล.ชูชาติ บอกว่าเขื่อนนี้ไม่คุ้มทางเศรษฐกิจ สร้างอะไรสักอย่าง ผลตอบแทนต้องคุ้มค่าในเชิงเศรษฐศาสตร์ เช่น ผลตอบแทนควรเกิน ๑๕% สูงกว่าอัตราดอกเบี้ยที่เราไปกู้เงินเขามา ซึ่งตอนนั้นอยู่ที่ ๑๒-๑๓% ขณะที่ท่านผู้นำต้องการสร้างเขื่อนนั้นเพื่อผลทางการเมือง เพราะจะเอาจังหวัดหนึ่งเป็นเมืองหลวงของภาคอีสาน แต่ ม.ล.ชูชาติ บอกว่านี่ไม่ถูกหลัก จะสร้างก็ได้แต่ตัวท่านจะขอลาออก คนใกล้ชิดท่านผู้นำคนหนึ่ง ที่เวลาประชุมมักนอนหลับ ถึงกับล้มตาคืนขึ้นมาเลย ครูไม่ได้ว่าอะไรต่อ ลูกจากแก้อี้แล้วไค้ัง ห็นมาบอกผมว่ากลับกันเถอะ”

ว่ากันว่าความซื่อสัตย์ บางครั้งต้องการความ **“กล้า”** ในการปฏิบัติ

หลายคนไม่กล้า...แม้จะรู้ว่าสิ่งที่ตนกำลังคิดนั้นถูกต้อง

อธิบดีกรมชลประทานถือว่าตนเองเป็นข้าราชการในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงแสดงความกล้าโดยไม่ลังเลต่อผู้มีอำนาจเด็ดขาดในประเทศขณะนั้น แม้ทราบว่า ผลที่ตามมาอาจร้ายแรงถึงหน้าที่การงานและชีวิต

“...ตอนนั้นผมคิดอะไรไม่ออก รู้แต่ว่าครูเอาจริง ขาออกจากทำเนียบ รถยนต์ ยังแฉะเทเวศร์ ผมยังวิ่งไปซื้อแซนด์วิชให้ท่านทานเป็นมื้อกลางวัน เพราะก่อนหน้านั้น ท่านไม่ได้ทานอะไรเลย ทักท่านไม่ได้หรือครับตอนนั้น ท่านพูดอยู่ว่าโดนก็โดน นั่นคือ หลักการ นี่คือการต่อสู้ตามหลักทางวิชาการ ใช่ครับ...ปกติครูจะมองล่วงหน้า ๒๐ ปีว่าจะเกิดอะไรขึ้น ที่ผู้นำจะทำเหมือนหนึ่งในอีสานตอนนั้นคือเรื่องการเมือง วันนั้น พอกลับถึงกรม ครูสั่งเก็บของ เตรียมใจแล้วว่าโดนไล่ออกหรือไม่ก็ยิงเป้า แต่สำหรับ ผม...นั่นคือ **“สปิริต”** ที่หาได้ยากยิ่งจากลูกผู้ชายคนหนึ่ง...”

การณั้ น่าจะเป็นเช่นนั้น แต่ **“ธรรมย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม”** เรื่อง ไม่น่าเชื่อจึงเกิดขึ้นในเช้าวันรุ่งขึ้น เมื่อท่านผู้นำส่งทหารมาเต็มห้องทำงานอธิบดี กรมชลประทาน อย่างที่หลายคนคาดคิด แต่ไม่ใช่ด้วยวัตถุประสงค์จะมาจับกุม...อย่าง ที่หลายคนคาดเดา

“...ทหารมาบอกไม่让您ลาออก ให้ทำงานต่อไปที่นี่ แคมมีคำสั่งฝากมาด้วย ว่าให้ดูแลอธิบดีคนนี้ให้ดี อย่าให้ใครมาทำอะไร หรือมาก่อกวนเป็นอันขาด สรุปเชื่อน นั้นมีคนอื่นสร้างแทน นี่ละครับครูชูชาติ ชัดกับหลักวิชาการท่านไม่ทำ...”

เหตุระทึกใจจากปากคำของ **“ศิษย์”** ผู้ใกล้ชิด ไม่ใช่เหตุการณ์เดียวที่ทดสอบ อธิบดีท่านนี้ เพราะตลอดชีวิตราชการของ ม.ล.ชูชาติ โดยเฉพาะช่วงทศวรรษ ๒๕๐๐ ต้องเกี่ยวข้องกับโครงการใหญ่ระดับพันล้านบาทเสมอ ย้อนกลับไปก่อนหน้านั้น เมื่อ มีการเปลี่ยนรัฐบาล อธิบดีกรมชลประทานที่ชื่อ ม.ล.ชูชาติ ก็เคยเกือบถูกปลด ภายใน ๗ วันมาแล้ว

คุณหญิงโฉมศรี กำภู ณ อยุธยา ยังไม่เคยลืมเหตุการณ์ครั้งนั้น

“...ตอนที่เปลี่ยนรัฐบาลใหม่ กรมชลประทานกำลังสร้างเขื่อนยันฮี (เขื่อน ภูมิพล) เขารู้ว่ามีงานก็อยากจะได้ ส่งลูกน้องมาบ้าน มาของานนั้นงานนี้ คุณชูชาติ ก็อธิบายว่าการทำงานของผม ของทุกอย่างราคา ๑๐๐ บาท ผมซื้อหามา ๘๐-๙๐ บาท ราคาตั้งไว้หมดแล้ว ท่านอย่าเอาเลย จะเอาก็เอาในส่วนอื่นเถิด...”

...หลังจากนั้นเลยมีคำสั่งให้ปลด ดิฉันทราบเพราะรัฐมนตรีสวัสดิ์ มหาผล ซึ่ง ดูแลกระทรวงเกษตรฯ ขณะนั้น โทร.มาบอกท่านผู้นำเรียกไปพบ บอกให้ปลด ม.ล.ชูชาติ จากอธิบดีกรมชลประทานภายใน ๗ วัน คุณสวัสดิ์ดีบอกว่าจะทำไม่ได้ เพราะ

ม.ล.ชูชาติ คือชินโบแดง เป็นคนสำคัญของกระทรวงเกษตร ถ้าเอาออกจริง ๆ เขาต้องลาออกด้วย...”

ทำให้ท่านผู้นำต้องเปลี่ยนใจเป็นครั้งแรก เพราะผลงานของ ม.ล.ชูชาติ เป็นที่ประจักษ์อยู่ทั่วประเทศในรูปของเหมืองฝายและเขื่อนต่าง ๆ ที่มีส่วนช่วยรัฐบาลตั้งแต่มยุคหลังสงครามโลก ในการดำเนินกิจการชลประทาน จนสามารถทำการเกษตรเพื่อแก้ปัญหาวิกฤติของประเทศ ในการจ่ายค่าปฏิกรรมสงครามได้สำเร็จ ซึ่งเป็นผลงานที่ไม่อาจลบล้างได้ด้วยอำนาจใด ๆ

แต่ในเวลาต่อมา ท่านผู้นำกลับพออกพอใจผลงานของ **“อธิบดีคนกล้า”** ที่เขาเคยคิดจะปลดจากตำแหน่งภายใน ๗ วันมาแล้ว

“...ตอนนั้นเขื่อนยันฮีทำไปได้เยอะแล้ว วิธีที่จะไต่งาน ก็ต้องปลดอธิบดีออก บังเอิญท่านผู้นำกับรัฐมนตรีสวัสดิ์ชอบพอกันมาก พอคุณสวัสดิ์ทักท้วงจึงชะงักและยอมฟัง หลังจากนั้นเขาขอมาดูเขื่อนเจ้าพระยา แล้วกลายเป็นชอบผลงานของคุณชูชาติมาก ๆ นับแต่นั้น...”

ด้วยการปฏิบัติหน้าที่ราชการอย่างซื่อสัตย์เสมอต้นเสมอปลาย ทั้งในและนอกเวลาราชการ ลูกศิษย์ลูกหา ผู้ใต้บังคับบัญชา และคนที่ใกล้ชิดที่สุดอย่างภรรยาต่างเป็นประจักษ์พยานยืนยันได้ว่าอธิบดีคนนี้ ไม่เคยฉ้อราษฎร์บังหลวง แม้ว่าโอกาสจะเอื้ออำนวยเพียงใดก็ตาม

“...วันหนึ่ง มีคนเอารถมาจอดไว้ที่บ้านท่าน ท่านให้เอาไปคืน ดิฉันยังเคยถามท่านว่าจะคืนทำไม ท่านบอกว่าสัมฤทธิ์จำ ถ้าเรารับไว้มันเป็น **“โอบลิเกชั่น”** (Obligation) เป็นหนี้ทางใจ ท่านไม่เคยรับอะไร ท่านใช้ให้ดิฉันเอาไปคืน บอกนายให้เอามาคืน นี่ละ ถึงใครจะว่าอะไรท่าน เราไม่ยากโต้ตอบ เรารู้แต่ที่ท่านไม่เคยรับเงินสักแดงเดียว...”

คุณสัมฤทธิ์ โรจนสุนทร เลขานุการผู้ใกล้ชิด ยืนยันความซื่อสัตย์ในตัว **“ครู”** ของเธอ เช่นเดียวกับคุณหญิงโฉมศรี ที่จนถึงวันนี้ก็ยังภาคภูมิใจในความซื่อสัตย์ของสามี แม้ว่าผลของความซื่อสัตย์นั้น จะหมายถึง **“ตัวแดง”** ในบัญชีธนาคารที่เธอได้รับเป็นเสมือน **“พินัยกรรม”** หลังการอสังกรรมของ ม.ล.ชูชาติ ใน พ.ศ.๒๕๑๒

“...ดิฉันจน ไม่มีอะไรหรอก สบตาคนได้ทุกคน เมื่อก่อนสามีทำงานโครงการระดับพันล้าน เราก็ไม่มีอะไรเลย ปัจจุบันฉันอยู่บ้านหลาน ไม่มีรายได้อะไร มีบ้างก็จากการเป็นที่ปรึกษาโรงเรียนชลประทานวิทยา...”

อีกตัวอย่างหนึ่งในความลึกลับชื่อของสามี คือ **“ชั้นเงิน”** ไบ๋นั้น ที่มีคนนำมาอวยพรวันเกิดม.ล.ชูชาติ ในขณะที่ยังนั่งเก้าอี้อธิษฐานชโลประทาน

“...สมัยนั้นเขานิยมให้ชั้นเงินผู้หลักผู้ใหญ่ในงานวันเกิด เช้าวันรุ่งขึ้นดิฉันแกะดู ข้างในชั้นไบ๋หนึ่งมีกล่องติดกับดินน้ำมันแปะอยู่ เปิดมาเป็นแหวนเพชร เลยเอามาให้คุณชูชาติ ถามว่าจะทำอะไร คุณชูชาติบอกเอามาให้พี่ หลังจากนั้นดิฉันแอบไปถามเลขาฯ ว่าคุณชูชาติทำยังไงกับของนั้น ถึงทราบว่าพี่ชาติเรียกคนที่ให้ชั้นไบ๋นั้นมาพบ แล้วบอกว่า แม้แต่เขาหรือแม่เขาก็ไม่สามารถให้ของแบบนี้กับภรรยาในวันเกิดได้ มันมากไป คุณต้องเอากลับไป ถ้าไม่เอาไปก็ได้ แต่ผมจะไม่ให้คุณเข้ากรมชโลประทานอีกเลย...”

...พี่ชาติเป็นเช่นนี้มาตลอด ฉันกล้าพูดต่อหน้าพระว่าพี่ชาติไม่เคยรับเงินใคร ไม่เคยมีคำว่าอำมิสจนกระทั่งตายจากกันไป พิณัยกรรมที่ทิ้งไว้ก็ติดตัวแดงกับธนาкар ยังต้องใช้เงินกับพวกนายช่างที่ไปเซ็นรับรอง พี่ชาติเคยบอกว่าถ้าเราเอาของเขา ก็ต้องเป็นข้าเขา...”

ความเชื่อลึกลับของ ม.ล.ชูชาติ กำภู สัมกับคำกล่าวของพระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันต๊ะภิกขุ) แห่งวัดชลประทานรังสฤษฏ์ ที่ว่าในทางธรรมะ ถือว่าลัทธิบรูซหรือคนตินั้น นาน ๆ จะมาเกิดสักครั้งหนึ่ง เมื่อมาเกิดแล้ว ย่อมทำให้ครอบครัวบ้านเมืองที่ตนเกิดมีความเจริญก้าวหน้าไปด้วย ม.ล.ชูชาติ กำภู จัดเข้าในประเภทผู้เกิดมาสร้างความสำเร็จคนหนึ่งโดยแท้ เพราะ...

“...ในสมัยที่ยึดถือกันว่า งานคือเงิน เงินคืองาน บันดาลสุข แต่ ม.ล.ชูชาติ หาได้มีอุดมคติแบบนั้นไม่ ท่านถืออุดมคติ **“งานคืองาน” เท่านั้นเอง การทำงานของท่านจึงก้าวหน้าได้ไกลมาก...”**

เธอไม่ถึงกับจะต้องกินเกียรติอย่างเดียว

“...จงมีความซื่อสัตย์สุจริต หมายความว่าจงรักษาเกียรติของตระกูล จะทำอะไรขอให้นึกถึงเกียรติของตระกูล อย่างนึกแต่เกียรติของตนเอง... ถ้าเธอบอกว่าจะกินเกียรติเข้าไปได้หรือ เธอไม่ถึงกับจะต้องกินเกียรติอย่างเดียว กรมพยายามที่จะขึ้นเงินเดือน พยายามที่จะตัดค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ของเธอ... แต่ข้าราชการจะหวังเป็นเศรษฐี มหาเศรษฐีนั้นไม่ได้

ถึงจะเป็นเมืองนอกก็เหมือนกัน พวกข้าราชการเป็นพวกที่ต้องทำการเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น คือต้องมี Sense (สำนึก) ของการ Sacrifice (เสียสละ) อยู่พอสมควร แต่ไม่ใช่ Sacrifice จนกระทั่งเหลือแต่ตัว...

การเสียสละเป็นจิตใจของข้าราชการ ถึงพวกเธอจะเป็นนักเรียนช่าง เธอก็ต้องออกมาเป็นข้าราชการ เพราะฉะนั้น จะทำอะไร ได้โปรดนึกถึงวงศ์ตระกูล จะนึกถึงตัวเองเท่านั้นไม่พอ...”

ในตอนหนึ่งของโอวาท ม.ล.ชูชาติ กำภู อธิบดีกรมชลประทาน เนื่องในการเปิดภาคเรียน ประจำภาค ๒ โรงเรียนช่างชลประทาน เมื่อวันที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๔๙๔ ตีพิมพ์ในหนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ม.ล.ชูชาติ กำภู วันที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๑๒

เครื่องบินพระที่นั่งถึงสนามบินเขื่อนภูมิพล
ในวันเสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดเขื่อน
เมื่อ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๐๗

“การกินแรงกัน เป็นการเบียดเบียนเพื่อน
เหมือนตัวเรานั้นเป็นกาฝาก”

ม.ล.ชูชาติ กำภู

บทที่ ๑๐

อริบตี ๒๔ ชั่วโมง

คนหัวเมืองใหญ่ภาคกลางส่วนมากเข้าใจว่าเมืองและถนนหนทางได้รับการดูแลในช่วงพายุฝนกระหน่ำด้วยกำแพงกันน้ำริมเจ้าพระยาและเครื่องสูบน้ำตามถนนหนทาง

แต่สิ่งเหล่านี้เป็นแค่เพียงแก้ปัญหาเฉพาะหน้า เพราะน้ำเหนือที่มาตามลำน้ำสาขาก่อนจะรวมกันในแม่น้ำสายหลักอย่างเจ้าพระยานั้น ต้องได้รับการจัดการในภาพรวมอย่างมีประสิทธิภาพด้วยด้วย

จาริน อັตตะโยธิน อดีตรองอธิบดีกรมชลประทาน ซึ่งเริ่มต้นชีวิตข้าราชการในหน้าที่ดูแลการบำรุงรักษาและจัดส่งน้ำ อีกทั้งยังเป็นทั้งลูกศิษย์และผู้ร่วมงานที่ใกล้ชิดกับ ม.ล.ชูชาติ มากที่สุดคนหนึ่ง ยังคงจำได้ดีว่า งานจัดการน้ำเพื่อป้องกันภาวน้ำท่วมในเมืองใหญ่ โดยเฉพาะกรุงเทพมหานคร

มีการวางแผนดำเนินงานอย่างจริงจังมาตั้งแต่ “ครู” ของเขาเป็นอธิบดีกรมชลประทาน

ภาพอริบตีซึ่ง “นอนกรนฯ เป็นเดือน” ยังติดตาเขาทุกครั้งทีน้ำเหนือไหลป่า

“...ชีวิตท่านตอนอยู่กรมเข้ามาทานไข่ต้มบ้าง แสมบ้าง กลางวันทานก๋วยเตี๋ยวแล้วแต่สะดวก ฤดูมรสุมท่านจะทำห้องทำงานเป็นวอร์รูม (ห้องบัญชาการ) หัวหน้ากองทุกคนต้องมาค้ำและให้ลูกเมียส่งปิ่นโตให้...”

พิธีเปิดตึกโรงพยาบาลชลประทาน ปากเกร็ด นนทบุรี
ในวันเกิดครบ ๕ รอบ

ขณะทำงานที่บ้าน

นี่คือสิ่งที่ประชาชนทั่วไปอาจไม่รู้ว่า ข้าราชการกรมชลประทานมีวาระต้องนอนที่ทำงานทุกครั้งเมื่อฤดูมรสุมเวียนมาถึง ตั้งแต่ราวเดือนพฤษภาคมจนถึงพฤศจิกายน เบ็ดเสร็จเป็นเวลากว่า ๗ เดือน โดยเฉพาะผู้เกี่ยวข้องกับการดูแลปริมาณน้ำในแม่น้ำสายต่าง ๆ ยิ่งต้องประจำการนานกว่าคนอื่น

เพราะเหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่ในกรุงเทพฯ พุทธศักราช ๒๔๘๕ ทำให้พวกเขาตระหนักว่า การดูแลไม่ให้เกิดความเสียหายกับเมืองหลวงและหัวเมืองสำคัญช่วงน้ำหลาก เป็นภารกิจสำคัญยิ่งของชลกรสยาม

เมื่อต้องมีการควบคุมการส่งน้ำ กักเก็บน้ำ รักษาระดับน้ำ ไปจนถึงการระบายน้ำ กรมชลประทานในยุคก่อนที่ ม.ล.ชูชาติจะดำรงตำแหน่งอธิบดีในปี ๒๔๙๒ ต้องใช้โทรศัพท์ทางไกลติดต่อระหว่างโครงการต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่จำนวนไม่มากนัก จากข้อมูลเรื่องงานสื่อสารของกรมชลประทานในหนังสือที่ระลึก **“งานทำบุญอายุ ๖๐ ปี ม.ล.ชูชาติ กำภู”** เมื่อ ๔ มกราคม ๒๕๐๙ เล่าสภาพการทำงานสมัยนั้นไว้ว่า

“...การติดตั้งโทรศัพท์เป็นไปในแบบ *Earth Return* ระบบสายเดี่ยว มีเครื่องโทรศัพท์เกาะพ่วงกันอยู่หลายแห่ง เมื่อเกิดการขัดข้องขึ้นแก่ทางสายตอนใดก็ดี หรือขัดข้องในเครื่องโทรศัพท์เครื่องหนึ่งเครื่องใดก็ดี ทำให้การติดต่อขัดข้องไปตลอดหมด...”

ก่อนจะมีการสร้างข่ายโทรศัพท์เพิ่มเติมในปี ๒๔๙๓ ซึ่งก็ยังไม่เพียงพอกับช่วงเวลาที่ต้องการใช้งานจริง ด้วยปัญหาว่าเครื่องไหนเสียจะทำให้เกิดรวนทั้งระบบ กระทั่งปีพุทธศักราช ๒๔๙๖ ด้วยวิสัยทัศน์ยาวไกล และความมุ่งมั่นจะแก้ไขปัญหอย่างจริงจัง ม.ล.ชูชาติได้จัดตั้งกองสื่อสารวิทยุของกรมชลประทานขึ้น โดยเริ่มใช้กับโครงการเขื่อนเจ้าพระยาใหญ่เป็นแห่งแรก

ทว่า นายช่างจารินก็ไม่เคยลืมช่วงเวลาที่ทำนออธิบดีและตัวเขาเอง ต้องทำงานท่ามกลางความยากลำบากในการสื่อสาร ในระยะที่โครงข่ายสื่อสารช่วงแรก ๆ ยังไม่เสร็จสมบูรณ์

“...ผมยังจำได้ดี พ.ศ. ๒๕๐๒ ปีนั้นท่านบอกว่าจาริน ป้องกันพระนคร! (จากน้ำท่วม) ตอนนั้นผมต้องวิ่งปิดท่านบอกว่า ๕๐ แห่ง ไม่ได้กิน ไม่ได้นอน ยืนดูระดับน้ำกันตลอดคืน ยิ่งจุดที่ใกล้สถานที่สำคัญ ๆ ของกรุงเทพฯ ยิ่งต้องระวังมาก...”

ในอดีต ท่านบอกว่า ๕๐ แห่งที่อยู่ในความรับผิดชอบของกรมชลประทาน บางแห่งอยู่ในพื้นที่ที่การสื่อสารทำได้ลำบาก ต้องประสานงานการเปิด-ปิดด้วยระบบโทรเลข โดยอาศัยกลไกของกรมไปรษณีย์โทรเลข (ปัจจุบันคือการสื่อสารแห่งประเทศไทย หรือ กสท.) ช่วยสื่อสารระหว่างคนคุมประตูน้ำในพื้นที่ต่าง ๆ

การวัดปริมาณน้ำโดยประมาณ ในการสำรวจตรวจสอบเบื้องต้น

ตรวจงานเขื่อนภูมิพล

ดังนั้น ขณะที่น่ายช่างจารินวิ่งเปิด-ปิดประตูน้ำ เขาจึงต้องแบ่งภาคให้เจ้าหน้าที่กรม ไปรษณีย์โทรเลขเคาะรหัสส่งรายงานไปยังท่านอธิบดี ซึ่งหอบผ้าหอบผ่อนมานอนที่กรมเพื่อดูแลงานอย่างใกล้ชิดทราบ และบางครั้ง เขาก็เจอโทรเลขทำพิษเข้าอย่างจัง !

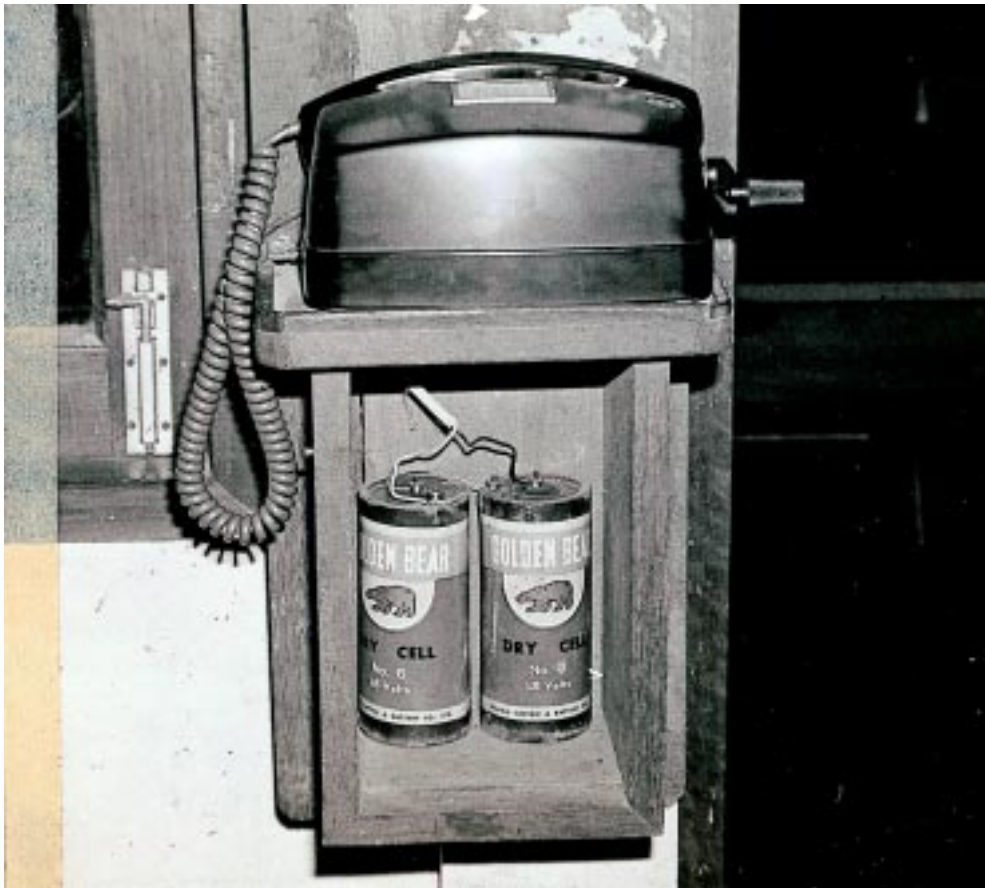
เหตุเกิดที่ประตูน้ำมะขามเต่า จังหวัดสุพรรณบุรี ยังตราตรึงจิตใจนายช่างจาริน เพราะครั้งนั้น เจ้าหน้าที่กรมไปรษณีย์โทรเลข เคาะคำสั่งโดยตกระตัวหนึ่ง ซึ่งมีผลให้ความหมายของคำสั่งเปลี่ยนไปอย่างสิ้นเชิง

“...รายงานการเปิด-ปิดประตูน้ำเป็นเรื่องสำคัญมากในสมัยนั้น ผมต้องการรายงานว่าประตูน้ำมะขามเต่าเปิดแล้ว แต่เจ้าหน้าที่เคาะตกระเอ จาก “เปิด” กลายเป็น “ปิด” ไปเลยละครับ สมัยนั้นผมดูสภาพน้ำตั้งแต่ทุ่งสุพรรณมาจนถึงแถบจรเข้สามพัน พอเคาะตกระเอไป ทางท้ายน้ำก็เลยไม่กั้นน้ำ วุ่นวายกันไปหมด เพราะไม่สามารถคุมน้ำที่เอ่อล้นได้...”

นับจากนั้น ม.ล.ชูชาติ ซึ่งทำหน้าที่เป็นแม่ทัพรบกับปริมาณน้ำจำนวนมหาศาลจากทางเหนือ ก็ไม่รีรอที่จะจัดการตั้งกองสื่อสารวิทยุขึ้น ตามที่ลูกศิษย์คนนี้เสนอไว้ตั้งแต่เมื่อครั้งเรียนจบจากเมืองนอก และเข้ารับราชการใหม่ ๆ อีกทั้งยังไม่เอาผิด ด้วยเข้าใจถึงธรรมชาติของการทำงานเป็นอย่างดี เพราะ ท่านเองก็เคยเป็นนายช่างออกพื้นที่ และประสบความสำเร็จล่ำปากเช่นเดียวเดียวกันนี้มาแล้ว นี่จึงเป็นอีกคุณสมบัติหนึ่งที่ทำให้จารินรักใน “ครู” ของเขาหมดใจ

“...ม.ล.ชูชาติ ท่านไม่ตำหนิในความผิดพลาดครั้งนั้น ท่านเข้าใจ ท่านแก้ปัญหาโดยโอนข้าราชการกรมไปรษณีย์โทรเลขมาเป็นหัวหน้ากองสื่อสารวิทยุของกรมฯ ปัญหานี้จึงหมดไป ไม่ต้องมารอกระดาศโทรเลขอีกต่อไป ผมยังจำได้ เวลาท่านใช้งานเราแล้วทำไม่ได้ ก็กลับไปให้ท่านสอน ท่านไม่เคยดูว่า ท่านน่ารัก สมัยก่อนท่านนั่งในอาคารหลังคาจาก (กรมชลประทาน สามเสน) หลัง ๆ ผมมานั่งทำงานที่กองกับท่าน ทุกคนพอถึงช่วงฤดูฝนต้องเตรียมตัวรับงานตลอดเวลา

...อธิบดีคนนี้จะนอนกรมชลประทานตลอดช่วงมรสุม ในดึกหลังคาจากนั้นละ ทำงานไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อยจริง ๆ ท่านไม่ทำก็ได้ แต่ท่านต้องการเป็นตัวอย่างที่ดี นี่คือ ม.ล.ชูชาติ...”

โทรศัพท์ แบบใช้มือหมุน ใช้สื่อสารในการเปิด-ปิดประตูเขื่อน

ฤดูฝน พ.ศ.๒๕๐๓

“จระเข้สามพัน ประจูน้าปัดแล้ว...”

“รับทราบ เปลี่ยน”

นับจากอุบัติเหตุที่คลองมะขามเต่า ทีมข้าราชการกรมชลประทานของแม่ทัพ
ชูชาติ ก็ต้องนั่งเฝ้าวิทยุตลอดฤดูฝนแทนการรับกระดาดโทรเลข ดุสสถานการณ์น้ำ
ทั้งที่กรมฯ และประจูน้าต่าง ๆ แบบไม่หลับนอนจนฤดูหนาวมาเยือนทุกปี ขณะที่คน
ส่วนใหญ่นอนหลับอย่างสบายใจบนเตียงอันอบอุ่นที่บ้าน

“...ไม่มีใครบ่นหรือกริ้ว ทำงานหนักขนาดนั้น ลูกศิษย์ท่านทั้งนั้น ท่านสอน
มา เราเคารพในสิ่งที่ท่านสอน...ท่านว่าต้องดูปริมาณน้ำทุกวันอังคารและพฤหัสบดี
ครึ่งละ ๒ ชั่วโมง จะได้ว่าที่ไหนน้ำน้อย น้ำมาก เพื่อจะบริหารน้ำได้ง่าย ๆ แบบ
Basin Balance (ความสมดุลของปริมาณในกลุ่มน้ำต่าง ๆ) สำคัญมาก โจทย์คือจะทำ
ยังไงให้น้ำไปทั่วถึงทุกที่และมีไม่มากไม่น้อยเกินไป...”

...ตอนนั้นผมเป็นคนหนึ่งที่คิดสร้างถนนแจ่งวัดมะระ ถนนงามวงศ์วาน เพื่อไม่
ให้น้ำทางเหนือทะลักเข้ามามาก เป็นแนวป้องกันสุดท้าย ในกรณีถ้าน้ำมากจนหลุดจาก
วังน้อย หลุดจากเขื่อนเจ้าพระยา ก็มาเจอถนนสองสายนี้ ผมขอครูชูชาติสร้างถนนสอง
เส้นนี้ เพราะตรงนั้นมีคลองประปา ถ้าน้ำอื่นมาปนจะยุ่งตาย...”

เมื่อการจัดการน้ำเหนือกลายเป็นเรื่องจำเป็น เพราะวิถีชีวิตและการตั้ง
ถิ่นฐานรวมถึงลักษณะที่อยู่อาศัยในเมืองเปลี่ยนสภาพไป นี่คงไม่เกินไปเลยไป หากกล่าว
ว่ากรมชลประทานในขณะนั้นมีระบบบริหารงานที่ก้าวหน้า ได้รับการวางระบบอย่าง
ดีจากหม่อมหลวงชูชาติ จะต้องทำงานหนักที่สุด

เพราะหน่วยงานที่ดูแลปัญหาน้ำท่วมเช่นปัจจุบัน ยังไม่เป็นรูปเป็นร่างแม้แต่
หน่วยงานเดียว

คุณหญิงโฉมศรี กำภู ภรรยาของ ม.ล.ชูชาติก็ทราบดีว่าสามมีต้องนอนที่กรมฯ
ทุกครั้งเมื่อถึงหน้าน้ำ เช่นเดียวกับภรรยาข้าราชการคนอื่น ๆ ที่ต้องหอบหิ้วปิ่นโตไป
ส่งสามมีที่กรมชลประทาน สามเสน แม้แต่คนขายกาแฟประจำในกรมชลประทาน
สามเสน ซึ่งปัจจุบัน (๒๕๔๘) มีอายุ ๘๕ ปีแล้ว ก็เป็นประจักษ์พยานในความขยัน
ขันแข็งของ ม.ล.ชูชาติ ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะตอนที่ท่านอธิบดีเรียกประชุมนาย
ช่างทั่วประเทศที่สโมสรกรมชลประทานสามเสน เมื่อใกล้ถึงฤดูฝนของทุกปี

เสรี ธนวิกลิต หรือที่คนกรมชลประทานเรียก “ตีชายกาแฟ” ตั้งเนื้อตั้งตัว

จากการเป็นลูกจ้างร้านค้าในกรมชลประทาน สามเสน ก่อนที่จะมีร้านขายกาแฟและโอเลี้ยงเล็ก ๆ ของตนเอง ซึ่งรายได้ส่วนใหญ่ก็มาจากข้าราชการกรมชลประทานทั้งสิ้น

โดยเฉพาะลูกค้าพิเศษคือผู้ที่นั่งทำงานหน้าห้องอธิบดีอย่างขุนย่นตริวิทยาทรที่เขาต้องเดินส่งกาแฟทุกวัน จนครั้งหนึ่งได้พบม.ล.ชูชาติ ซึ่งไม่เคยถือเนื้อถือตัว หรือเรียกเด็กหนุ่มเชื้อสายจีนด้วยคำไม่สุภาพหรือมี “อ้าย” นำหน้าแม่แต่ครั้งเดียว แต่กลับมีใจเอ็นดูและรักใคร่คนขายของธรรมดา ๆ ด้วยท่านถือว่าคนที่เข้ามาค้าขายแบบดี ทำให้ข้าราชการกรมชลประทานสะดวกสบายขึ้นในเรื่องอาหารการกิน

สายสัมพันธ์ระหว่าง “ดีชายกาแฟ” กับม.ล.ชูชาติยาวนานและลึกซึ้ง เพราะหลายครั้งที่ “ดี” ได้รับเชิญไปช่วยทำกับข้าวและเครื่องดื่มที่บ้าน เมื่อถึงวันเกิดของท่านอธิบดี กระทั่งเมื่อ ม.ล.ชูชาติ ขยายกรมชลประทานไปยังอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี “ดี” ก็ยังได้รับความเอื้อเฟื้อจาก ม.ล.ชูชาติ ให้ไปขายของต่อที่ปากเกร็ด จนสามารถตั้งเนื้อตั้งตัวได้ กระทั่งผันอาชีพไปเป็นนักธุรกิจรับเหมาก่อสร้างในปัจจุบัน

“...ผมเห็นท่านเรียกประชุมนายช่างทุกปี ท่านทำงานหนักมากผมยืนยัน เคยแอบยื่นฟังท่านพูดบ่อย ๆ เลยรู้เรื่องเกี่ยวกับแม่น้ำลำคลองเยอะเยอะ ว่าเขาทำอะไรกันบ้าง...”

ถึงวันนี้ ระบบป้องกันน้ำท่วมกรุงเทพมหานคร และจัดการน้ำภาคกลางรุดหน้าไปมาก แน่نونว่าเกิดจากวิสัยทัศน์อันเฉียบคม การมองภาพองค์รวมด้วยสายตายาวไกล และการทำงานอย่างเกาะติด ทุ่มเทด้วยหัวใจจดหัวใจ ของ **“อธิบดี ๒๔ ชั่วโมง”** คนนี้

ที่แม่แต่คนขายกาแฟยังมีอาจลึมเลื่อน!

สถิติโครงการชลประทาน

ลำดับ	ประเภทโครงการ	จำนวนโครงการ	เก็บน้ำ (ล้าน ลบ.ม.)	พื้นที่ชลประทาน (ไร่)
๑	โครงการชลประทานขนาดใหญ่ (๒๔๔๕-๒๕๔๓)	๘๓ (๒)	๖,๖๖๒.๘๐ (๒๒,๕๓๕.๒๐)	๑๖,๖๓๓,๐๕๕ (๒,๕๐๐)
๒	โครงการชลประทานขนาดกลาง (๒๔๘๐-๒๕๔๓)	๖๘๒ (๖๓)	๓,๒๕๕.๔๑ (๔๖.๔๑)	๖,๑๐๓,๕๑๒ (๓๘๖,๓๐๐)
๓	โครงการชลประทานขนาดเล็ก (๒๕๒๐-๒๕๔๓)	๕,๓๕๑	๑,๔๔๑.๐๘	๕,๔๒๘,๕๑๕
๔	โครงการชลประทานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (๒๕๒๓-๒๕๔๓)	๘๕๑	๓๑๕.๑๖	๑,๑๘๓,๕๒๑
๕	โครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน (๒๕๒๕-๒๕๔๓)	๔๒๓	๖๒.๐๑	๒๓๖,๑๕๖
๖	โครงการขุดลอกหนองน้ำและคลองธรรมชาติ (๒๕๓๕-๒๕๔๓)	๑๓,๒๓๑	๕๓๕.๔๕	๔,๕๓๖,๓๕๕
	รวม	๒๕,๐๖๑ (๖๕)	๑๒,๓๕๖ (๒๓,๐๒๕.๖๑)	๓๘,๑๖๖,๔๔๖ (๓๘๕,๖๐๐)

หมายเหตุ : ตัวในวงเล็บ () เป็นโครงการที่มอบให้ส่วนราชการอื่น ๆ
และประชาชนดำเนินการจัดสรรน้ำและบำรุงรักษา
ที่มา : สถิติโครงการชลประทาน ปีงบประมาณ ๒๕๔๓

“...คุณชูชาติภาคภูมิใจมาก ที่ได้วางวงจรชีวิต
ให้ลูกชลประทานครบถ้วน คือมี ที่อยู่
ตั้งแต่ลูกจ้างจนถึงข้าราชการชั้นผู้ใหญ่
มีโรงเรียนให้เด็ก ๆ ได้เรียน
มีโรงพยาบาลรักษาพยาบาล
และมีวัดสำหรับสั่งสอนให้ความดีงาม ครบวงจร...”

คุณหญิงโสมศรี กำภู ณ อยุธยา

บทที่ ๑๑

ครูผู้ “ให้” ครอบงำ

ผลงานของ ม.ล.ชูชาติ กำภู ที่สร้างสรรค์งานใหญ่ระดับประเทศ ติดตามและตรึงอยู่ในใจของข้าราชการกรมชลประทานทุกรุ่น โดยเฉพาะรุ่นที่ฟันฝ่าอุปสรรคมา กับท่านในสมัยกรมชลประทานเริ่มต้นบุกเบิกงานพัฒนาลุ่มน้ำต่าง ๆ ท่ามกลางภาวะขาดแคลนทั้งกำลังคนและงบประมาณอย่างหนัก

พวกเขาารู้ดีว่า ทุกครั้งที่อุปสรรคทั้งหลายถาโถมเข้ามา ที่สุดก็มักจะมลายไปด้วยความคิดริเริ่มและกลวิธีแก้ปัญหามาของอธิบดีท่านนี้ ซึ่งนำวิธีคิดและปฏิบัติมาจากหลักวิชาการ มาพลิกแพลงใช้จนคนยุคสมัยเดียวกันคาดไม่ถึง ที่สำคัญคือเป็นวิธีการที่ปลอดจากทุจริตคอร์รัปชัน

ทว่า วิสัยทัศน์อันยาวไกลของ ม.ล.ชูชาติ มิได้แสดงออกในงานระดับชาติเท่านั้น แม้แต่งานระดับกรม อธิบดีท่านนี้ไม่เคยทอดทิ้ง ตรงกันข้าม กลับเจียดเวลาพักผ่อนที่มีน้อยนิดนำมาวางแผนระยะยาวเพื่อชีวิตที่ดีกว่าของข้าราชการกรมชลประทาน

ข้าราชการที่ส่วนใหญ่ถือเป็น “ลูกศิษย์” และ “ลูกหลาน” ของท่าน เพราะท่านตระหนักว่า “สวัสดิการ” เป็นรากฐานของชีวิต ซึ่งส่งผลต่อผลงานของกรมชลประทานอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ภารกิจสร้าง “สวัสดิการ” ของข้าราชการกรมชลประทาน เมื่อเทียบกับการก่อสร้างเขื่อนใหญ่ ๆ อาจเป็นเพียงเรื่องเล็ก ๆ ที่ใช้งบประมาณน้อยกว่ามาก

ทั้งยังยุ่งยากซับซ้อนด้วยสมัยนั้นไม่มีโครงการ ๓๐ บาทรักษาทุกโรค หรือการสนับสนุนจากรัฐบาล ซึ่งยามนั้นก็กำลังประสบภาวะเศรษฐกิจฝืดเคืองเช่นกัน

งานพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวชลประทาน เริ่มต้นในปีพุทธศักราช ๒๔๙๓ เมื่อแผนกการแพทย์ได้รับพัฒนาขึ้นเป็นครั้งแรกนับแต่มีการก่อตั้งกรมฯ ดังบันทึกตอนหนึ่งในหนังสือ **“ที่ระลึกงานทำบุญ ๖๐ ปี ม.ล.ชูชาติ กำภู”** ว่า

“งานบริการทางการแพทย์ในกรมชลประทาน มีมาแต่สมัยสร้างเขื่อนพระราม ๖ ที่ท่าหลวง โดยมีแพทย์ (แผนโบราณ) และสุขาภิบาลประจำ ต่อมามีการจ่ายยาให้แก่หน่วยงานต่าง ๆ โดยอยู่ในความควบคุมของแผนกพัสดุ...”

หนังสือ **“๑๐๐ ปี ชลประทาน”** ระบุถึงสภาพการทำงานยุคแรกไว้ว่า เป็นช่วงเวลาที่กรมชลประทานกำลังขยายงาน เพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้กับประเทศ ทั้งการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร อุตสาหกรรม รวมทั้งเพื่อการผลิตกระแสไฟฟ้า ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยงานทางด้านสาธารณสุขช่วยสนับสนุน เนื่องจากการก่อสร้างอาคาร เขื่อน อ่างเก็บน้ำ จะต้องดำเนินการในเขตพื้นที่ห่างไกลจากตัวเมือง ซึ่งขาดแคลนสาธารณสุขไปทุกอย่าง

อีกทั้งในระยะแรก ชีตความสามารถของโรงพยาบาลในสังกัดกระทรวงสาธารณสุขยังครอบคลุมไปไม่ทั่วถึง เป็นผลให้บุคลากรของกรมฯ ต้องถูกบั่นทอนลงจากความเจ็บป่วยและอุบัติเหตุในการปฏิบัติงาน ระยะแรกกรมจึงมีสภาพการทำงานที่

“...ไม่มีแพทย์หรือพยาบาลเป็นผู้ดำเนินการ มีแต่เพียงผู้มีความรู้ทางการแพทย์คอยให้การดูแลแนะนำงานสุขาภิบาล และให้การปฐมพยาบาลแก่เจ้าหน้าที่ และคนงานในหน่วยก่อสร้างโครงการชลประทานต่าง ๆ...”

สภาพการณ์เป็นดั่งนั้นจนถึง พ.ศ.๒๔๘๗ จึงได้ตั้งส่วนงานนี้เป็นหน่วยแพทย์ในสำนักงานเลขานุการกรม และต่อมาจัดตั้งเป็นกองแพทย์ ในปี พ.ศ.๒๔๙๓ โดย ม.ล.ชูชาติ กำภู ดำเนินการพัฒนาหน่วยงานครั้งสำคัญ คือจัดตั้งโรงพยาบาลบริเวณหัวงานของเขื่อนเจ้าพระยา เพื่อให้การดูแลรักษาสุขภาพของข้าราชการกรมฯ ที่ปฏิบัติหน้าที่ ณ เขื่อนใหญ่แห่งแรกของประเทศ โดยมี นายแพทย์พิชิต เหล่าสุนทร ดำรงตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการกองแพทย์คนแรก

ซึ่งแม้จะมีจุดประสงค์เพื่อดูแลชีวิตคนในกรมฯ แต่เมื่อดำเนินงานจริง ๆ ผลพลอยได้คือชาวบ้านบริเวณใกล้เคียงหัวงาน เช่นชาวจังหวัดชัยนาท ซึ่งขณะนั้น

ไม่มีแม้แต่โรงพยาบาลประจำจังหวัดของตัวเอง ก็ได้รับอานิสงส์จากบริการทางการแพทย์ของกรมชลประทานด้วย เพราะบริการสาธารณสุขสมัยนั้นยังไม่ทั่วถึง การที่กรมชลประทานยกทีมแพทย์ลงไปทำงาน จึงเท่ากับย้ายโรงพยาบาลขนาดเล็กออกสู่ต่างจังหวัด

ในปีเดียวกันนั่นเอง อธิปดี ม.ล.ชูชาติ กำภู ได้อนุมัติตำแหน่งในกองแพทย์ประกอบด้วย นายแพทย์ ๒๘ อัตราราชการ ๓ อัตราราชการ ๓๗ อัตราราชการ ๑ อัตราราชการ ๒ อัตราราชการ ๕๖ อัตราราชการ ซึ่งอัตรากำลังของหมอและบุคลากรทางการแพทย์ระดับนี้ ถือว่าสูงมากเมื่อเทียบหน่วยงานระดับกรมอื่น ๆ

นับจากนั้น บริการด้านการแพทย์ก็ขยายตัวไปเรื่อย ๆ ตามการเติบโตของงานที่กรมชลประทานรับผิดชอบ โดยเฉพาะโครงการใหญ่อย่างเขื่อนเจ้าพระยาและเขื่อนภูมิพล ที่งานด้านการแพทย์เข้าไปมีบทบาทสนับสนุนให้โครงการสำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี บทบาทนี้มีบันทึกในหนังสือที่ระลึกเสด็จพระราชดำเนินเปิดเขื่อนภูมิพลอย่างชัดเจน โดยระบุถึงจำนวนผู้ได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิตจากการปฏิบัติงาน ลดลงกว่าช่วงก่อนที่จะมีหน่วยแพทย์

อาจารย์จริย ตุลยานนท์ อดีตอธิบดีกรมชลประทาน ซึ่งปัจจุบันเป็นกรรมการมูลนิธิชัยพัฒนา ยังจำได้ดีถึงบรรยากาศการทำงานในเขื่อนใหญ่ที่สุดของประเทศไทยคือเขื่อนภูมิพล ซึ่งแม้ว่าจะอยู่ในพื้นที่ห่างไกลเพียงใด แต่สวัสดิการข้าราชการที่นั่น **“ครูชูชาติ”** ก็ไม่ละเลยที่จะจัดหาให้แก่ข้าราชการโดยเท่าเทียมกัน

“...ผมจำได้ว่านายแพทย์สงคราม ทรัพย์เจริญ เป็นผู้อำนวยการโรงพยาบาลเขื่อนภูมิพล มีหมออยู่ร่วม ๑๐ คน โรงพยาบาลนี้มีศักยภาพในการผ่าตัดขนาดใหญ่ได้มากกว่าโรงพยาบาลประจำจังหวัดเสียอีก...”

ปัจจัยเสริมส่งให้งานสุขอนามัยของกรมชลประทานก้าวหน้าไปไกล ปฏิเสธไม่ได้ว่าเป็นผลจากการที่ ม.ล.ชูชาติ ลงมาบริหารจัดการด้วยตนเอง เช่น ตั้ง **“โรงพยาบาลชลประทานมูลนิธิ”** ให้ทุนเริ่มแรกเป็นเงินหนึ่งหมื่นบาท และใช้กำลังเสริมซึ่งล้วนเป็นดอกผลจากงานที่ทำให้กับทางราชการ มาช่วยสร้างโรงพยาบาลในที่ทำกรใหม่ของกรม ณ อำเภอปากเกร็ด โดย ม.ล.ชูชาติ...

“...จัดสรรหุ้นบริษัทชลประทานซีเมนต์ ๘๐๐ หุ้น...เป็นเงิน ๔๐๐,๐๐๐ บาท และหุ้นบริษัทปุ๋ยเคมี ๒๘๑ หุ้น เป็นเงิน ๒๘๑,๐๐๐ บาท ให้แก่มูลนิธิ เพื่อใช้ดอกผลจากกองทุนมูลนิธินี้ ใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลเมื่อมีความจำเป็น และในฐานะ

กรรมการผู้จัดการบริษัทชลประทานซีเมนต์ ม.ล.ชูชาติบริจาคเงินจำนวน ๕๕,๐๐๐ บาท เพื่อจัดซื้อเตียงคนไข้พิเศษแก่โรงพยาบาลชลประทานปากเกร็ด เมื่อทราบว่าโรงพยาบาลยังขาดเตียงสำหรับเก็บโลหิต ก็ยังให้เตียงขนาด ๑๕ คิว แก่โรงพยาบาลอีก ๑ เตียง...” (หนังสือที่ระลึกทำบุญ ๖๐ ปี ม.ล.ชูชาติ กำภู)

ในด้านบุคลากรทางการแพทย์ ม.ล.ชูชาติ ใช้หลักการเดียวกันกับการส่งเสริม นายช่างชลประทานให้มีความรู้ คือสนับสนุนการศึกษาต่ออย่างต่างประเทศ และจัดการให้กองแพทย์เป็นที่ตั้งของ “สมาคมเวชศาสตร์อุตสาหกรรมประเทศไทย” มีการรับสมัครสมาชิกสมาคมเพื่อให้เกิดบรรยากาศการแลกเปลี่ยนความรู้ทางวิชาการอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม ขณะทำงานพัฒนาทางด้านการแพทย์ดำเนินไป พร้อม ๆ กับการสร้างผลงานระดับประเทศนั้น อีกภารกิจหนึ่งที่ ม.ล.ชูชาติ เริ่มต้นขึ้นพร้อม ๆ กัน คือ โรงเรียนสำหรับกุลบุตรกุลธิดาของข้าราชการในกรม ด้วยตระหนักว่าการศึกษาลูกหลาน คนสร้างชาติ หากข้าราชการและบุคลากรของกรมฯ หมดห่วงเรื่องการศึกษาลูกหลาน การทำงานก็จะยิ่งมีประสิทธิภาพ

พุทธศักราช ๒๔๙๘ ขณะกำลังเตรียมย้ายส่วนราชการของกรมชลประทาน บางส่วนไปอยู่ที่อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ด้วยวิสัยทัศน์ของผู้มองไกลไปข้างหน้าเสมอ ม.ล.ชูชาติ มอบหมายให้ผู้ใต้บังคับบัญชาทำเรื่องขออนุญาตตั้งสถานศึกษาจากกระทรวงศึกษาธิการอย่างเร่งด่วน และท่านยังได้เชิญข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ของกระทรวงฯ มาร่วมรับประทานอาหาร เพื่อขอคำชี้แนะและทำความเข้าใจ จนทำให้ “โรงเรียนชลประทานวิทยา” และ “โรงเรียนชลประทานสงเคราะห์” ซึ่งท่านตั้งชื่อให้ด้วยตนเอง จัดตั้งสำเร็จโดยใช้เวลาเพียงแค่ ๑๓ วัน และเปิดการเรียนการสอนเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ ๒ มิถุนายน ๒๔๙๘

โดยโรงเรียนชลประทานวิทยา ตั้งขึ้นสำหรับบุตรหลานข้าราชการที่พอจะมีกำลังทรัพย์ ส่วนโรงเรียนชลประทานสงเคราะห์ จัดตั้งสำหรับบุตรหลานข้าราชการที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ ซึ่งทั้งสองโรงเรียนยังเอื้อเพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ส่งบุตรหลานเข้าศึกษาด้วย

ย้อนกลับไปในช่วงต้นทศวรรษ ๒๕๐๐ เมื่องานก่อสร้างขนาดใหญ่ของกรมชลประทานเสร็จสิ้นแล้ว กรมฯ จึงพิจารณาขยายโรงพยาบาลประจำหัวงาน เหลือเพียงหน่วยพยาบาลประจำโครงการ แล้วกลับมาสร้างฐานกำลังแพทย์ ณ โรงพยาบาลกรมชลประทาน ปากเกร็ด ซึ่งพัฒนาไปจนมีประชาชนมาใช้บริการอย่างหนาแน่น

อาคารเรียน โรงเรียนชลประทานวิทยา

ถึงขั้นต้องขยับขยายไปสร้าง “ตึก ๘๐ ปี ปัญญานันตะ” เพิ่มเติม

อันเป็นผลจากการที่คณะแพทย์โรงพยาบาลในยุคหลังการอสัญกรรมของ ม.ล.ชูชาติ กำภู พ.ศ.๒๕๑๒ ได้กราบเรียนท่านเจ้าอาวาสวัดชลประทานรังสฤษฎ์ หลวงพ่อปัญญานันตะภิกขุ ถึงความแออัดของโรงพยาบาลที่ต้องรองรับทั้งผู้ป่วย ภายในและภายนอก

ดร.พระมหาจรรยา สุทธิญาโณ บัณฑิตกบตสนทนาระหว่างคณะแพทย์กับ พระเดชพระคุณหลวงพ่อฯ ไว้ในหนังสือ “ชีวิตและงานของท่านปัญญานันตะ” ตอนหนึ่งว่า

“..ปัจจุบันนี้ คนไข้เพิ่มมากขึ้น ตึกนอนคนไข้ไม่พอ ห้องฉุกละฉิบมาไม่พอ ขอให้ หลวงพ่อช่วยเมตตาอนุเคราะห์สร้างตึกให้ด้วยครับ...”

“...ค่าก่อสร้างเท่าไรล่ะ...?”

“...ประมาณ ๓๐ ล้านบาทครับ...”

“...หลวงพ่อไปอเมริกา ๓ เดือน อยู่ทางนี้เขียนแบบให้เรียบร้อย กลับมา จะดำเนินการทันทีนะ...”

เป็นที่ทราบกันดีว่า การรับปากช่วยเหลือตามคำร้องขอของคณะแพทย์ เป็น ด้วยจิตเมตตากรุณาของหลวงพ่อปัญญานันตะ มิใช่เพราะท่านมีปัจจัยเป็นงบประมาณ ก้อนใหญ่อยู่แล้ว แต่ท่านใช้วิธีบอกบุญกับญาติโยม ซึ่งคนเหล่านั้นประจักษ์ใจแล้วว่า หากหลวงพ่อดำริสิ่งใด สิ่งนั้นย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่างแท้จริง

เงินบริจาคก้อนแรก ประเดิมมาจากลูกศิษย์ลูกหาของหลวงพ่อในสหรัฐอเมริกาทันที ๓ ล้านบาท!

แต่หลังจากการประกาศธรรมที่อเมริกา เมื่อกลับมาเมืองไทย ท่านพบว่าราคา ค่าก่อสร้างเพิ่มเป็น ๗๘ ล้านบาท!

“...ท่านทราบแล้วไม่ได้ปริปากบ่นใด ๆ วันอาทิตย์ที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๓๒ ท่าน แสดงปาฐกถาธรรมที่สถานีโทรทัศน์ช่อง ๕ และกรมประชาสัมพันธ์ ในตอนท้าย ท่าน ได้บอกข่าวการสร้างตึกนี้แก่ประชาชน...” (ดร.พระมหาจรรยา สุทธิญาโณ, อ้างแล้ว)

ครานั้นเอง อริยะสงฆ์ที่ท่านอดิโตธิบัติ ม.ล.ชูชาติ กำภู อารานามาเป็น เจ้าอาวาสวัดชลประทานรังสฤษฎ์องค์แรก ก็ลงมือสานต่องานด้านสวัสดิการของโยม อุปัฏฐากอย่างเต็มกำลัง ทั้งที่มีวัยถึง ๘๐ ปี แต่ท่านก็เต็มใจ เพราะเมื่อ...

“...ประชาชนชนทราบบ้างนี้ ทอยยกกันนำเงินมาบริจาคทุกวัน ท่านต้องนั่งรับบริจาค เขียนอนุโมทนาบัตรด้วยตนเองวันละหลาย ๆ ชั่วโมง...”

เพราะ “...ทุกคนอยากจะมาบริจาคกับท่านเองด้วยความเคารพและศรัทธา เป็นการส่วนตัว ถึงแม้ท่านจะมีอายุสูงปุนนั้น ก็สามารถนั่งรับบริจาคได้ทั้งวัน ท่านเขียนและเซ็นใบอนุโมทนาบัตร ปฏิสันถารกับทุกคนด้วยใบหน้าที่ยิ้มแย้มแจ่มใส โดยไม่ปรียากบ่นว่าเหนื่อย...” (ดร.พระมหาจรรยา สุทธิญาโณ, อ่างแล้ว)

เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นในปี ๒๕๓๒ หรือ ๒๐ ปี หลังการอสังกรรมของ ม.ล.ชูชาติ กำภู ไม่ว่าจะดวงวิญญาณท่านอธิบดีจะทราบหรือไม่ก็ตาม สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จฯ มาเป็นองค์ประธานในงานถวายผ้าพระกฐิน ๒ ปีซ้อน ทั้งยังพระราชทานเงินโดยเสด็จพระราชกุศล ที่ประชาชนผู้มาร่วมงานถวายสมทบผ่านพระองค์ทั้งหมด เพื่อสร้างตึกโรงพยาบาลโดยเฉพาะ

ตึกโรงพยาบาลจึงได้รับการวางศิลาฤกษ์เมื่อวันที่ ๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๓๓ โดยสมเด็จพระเทพรัตนฯ เสด็จฯ เป็นองค์ประธานทั้งในงานพิธีวางศิลาฤกษ์ และวันเปิดตึก “๔๐ ปี ปัญญานันตะ” งานด้านการแพทย์ที่ “**ครุชชาติ**” วางรากฐานไว้เมื่อ ๔๐ กว่าปีก่อน มาสำเร็จลงได้ ด้วยพระเถระรูปที่ท่านนับถืออย่างหมดใจรูปนี้เอง

ซึ่งหากรวบรวมผลงานด้านสวัสดิการที่ ม.ล.ชูชาติ ริเริ่มวางรากฐานไว้ให้บรรดาลูกศิษย์ที่เป็นข้าราชการกรมชลประทานและประชาชนในพื้นที่ ทั้งโรงพยาบาล โรงเรียน และวัด ก็นับว่าท่าน “**สร้าง**” และ “**ทำ**” เพื่อลูกศิษย์ไว้ครบวงจร นับตั้งแต่ออกจากครรภ์มารดา จวบจนเมื่อชีวิตถึงเชิงตะกอน ซึ่งไม่เพียงแต่เกิด แก่ เจ็บ และตาย หากยังให้สติปัญญาไว้สร้างตนและสร้างชาติให้ไพบูลย์อีกด้วย

สมดังปณิธานที่ท่านตั้งไว้ว่า “**ครูจะทำและจะสร้างให้พวกเธอทุกอย่าง**”

โรงพยาบาลประจำหน่วยงานเขื่อนต่าง ๆ

มีการตั้งโรงพยาบาลของกรมชลประทานขึ้นถึง ๘ แห่ง ระหว่างการก่อสร้างเขื่อนและประตูน้ำต่าง ๆ (ไม่รวมกรมชลประทาน กรุงเทพฯ) โดยสิ้นสุดการให้บริการเมื่อการก่อสร้างเสร็จสิ้น คือ

โรงพยาบาลเขื่อนเจ้าพระยา ชัยนาท (๒๔๕๕-๒๕๐๐)

โรงพยาบาลเขื่อนแก่งกระจาน เพชรบุรี (๒๕๐๔-๒๕๐๕)

โรงพยาบาลเขื่อนลำพระเพลิง นครราชสีมา (๒๕๐๖-๒๕๑๓)

โรงพยาบาลลำปาว กาฬสินธุ์ (๒๕๐๖-๒๕๑๓)

โรงพยาบาลแม่แตง เชียงใหม่ (ไม่ทราบปีที่แน่นอน)

โรงพยาบาลเขื่อนภูมิพล ตาก (๒๕๐๐-๒๕๐๗)

โรงพยาบาลแม่กลองใหญ่ กาญจนบุรี (๒๕๐๗-๒๕๑๓)

และโรงพยาบาลเขื่อนสิริกิติ์ อุตรดิตถ์ (๒๕๑๔-๒๕๒๐)

วัดชลประทานรังสฤษดิ์ ปากเกร็ด จ.นนทบุรี

“เดิมตั้งจิตอธิษฐานไว้ว่าจะไม่เป็นสมภาร เว้นไว้แต่ว่า

๑.เป็นวัดใหม่เอี่ยม ถ้าเป็นสมภารก็เป็นรูปแรก

๒.ถ้าเป็นวัดเก่า ก็ขอเป็นวัดร้าง ไม่มีพระ

ที่วางเงื่อนไขอย่างนี้ เพราะถ้าเราไปเป็นสมภารในวัด
ที่มีพระอยู่แล้ว เกิดความขัดแย้งจะปฏิรูปอะไรไม่ได้

โดยเฉพาะหลวงตามีพวกมาก ชอบขัดแย้ง

ทำงานไม่สะดวก แต่ถ้าไม่มีพระอยู่ก่อนเลย

เราจะปฏิรูปหรือวางรากฐานอะไรก็ทำได้สะดวก

วัดนี้ (วัดชลประทาน) ที่ท่านอธิบดีมานิมนต์

เข้าหลักเกณฑ์ที่ตั้งไว้เลยรับเป็นสมภาร...”

พระพรหมมิ่งคณาจารย์ (ปัญญานันทะภิกขุ)

บน : อุโบสถวัดชลประทานรังสฤษฎ์
ปากเกร็ด จ.นนทบุรี

ล่าง : อุโบสถวัดชลประทานรังสรรค์
สามเงา จ.ตาก

กำเนิดวัดชลประทานรังสฤษฎ์

ฝ่ายแม่แฝก อำเภอมะแม่ง จังหวัดเชียงใหม่ พุทธศักราช ๒๕๐๓

ภิกษุรูปหนึ่งเดินนำญาติโยมสวนทางกับชายร่างลั่นทัด ติดตามมาด้วย มิชชันนารีชาวตะวันตก แม่ชี และฆราวาสอีกสองสามคน

“เอ๊ะ! พระรูปที่สวนเราเมื่อกี้ ท่านชื่ออะไรหรือครับ” ชายคนนั้นถามแม่ชี

“อ้อ...นั่นท่านปัญญานันทะ”

เขาปีติยิ่งเมื่อได้ยินชื่อ **“ปัญญานันทะ”** เพราะเท่ากับเจตนารมณ์ในชีวิตที่ตั้งไว้นานแล้ว กำลังจะลุล่วงไปอีกประการหนึ่ง ด้วยความเมตตาจากพระผู้ปฏิบัติปฏิบัติชอบรูปนี้ ชั่วเวลาไม่นาน เขาเดินตามมาราบนมัสการภิกษุรูปนั้น ก่อนจะย่อตัวพับเพียบ

“นมัสการพระคุณเจ้าชอรับ กระผมชื่อชูชาติ กำภู เป็นอธิบดีกรมชลประทาน ได้ทราบกิตติศัพท์ของท่านมานาน แต่เพิ่งได้พบตัวจริงวันนี้ จึงอยากสนทนากับท่านชอรับ...”

แม้เหตุการณ์ที่ได้พบกันโดยบังเอิญ จะล่วงเลยมานานเพียงใด แต่ดูเหมือนยังฉายชัดในความทรงจำของภิกษุหนุ่มรูปนั้น ซึ่งปัจจุบันคือ พระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทะภิกษุ) ท่านเจ้าอาวาสวัดชลประทานรังสฤษฎ์

“พบกันครั้งแรกที่จังหวัดเชียงใหม่ ตอนนั้นท่านพาชาวต่างชาติไปเที่ยวชมผาฝายแม่แฝก ที่อำเภอแม่แตง อาตมาก็นำญาติโยมจากปักษ์ใต้ที่เดินทางมาเยี่ยมอาตมาไปชมผายนั่นเหมือนกัน เดินสวนทางกับท่าน ท่านยกมือไหว้... แล้วท่านมาขออภัยที่เดินผ่านแล้วไม่รู้จัก ไม่ถือตัวเลยว่าเป็นข้าราชการระดับสูง นั่งพับเพียบกราบเรียบบ่อย ตอนนั้นอาตมาจำพรรษาที่วัดอุโมงค์ ท่านบอกอาตมาว่า ผมสร้างวัดที่ปากเกร็ด หากพระเป็นสมภารไม่ได้ ที่ทำได้ก็ไม่เหมาะ อยากนิมนต์พระคุณท่านไปอยู่วัดชลประทานได้หรือไม่...”

เป็นคำขอของฆราวาสที่เพิ่งพบกันเป็นครั้งแรก หลังจากต่างฝ่ายต่างได้ยินกิตติศัพท์กันมานาน หลวงพ่อปัญญานันทะได้ยินชื่อเสียงของ ม.ล.ชูชาติ จากอาจารย์กรมชลประทาน ที่มาถวายความรู้ สมัยท่านเข้าเรียนธรรมะที่มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย วัดมหาธาตุ ขณะที่ ม.ล.ชูชาติก็ได้ทราบเรื่องของหลวงพ่อ ในฐานะพระนักเผยแผ่ธรรม พระนักเทศน์ ที่ผู้คนเลื่อมใส นับตั้งแต่เจ้าชื่น ลิโรรส ทายกผู้เลื่อมใสศรัทธาในพระศาสนา นิมนต์หลวงพ่อไปฟื้นฟูวัดอุโมงค์และเผยแผ่ธรรมะที่จังหวัดเชียงใหม่ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๙๒

“ตอนนั้นอาตมาบอกคิดดูก่อน เข้าหลักเกณฑ์ละก็ได้ ไม่เข้าก็ได้ ตั้งใจว่าจะไม่เป็นสมภาร ถ้าวัดนั้นเป็นวัดเก่า มีพระเหลืออยู่มาก สอนยาก แต่ถ้าเป็นวัดใหม่เยี่ยมไม่มีใครเคยเป็นสมภารจะไปเป็นให้...”

ในที่สุดเมื่อ ม.ล.ชูชาติเล่าถึงเจตนารมณ์ที่จะสร้างวัดตอบแทนพระพุทธศาสนา เพราะระหว่างการสร้างเขื่อนต่าง ๆ กรมชลประทานจำเป็นต้องยุบและย้ายวัดตามแนวเขื่อนไปหลายวัด และเมื่อสร้างวัดใหม่ ก็ปรารถนาจะได้เป็นวัดที่เป็นแบบอย่างที่ดี หลวงพ่อจึงตัดสินใจรับโดย

“...ใช้เวลาไม่นาน เพราะเข้าหลักเกณฑ์ เป็นวัดใหม่ไม่มีพระเลย ถ้ามีหลวงตาสักองค์นั้นละจะขัดคอเรา ไม่นึกใจก็เลยมา... อาตมาพิจารณาว่าวัดชลประทานตั้งอยู่หน้ากรมชลฯ ติดถนนใหญ่ จังหวัดนนทบุรีต่อไปข้างหน้าคงจะเป็นเมืองที่เจริญ บริเวณนี้เป็นทุ่ง การสัญจรไปมาสะดวก คนก็จะมากขึ้น เป็นสถานที่ใกล้กรุงเทพฯ เป็นจุดศูนย์กลางที่เราจะไปเหนือ ใต้ ตะวันออกก็ได้ เป็นทำเลที่เหมาะสมจะตั้งจุดขึ้นเพื่อเผยแผ่ธรรมะแก่ญาติโยมชาวบ้าน...” (จากหนังสือ “ปัญญานันทะ ๙๔” จัดพิมพ์โดย มูลนิธิภิกขุปัญญานันทะ พ.ศ.๒๕๔๘)

อย่างไรก็ตาม ในเขตกรมชลประทาน ปากเกร็ดเวลานั้น มีวัดตั้งอยู่ก่อนแล้ว ๒ วัด คือ วัดหน้าโบสถ์ กับวัดเชิงท่า บริเวณริมฝั่งน้ำเจ้าพระยา ตรงจุดที่กรม

ชลประทานมีโครงการจะสร้างท่าเรือขนส่งอุปกรณ์ ประกอบกับเป็นวัดที่มีพระสงฆ์ จำพรรษาอยู่เพียงวัดละรูป กรมชลประทานโดยท่านอธิบดี ม.ล.ชูชาติ กำภู จึงขออนุญาตผ่านกรมการศาสนาถึงคณะสังฆมนตรีเพื่อขอแลกเปลี่ยนที่ดิน โดยจะสร้าง อุโบสถ กุฏิพระ เสนาสนะต่าง ๆ ให้ชัดเจน

เมื่อคณะสังฆมนตรีตอบไม่ชัดเจน จึงก่อสร้างวัดใหม่ในที่ดินของกรมชลประทานด้านทิศตะวันออก แล้วเฉลิมนามว่า **“วัดชลประทานรังสฤษฎ์”** มีความหมายว่าเป็นพระอารามที่ **“รังสฤษฎ์”** หรือสร้างขึ้นโดยกรมชลประทาน ในพื้นที่ ๔๘ ไร่ ๓ เลขที่ ๗๘/๘ หมู่ ๑ ถนนติวานนท์ ตำบลบางตลาด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เขตปกครองคณะสงฆ์มหานิกาย แล้วนิมนต์พระปัญญานันทะภิกขุ จากวัดอุโมงค์ จังหวัดเชียงใหม่ มาเป็นเจ้าอาวาส ตั้งแต่วันที่ ๒๐ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๐๓ ปรากฏปัจจุบัน ในขณะที่ **“วัดหน้าโบสถ์”** ในวันนี้ยังเหลือร่องรอยเพียงตัวโบสถ์ ส่วน **“วัดเชิงท่า”** ได้กลายเป็นที่ตั้งท่าเรือของกรมชลประทาน

“...ตอนนั้นสองวัดนี้มีพระอยู่วัดละองค์ พออาตมามาสร้างวัดนี้ เขาไม่มา อยู่อุโบสถอื่นเพราะขัดนโยบายกัน เพราะวัดชลประทานฯ ห้ามสูบบุหรี่ ถ้าสูบบุหรี่ไม่ได้ พระสองรูปนั้นมานอนได้สองคืน ก็อึดอัด เลยไปอยู่วัดอื่น”

ท่ามกลางสังคมที่ระดับศีลธรรมของผู้คนถดถอยลงทุกวัน ความมุ่งมั่นของ ม.ล.ชูชาติในการจัดตั้งวัดชลประทานรังสฤษฎ์ จึงมิได้เป็นเพียง **“สวัสดิการ”** ของข้าราชการกรมชลประทาน ซึ่งท่านได้สร้างไว้ให้แล้วทั้งโรงเรียน โรงพยาบาล บ้านพัก กระทั่งมาบริบูรณ์ที่วัด อันเป็นสถานที่ซึ่งผูกพันกับคนไทยมาตั้งแต่เกิด จนกระทั่งอำลาจากโลกใบนี้ไป ทว่าในอีกมิติหนึ่ง ท่านยังตั้งใจให้วัดนี้เป็นที่พึ่งของพุทธศาสนิกชนที่ศรัทธาใน **“แก่นแท้”** ของพระศาสนา มากกว่าเปลือกหรือกระพี้

วัดชลประทานฯ จึงมีความแตกต่างจากวัดอื่น ๆ อย่างเห็นได้ชัด ในสายตาของชาวพุทธทั่วไป โดยเฉพาะระเบียบในการจัดงานบวช งานสวดศพ เผาศพ ฯลฯ รวมไปถึงไสยศาสตร์ มนต์ดำ ดูหมิ่น ไบ้หวย ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ได้รับการปฏิรูปใหม่หมดในวัดที่มีเจ้าอาวาสชื่อ **“ปัญญานันทะ”**

“หม่อมหลวงชูชาติท่านชอบใจที่ไม่มีการให้หวย แล้วยังพัฒนาประเพณีล้ำหลังให้ทันสมัย อย่างสวดศพสมัยก่อนมีแต่สวด ๆ ไป คนฟังไม่รู้เรื่อง บางคนยังมากินเหล้าเบียร์กันสนุกในงานสวด อาตมาจัดระเบียบใหม่ คืองานสวดศพวัดนี้จะเน้นแสดงธรรมก่อน ๓๐-๔๐ นาที จากนั้นสวดนิตเตียว แล้วไม่มีการเลี้ยงในงาน ตรงนี้ตัดออก...”

“...หรือบวชนาคที่มีการทำขวัญ แทนแหนสนุกสนาน ตัดหมด อาตมาให้บวช

พร้อมกันทีละ ๑๐๐ รูป ทุกวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๑ มีนาคม ๑ เมษายน แล้วไม่ให้ซื้อดอกไม้รูป เทียนเพราะรกวัด คิดดูว่า ๑๐๐ คน ถ้าซื้อหมดจะสูงท่วมหัว ให้มีแต่ผ้า ไม่ให้มีงาน เลี้ยง มานอนวัด โกงหัว ซ้อมบวช...”

ธรรมเนียมปฏิบัติที่ท่านเจ้าอาวาสนักปฏิรูปริเริ่มขึ้นเป็นแห่งแรก คือการแสดง ธรรมทุกวันอาทิตย์ แล้วบันทึกเทปให้ญาติโยมซื้อหรือขอยืมจากทางห้องสมุดของวัด เพื่อนำกลับไปฟังซ้ำหรือเผยแพร่ไปยังผู้ที่ไม่มีโอกาสจะฟัง ดร.พระมหาจรรยา สุทธิญาณโณ บันทึกถึงเรื่องนี้ไว้ในหนังสือ **“ชีวิตและงานของท่านปัญญานันทะ”** เนื่องในโอกาส ครบรอบ ๙๔ ปี ของท่านเจ้าอาวาส

“...ท่านปัญญาฯ เป็นนักเผยแพร่ธรรมะ นโยบายหลักของวัดก็คือการเผยแพร่ ธรรมะ เมื่อท่านรับตำแหน่งเจ้าอาวาสแล้ว มีศาสนสถานและเสนาสนะ เพียงพอแก่ การเริ่มงาน กล่าวคือมีโบสถ์ ศาลาฉัน และกุฏิ ๑๑ หลัง ท่านจึงใช้ศาลาฉันเป็นที่ แสดงปาฐกถาธรรม เริ่มครั้งแรกก็มีผู้ฟังประมาณ ๑๐ กว่าคน ส่วนมากเป็นคน กรุงเทพฯ ที่เคยรู้จักกับท่านมาก่อนทั้งสิ้น ถนนหนทางสัญจรไปมาระหว่างกรุงเทพฯ กับ ปากเกร็ด (หมายถึงถนนติวานนท์) ก็ยังเป็นหลุมเป็นบ่อ นานที่จะมีรถผ่านมาสัก คันหนึ่ง...”

จากผู้ฟังเรือนสิบเมื่อวันวาน เป็นที่ทราบกันดีว่าถึงวันนี้ สถานที่จอดรถของ ทางวัดจะคับแคบไปในวันอาทิตย์ของทุกสัปดาห์ วัดได้กลายเป็นที่ฟังของผู้แสวงหา ลัจธรรมที่แท้ในคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และยังได้รับการพิจารณา เป็น **“วัดพัฒนาตัวอย่าง”** ของกรมการศาสนา ตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๒๕ ในขณะที่ท่าน ปัญญานันทะภิกขุ ได้รับรางวัล **“คนดีศรีพิษณุใต้”** และได้รับปริญญาคุณวุฒิบัณฑิต กิตติมศักดิ์ จากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ คือมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช รวมทั้งได้รับรางวัล **“ศาสตรเมธี”** สาขาสังคม ศาสตร์ ด้านศาสนาและปรัชญา จากมูลนิธิหม่องหลวงปิ่น มาลากุล

ซึ่งหากกล่าวถึงความทรงจำในความสำเร็จทั้งหลายของวัดชลประทานฯ ท่าน ปัญญานันทะไม่เคยลืมแรงสนับสนุนอย่างเต็มกำลังจาก ”ท่านอธิบดี”

“...เห็นเราทำแบบนี้ท่านพอใจ เราพัฒนาทั้งวัดดูตั้งใจ มาวัดต้องฉลาดไม่ได้ ความโง่กลับไป...หม่อมหลวงท่านเป็นคนก้าวหน้า ไม่หัวเก่า หลายครั้งอาตมาขออะไร จากกรมชลฯ ขอเข้าบ้ายได้ ขอรถแทรกเตอร์ให้วัด ท่านว่องไว สิ่งงานไม่ชักช้า...ถึง ที่สุด ที่ฉันมานี้เพราะคนของกรมชลประทานมากหลายหมื่นครอบครัวจะได้อาศัย...”

เป็นที่ทราบกันดีในหมู่คนใกล้ชิดว่า วัดชลประทานฯ ที่ ม.ล.ชูชาติอาราธนา ท่านปัญญานันทะภิกขุ มาเป็นท่านเจ้าอาวาสนั้น ทำให้ท่านอธิบดีลี้มผัสธรรมอย่าง ลึกซึ้งยิ่งขึ้น และยังได้มีโอกาสสนทนาธรรมกับท่านพุทธทาสภิกขุ แห่งวัดสวนโมกข พลาาราม จังหวัดสุราษฎร์ธานี อริยะสงฆ์ที่ได้ชื่อว่าศึกษาธรรมะแตกฉานและมี วัตรปฏิบัติน่าเลื่อมใสที่สุดองค์หนึ่ง จนองค์การยูเนสโกแห่งสหประชาชาติยกย่องให้ เป็น **“บุคคลสำคัญของโลก”** ในฐานะที่ท่านเป็นผู้นำด้านขันติธรรม ล้นติธรรมและ วัฒนธรรม

โดยในช่วงนั้น (ราวพ.ศ.๒๕๐๓ - ๒๕๐๘) คราใดที่ท่านพุทธทาสเดินทางมา ปฏิบัติกิจธุระยังกรุงเทพมหานคร ก็จะมาจำพรรษาที่วัดชลประทานฯ ในฐานะที่เป็น **“สหายธรรม”** กับหลวงพ่อบุญญานันทะภิกขุ โดยท่านปัญญาฯเรียกขานท่านพุทธ ทาสว่า **“ท่านพี่”** ด้วยความที่ท่านพุทธทาสอาวุโสกว่า

“...เย็นวันหนึ่งมีกำหนดไปงานเลี้ยงที่สถานทูตอเมริกัน คุณชูชาติบอกให้ส่งรถ ไปรับที่กรม พอรถไปถึง กลับบอกว่าไม่ไปได้ไหม รู้สึกไม่สบายใจเรื่องงาน ขอไปวัด ชลประทานฯ ดึกว่า พอไปถึงมีท่านเจ้าคุณพุทธทาสกับท่านปัญญาฯ คอยทำอยู่ที่โอบสถ์ เปิดประตูหน้าต่างทั้งหมด ซึ่งธรรมดาไม่เคยเปิด แต่วันนั้น ท่านทั้งสองรอรับอยู่...”

แม้กาลเวลาจะล่วงเลยมากกว่า ๔๐ ปี ทว่า คุณหญิงโฉมศรี กำภู ณ อยุธยา ยังรำลึกถึงวันที่บุชนิยบุคคลทั้งสาม ได้มาสนทนาธรรมกันโดยมิได้นัดหมาย ราวกับ เพิ่งเกิดขึ้นเมื่อวันวาน

ม.ล.ชูชาติ ถวายผ้าพระกฐิน
ที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์
เมื่อ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๐๗

“...ตอนขึ้นรถกลับ คุณชูชาติบอกว่าด้วยอานิสงค์ของหลวงพ่ทั้งสอง ทำให้เปลี่ยนใจมาวัด ความทุกข์ใจจากการงานจึงหายไปหมด ได้สติ เพราะท่านปัญญา มักคอยท้วงให้คุณชูชาติช้าลงบ้าง ก็ชีวิตคุณชูชาติไม่เคยช้า ตั้งแต่เข้ายันค่ำ ตอนนอน ยังฝันถึงงาน บางทีดิฉันได้ยินเสียงพูดภาษาอังกฤษว่าจะทำอะไรต่ออะไร อาหารเข้า ก็ทานในรถ ระหว่างทานมีเลขๆ จดงานตลอด พูดได้ว่าชีวิตคุณไม่มีโรแมนติก พอเลิก จากงานตอนเย็นก็เหนื่อยมาก นพ.พิชิตต้องคอยมาฉีดยาบำรุงให้”

๑๓ เมษายน ๒๕๑๒

ด้วยความผูกพันกันทั้งทางกรงานและจิตใจ ท่านปัญญานันทะจึงอาลัยยิ่ง เมื่อทราบข่าวการเสียชีวิตของ ม.ล.ชูชาติ กำภู

“...เสียใจมากที่ทราบว่าท่านจากไป เสียใจ...เวลานี้ยังคิดถึง เสียใจจนพูดอะไร ไม่ออก เสียตายเพราะท่านชื่อสัตย์สุจริต ไม่คอรัปชั่น ความโลภไม่มี...คนกรมชลา เรียกท่านว่า “ครู” ท่านไม่ใช่แค่อธิบดี ที่สำคัญคือท่านสร้างคน ท่านทำตนเป็นตัวอย่าง พระพุทธเจ้าบอกว่า เวลาเราสอนคนเรื่องใด ต้องทำเรื่องนั้นด้วย...ส่วนมากมาคุยกับ อาตมา ท่านก็มีแต่งงาน เรื่องส่วนตัวไม่ค่อยมีอะไร ชีวิตของท่านคืองาน งานคือชีวิต...ท่านอายุน้อยมากตอนที่เสีย...เราสูญเสียคนดี...”

ดังนั้น ตรวบจนวันนี้ ม.ล.ชูชาติในความทรงจำของท่านปัญญานันทะ ภิกขุ จึงเป็นอธิบดีกรมชลประทานที่ “ทำงานเพื่อให้ ไม่ใช่ทำงานเพื่อเอา” อย่างที่ยากจะมีใครเสมอเหมือน

ธรรมะเหมือนสระน้ำที่ไม่มีตม

วันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๔๘ องค์การศึกษาวិทยาศาสตร์และวัฒนธรรม แห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) ประกาศยกย่องท่านพุทธทาสภิกขุ (พระธรรมโกศาจารย์) แห่งวัดสวนโมกขพลาราม จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นบุคคลสำคัญของโลก และจะร่วมเฉลิมฉลองในวาระครบรอบชาตกาล ๑๐๐ ปี ในวันที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๔๘ อันนับเป็นเรื่องที่น่าปีติยินดีของประชาชนไทย

ท่านพุทธทาสภิกขุ เป็น “สหายธรรมผู้พี่” ของท่านปัญญา นันทะภิกขุ (พระพรหมมิ่งลาจารย์) เจ้าอาวาสวัดชลประทานรังสฤษฎ์ และท่านยังเคยแสดงธรรมในที่ประชุมอบรมข้าราชการและลูกจ้างของ กรมชลประทาน ณ วัดชลประทานรังสฤษฎ์ เมื่อวันที่ ๒๔ มกราคม พ.ศ.๒๕๐๕ เมื่อครั้งที่ท่านพุทธทาสภิกขุ ยังดำรงสมณศักดิ์เป็น “พระราชชัชวาล” กล่าวได้ว่าเป็นการแสดงธรรมต่อข้าราชการกรมชลประทานเป็นครั้งแรกและ ครั้งเดียวในประวัติศาสตร์

ดังความตอนหนึ่งคือ...

“...พวกเราเป็นข้าราชการกรมชลประทาน คำว่า “ชลประทาน” ควรจะถือเป็นนิมิตที่ดีมาก “ชลประทาน” แปลกันง่ายๆ ว่าแจกจ่ายน้ำ คำว่า “น้ำ” เป็นชื่อของธรรมะบทที่ว่า “ธมฺโม รหฺโท อทุกฺทโม” แปลว่า “ธรรมะเหมือนสระน้ำที่ไม่มีตม” ท่านเปรียบน้ำเหมือนธรรมะ ในฐานะเป็นเครื่องชำระความทุกข์ หรือสิ่งสกปรกเศร้าหมองที่เรามี...

เรามีคำว่า “กรมชลประทาน” เป็นที่มั่นของเรา นี่เรายึดถืออุดมคติอย่างเดียวกัน ก็จะต้องแจกจ่ายความดี ระบบของความดี เป็นตัวอย่างที่ดีแก่กรมอื่น ว่าข้าราชการกรมนี้จะไม่มีช่องโหว่ที่จะให้ชาวบ้านนิทนาว่า “มาอย่างไทย ไปอย่างฝรั่ง”... มาอย่างไทยคือมาช้าและทำงานอย่างเอาเปรียบที่สุด แต่พอเลิกหรือหยุดพักผ่อนนี่เอาอย่างฝรั่ง คือเอาเต็มที่

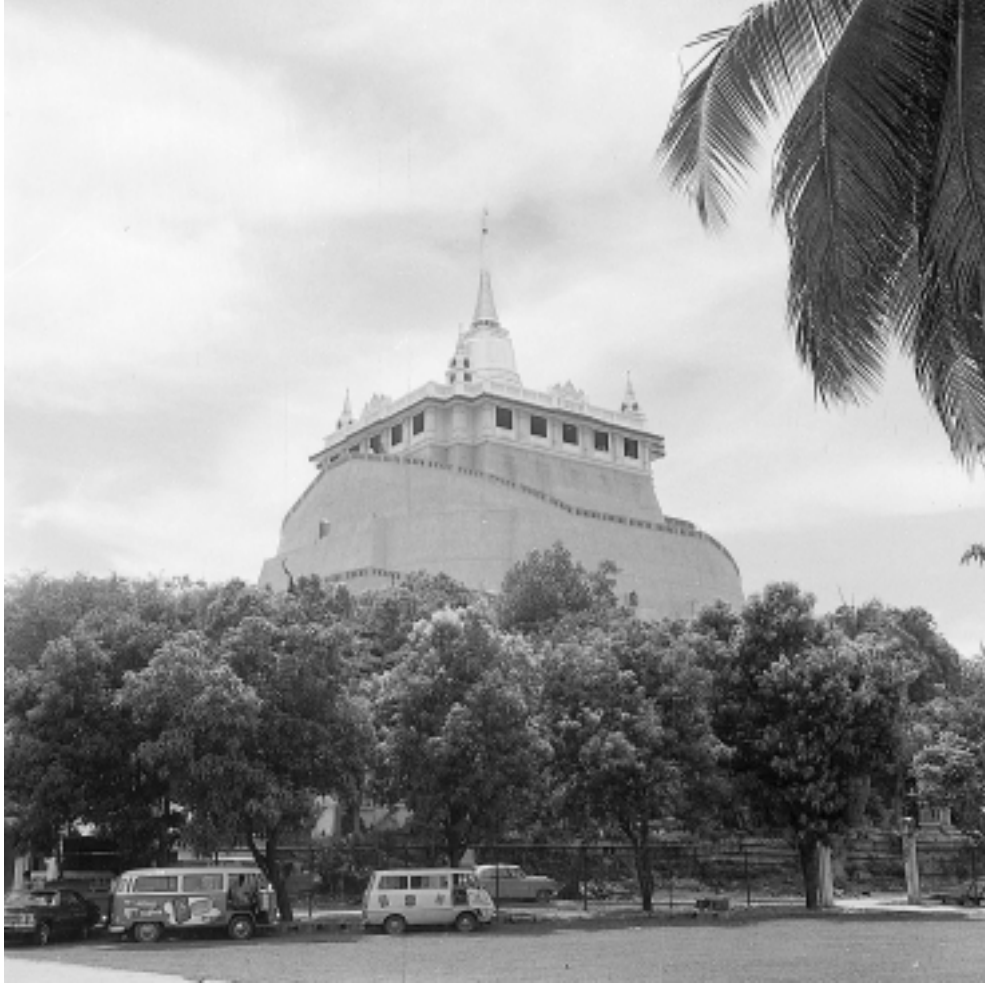
ถ้าเราช่วยกันเพิกถอนข้อครหาอันนี้ได้เมื่อไรแล้ว เมื่อนั้นแหละคือ การปฏิบัติธรรมอย่างยิ่งของเรา สร้างสรรค์ความเจริญให้แก่เรา ให้แก่ประเทศชาติของเรา ศาสนาของเรา หรือโลกทั้งหมดทั้งสิ้นได้ ด้วยอาศัยสิ่งเดียวกัน

คือ “ธมฺโม รหโท ออกทุกโม - ธรรมะเหมือนสระน้ำที่ไม่มีตม”...

ขอให้เราทุกคนมีจิตใจเหมือนสระน้ำที่ไม่มีตะกอน คือใสสะอาด ไม่มีส่วนแห่งความชั่วปะปน และใสอย่างไม่มีตะกอนอยู่เป็นประจำในจิตใจของเรา แล้วคำว่า “ชลประทาน” นี้จะหอมหวานที่สุด จะเป็นเกียรติที่ฟุ้งกระจายไปทั่วทุกทิศทาง สมกับที่เราเป็นข้าราชการกรมชลประทาน...”

(จาก หนังสือ “ธรรมะเหมือนสระน้ำที่ไม่มีตม” จัดพิมพ์โดย กองทุนศูนย์สืบอายุพระพุทธศาสนา วัดชลประทานรังสฤษฎ์ (ไม่ระบุปีที่พิมพ์))

ภูเขาทอง องค์เจดีย์ในวัดสระเกษ

อธิบดีผู้บวระภูเขาทอง

นอกจากงานก่อสร้างโครงการขนาดใหญ่ด้านชลประทานแล้ว งานสำคัญอีกด้านหนึ่งของ ม.ล.ชชาติ กำภู ขณะรับราชการกรมชลประทาน คือ การส่งเสริมและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ซึ่งนอกเหนือจากการสร้างวัดชลประทานรังสฤษดิ์แล้ว ยังมีผลงานอีกชิ้นหนึ่งที่คนส่วนใหญ่ไม่ค่อยรับรู้กันมากนัก คือการที่ม.ล.ชชาติ กำภู มีบทบาทสำคัญในการบวระ “พระบรมบรรพต” หรือ “ภูเขาทอง” วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร ในปี พ.ศ.๒๔๕๓

ตามประวัติ “พระบรมบรรพต” พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ โปรดฯ ให้สร้างขึ้น โดยมีฐานเป็นดินที่ถูกขุดขึ้นมาจากการสร้างคลองรอบกรุงและด้วยความที่อยู่ใกล้กับคลองมหานาค ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของคลองรอบกรุง ทำให้ชาวเมืองนิยมเรียก “ภูเขาทอง” เช่นเดียวกับที่เรียกเจดีย์ภูเขาทองที่กรุงศรีอยุธยา

ในแผ่นดินรัชกาลที่ ๓ มีการก่อสร้างเป็นพระปรางค์ แต่เกิดทรุดตัวลงมาจนต้องยุติการก่อสร้างไปหลายปี จนถึงรัชกาลที่ ๔ โปรดฯ ให้มีการซ่อมแซมโดยตัดแปลงเป็นภูเขา และก่อพระเจดีย์ไว้บนยอด มีพระระเบียงโดยรอบ มีบันไดเวียนสองสายขึ้นถึงยอด และก่อพระเจดีย์ทรงลังกาไว้บนยอด พระราชทานนามว่า “พระบรมบรรพต”

แต่การก่อสร้างมาแล้วเสร็จจริง ๆ ในสมัยรัชกาลที่ ๕ มีการอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุจากเมืองกบิลพัสดุ์ ซึ่งรัฐบาลอังกฤษที่ปกครองอินเดียในยุคนั้นถวาย โดยมีพระราชพิธีประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ไว้ในซุ้มพระเจดีย์บนยอดพระบรมบรรพต เมื่อวันที่ ๒๓ พฤษภาคม ๒๔๕๒

จนเมื่อผ่านพ้นสงครามโลกครั้งที่สอง พ.ศ.๒๔๘๕ ภูเขาทองได้รับความเสียหายอย่างเห็นได้ชัด โดยปรากฏการแตกร้าวหลายจุด ในครั้งนั้น สมเด็จพระสังฆราช ญาณโพนทมหาเถร ทรงเห็นว่าถ้าทิ้งไว้อาจจะพังลงมา จึงประสานไปยังกรมการศาสนา โดยขอให้ ม.ล.ชชาติ กำภู อธิบดีกรมชลประทาน ศิษยานุศิษย์ของท่านผู้มีความเชี่ยวชาญด้านวิศวกรรมโยธามาดำเนินการซ่อมแซม โดยผ่านความเห็นชอบของกรมศิลปากร

“...วัดสระเกศ เป็นวัดที่ ม.ล. ชูชาติ กำภู เคารพนับถือ เชื่อนทุกเชื่อน ที่มีพิธีเปิด ก็ได้ฤกษ์จากวัดสระเกศทั้งสิ้น พระสังฆราชท่านรับสั่งว่าภูเขาทองทรุดมาก จะขึ้นไม่ได้แล้ว ท่านเห็นว่าคุณชูชาติมีความรู้ความสามารถที่จะบูรณะได้...”

คุณหญิงโคมศรี กำภู ณ อยุธยา ยังจดจำได้ดีว่า ทำไม การบูรณะภูเขาทองต้องเป็น ม.ล.ชูชาติ กำภู

“...วันที่ไปดูภูเขาทอง เขาเปิดฐานภูเขาข้างล่างให้ดู ส่องไฟเข้าไปเห็นเสาโต ๆ ชัดกัน ไปมาอยู่ใต้นั้น ยังสงสัยว่าจะซ่อมอย่างไร ถ้าซ่อมแล้วพังลงมาก็หมดกัน คุณชูชาติอธิบายว่าสร้างเหมือนทำถังเบียร์สี่คือใช้เทคนิคการรัดเป็นตอน ๆ ไล่ละ...”

ขณะที่การบูรณะภูเขาทองกำลังดำเนินไป ม.ล.ชูชาติยังมีตำแหน่งเป็นที่ปรึกษาด้านการชลประทานให้ธนาคารโลก มีภารกิจต้องเดินทางไปต่างประเทศบ่อยครั้ง เมื่อมีโอกาสเดินทางไปประชุมที่อิตาลี ท่านก็ยังไม่ลืมงานบูรณะภูเขาทอง เมื่อทราบที่นั่นมีการผลิตโมเสกที่มีคุณภาพดี เหมาะสำหรับหุ้มองค์บรมบรรพต ในขณะที่ตอนนั้นเมืองไทยยังไม่มีวัสดุเช่นนั้น ท่านจึงพยายามหาเวลาว่างจากการประชุม ชวนคุณหญิงไปสำรวจถึงแหล่งผลิต

“...แล้วซื้อตัวอย่างหอบขึ้นเครื่องบินกลับมาหลายสี เพื่อจะได้เลือกแล้วส่งไปทางอิตาลีอีกทีหนึ่ง... โมเสกชิ้นหนึ่งมีขนาดประมาณหนึ่งนิ้ว ด้านหนึ่งจะด้าน พอเอาน้ำดูแล้วลงขาว ก็สามารถติดกับผนังได้เราต้องสั่งโมเสกสีทองจากอิตาลีอยู่หลายครั้ง จนภูเขาทองเป็นสีทองอร่ามอย่างที่เราเห็นทุกวันนี้...”

การบูรณะภูเขาทองดำเนินไปเป็นเวลา ๕ ปี จึงแล้วเสร็จเมื่อ พ.ศ.๒๔๕๘ จึงมีพิธีเฉลิมฉลอง โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ เป็นองค์ประธาน

“...คืนนั้นจำได้เพราะต้องเดินเอาอาหารใส่หาบไปเลี้ยงพระ ๑๐ รูป หลังจากนั้นมีการอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุกลับไปประดิษฐานดั้งเดิม จำได้ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงใช้พระหัตถ์หยิบพระบรมสารีริกธาตุ

ใส่ลงในน้ำหอม แล้วอัญเชิญไว้ในเจดีย์เล็ก ๆ พอจะปิดฝาเจดีย์ก็ทรงถอด
พระขำมงคลครอบบนยอดเจดีย์ด้วย...”

หลังจากนั้น งานทำนุบำรุงพระศาสนาของ ม.ล.ชูชาติ กำภู ยังมีอยู่
ต่อเนื่องไปถึงการบูรณะพระปรางค์วัดอรุณราชวราราม ราชวรมหาวิหาร สร้าง
วัดชลประทานรังสรรค์ อำเภอสามเงา จังหวัดตาก สร้างพระตำหนักถวาย
สมเด็จพระสังฆราชที่วัดสระเกศ ซึ่งมีใช้เพียงแต่พุทธสถานเท่านั้น แม้แต่
มัสยิดในศาสนาอิสลาม ท่านก็มีบทบาทในการสร้าง คือ มัสยิดคารูอิสลาม
ตำบลท่าทราย อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี อันเป็นมัสยิดที่กรมชลประทาน
สร้างขึ้นใหม่แทนมัสยิดเดิม ซึ่งเคยอยู่ในพื้นที่กรมชลประทานปากเกร็ด มีพิธี
มอบให้คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย โดยจุฬาราชมนตรีเป็น
ผู้รับมอบ เมื่อวันที่ ๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๖

นอกจากนั้น ยังมีสถานที่สำคัญของชาติอีกหลายแห่งที่ท่านควบคุม
การก่อสร้างและบูรณะ อาทิ พระบรมราชานุสาวรีย์ พระมหาธีรราชเจ้า รัชกาล
ที่ ๖ อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ อาคารต่าง ๆ ของโรงพยาบาลจุฬาและอนุสรณ์ดอน
เจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี

หากเมื่อนับรวมกับโครงการเขื่อนขนาดใหญ่ คือเขื่อนเจ้าพระยาและ
เขื่อนภูมิพล ที่ถือเป็นผลงานชิ้นเอกของ ม.ล.ชูชาติแล้ว ก็สมกับที่อดีตรัฐมนตรี
ว่าการกระทรวงการคลัง นายเสวต เปี่ยมพงศ์สานต์ กล่าวไว้ว่า

“...ตามความเห็นของข้าพเจ้า ไม่มีคนไทยคนใดในสมัยเดียวกัน ที่
ได้ริเริ่มงานก่อสร้างที่สำคัญของชาติ เท่า ม.ล.ชูชาติอีกแล้ว...”

ม.ล.ชุนชาติ สวมชุดครุยปริญญาช่างชลประทานคุณภูมิจิต กิตติมศักดิ์
นำขบวนศาสตราจารย์และอาจารย์ เข้าสู่หอประชุม
ในวันเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานปริญญาบัตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

“...ใครเลยจะคาดถึงว่า สุภาพบุรุษร่างเล็ก
ผู้มีสุขภาพไม่สู้สมบูรณ์นัก จะมีกำลังใจเข้มแข็ง
และเสียสละเพื่อประเทศชาติได้มากมายปานนี้
ท่านสละทั้งแรงกายแรงปัญญาเพื่อความสุขของประชาชนไทย
มาเป็นเวลาไม่ต่ำกว่า ๔๐ ปี แม้กระทั่งในยามปัจฉิมวัย
ที่คนส่วนใหญ่พักผ่อนและแสวงหาความสุขใส่ตน
แต่ท่านยังคงต่อสู้กับงานหนักอยู่เช่นเดิม...
โดยเจตนาแน่วแน่ว่าจะผลักดันเมืองไทยให้ก้าวไปได้ไกลที่สุด
ในช่วงระยะเวลาที่สั้นที่สุด...”

จาก อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ
ม.ล.ชูชาติ กำภู ๑๖ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๑๒

อนุสาวรีย์ ม.ล.ชูชาติ กำภู
บิดาแห่งชลกร

ชีวิตนั้นสั้น ผลงานที่ยืนยาว

พุทธศักราช ๒๕๐๙

ม.ล.ชูชาติ กำภู เกษียณอายุราชการจากตำแหน่งอธิบดีกรมชลประทาน แต่สำหรับนักคิด นักวางแผน นักปฏิบัติเช่นท่าน อายุก็มีความหมายเป็นเพียงตัวเลข ด้วยยังมีหน่วยงานสำคัญทั้งระดับชาติและนานาชาติ พรารถนาจะเชิญท่านไปร่วมงานที่สำคัญคือการได้รับเชิญจากธนาคารโลก ให้เป็นที่ปรึกษาด้านวิศวกรรมชลประทาน และการเกษตร

ด้วยประกษ์แจ่มแจ้งในฝีมือลายมือของท่าน จากผลงานชิ้นโบแดง คือโครงการเขื่อนเจ้าพระยาใหญ่ และเขื่อนภูมิพล

ขณะเดียวกัน ท่านก็ยังนั่งทำงานในฐานะกรรมการผู้จัดการ บริษัท ชลประทานซีเมนต์ จำกัด และกรรมการผู้จัดการ บริษัท อุตสาหกรรมเครื่องจักรกลไทย จำกัด แต่เหนืออื่นใด คือภารกิจในฐานะอธิการบดีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนี้มาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๘ แล้ว

ด้วยวิสัยของนักบริหารผู้มองการณ์ไกลไปล่วงหน้า ๑๐-๒๐ ปี และเปี่ยมล้นด้วยประสบการณ์ทำงานใหญ่ระดับชาติมาแล้วมากมาย ม.ล.ชูชาติ กำภู ตระหนักถึงปัญหาความคับแคบของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน ซึ่งตั้งอยู่ ณ พื้นที่ของกระทรวงเกษตรธิการในสมัยนั้น แม้อาณาบริเวณจะกว้างขวางถึงกว่า ๒,๐๐๐ ไร่ แต่ก็มีหน่วยงานของกระทรวงฯ ตั้งอยู่หลายหน่วย เช่น กรมปศุสัตว์ กรมประมง กรมการข้าว ฯลฯ เป็นพื้นที่ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เพียง ๘๐๐ ไร่

ภาพถ่ายภูมิทัศน์ทางอากาศ เขื่อนภูมิพล
เมื่อเริ่มเก็บกักน้ำ

ในขณะที่หลายสาขาวิชาของมหาวิทยาลัยนี้ จำเป็นต้องมีพื้นที่สำหรับการ
การศึกษา วิจัย ทดลอง เช่น สาขาพืชไร่ พืชสวน ลัตวบาล เกษุวิทยา วิศวกรรม
เครื่องกล เป็นอาทิ

“...เหตุผลนี้เอง ที่ทำให้ท่านคิดหาทางขยายพื้นที่ของมหาวิทยาลัยเพื่อเพิ่ม
ปริมาณการผลิตบัณฑิต ขยายการศึกษา การค้นคว้าวิจัย ฯลฯ เพื่อรองรับการพัฒนา
ประเทศในอนาคต...” ทว่า “...อาจารย์หม่อมหลวงชูชาติ กำภู เป็นผู้มีวิสัยทัศน์กว้าง
ไกล ท่านเป็นบุคคลประเภทคิดเร็ว ทำเร็วและจริงจัง ทำให้หลายคนและหลายฝ่าย
ตามท่านไม่ทัน จนบางครั้งทำให้มองท่านในมุมกลับ...”

บทความ “เมื่อข้าพเจ้าสานต่อโครงการก่อตั้งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
วิทยาเขตกำแพงแสน” โดย ศ.ดร.วัฒนา เสถียรสวัสดิ์ อธิการบดี มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์ ทำให้อุชเชนรุ่นหลังทราบว่า เมื่อ ม.ล.ชูชาติ พิจารณาเลือกพื้นที่อำเภอ
กำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ซึ่งมีพื้นที่ ๗,๘๔๑ ไร่ มีโครงการชลประทานและ
ทางหลวงแผ่นดินผ่าน อีกทั้งที่ดินยังมีราคาถูก เป็นที่ตั้งวิทยาเขตใหม่

โดยท่านริเริ่มวางแผนพัฒนาด้วยโครงการเงินกู้ธนาคารโลก ซึ่งสามารถทำได้
ไม่ยากด้วยประสบการณ์ระดับสูงของท่าน การเจรจากับธนาคารโลก กระทรวงการ
คลัง และบริษัทที่ปรึกษาในการวางผังแม่บทเริ่มต้นขึ้น แต่...

“...โครงการทั้งหลายต้องหยุดชะงักลง เมื่อมีการเดินขบวนต่อต้านนโยบาย
พัฒนาของท่าน ในที่สุด ท่านขอลาออกจากตำแหน่งอธิการบดีในปี พ.ศ.๒๕๑๐ ข้าพเจ้า
ในฐานะลูกศิษย์รู้สึกเศร้าใจกับผู้ที่ตามท่านไม่ทัน...” (ศ.ดร.วัฒนา เสถียรสวัสดิ์, อ้าง
แล้ว)

แต่หลังจากนั้น วิสัยทัศน์ของ ม.ล.ชูชาติ ก็ได้รับการพิสูจน์ว่าถูกต้อง เทียง
ตรง มองการณ์ไกล เมื่อโครงการขยายวิทยาเขตไปยังอำเภอกำแพงแสน ได้รับการ
สานต่อจนเป็นผลสำเร็จ สามารถเปิดการเรียนการสอนได้ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๒๒
-๒๕๒๓ โดยในระยะแรกยังประสบปัญหาเรื่องระบบชลประทานภายในวิทยาเขต
เนื่องจากกำแพงแสนมีปริมาณฝนน้อยกว่าอำเภอใกล้เคียง แต่เมื่อประสานความ
ช่วยเหลือไปยังกรมชลประทานแล้ว

“...วันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๒๙ ได้มี “งานวันน้ำไหล” หรือพิธีเปิดน้ำเข้าสู่
ระบบชลประทานของมหาวิทยาลัย เราได้รอคอยมาเป็นเวลาร่วม ๑๗ ปี นับเป็น
ความปลื้มปิติอย่างยิ่ง น้ำมิได้ใช้เพื่อการอุปโภคบริโภคและงานวิจัยทางการเกษตร
เท่านั้น... แต่ยังนำไปใช้ในหมู่บ้านซึ่งมีบ่อเลี้ยงกุ้งราว ๓,๐๐๐ ไร่ และใช้ในการเกษตร

ม.ล.ชูชาติ ถ่ายภาพร่วมกับนิสิตคณะวิศวกรรมชลประทานที่หน้าตึกเรียน

อื่น ๆ ของการเกษตรอีกด้วย นี่คือนโยบายที่มีส่วนหนึ่งที่อาจารย์หม่องหลวงชูชาติ กำภู
ทิ้งไว้ให้พวกเรา...” (ศ.ดร.วัฒนา เสถียรสวัสดิ์, อ้างแล้ว)

ภายหลังการลาออกจากตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ม.ล.ชูชาติ กำภู ได้รับเชิญจากธนาคารพัฒนาแห่งเอเชีย ให้เป็นกรรมการวางแผน
นโยบายของธนาคาร จนกระทั่งวันที่ ๑๒ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๑๒ ยังได้รับ
พระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง
พัฒนาการแห่งชาติ ในรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ซึ่งนับเป็นวาระที่ ๒ ของการ
ดำรงตำแหน่งนี้

บรรยากาศวันที่มีพระบรมราชโองการ ยังอยู่ในความทรงจำของคุณหญิง
โฉมศรี กำภู ณ อยุธยา

“...มีโทรศัพท์จากในวังว่าจะแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรี แต่คุณชูชาติไม่ยอมรับ
ตำแหน่ง

ให้ดิฉันแจ้งว่าไม่อยู่บ้าน ดิฉันย้ำว่านี่เป็นพระบรมราชโองการ คุณชูชาติก็
ยืนยันว่าบอกจอมพลถนอมแล้วว่าจะไม่เป็น แต่อันนี้คือพระบรมราชโองการในหลวง
อย่างไรก็ต้องรับ ถ้าบอกไม่อยู่บ้าน แล้วเธอจะไม่สบายใจ เพราะขัดพระบรมราช
โองการ... คุณชูชาติเข้าใจอะไรง่าย มีเหตุผล ไม่อยากได้ตำแหน่ง แต่ไม่รับก็ขัด
พระบรมราชโองการ...”

ทว่า การทำงานเพื่อประเทศชาติในตำแหน่งรัฐมนตรีช่วย ก็ต้องประสบ

อุปสรรคจากอาการป่วยด้วยโรคเส้นโลหิตในหัวใจตีบ ซึ่งเริ่มคุกคามรัฐมนตรีชูชาติ มาตั้งแต่กลางปี พ.ศ.๒๕๑๑ หรือปีหลังตัดสินใจลาออกจากการเป็นอธิการบดี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ แล้ววันหนึ่ง ท่านเกิดอาการชาที่แขนซ้าย ระหว่างการอธิบายชี้แจงเรื่องต่าง ๆ ในที่ประชุมสภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ จนต้องขอพักการประชุม เมื่อไปพบแพทย์ จึงทราบสาเหตุของอาการ...

“...นายแพทย์ขอให้เพลาการทำงานลงและพักผ่อนให้มากขึ้น แต่บังเอิญระยะนั้นมียางจำเป็นที่ต้องทำมาก จึงยังคงปฏิบัติงานต่อไปอย่างเต็มที่ ทำให้มีเวลาพักผ่อนไม่เพียงพอ...” (จาก หนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ม.ล.ชูชาติ กำภู)

เช้าวันที่ ๒๖ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๑๒ ม.ล.ชูชาติ กำภู ถวายการต้อนรับสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพรรณวดี และพระนางเจ้าสุวัทนาพระวรราชเทวี ณ บ้านพักอ่าวอุดม อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี โดยได้ลงเล่นสกีถวาย และเมื่อทั้งสองพระองค์เสด็จฯ กลับแล้ว ม.ล.ชูชาติยังนั่งทำงานต่อจนตักเย็น จึงเกิดอาการปวดหน้าอกด้านซ้ายอย่างรุนแรง ต้องเข้าพักรักษาตัวที่โรงพยาบาลเนิร์สซิง โฮม กรุงเทพมหานคร นานถึง ๖ สัปดาห์ ภายใต้การดูแลของนายแพทย์เอกไชย กำภู น้องชายของท่าน จนถึงวันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๑๒ จึงได้รับอนุญาตให้ออกจากโรงพยาบาลไปพักรักษาตัวที่บ้าน และมีอาการดีขึ้นเป็นลำดับ จนคณะแพทย์เห็นสมควรว่าให้ทำงานได้บ้างเล็กน้อย

กระทั่งคืนวันที่ ๑๓ เมษายน ๒๕๑๒ เหตุการณ์ที่ไม่มีใครคาดคิดก็เกิดขึ้น

“...วันนั้นเป็นวันสงกรานต์ ท่านเหมือนกับจะหายแล้ว หมอหลายคนก็ขอตัวไปพักผ่อนสุดสัปดาห์ เหลือแต่คุณหมอสมาตรง ธนะภูมิ...”

คุณโฉมฉาย (โกมารกุล ณ นคร) ชัยสมบุญรณ์ น้องสาวคุณหญิงโฉมศรี และเป็นสมุห์บัญชี บริษัท ชลประทานซีเมนต์ จำกัด ผู้ทำงานใกล้ชิด ม.ล.ชูชาติ กำภู ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งบริษัทฯ ในปี ๒๔๙๙ จนถึงช่วงบั้นปลายแห่งชีวิต เล่าถึงเหตุการณ์ในคืนวันนั้น

“...วันนั้นท่านเดินจากห้อง ผ่านสระว่ายน้ำ ไปอาคารเล็ก ๆ รูปตัวแอล ที่นั่นเป็นห้องทำงานของท่าน เห็นท่านเดินได้เราก็ตีใจ เพราะตอนป่วยท่านบ่นอยากทำงานอยู่ตลอด...วันนั้นท่านบอกจะเซ็นหนังสือแล้วนะ แต่พอ ๔-๕ ทุ่ม หลานสาวคนเล็กวิ่งลงมาเรียก ท่านป่วยมาก ทำอะไรไม่ทันแล้ว ตามหมอก็ไม่ทัน สมัยนั้นเครื่องมืออะไรก็ไม่มี ท่านจากเราไปเร็วเหลือเกิน ถ้ายังอยู่เราคงได้อะไรจากท่านอีกมาก...”

ยี่สิบสามนาฬิกาสามสิบนาที ของคืนวันจันทร์ที่ ๑๓ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๑๒ **“ครู”** ที่รักของเหล่านักเรียนชลประทาน

“ข้า” ผู้จงรักภักดีต่อ **“ราช”** การ

“นายช่าง” ผู้มองการณ์ไกล

“อธิบดี” ผู้ซื่อสัตย์ต่อประชาชน

“รัฐมนตรี” ผู้คำนึงถึงแต่ประโยชน์ของชาติบ้านเมือง

และ **“ลูก”** ที่มาตุภูมิภาคภูมิใจ

อำลาจากโลกนี้ไปด้วยวัยเพียง ๖๔ ปี ทว่า ทั้งผลงานให้ผู้คนจดจำ รำลึกอย่างยิ่งใหญ่อุดมภาพ อันทานทนต่อการพิสูจน์ ไม่ว่าจะเผชิญพายุฝนกระหน่ำ หรือแม้กาลเวลาจะผ่านไปเนิ่นนานเพียงใด สมดังคติประจำใจที่ท่านยึดถือ และถ่ายทอดสู่ศิษย์เสมอมาว่า...

ชีวิตคนเรานั้นสั้นนัก แต่ผลงานนั้นยืนยาว

ทั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานน้ำอาบศพและพระราชทานไม้โกศสลิบลอง และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อยู่ในพระบรมราชานุเคราะห์ ตั้งแต่ถึงแก่อนิจกรรม จนถึงวันบำเพ็ญพระราชกุศล ๗ วัน พระราชทาน ณ บ้านเลขที่ ๑๒๒๕ ถนนสุขุมวิท กรุงเทพมหานคร

จากนั้น จึงมีงานพระราชทานเพลิงศพ ม.ล.ชูชาติ กำภู ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส ในวันอังคารที่ ๑๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๒

เธอ...ผู้ปั้นทุกสิ่งด้วยมือและสมอง

“...ดิฉันมีความเห็นว่าคุณชัชชาติค่อนข้างจะอาภัพ เป็นคนที่มีดวงชะตา
เหนื่อยตลอดทั้งกายและใจ เป็นดวงชะตาที่ต้องต่อสู้อย่างมาก จึงได้มากซึ่งความ
สำเร็จสมความมุ่งมั่นที่จะสร้างสิ่งที่มีประโยชน์และความเจริญให้กับชาติ
บ้านเมือง

ต้องต่อสู้ด้วยตนเองอย่างหนักที่เรียกว่าเป็นคน ไม่มีปดลอกคอก ไม่มีพรรค
ไม่มีพวก ไม่มีเงิน ไม่มีคนส่งเสริมทั้งส่วนตัวและการทำงาน เป็นคนตรง ไม่ท้อแท้
และจะต่อสู้ความทุจริต เพื่อให้ได้ผลงานออกมาอย่างที่พอใจตามความฝัน

เธอใช้เวลานานมาก กว่าผู้ใหญ่ของประเทศจะเข้าใจว่างานของเธอเป็น
ประโยชน์ต่อประเทศชาติอย่างไร บางคราวถึงกับจะถูกปลด
เพราะไม่ตามใจผู้ใหญ่กว่าจะให้คนได้รู้จักเธอ กว่าจะขายความคิดที่จะทำนุบำรุง
ประเทศชาติ รวมทั้งกว่าจะขายโครงการให้แก่กองเงิน หรือเจ้าของเงินกู้ ไม่ใช่
แค่เหนื่อยหุด แต่เป็นน้ำตาตกในทีเดียว ต้องถูกหาว่าจู้จี้จ้านจ้านจะไปหาไฟฟ้าให้
ประเทศ หรือหางานมาทำมากเกินไป ดูจะเด่นคนเดียว

ดิฉันแน่ใจว่าในสุดท้ายของชีวิต เธอมีความสุขอย่างสมบูรณ์ เพราะ
ตลอดชีวิตของเธอ เธอได้ปั้นทุกสิ่งด้วยมือและสมอง จนได้มีผลผลิตผลออกมา
ปรากฏอยู่จนทุกวันนี้ เธอมีแต่ความดีและจริงใจเท่านั้น ขอให้ถือว่าเป็นสิ่งหนึ่ง
ที่ฉันรู้จักและยกย่องเธอมาก...”

(จาก บทความ "ความทรงจำในอดีตของคุณหญิงโสมศรี กำภู ณ อยุธยา" ใน
"ชลกร" ฉบับวันชาติ ๔ มกราคม ๒๕๔๒)

รับพระราชทานปริญญาช่างชลประทานคุณหญิงบัณฑิตกิตติมศักดิ์
๑๐ สิงหาคม ๒๕๐๔

รับพระราชทานปริญญาวิศวกรรมศาสตร์คุณหญิงบัณฑิตกิตติมศักดิ์
๒๕ กรกฎาคม ๒๕๐๖

รับพระราชทานเหรียญคุณงามความดีเข็มศิลปวิทยา
๑๗ พฤษภาคม ๒๕๐๗

บทที่ ๑๔

ปฏิทินชีวิต

ม.ล. ชูชาติ กำภู

พ.ศ. ๒๔๔๘-๒๔๗๓

- พ.ศ. ๒๔๔๘ ๔ มกราคม กำเนิดที่ตำบลประตูลำยอง
อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- เป็นบุตรคนโตของพลตรีพระยาสุรเสนา (ม.ร.ว. ชิต กำภู) และ
คุณหญิงผอบ สุรเสนา
- ได้รับพระราชทานนาม “**ชูชาติ**” จากสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ
- พ.ศ. ๒๔๕๗ รับการศึกษาในระดับประถมที่โรงเรียนวัดเทพศิรินทร์
จนจบระดับมัธยมบริบูรณ์เมื่ออายุ ๑๗ ปี
- พ.ศ. ๒๔๖๖ สอบชิงทุนจนได้รับทุนเล่าเรียนหลวงไปศึกษาต่อ
ณ ประเทศอังกฤษ ที่โรงเรียน St. Peter's School
แห่งเมือง York City เป็นเวลา ๒ ปี
- พ.ศ. ๒๔๖๘ ศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัยที่ City and Guild's Engineering
College , London University เป็นเวลา ๕ ปี จนสำเร็จปริญญา
โท ได้ประกาศนียบัตรและปริญญาคือ A.C.G.I ., B.Sc. ทาง
วิศวกรรมโยธา D.I.C. (Advanced Diploma of Imperial
College) และปริญญาโท M.Sc. ในทางคอนกรีตและไฮดรอลิกส์
- พ.ศ. ๒๔๗๒ เข้าฝึกงานในด้านวิศวกรรมโยธาในกรมโยธาธิการของอังกฤษ ๑ ปี

พ.ศ. ๒๔๗๓

๑๘ สิงหาคม เริ่มรับราชการในกรมชลประทานในตำแหน่งผู้ช่วยเช็กชั้นเนล เอ็นยีเนียร์ ทำหน้าที่นายช่างผู้ช่วยของนายช่างที่ปรึกษาของ กรมชลประทานชาวอังกฤษ

พ.ศ. ๒๔๗๔ ได้รับพระราชทานยศเป็นรองอำมาตย์เอก

พ.ศ. ๒๔๗๕ ดำรงตำแหน่งนายช่างผู้อำนวยการแผนกแบบแผน กองก่อสร้าง ควบคุมการออกแบบก่อสร้างของกรมทั้งหมด และเริ่มทำการ อบรมช่างคนไทยในแผนกนี้ให้สามารถคำนวณและเขียนแบบ ก่อสร้างอาคารชลประทาน

ได้รับแต่งตั้งเป็นราชบัณฑิตในวิชาวิทยาศาสตร์ประยุกต์

พ.ศ. ๒๔๗๗ ดำรงตำแหน่งนายช่างชลประทานภาคนครนายก

เริ่มสอน "ลูกคอก" อันเป็นต้นกำเนิดของโรงเรียนการชลประทาน ในเวลาต่อมา

พ.ศ. ๒๔๘๐ เป็นข้าราชการพลเรือนสามัญชั้นเอก และดำรงตำแหน่งนายช่าง อำนวยการแบบแผน

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เป็นข้าราชการพลเรือน สามัญชั้นพิเศษ และดำรงตำแหน่งนายช่างใหญ่กรมชลประทาน

พ.ศ. ๒๔๘๑

1 สิงหาคม โรงเรียนการชลประทาน ที่ ม.ล.ชูชาติ ร่วมกับหลวงสินธุกิจปรีชา (วงศ์ กุลพงษ์) หลวงชลาณูสรณ์ (บุญเกิด รัตนเสน) และ หลวงธรรมาดิเรก ได้เปิดสอนเป็นครั้งแรก

พ.ศ. ๒๔๘๒

๒๐ สิงหาคม อุปสมบท ณ พัทธสีมา วัดเทพศิรินทราวาส โดยมีสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญญาณวโร) เป็นอุปัชฌาย์ มีฉายาว่า ปญญาวุธ (ผู้มีปัญญาเป็นอาวุธ)

พ.ศ. ๒๔๘๙

๒๗ พ.ค.ถึง ๑๗ ก.ย.

เป็นผู้แทนรัฐบาลไทยไปประชุมองค์การอาหารของโลกที่สหรัฐฯ

และติดต่อกรมชลประทานของสหรัฐอเมริกา (United States Bureau of Reclamation) เพื่อฝากนายช่างไทยเข้าฝึกงาน

พ.ศ. ๒๔๙๐-๒๔๙๑

๑๗ พ.ศ. ๒๔๙๐-๑๘ ก.ย. ๒๔๙๑

ควบคุมนายช่างชลประทาน ๓๑ คน ไปสหรัฐฯ และติดต่อกู้เงิน
สร้างเขื่อนเจ้าพระยา

ทำหน้าที่รักษาการอธิบดีกรมชลประทานอีกตำแหน่งหนึ่ง
นอกจากนายช่างใหญ่

พ.ศ. ๒๔๙๒ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมชลประทาน

พ.ศ. ๒๔๙๔ เป็นกรรมการพิจารณาดำเนินการพิจารณาดำเนินการ เกี่ยวกับ
การก่อสร้างเขื่อนแม่น้ำเจ้าพระยา โดยใช้เงินกู้จากธนาคารโลก

พ.ศ. ๒๔๙๗ เป็นผู้ว่าการองค์การพลังงานไฟฟ้าลิกไนท์
เป็นกรรมการพลังงานแห่งชาติ

พ.ศ. ๒๔๙๘ ได้รับเงินเดือนชั้นพิเศษ อันดับ ๓ ชั้น ๑,๔๐๐ บาท
ซึ่งเป็นอัตราระดับปลัดกระทรวงเป็นกรณีพิเศษ

พ.ศ. ๒๔๙๙ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นรัฐมนตรี
(วันที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๔๙๙ ถึงวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๐ และ
ยังคงเป็นอธิบดีกรมชลประทาน)

ริเริ่มดำเนินการก่อตั้งตลอดจนเป็นกรรมการผู้จัดการ
บริษัท ชลประทานซีเมนต์ จำกัด

พ.ศ. ๒๕๐๐ เป็นประธานกรรมการของการไฟฟ้ายันฮี (จนถึง พ.ศ. ๒๕๐๗)

กันยายน ไปกู้เงินจากธนาคารโลกที่สหรัฐอเมริกา เพื่อใช้ในการสร้างเขื่อน
ภูมิพล

พ.ศ. ๒๕๐๔ รับปริญญาช่างชลประทานดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
จากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

- พ.ศ. ๒๕๐๖ ริเริ่มและดำเนินการก่อตั้งตลอดจนเป็นกรรมการผู้จัดการ
บริษัท ปุ๋ยเคมี จำกัด
- รับปริญญาวิศวกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต (กิตติมศักดิ์)
จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- พ.ศ. ๒๕๐๗ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการ
กระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ และยังคงเป็นอธิบดีกรมชลประทาน
รับพระราชทานเหรียญดุษฎีมาลา เข็มศิลปวิทยา เมื่อสร้างเขื่อน
ภูมิพลเสรีจลัน
- พ.ศ. ๒๕๐๘ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งอธิการบดี
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- ริเริ่มดำเนินการก่อตั้งตลอดจนเป็นกรรมการผู้จัดการ
บริษัท อุตสาหกรรมเครื่องจักรกลไทย จำกัด
- พ.ศ. ๒๕๐๙ เกษียณอายุราชการจากตำแหน่งอธิบดีกรมชลประทาน
ได้รับเชิญจากธนาคารโลก ให้เป็นที่ปรึกษาในด้านวิศวกรรม
ชลประทานและการเกษตร
- พ.ศ. ๒๕๑๐ ได้รับเชิญจากธนาคารพัฒนาเอเชีย ให้เป็นกรรมการวางแผน
นโยบายของธนาคาร
- พ.ศ. ๒๕๑๒**
- ๑๒ มีนาคม ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง
พัฒนาการแห่งชาติอีกครั้ง
- ๑๓ เมษายน ถึงแก่อนิจกรรม

ประวัติราชการโดยสังเขป

หม่อมหลวงชูชาติ กำภู เริ่มเข้ารับราชการเป็นนายช่างผู้ช่วยประจำกองที่ปรีชากรมชลประทาน ชั้นผู้ช่วยเช็กชั้นแนลเอนยีเนียร์ เมื่อวันที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๔๓๗ ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสูงขึ้นเป็นลำดับ รวมทั้งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีและรัฐมนตรีช่วยว่าการดังต่อไปนี้

- พ.ศ. ๒๔๗๔ ได้รับพระราชทานยศเป็นรองอำมาตย์เอก
- พ.ศ. ๒๔๗๕ ดำรงตำแหน่งนายช่างอำนวยการแบบแผนชั้นเช็กชั้นแนลเอนยีเนียร์
- พ.ศ. ๒๔๗๗ ดำรงตำแหน่งนายช่างชลประทานภาคนครนายก
- พ.ศ. ๒๔๘๐ เป็นข้าราชการพลเรือนสามัญชั้นเอก และดำรงตำแหน่งนายช่างอำนวยการแบบแผน
- พ.ศ. ๒๔๙๐ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เป็นข้าราชการพลเรือนสามัญชั้นพิเศษ และดำรงตำแหน่งนายช่างใหญ่กรมชลประทาน
- พ.ศ. ๒๔๙๑ ทำหน้าที่รักษาการในตำแหน่งอธิบดีกรมชลประทานอีกตำแหน่งหนึ่ง
- พ.ศ. ๒๔๙๒ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมชลประทาน
- พ.ศ. ๒๔๙๘ ได้รับเงินเดือนชั้นพิเศษ อันดับ ๓ ชั้น ๑,๔๐๐ บาท ซึ่งเป็น อัตราเงินเดือนชั้นปลัดกระทรวงเป็นกรณีพิเศษสำหรับอธิบดี
- พ.ศ. ๒๔๙๙ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นรัฐมนตรี (วันที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๔๙๙ ถึงวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๐) และยังคงเป็นอธิบดีกรมชลประทาน
- พ.ศ. ๒๕๐๗ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ (วันที่ ๙ กันยายน ๒๕๐๗ จนสิ้นสมัยเมื่อวันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๑๒) และยังคงเป็นอธิบดีกรมชลประทาน
- พ.ศ. ๒๕๐๘ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (วันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๐๘ ถึงวันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๑๐) อีกตำแหน่งหนึ่ง
- พ.ศ. ๒๕๐๙ พ้นจากตำแหน่งอธิบดีกรมชลประทาน เหตุสูงอายุ ยังดำรงตำแหน่ง

รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ อยู่ต่อไปจนถึงสิ้นสมัย

พ.ศ. ๒๕๑๒ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติอีกเมื่อวันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๑๒ และยังคงดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการอยู่จนถึงแก่อนิจกรรม เมื่อวันที่ ๑๓ เมษายน ๒๕๑๒

เครื่องราชอิสริยาภรณ์

- ๒๔๘๓ ตรีตาภรณ์มงกุฎไทย
- ๒๔๘๕ ตรีตาภรณ์ช้างเผือก
- ๒๔๙๒ ทวีติยาภรณ์มงกุฎไทย
- ๒๔๙๓ เหรียญบรมราชาภิเษก กาไหล่ทอง ภ.ป.ร.
- ๒๔๙๔ ทวีติยาภรณ์ช้างเผือก
- ๒๔๙๕ ตติยจุลจอมเกล้า
 ประถมาภรณ์มงกุฎไทย
- ๒๔๙๗ ประถมาภรณ์ช้างเผือก
 ทุติยจุลจอมเกล้า
- ๒๔๙๘ เหรียญรัตนาภรณ์ ภ.ป.ร. ชั้นที่ ๓ มหาวชิรมงกุฎ
 เหรียญ จักรพรรดิมาลา
- ๒๕๐๐ มหาปรมาภรณ์ช้างเผือก
- ๒๕๐๕ ทุติยจุลจอมเกล้าวิเศษ
- ๒๕๐๗ เหรียญดุษฎีมาลา เข็มศิลปวิทยา
- ๒๕๐๙ สายสะพายจากประเทศออสเตรีย
(The Silver Grand with Sash for Merit to the Republic of Austria)

หน้าที่ราชการพิเศษ

- พ.ศ. ๒๕๕๑ เป็นกรรมการองค์การอาหารและเกษตรแห่งชาติ ก็ได้รับเลือกอีกในปี พ.ศ. ๒๕๕๕)
- พ.ศ. ๒๕๕๓ เป็นกรรมการสร้างและบูรณะทางหลวงทั่วราชอาณาจักร เป็นกรรมการพิจารณาแก้ปัญหาขัดแย้งเรื่องการจัดจองที่ดิน เป็นกรรมการพิจารณาเรื่องเกี่ยวกับที่ดิน เป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิของสภามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (อยู่ในตำแหน่งคราวละ ๒ ปี และได้รับเลือกอีกในปี พ.ศ. ๒๕๕๕, ๒๕๕๗, ๒๕๕๙, ๒๕๖๓, และ ๒๕๖๕)
- เป็นกรรมการประจำสาขาในสภาเศรษฐกิจแห่งชาติ ก็ได้รับแต่งตั้งอีกในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ และ ๒๕๕๙)
- พ.ศ. ๒๕๕๔ เป็นกรรมการพิจารณาดำเนินการเกี่ยวกับไฟฟ้าน้ำตกทั่วราชอาณาจักร เป็นกรรมการพิจารณาเกี่ยวกับการก่อสร้างเขื่อนแม่เจ้าพระยา โดยใช้เงินกู้จากธนาคารโลก (ได้รับการแต่งตั้งอีกในปี พ.ศ. ๒๕๕๕ และ ๒๕๕๗)
- เป็นกรรมการพิจารณาปรับปรุงแก้ไขการไฟฟ้าหลวงสามเสน และการประปากรุงเทพฯ
- เป็นประธานกรรมการใน คณะกรรมการสิทธิการชลประทาน และคลองระหว่างประเทศ
- เป็นกรรมการป้องกันข้าราชการ และคนงานละทิ้งหน้าที่และงานในยามสงคราม
- พ.ศ. ๒๕๕๕ เป็นกรรมการพิจารณาบูรณะอนุสรณ์ดอนเจดีย์ (ได้รับการแต่งตั้งอีกในปี พ.ศ. ๒๕๕๘)
- เป็นกรรมการไฟฟ้าและพลังงานแห่งประเทศไทย
- เป็นกรรมการองค์การอนามัยและทัศนศึกษา
- เป็นกรรมการจัดสรรที่ดินเพื่อประชาชน

- พ.ศ. ๒๔๙๖ เป็นกรรมการอำนวยการไฟฟ้ากรุงเทพฯ (จนถึง พ.ศ. ๒๕๐๑)
- พ.ศ. ๒๔๙๗ เป็นกรรมการโครงการปรับปรุงการปกครอง จังหวัดภาคใต้
เป็นกรรมการพิจารณาวางโครงการจัดงานฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ
เป็นกรรมการพิจารณาจัดระบบอาชีพของราษฎรให้เหมาะสม
กับพื้นที่
เป็นกรรมการองค์การพลังงานไฟฟ้าภาคใต้ และกรรมการองค์การ
พลังงานไฟฟ้าลิกไนท์
เป็นผู้ว่าการองค์การพลังงานไฟฟ้าภาคใต้
เป็นผู้ว่าการองค์การพลังงานไฟฟ้าลิกไนท์
เป็นกรรมการวางแผนผังการก่อสร้างบริเวณเกษตรกลางบางเขน
เป็นกรรมการพลังงานแห่งชาติ
- พ.ศ. ๒๔๙๘ เป็นกรรมการที่ปรึกษาฝ่ายวิชาการ บริษัท อุตสาหกรรมน้ำตาลแห่ง
ประเทศไทย
เป็นกรรมการอำนวยการไฟฟ้ากรุงเทพฯ
เป็นกรรมการปรับปรุงการคมนาคมสำหรับการป้องกันประเทศ
เป็นกรรมการกลางพัฒนาท้องถิ่น
เป็นกรรมการปรับปรุงไฟฟ้าจังหวัดพระนครและธนบุรี
- พ.ศ. ๒๔๙๙ เป็นรองประธาน ก.ศ.ว.
- พ.ศ. ๒๕๐๐ เป็นประธานกรรมการการไฟฟ้ายันฮี (จนถึง พ.ศ. ๒๕๐๗)
- พ.ศ. ๒๕๐๒ เป็นกรรมการสภาพพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ (จนถึงอนิจกรรม)
- พ.ศ. ๒๕๐๔ เป็นกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาวิศวกรรมศาสตร์ และ
อุตสาหกรรมวิจัย
เป็นกรรมการมูลนิธิอานันทมหิดล
- พ.ศ. ๒๕๐๘ เป็นกรรมการสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
เป็นกรรมการสภามหาวิทยาลัย

- พ.ศ. ๒๕๐๙ เป็นกรรมการองค์การอาหารและเกษตร กระทรวงเกษตรฯ
เป็นกรรมการองค์การอาหารสำเร็จรูป
- พ.ศ. ๒๕๑๐ เป็นรองประธานกรรมการพัฒนาการเกษตร ในเขตโครงการคัน
และคูน้ำ
เป็นรองประธานกรรมการพิจารณาแผนการบูรณะพระปรางค์วัด
อรุณราชวราราม
เป็นประธานกรรมการสำรวจความชำรุดพระปรางค์วัดอรุณราชวราราม
เป็นรองประธานกรรมการฉลองวันพระบรมราชสมภพครบ ๒๐๐ ปี
ของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
- พ.ศ. ๒๕๑๑ เป็นผู้แทนประเทศไทย ระดับรัฐมนตรี ในคณะกรรมการประสาน
งานทางหลวงแห่งเอเชีย
เป็นประธานกรรมการจำแนกประเภทที่ดิน
เป็นกรรมการตรวจวิทยานิพนธ์ของคณะกรรมการข้าราชการ
พลเรือน
เป็นประธานกรรมการบริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย
(จนถึงอนิจกรรม)
- พ.ศ. ๒๕๑๒ เป็นกรรมการบริหารสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ

งานพิเศษในประเทศ

- พ.ศ. ๒๕๙๙ เป็นกรรมการจัดการมูลนิธิเกษตรราธิการ
เป็นผู้ริเริ่ม และดำเนินการก่อตั้ง ตลอดจนเป็นกรรมการผู้จัดการ
บริษัทชลประทานซีเมนต์* จำกัด
- พ.ศ. ๒๕๐๑ เป็นกรรมการ การไฟฟ้านครหลวง (จนถึง พ ศ ๒๕๑๐)
- พ.ศ. ๒๕๐๒ เป็นกรรมการธนาคารเกษตร จำกัด
(เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๙ ธนาคารเกษตรเปลี่ยนชื่อเป็นธนาคารกรุงไทย)

เป็นที่ปรึกษาคณะกรรมการ การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค
(จนถึง พ.ศ. ๒๕๑๐)

- พ.ศ. ๒๕๐๓ เป็นประธานกรรมการ ชลประทานศึกษามูลนิธิ
- พ.ศ. ๒๕๐๔ เป็นประธานกรรมการสวัสดิการชลประทานมูลนิธิ
- พ.ศ. ๒๕๐๖ เป็นผู้ริเริ่มและดำเนินการก่อตั้งตลอดจนเป็นกรรมการผู้จัดการ
บริษัท ปุ๋ยเคมี จำกัด* (จนถึงอนิจกรรม)
- พ.ศ. ๒๕๐๘ เป็นผู้ริเริ่ม และดำเนินการก่อตั้ง ตลอดจนเป็นกรรมการผู้จัดการ
บริษัท อุตสาหกรรมเครื่องจักรกลไทย จำกัด* (จนถึงอนิจกรรม)
- พ.ศ. ๒๕๐๙ เป็นกรรมการ ธนาคารกรุงไทย จำกัด (จนถึงอนิจกรรม)
- พ.ศ. ๒๕๑๐ เป็นกรรมการ บริษัทคาเลเบรียน (ประเทศไทย) จำกัด
เป็นกรรมการ สภาอากาศไทย (จนถึงอนิจกรรม)
- พ.ศ. ๒๕๑๑ เป็นกรรมการ บริษัท รามาทาวเวอร์ จำกัด
เป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิมูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์
พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์
เป็นกรรมการกลาง พรรคสหประชาไทย

* โดยได้รับอนุมัติจากคณะรัฐมนตรี และรัฐบาลสนับสนุนด้วยการลงทุน

งานพิเศษต่างประเทศ

- พ.ศ. ๒๕๐๗ เป็นรองประธานคณะกรรมการวิชาการชลประทานและระบายน้ำ
ระหว่างประเทศโดยได้เลือกจากคณะรัฐมนตรีฝ่ายบริหาร ซึ่ง
ประกอบด้วยหัวหน้าคณะของประเทศต่าง ๆ ๕๔ ประเทศ
- พ.ศ. ๒๕๐๙ ได้รับเชิญจากธนาคารโลก ให้เป็นที่ปรึกษาในด้านวิศวกรรม
ชลประทาน และการเกษตร
- พ.ศ. ๒๕๑๐ ได้รับเชิญจากธนาคารพัฒนาเอเชีย ให้เป็นกรรมการวางแผน
นโยบายของธนาคารฯ

การร่วมประชุม และไปราชการต่างประเทศ

- ๒๑ พฤษภาคม ถึง
๑๗ กันยายน ๒๔๘๙ เป็นผู้แทนรัฐบาลไทยไปประชุมองค์การอาหารของโลก ณ สหรัฐอเมริกา และติดต่อ United States Bureau of Reclamation ขอฝากนายช่างไทยเข้าฝึกงาน โดยได้รับอนุมัติจากคณะรัฐมนตรี และรัฐบาลสนับสนุนด้วยการลงทุน
- ๒๓ พฤษภาคม ๒๔๙๐
ถึง ๑๘ เมษายน ๒๔๙๑ เป็นผู้ควบคุม นายช่างชลประทานจำนวน ๓๐ คน ไปสหรัฐอเมริกา และทำการติดต่อเพื่อทำข้อเสนอกู้เงินจากธนาคารโลกสร้างเขื่อนเจ้าพระยา
- ๑๘ สิงหาคม ถึง
๑๑ พฤศจิกายน ๒๔๙๓ ได้รับแต่งตั้งจากคณะรัฐมนตรี ให้เป็นผู้แทนทางเทคนิค ชลประทาน ดำเนินการเจรจาขอเงินจากธนาคารโลก สหรัฐอเมริกา เพื่อใช้ในการสร้างเขื่อนเจ้าพระยา และการไฟฟ้าน้ำตก กับไปช่วยในการอบรมช่าง ณ ประเทศปากีสถาน
- ๖ พฤษภาคม ถึง
๒๐ ตุลาคม ๒๔๙๔ ไปจัดซื้อบริษัทสำหรับโครงการเขื่อนเจ้าพระยาใน ยุโรป สหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น
- ๒๗ กรกฎาคม ๒๔๙๖ เป็นประธานคณะผู้แทนเข้าร่วมการประชุม ส่วนภูมิภาค ขององค์การอาหารและเกษตร แห่งสหประชาชาติ ที่เมือง Bangalore ประเทศอินเดีย ถึง สิงหาคม ๒๔๙๖
- ๑๕ ตุลาคม ถึง
ธันวาคม ๒๔๙๘ เป็นผู้แทนไทย ไปร่วมประชุมสมัชชาใหญ่ขององค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ ครั้งที่ ๘ ที่กรุงโรม
- มิถุนายน ๒๕๐๐ ธนาคาร Export-Import ที่สหรัฐอเมริกา เพื่อโครงการลิกไนท์ แม่เมาะ
- กันยายน ๒๕๐๐ ไปกู้เงินจากธนาคารโลกที่สหรัฐอเมริกา เพื่อใช้ในการสร้างเขื่อนภูมิพล
- ๒๑ สิงหาคม ๒๕๑๑
ถึง ๑ ตุลาคม ๒๕๑๑ ไปกู้เงินธนาคาร Export-Import ที่สหรัฐอเมริกา เพื่อก่อสร้างโรงไฟฟ้าบางกรวย โรงที่ ๑

๑๔ กรกฎาคม ถึง ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๐๒	เป็นหัวหน้าคณะร่วมกับข้าราชการกรมชลประทาน และ กรมอุตุนิยมวิทยาประชุมสัมมนาอุทกวิทยาครั้งที่ ๑ ศาลาล้านติธรรม กรุงเทพฯ
๒๒ พฤษภาคม ถึง ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๐๓	เป็นผู้แทนรัฐบาลไปประชุมคณะกรรมการ ชลประทานและระบายน้ำระหว่างประเทศ ครั้งที่ ๔ ณ กรุงแมดริด ประเทศสเปน และได้รับเชิญจาก ประเทศอินเดีย อียิปต์ และอิสราเอล ให้ดูงานด้านการ ชลประทาน และในการเดินทางครั้งนี้ได้ไปประเทศสห พันธรัฐเยอรมันตะวันตก และออสเตรีย เพื่อเจรจากู้เงิน ก่อสร้างโครงการไฟฟ้ากระบี่ด้วย
๖ กรกฎาคม ถึง ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๐๔	ได้รับเชิญจากรัฐบาลสาธารณรัฐจีนให้ดูงานด้าน การเกษตรที่ได้เห็น
๑๔ สิงหาคม ถึง ๒๐ กันยายน ๒๕๐๔	เป็นผู้แทนรัฐบาลไทยไปร่วมประชุม International Industrial Conference ณ เมืองซานฟรานซิสโก สหรัฐอเมริกา
๒๐ พฤศจิกายน ถึง ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๐๕	เป็นหัวหน้าคณะผู้แทนไทย ร่วมการประชุมส่วนภูมิภาค ว่าด้วยทรัพยากรแหล่งน้ำ สมัยที่ ๕ ศาลาล้านติธรรม กรุงเทพฯ
๑๕ มกราคม ถึง ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๖	ไปประเทศสหพันธรัฐเยอรมัน เพื่อพิจารณาประมวล เกี่ยวกับการจัดสร้างโรงงานทำปุ๋ยที่แม่เมาะ ลำปาง
๕ พฤษภาคม ถึง ๕ มิถุนายน ๒๕๐๖	เป็นผู้แทนรัฐบาลไปประชุมคณะกรรมการ ชลประทาน และระบายน้ำระหว่างประเทศ ครั้งที่ ๕ กรุงโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น
๒๖ ตุลาคม ถึง ๔ ธันวาคม ๒๕๐๗	ไปเจรจาขอกู้เงินธนาคารโลก ที่กรุงวอชิงตัน สหรัฐอเมริกา สำหรับการก่อสร้างโครงการแม่กลองใหญ่
๑ พฤษภาคม ถึง ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๐๘	ไปประชุมคณะรัฐมนตรีฝ่ายบริหารในฐานะ Vice President คณะกรรมการชลประทาน และ ระบายน้ำแห่งประเทศไทยครั้งที่ ๑๖ ณ กรุงเอเธนส์ ประเทศกรีซ

๒๔ พฤศจิกายน ถึง ๓๐ ธันวาคม ๒๕๐๘	ไปชี้แจง ทำความตกลงกับธนาคารโลกที่สหรัฐอเมริกา ในเรื่องเงินกู้ของโครงการแม่น้ำน่าน จังหวัดอุตรดิตถ์
๙ กรกฎาคม ถึง ๒๐ สิงหาคม ๒๕๐๙	ไปเจรจากับธนาคารโลกในด้านเทคนิค และในด้านให้ คำรับรองเกี่ยวกับการกู้เงินโครงการแม่น้ำน่าน จังหวัดอุตรดิตถ์
๙ ธันวาคม ๒๕๐๙ ถึง ๑๒ มกราคม ๒๕๑๐	เดินทางไปกรุงวอชิงตัน สหรัฐอเมริกา เพื่อรับตำแหน่ง ที่ปรึกษาธนาคารโลก
๑๙ เมษายน ถึง ๒๗ เมษายน ๒๕๑๐	ได้รับเชิญจากรัฐบาลอิหร่าน ให้ไปดูงานอุตสาหกรรม Petro-Chemical ที่ประเทศอิหร่าน
๕ พฤษภาคม ถึง ๗ มิถุนายน ๒๕๑๐	เดินทางไปประเทศสาธารณรัฐเกาหลี ในฐานะที่ปรึกษา ของธนาคารโลก เพื่อสำรวจโครงการเพาะปลูก ตลอดปีของสาธารณรัฐเกาหลี ซึ่งได้ยื่นขอเงินจาก ธนาคารโลกและได้เดินทางต่อไปกรุงวอชิงตัน สหรัฐ อเมริกา ในฐานะหัวหน้าคณะผู้แทนไทยในการประชุม (International Conference on Water for Peace.)
๒๐ มิถุนายน ถึง ๒๕ มิถุนายน ๒๕๑๐	เดินทางไปกรุงโรม ประเทศอิตาลี ในฐานะที่ปรึกษาของ ธนาคารโลก เพื่อเขียนรายงานร่วมกับองค์การอาหาร และเกษตรแห่งสหประชาชาติ โครงการเพาะปลูก ตลอดปีของประเทศสาธารณรัฐเกาหลี
๑๐ กรกฎาคม ถึง ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๑๐	เดินทางไปร่วมประชุมในคณะกรรมการวางแผน นโยบายของธนาคารพัฒนาเอเชีย ณ กรุงมนิลา ประเทศฟิลิปปินส์
๒๙ สิงหาคม ถึง ๔ กันยายน ๒๕๑๐	เดินทางไปกรุงเวียนนา ประเทศออสเตรีย เพื่อเจรจา ซื้อเครื่องจักร เครื่องมือ สำหรับโรงงานของบริษัท อุตสาหกรรมเครื่องจักรกลไทย จำกัด
๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๑๐ ถึง ๖ มกราคม ๒๕๑๑	เดินทางไปกรุงโรม ประเทศอิตาลี ในฐานะที่ปรึกษาของ ธนาคารโลก เพื่อเขียนรายงานร่วมกับองค์การอาหาร และเกษตรแห่งสหประชาชาติ โครงการของประเทศ สาธารณรัฐเกาหลี

- ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๑ – เดินทางไปกรุงมนิลา ประเทศฟิลิปปินส์ เพื่อร่วมประชุม
ถึง ๓ มีนาคม ๒๕๑๑ – ในคณะกรรมการวางแผนนโยบายของธนาคารพัฒนา
เอเชีย
- ๑๖-๑๘ ตุลาคม ๒๕๑๑ – เป็นหัวหน้าคณะผู้แทนไทยในการประชุมคณะกรรมการ
ประสานงานทางหลวงเอเชีย ครั้งที่ ๔ ศาลาล้านตึกระฟ้า
กรุงเทพฯ
- ๒ พฤศจิกายน ถึง – ได้รับเชิญจากรัฐบาลอิสราเอล ให้ไปดูงานการพัฒนา
๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๑๑ – ประเทศ

ข้อมูลจาก : หนังสือวันชาติ ๒๕๔๒
เรื่องประวัติหม่อมหลวงชาติ กัญญา
หน้า ๓๔-๔๒

ร่วมประชุมคณะกรรมการบริหารในฐานะรองประธานคณะกรรมการวิชาการชลประทานและระบายน้ำระหว่างประเทศ ครั้งที่ ๑๖ ณ กรุงเฮนส์ พฤษภาคม ๒๕๐๘

โล่ซึ่งคณะกรรมการวิชาการชลประทานและระบายน้ำระหว่างประเทศมอบให้เป็นที่ระลึกในฐานะรองประธาน ระหว่างปี ค.ศ. ๑๙๖๔-๑๙๖๗ และม.ล.ชชาติกัญ กำหนดจะเดินทางไปรับที่ประเทศเม็กซิโก ในเดือนเมษายน ๒๕๑๒ แต่ได้ล้มป่วยและถึงแก่อนิจกรรมในขณะที่การประชุมในประเทศเม็กซิโก กำลังดำเนินอยู่

ที่ประชุมได้ชื่นไว้อาลัย ๑ นาที

ม.ล.ชูชาติ กำภู พุศุกระจายเสียงที่สถานีวิทยุ V.O.A.
Washington D.C. เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๐

“...ที่ฉันพูดมานี้ ฉันไม่ได้เพื่อหรือโม้
แต่ฉันมีสักจิตยานปนของจริง ให้ท่านไปชมได้
ถ้าท่านมีโอกาไปชมความงามของภูมิประเทศ
อันเป็นที่รักของเรา หย่าลี้มเวะชมสมัถภาพ
โนวิชาช่างชลประทานของบรรพบุรุษของเราด้วย...”

ม.ล.ชชาติ กำภู

ประวัติการชลประทาน ของประเทศไทย

หมายเหตุบรรณาธิการ

บทความ “ประวัติการชลประทานของประเทศไทย” นี้ ถอดความจากคำบรรยายของ ม.ล.ชูชาติ กำภู ทางสถานีวิทยุกระจายแห่งประเทศไทย เมื่อ พ.ศ.๒๕๔๖ ตรงกับสมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ขณะที่ ม.ล.ชูชาติ ดำรงตำแหน่งนายช่างอำนวยการแบบแผน กรมชลประทาน นับเป็นบทความอันทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ สะท้อนให้เห็นถึงวิสัยทัศน์และความรอบรู้ด้านการชลประทานของ ม.ล.ชูชาติ กำภู อย่างเด่นชัด

ทั้งนี้ การถอดความจาก “คำบรรยาย” มาเป็น “บทความ” กระทำไว้ตั้งแต่ในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. ก่อนจะนำมาตีพิมพ์ในหนังสือ “๗๐ ปี ราชบัณฑิตวิद्याาลัย” ซึ่งราชบัณฑิตยสถาน จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกในโอกาสคล้ายวันสถาปนา ราชบัณฑิตยสถานครบ ๗๐ ปี วันที่ ๓๑ มีนาคม ๒๕๔๗ เมื่อคณะทำงานหนังสือที่ระลึก ๑๐๐ ปี ม.ล.ชูชาติ กำภู พิจารณานำมาตีพิมพ์อีกครั้ง จึงเห็นควรคงรูปภาษาไทยสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามไว้เหมือนเดิม เช่น คำว่า “ให้” เขียน “ให้”, “เป็น” เขียน “เปน”, “ทราบ” เขียน “ซาบ” ฯลฯ เพื่ออนุรักษ์ร่องรอยได้ศึกษาวิวัฒนาการของภาษาไทยอีกทางหนึ่งด้วย

สวัสดิ์ ท่านผู้ฟังที่เคารพ

คืนนี้ ฉันได้รับเงินจากกองการวิทยุกระจายเสียง ให้นำเรื่องน่ารู้ที่เกี่ยวกับงานของฉันมาเล่าสู่กันฟัง โฉนดของราชบัณฑิตสถาน คืนหนึ่งฉันไปกินข้าวที่บ้านเพื่อนพอดีได้ยินเสียงวิทยุ ซึ่งราชบัณฑิตผู้หนึ่งเป็นผู้พูด ขณะนั้นท่านผู้หนึ่งซึ่งหยุดอยู่ที่นั่น จะเป็นคนไหนก็จำไม่ได้ กล่าวขึ้นว่า **“ขึ้นชื่อว่าราชบัณฑิตแล้ว เปรตต้องไม่ทำเป็นเจ้าตำรา ฉันต้องปิดเครื่องรับวิทยุ”** ที่ท่านผู้นั้น กล่าวเช่นนี้ ท่านคงจะลืมไปว่า ฉันก็เป็นราชบัณฑิตหยุดด้วยคนหนึ่ง แต่ด้วยโยนิโสมนสิการ ฉันจะขอน้อมรับคำเตือนนี้ไว้เป็นการดีเพื่อก่อ ฉะนั้นในคืนนี้ จึงจะขอจดเอาตำรามาถกกัน แต่จะนำเอาประวัติการชลประทานมาเล่าให้ฟังแทน

เมื่อพูดถึงคำว่า **“ชลประทาน”** ฉันเชื่อว่าท่านผู้ฟังทุกคนคงซาบซึ้งว่าเปงานงานเกี่ยวกับน้ำ แต่ในเวลาเดียวกัน ฉันเข้าใจว่าเห็นจะมีน้อยคนที่จะรู้ซึ่งลงไปว่าชลประทานนั้นเกี่ยวกับน้ำอย่างไร นึก ๆ ขึ้นมาแล้วรู้สึกน่าเสียดาย เพราะการชลประทานนั้น หาวิชาใหม่ที่ไทยเพิ่งจะมารู้จักกันโนสมัยปัจจุบันนี้ และต้องไปร่ำเรียนมาจากต่างประเทศก็หาไม่ ตรงกันข้าม ไทยรู้จักการชลประทาน และใช้การชลประทานเพื่อประโยชน์แก่ประเทศชาติมาแล้วนาน

ในภาษาไทยไทย คำว่าการชลประทานของเราเดี๋ยวนี้ มีผู้บอกฉันว่า เขาเรียกว่าการเอาน้ำซวงเข้า และเนื่องด้วยบ้านเมืองเดิมของเราหยุดโนที่สูง ภูมิประเทศมีเขาสลับซับซ้อนกันเป็นทิว จะมีที่ราบก็แต่ตามชายฝั่งห้วย หรือลำน้ำที่ชันทั้งนั้น เช่นในถิ่นไทยงามของเราเดี๋ยวนี้ การเอาน้ำซวงเข้า จึงไม่ใช่เป็นของที่จะทำได้ง่าย หย่างซบมือเปิบ และการที่จะทดน้ำ ซึ่งไหลรินหยุดโนกันแม่น้ำให้สูงขึ้นมา เพียงพอที่จะชักเข้าไปหล่อเลี้ยงนาได้นั้น จำต้องใช้หลักวิชาที่วิทยาศาสตร์สมัยปัจจุบันไม่สามารถจะก้าวเลยไปได้จนบัดนี้

เราใช้ฝายเป็นเครื่องทดน้ำ และเราใช้เหมืองเป็นคลองชักน้ำ เข้าไปสู่พื้นดินที่เราทำการเพาะปลูก เราใช้พนังเป็นเครื่องกีดขวางป้องกันไม่ให้น้ำป่า เวลาฝนตกหนักไหลป่าเข้าไปท่วมนาและไร่ คำว่าเหมือง ฝายและพนัง เป็นคำที่เราใช้กันมาแต่เก่าก่อน การเลือกที่ตั้งฝาย การหาระดับวางแผนเหมืองให้น้ำไหลไปโดยธรรมชาติ จนเอือบเข้าไร่นาได้พอเหมาะพอดีนั้น ไทยทำได้เป็นหย่างดีที่สุด

ที่ฉันพูดมานี้ ฉันไม่ได้เพ้อหรือไม้ แต่ฉันมีสักขีพยาน เป็นของจริงให้ท่านไปชมได้ ถ้าท่านมีโอกาสไปชมความงามของภูมิประเทศ อันเป็นที่รักของเรา หย่าลิมแวะชมสมัถภาพโนวิชาช่างชลประทาน ของบรรพบุรุษของเราด้วย โฉนโอกาสนี้จะขอนำเรื่องเกี่ยวกับสถิติปัญญาความสามารถของไทยโนสมัยก่อน เกี่ยวกับเรื่องชลประทานมาให้

ท่านพึงสักสองสามตอน

ตอนที่หนึ่งก็คือเมื่อ พ.ศ. ๑๕๑ พระเจ้าชัยนารายณ์เสด็จไปล้างเมืองชัยนารายณ์ หรือเมืองเชียงรายขึ้น ต่อมาใน พ.ศ. ๑๖๒ ก็ได้ชิงขุดเหมืองไทยต่อจากแม่น้ำสาย เข้าไปเลี้ยงนาทางฝั่งซ้ายของลำแม่น้ำนั้น ให้ราษฎรทำนาได้สะดวก ทวีความมั่งคั่งสมบูรณ์ ให้แก่อาณาจักรแสนหลวงของเราตลอดมา หย่าลืมน่า พ.ศ. ๑๖๒ นั้นมาจนถึงบัดนี้ ก็ได้ ๒๓๒๔ ปีแล้ว

ลักขีพยานขึ้นที่สองที่น่าชม คือใน พ.ศ. ๑๘๒๐ ถึง ๑๘๓๐ ซึ่งเป็นสมัยเจ้าไทย ๓ องค์ ชงปกครองแคว้นแดนไทยกันองค์ละแคว้น ด้วยความสนธิเส่นหากลมเกลียวกันเป็นอย่างดี เจ้าไททั้งสามนี้ คือ พระร่วงแห่งนครสุโขทัย พระยาจำเมืองแห่งนครพะเยา และพระยาเมงราย แห่งนครเชียงราย ตรงนี้ทำไมฉันจึงใช้คำว่าสนธิเส่นหากลมเกลียวกันเป็นอย่างดี ก็เพราะว่าท่านทั้งสามนี้มีความสมัคสมานสามัคคีกัน เพื่อให้ไทยเป็นปึกแผ่น จนแม้แต่เมื่อพระร่วงซึ่งในพงสาวดารโยนกกล่าวว่า ไปมีจิตพิสมัยปฏิบัติพิภกับนางอ้วเชียงแสน เทวีของพระยาจำเมือง แล้วพระยาจำเมือง ก็ยังอภัยให้พระร่วง ตามคำแนะนำของพระยาเมงรายได้

ทั้งสามยังได้ตั้งพิธีกระทำลัจต่อกัน นะริมฝั่งแม่น้ำขุนฟู โดยกัลลัทรทั้งสามนั่งอิงกันตั้งลัจอธิธานร่วมน้ำมิตร แม่น้ำนั้นจึงแปลงชื่อเป็นแม่น้ำอิง มาจนตราบเท่าทุกวันนี้ นี่ฉันพูดออกนอกทางไปสักหน่อยแล้วขอประทานโทษ แต่ที่อดพูดขึ้นไม่ได้ ก็เพราะฉันปราบปลื้มตันตันใจ ในความรักไทย ในความหวังที่จะไม่ให้ไทยทำลายไทย ด้วยกันของกัลลัทรไทยทั้งสามองค์นี้ฉันล้นอก จึงต้องระบายออกมาเสียที

ในสมัยนี้เอง พระยาเมงราย ต้องการที่จะขยายอาณาจักรไทยในแคว้นลานนาให้เจริญมั่นคงยิ่งขึ้น ได้ออกอุบายส่งขุนฟ้าไปเป็นไส้ศึกหยุในทริภุญชัย (ลำพูนเดี๋ยวนี้) อันเป็นเมืองของเชื้อวงศ์นางจามเทวี ซึ่งนักโบราณคดีว่ามีเค้าเป็นเชื้อวงศ์มอญ มีพระยายีบาเป็นเจ้าผู้ครองนครหยุ เมื่อขุนฟ้าแล้งทำให้ถูกใจแก่พระยายีบาแล้ว ก็เพทุบายให้พระยายีบาเกณฑ์ราษฎรมาทำงาน จนไม่เปนอันทำมาหากิน เกิดอดหาระอาใจแล้ว พระยาเมงรายก็ยกทัพมาตีเมืองทริภุญชัย แผ่อานาจักรไทยลงมาได้หย่างง่ายดาย

ในการเกณฑ์ราษฎรมาทำงานนั้น ขุนฟ้าใช้ให้ไปขุดเหมืองสบแดงต่อจากแม่น้ำปิง เหนือปากแม่น้ำแดงสักเล็กน้อย ลงมาในที่ราบฝั่งซ้ายของลำแม่น้ำ เป็นระยะทางยาวถึง ๓๔ ก.ม. แม้จุดประสงค์ของขุนฟ้าที่ออกอุบายให้ขุดเหมืองนี้ จะเป็นการกระทำเพื่อให้ราษฎรเสื่อมความนิยมในพระยายีบาก็ตาม แต่เหมืองนี้ก็หาเป็นเหมือง

ที่ไร้ค่าไม่ ตรงกันข้าม กลับเป็นเมืองที่ชักน้ำเข้าไปทำนาในทุ่งราบฝั่งซ้ายของนครเชียงใหม่ได้ ก่อให้เกิดความสมบูรณ์ตลอดมาจนถึงสมัยปัจจุบันนี้ ไนการขุดคลองหลวงนี้ ขุนฟ้าเปนมมนตรีที่มีสติปัญญาความสามาถมาก เพราะไปทำการให้แก่ชาติของตน จนได้รับประโยชน์ทั้งไนทางการเมืองและทางเสถกิจ

เมื่อครั้งฉันพูดว่า หลักวิชาการไนการทำเหมืองฝาย ไนสมัยโบราณของเรานั้น เป็นหลักวิชาการที่วิทยาศาสตร์สมัยนี้ไม่สามารถจะก้าวเลยไปได้ ข้อพิสูจน์คือบัดนี้ กรมชลประทานได้ทำการชลประทานโครงการแม่แฝกขึ้นแล้ว ฝายลูกปัจจุบันนั้นก็ตั้ง ใหญ่ใกล้เคียงกับฝายขุนฟ้า เพราะไม่มีที่ใดจะดีไปกว่า ส่วนเหมืองแม่แฝกอันเป็นเหมือง ปัจจุบัน ก็เดินไปตามแนวที่เกือบจะเรียกได้ว่าซ้อนทับแนวเหมืองขุนฟ้า เหมืองเก่าและ เหมืองใหม่นี้ทอดพันกันไปมาตลอดทาง เพียงแต่เหมืองเก่าอีก ๘ ก.ม. เป็น ๔๒ ก.ม.

ทั้งนี้ ก็น่าชื่นชมเหมือนกัน เพราะเราเป็นคนข้างหลัง ก็จำต้องทำให้งอกเงย ขึ้นไปอีกเท่าที่จะทำได้ ท่านเห็นหรือยังว่าหลักวิชาการสมัยใหม่นั้น ทำอะไรกับหลัก วิชาการชลประทานของไทยแต่โบราณมาไม่ได้ ฉันไม่เคยมีโอกาสขึ้นเรือบินผ่านไป ตามแนวเหมืองนี้ แต่ยังฝันอยู่เสมอว่า ถ้ามีโอกาสแล้ว ทัศนะที่เหมืองขุนฟ้าและเหมือง แม่แฝกของกรมชลประทาน กอดพันกันไปเป็นทางตั้ง ๓๔ ก.ม. นั้น จะทำให้ฉันซึ่ง เป็นช่างไทยปลาบปลื้มยินดีสักเท่าใด เชื่อว่าฉันคงหาคำพูดมาพรรณานไม่ได้

ลิลปะแห่งการชวงน้ำเข้าไร่นาด้วยเหมืองฝายนี้ ไทโยไนถิ่นไทยงามยังสืบต่อกันมา และนำมาใช้ทอดน้ำให้พืชได้ตลอดมาจนถึงทุกวันนี้

คราวนี้มีปัญหาว่า ทำไมเราชาวทุ่งกลางจึงมาลืมหืมหมดแล้ว ทั้งนี้ก็เพราะ ว่า ธรรมชาติเป็นปัจจัยทำให้เราลืมหืม กล่าวคือเมื่อเราไทยส่วนหนึ่ง ซึ่งเป็นไทยกลาง ยก ลงมาทางใต้ สูทุ่งราบภาคกลางของเราแล้ว ก็มาพบว่าทุ่งนี้ดีหนักหนา มีเขตแดนกว้าง ใหญ่เป็นที่ราบลุ่มตลอดไป มีแม่น้ำถึง ๔ สาย ไหลมารวมกันที่ปากน้ำโพ น้ำจากแม่น้ำ ทั้ง ๔ สายนั้น จะต้องเอิบอาบขึ้นบ้านตลิ่งเข้าไปให้ใช้ในการทำนาได้ทุกปี ความ จำเป็นที่จะทำเหมืองฝายก็หมดไป

หย่างที่จะทำการชลประทานกันบ้าง ก็เพียงแต่จะขุดคลองทูลดลิ่งริมแม่น้ำ ซึ่งมีระดับค่อนข้างสูงเสีย แล้วน้ำก็อาดไหลเข้าไปสู่ข้างโน้ๆ ได้ ไนสมัยอยุธยา ลำ คลองที่ขุดขึ้นเพื่อชักน้ำเข้าไปใช้เช่นนี้ เราเรียกว่า “บาง” เช่น บางแก้ว บางพระครู บางยี่หุด บางคนที่ เหล่านี้เป็นต้น

นอกจากคลองที่ขุดตัดทุ่งเข้าไปและเรียกว่า “บาง” ต่างๆ นั้นแล้ว ไน แผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ก็ยังมีคลองที่ขุดขึ้นเป็นแบบเหมืองชลประทาน

ห้วยรายหนึ่ง ปากคลองออกจากแม่น้ำลพบุรี ได้ที่ตั้งเมืองเก่าเล็กน้อย ริงขนานกับลำแม่น้ำไปในทุ่งฝั่งซ้าย เป็นระยะทางยาวเกือบ ๓๐ ก.ม. ในขณะที่คลองนี้ตื้นเขินขึ้นเกือบจะแลไม่เห็นห้วยแล้ว แต่เมื่อกรมชลประทานได้ทำการสำรวจระดับแผ่นดินหย่างละเอียดแล้ว ก็ยังพอจะเห็นเค้าของแนวคลองนี้ห้วยได้หย่างค่อนข้างชัด ไนลักษณะเป็นร่องน้ำตื้นๆ แต่ยาวมาก

ทำไมฉันที่กักเอาร่องน้ำนี้ว่าเป็นคลองชลประทานที่ขุดขึ้น ก็เพราะฉันเคยพบแผนที่เมืองลพบุรี ที่ฝรั่งเศสในสมัยนั้นทำขึ้นไว้ ไนแผนที่นั้นแสดงคลองนี้ว่าเป็น La Canal d' Irrigation pour la Riviere ถ้าจะแปลกันว่าเป็นคลองชลประทานสำหรับการทำนา

ต่อมา ไนสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ไนรัชกาลต่าง ๆ ก็ได้ขุดคลองขึ้นอีกหลายสาย เป็นคลองที่แล่นผ่านทุ่งตะวันตกและทุ่งตะวันออก จากแม่น้ำนี้ไปแม่น้ำโน้น เพื่อใช้เป็นทางคมนาคมส่วนหนึ่ง และเพื่อชักน้ำเข้าไปให้ทุ่งข้างโน จะได้บุกเบิกเป็นไร่นาสาลี ทำมาหากินกันออกไปได้อีก อีกส่วนหนึ่ง หย่างไรก็ดี ถ้าฝนตกต้องตามฤดูกาล และมีจำนวนสม่าเสมอได้แล้ว น้ำทำก็จะเอิบอาบขึ้นมาจนบ่าทุ่ง ให้เราทำการเพาะปลูกได้โดยไม่มีปัญหา

แต่ธรรมชาติก็เป็นธรรมชาติ ฝนฟ้าปีหนึ่ง ๆ ย่อมไม่เหมือนกัน บางปีน้ำก็น้อย บางปีน้ำก็พอดี แต่บางปีก็มากเกินไป ฉะนั้นถ้าปีใดฝนฟ้าไม่มีพอเหมาะพอดี ปีนั้นเราก็ได้รับความเสียหาย เมื่อเรามีพลเมืองมากขึ้น และเราต้องทำการติดต่อค้าขายกับประเทศอื่น เราก็จำต้องมีสินค้าไปแลกเปลี่ยนกับเขา ให้ได้จำนวนสม่าเสมอกับสินค้าที่เราต้องการจะนำมาใช้สอย คราวใดถ้าฝนแล้งหรือน้ำท่วม พืชผลที่เราได้เกิดขาดแคลนแล้ว สถานะทางเสถียรของเราก็ย่อมได้รับผลกระทบกะเทือนเป็นธรรมดา

ด้วยเหตุนี้ เพื่อจะพยุงพืชที่เพาะหว่านลงไปให้ได้ผลสม่าเสมอ และเพื่อส่งเสริมให้ขยายพื้นที่ทำกินออกไปอีก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยะมหาราช จึงทรงฟื้นฟูหลักวิชาการชลประทานขึ้นใหม่ โดยจัดตั้งกรมชลประทานขึ้นเมื่อ พ.ศ.๒๔๔๕ และทำการสำรวจพื้นที่ภูมิประเทศในบริเวณทุ่งราบภาคกลางนี้ เพื่อจัดวางโครงการ ส่วนไนทางก่อสร้างนั้น เมื่อทำไปได้เพียงเล็กน้อยก็ต้องหยุดชงักด้วยการเงินขาดแคลน แต่แล้วก็โดยที่เกิดฝนแล้ง ข้าวยากหมากแพงขึ้นอีก พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงดำเนินตามนโยบายของสมเด็จพระบรมชนกนาถ รื้อฟื้นกรมชลประทานขึ้นมาทำกันหย่างจริงจัง เมื่อ พ.ศ.๒๔๕๖ ได้ล้างเขื่อนพระราม ๖ ขึ้นที่แม่น้ำป่าสัก ส่งน้ำให้แก่ทุ่งรังสิตและทุ่งเชียงราก คลองด่าน จนจดทะเล ทำให้ทุ่งนี้ทำนาได้ผลสม่าเสมอเป็นเนื้อที่ถึง ๒,๐๐๐,๐๐๐ ไร่

นโยบายการส่งเสริมการชลประทานได้ดำเนินเรื่อย ๆ ตลอดมา จนถึง พ.ศ. ๒๔๗๕ พื้นที่พายโนขอบเขตการชลประทานที่ใช้งานได้จึงเพิ่มขึ้นเป็น ๒,๓๐๐,๐๐๐ ไร่ แต่ตั้งแต่ พ.ศ. นี้ขึ้นมา รัฐบาลก็ยังเร่งการชลประทานขึ้นเป็นพิเศษอีก กะทำให้พื้นที่ที่อยู่ในเขตชลประทานนับนี้ ได้ขยายออกไปในภาคพายัพ ภาคอีสานและภาคบูรพา โดยในภาคกลางเองก็ได้เร่งรัดห้วย จำนวนที่ดินในเขตการชลประทานจึงถึงทวีขึ้นถึง ๗,๖๐๐,๐๐๐ ไร่แล้ว และจะต้องเพิ่มพูนขึ้นอีกอย่างรวดเร็วโดยไม่มีปัญหา

ทำไมรัฐบาลจึงเร่งขยายการชลประทานเล่า ก็เพราะว่าประโยชน์นอกเหนือจากการให้น้ำแก่พืช ซึ่งเป็นตัวชลประทานแท้ๆ แล้ว น้ำที่ซักเข้าไปยังอาตจะใช้ในการอุปโภค บริโภค และการอุตสาหกรรมได้ ทั้งคลองที่ขุดขึ้นก็ยังใช้ในการคมนาคมได้อีกทางหนึ่งด้วย ส่วนการขุดคลองและการสร้างพนังหรือทำทำนบปิดคลองตามริมแม่น้ำ ก็เป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยป้องกันอุทกภัย ประโยชน์ที่เราได้จากการชลประทานเป็นส่วนเพิ่มเติมมีมาก เช่นนี้ ฉะนั้นจึงขอวิงวอนว่า เราควนจะช่วยกันส่งเสริมและควนจะช่วยกันใช้สิ่งก่อสร้างเพื่อการชลประทาน ซึ่งในภาษาทางวิทยาศาสตร์เรียกว่า “อาคารชลประทาน” ให้ได้ประโยชน์ จนคุ้มค่าที่รัฐบาลได้ลงทุนให้แก่เราลงไปอย่างมากมานั้น

อันการที่จะใช้น้ำจากการชลประทาน ให้ได้ประโยชน์จนเต็มที่ตั้งกล่าวนั้นก็คือ เราจะต้องยุติการบำเพ็ญตนเป็นชาวสวนแต่เพียงอย่างเดียว หรือเป็นชาวนากันอย่างเดียวกันเสียที เพราะเมื่อท่านมาเกิดในสมัยปัจจุบัน ที่โลกนี้เขาต้องมีชีวิตอย่างหยุดติกันดี ไม่ใช่อย่างผิดต้องเหลือองแล้ว ท่านก็ต้องหยุดติกันดีให้เหมือนเขาด้วย มิฉะนั้นเขาก็จะดูถูกได้ การที่จะหยุดติกันดีให้ได้นี้ ไม่ใช่การงอมืองอเท้า เพราะถ้าทำเช่นนี้ก็กลับจะต้องอดตาย และถ้าจะทำแต่เพียงนาหย่างเดียว หรือสวนหย่างเดียว ก็จะหารายได้มาให้เพียงพอไม่ได้อีกเหมือนกัน

ไม่เชื่อก็ลองนึกดู ในขณะที่ท่านนั่งฟังฉันพูดหยุดติกันดีนี้ได้ ทำไมถึงเป็นเช่นนั้น ก็เพราะว่านอกจากอาหารที่จะกินเข้าไปแล้ว เรายังต้องการเสื้อผ้า หยูกยาและภาชนะใช้สอยอื่นๆ ที่จำเป็นแก่ชีวิต ให้หยุดติในระดับที่มีวัฒนธรรมเหมือนชาวโลกทั้งหลายที่เจริญด้วย สิ่งเหล่านี้ผลิตขึ้นมาโดยการกลิ้งกัม แล้วมาเป็นการอุตสาหกรรม และในที่สุดก็เป็นการพานิชกัม ถ้าเราทำแต่กลิ้งกัมหย่างเดียว อีก ๒ หย่างเราอาศัยมือคนอื่นเขา ก็เหมือนกับว่าเราอาศัยจมูกคนอื่นหายใจ ท่านนึกหรือว่า หัวพุงหัวมันเขาจะให้เรากิน เราต้องทำของเราเองทุกหย่าง เราต้องเป็นคนขยันทำงานไม่ว่าหนักหรือเบา ต้องเป็นคนรักงาน คนทำงานนั้นคือคนมีเกียรติไม่ต้องพึ่งใคร

ดังนั้น ผลที่ได้จึงจะเป็นของเราเองโดยแท้ เมื่อหวานพีชและจะหวังผลแล้ว ท่านต้องทำทั้งการกลิ้ง การอุสาหกรรมไนครอบครัว และการพานิชย์ที่จะมีมาเกี่ยวข้องกับชีวิตของท่านให้เต็มที่ เราจะได้หยุดติทินดี ให้เหมาะสมกับสถานะการณ์ของโลกในปัจจุบันได้ โปรดอย่าลืมว่า ถ้าจะให้ฝนตกทั่วฟ้าแล้ว จะต้องทำการชลประทาน และเมื่อมีการชลประทานแล้ว ชลประทานจะอำนวยความสะดวกให้มีอุดม เพื่อประโยชน์ป้อนวัตถุและอาหารให้แก่อุตสาหกรรมและพานิชย์ ให้สมกับที่ชาติไทยเป็นชาติกสิกรรม ไม่ใช่กลิ้งเท่านั้น

เราจะได้เป็นไทยที่รักไทย เป็นไทยที่ทนุถนอมไทย เช่นพระร่วง พระยาจำเมืองและพระยาเมงรายแห่งไทยทั้ง ๓ แคว้น ครั้งโบราณนั้น แล้วไทยจะได้รวมไทยเป็นไทยแก่ตัวและเจริญวิธนาอื่นๆ ขึ้นไปตลอดชั่วลูกหลาน จนกว่าไทยจะประสบเป็นชาติมหาอำนาจต่อไปในภายหน้า เทอน.

สวัสดิ์

ม.ล. ชูชาติ กำภู

ថង គេ'ង គេ'ង គេ'ង គេ'ង គេ'ង គេ'ង
 ថង គេ'ង គេ'ង គេ'ង គេ'ង គេ'ង គេ'ង
 គេ'ង គេ'ង គេ'ង គេ'ង គេ'ង គេ'ង គេ'ង
 គេ'ង គេ'ង គេ'ង គេ'ង គេ'ង គេ'ង គេ'ង
 គេ'ង គេ'ង គេ'ង គេ'ង គេ'ង គេ'ង គេ'ង
 គេ'ង គេ'ង គេ'ង គេ'ង គេ'ង គេ'ង គេ'ង

សុខភាព ល្អ

គំរូ ទី ១ ជំនួយ គុណ
 ខ្ញុំ ខ្ញុំ ខ្ញុំ ខ្ញុំ ខ្ញុំ ខ្ញុំ ខ្ញុំ ខ្ញុំ
 ខ្ញុំ ខ្ញុំ ខ្ញុំ ខ្ញុំ ខ្ញុំ ខ្ញុំ ខ្ញុំ ខ្ញុំ
 ខ្ញុំ ខ្ញុំ ខ្ញុំ ខ្ញុំ ខ្ញុំ ខ្ញុំ ខ្ញុំ ខ្ញុំ
ខ្ញុំ ខ្ញុំ ខ្ញុំ ខ្ញុំ ខ្ញុំ ខ្ញុំ ខ្ញុំ ខ្ញុំ
 ខ្ញុំ ខ្ញុំ ខ្ញុំ ខ្ញុំ ខ្ញុំ ខ្ញុំ ខ្ញុំ ខ្ញុំ
 ខ្ញុំ ខ្ញុំ ខ្ញុំ ខ្ញុំ ខ្ញុំ ខ្ញុំ ខ្ញុំ ខ្ញុំ
 ខ្ញុំ ខ្ញុំ ខ្ញុំ ខ្ញុំ ខ្ញុំ ខ្ញុំ ខ្ញុំ ខ្ញុំ
ខ្ញុំ ខ្ញុំ ខ្ញុំ ខ្ញុំ ខ្ញុំ ខ្ញុំ ខ្ញុំ ខ្ញុំ

សុខភាព ល្អ

นายเสวตร เปี่ยมพงศ์สานต์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง ผู้แทนรัฐบาลไทย
นายยูจิน อาร์ แบล็ค ประธานธนาคารโลก
ม.ล.ชูชาติ กำภู อธิบดีกรมชลประทาน ผู้แทนการไฟฟ้าอันธานี
ลงนามในสัญญากู้เงินจากธนาคารโลก

ลงนามในสัญญากับผู้แทนบริษัท Brown & Root S.A. and Utah International, Inc.
ผู้รับเหมาก่อสร้างเขื่อนภูมิพล เมื่อ ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๐๑

หมายเหตุบรรณาธิการ

เป็นที่ประจักษ์ชัดว่า ม.ล.ชูชาติ กำภู ไม่เพียงสร้างสรรค์ผลงานเพื่อพัฒนาประเทศชาติอย่างอเนกอนันต์ ทว่า ยังสร้างบุคลากรที่มีคุณภาพให้สังคมไทยมากมาย ในวาระครบรอบ ๑๐๐ ปีแห่งชาตกาล ม.ล.ชูชาติ กำภู คณะกรรมการจัดทำหนังสือ **“ศรัทธาแห่งชีวิต ม.ล. ชูชาติ กำภู”** ได้รับข้อเขียนอันทรงคุณค่า จากท่านจุลนภ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา องคมนตรี และท่านสวัสดี วัฒนายากร อดีตอธิบดีกรมชลประทาน และองคมนตรี ซึ่งทั้งสองท่านเคยเป็นทั้งลูกศิษย์ของ **“ครูชูชาติ”** และเป็นผู้ได้บังคับบัญชาของ **“อธิบดีชูชาติ”**

ข้อเขียนเรื่อง **“มูทิตาจิต แต่...ม.ล.ชูชาติ กำภู”** โดยท่านองคมนตรี จุลนภ และ **“หากไม่มี ม.ล.ชูชาติ กำภู”** โดยท่านองคมนตรีสวัสดี รวมถึงข้อเขียนพิเศษจาก คุณคารวี กำภู ณ อยุธยา บุตรบุญธรรมของม.ล.ชูชาติ ที่ส่งตรงจากสหรัฐอเมริกา เพื่อรำลึกถึง **“คุณพ่อ”** ผู้เป็นที่รักยิ่งของบุตรชาย และเหล่าชลกรทั้งมวล นับเป็น **“บทความพิเศษ”** อันทรงคุณค่าที่คณะกรรมการฯ ภูมิใจที่จะนำเสนอ

มุกิตาจิต แต่...ม.ล.ชูชาติ กำภู

จุลนภ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา

องคมนตรี

ผมรู้จักชื่อท่าน ม.ล.ชูชาติ กำภู มาตั้งแต่ยังเรียนอยู่ ม.๖ ที่โรงเรียนวัดเทพศิรินทร์ เพราะว่าทางขึ้นชั้นสองของตึกแมนนฤมิตร มีรายชื่อผู้ได้รับทุนเล่าเรียนหลวงไปเรียนต่อต่างประเทศ หนึ่งในรายชื่อนั้นคือ ม.ล.ชูชาติ กำภู สาเหตุที่จำได้เพราะว่าจะต้องเห็นรายชื่อทุกครั้งที่ได้ขึ้น-ลง ไปห้องเรียนตั้งแต่ตอนเช้าขึ้นไปเรียน กลางวันลงมารับประทานอาหารเสร็จแล้วขึ้นไปเรียน ตอนเย็นเลิกเรียนกลับบ้าน เวลาผ่านไปหลายสิบปีแล้วได้ทราบว่าขณะนี้รายชื่อนี้ก็ยังอยู่ที่เดิม

ม.ล.ชูชาติ กำภู เป็นผู้บังคับบัญชาคนแรกของผม ตอนนั้นท่านเป็นอธิบดีกรมชลประทาน เมื่อผมเรียนจบวิศวกรรมเครื่องกลจากจุฬาฯ ก็เข้าทำงานที่กรมชลประทานในแผนกฤษฎางานแรกที่ปฏิบัติคือการขุดบ่อก่อสร้างเพื่อสร้างเขื่อนเจ้าพระยา ท่านอธิบดีจะไม่ลงมาสอนว่าควรจะทำอย่างไร ท่านให้เราหาวิธีเอาเองตั้งนั้นก่อนเราจะทำอะไรต้องคิดให้รอบคอบถึงผลได้ผลเสีย วิธีนี้ทำให้ทุกคนทำงานแต่จะงานสำเร็จได้เป็นอย่างดี

แต่แล้ววันหนึ่งเราก็ได้รับบทเรียนแรก กล่าวคือหลังจากขุดบ่อก่อสร้างเขื่อนลึกลงไปประมาณ ๕ เมตร ดินเข้าขึ้นมาทรุดไม่เจอ เพราะกลางคืนมีฝนตกหนัก น้ำในบริเวณนั้นไหลลงมาในบ่อนี้หมด รถขุดจมอยู่ใต้น้ำทั้งคัน ก็เลยรีบกลับกรุงเทพฯ โดยทางรถไฟ รายงานท่านทันที (สมัยก่อนไม่มีเครื่องมือสื่อสารที่รวดเร็วเหมือนปัจจุบัน) นึกว่าจะต้องโดนดูแล้ว ตรงกันข้ามท่านคงเข้าใจดีว่าไม่ใช่ความผิดของเรา ท่านเพียงแต่บอกว่า รีบไปซ่อมเครื่องยนต์และรถขุดเสียเพราะเราต้องรีบใช้งานโดยเร็ว เราก็ประมาณไปหน่อยขุดบ่อมาเป็นเดือนก็ไม่เห็นมีอะไร ที่จริงควรจะนำรถขุดขึ้นมาไว้ข้างบน แต่ไม่ได้ทำเพราะเสียเวลามาก นี่คือนิทรรศการครั้งแรก ระหว่างนั้นก็พยายามหาความรู้ว่าทำไมต้องสร้างเขื่อนเจ้าพระยา ท่านผู้รู้ก็เล่าให้ฟังว่า เมื่อตอนสงครามโลกใหม่ๆ ฝ่ายอังกฤษเรียกค่าปฏิกรรมสงคราม เป็นข้าวหลายแสนตัน ประเทศไทยไม่มีพอจะส่งให้ ทั้งๆ ที่ขณะนั้นมีพลเมืองแค่ ๑๖ ล้านคน ข้าวยังไม่ค่อยพอกินภายในประเทศเลย

อุโมงค์คั่นน้ำ (และระบายน้ำล้น) ของเขื่อนภูมิพล

ม.ล.ชูชาติ กำภู ได้ริเริ่มสร้างโครงการชลประทานขนาดใหญ่ขึ้นมา เรียกว่า โครงการเจ้าพระยาใหญ่ ซึ่งถ้าเสร็จแล้วจะมีระบบชลประทานครอบคลุมถึง ๕ ล้านไร่ในภาคกลาง มีข้าวพอกินพอใช้และพอส่งออก การสร้างเขื่อนเจ้าพระยาและประตูน้ำนั้น วัสดุก่อสร้าง เช่น หิน ก็ระเบิดจากภูเขา (เขาแก้ว) ซึ่งห่างจาก จังหวัดชัยนาทไม่กี่กิโลเมตร ทรายก่อสร้างก็ขุดขึ้นมาจากแม่น้ำเจ้าพระยา คงซื้อแต่ปูนซีเมนต์และเหล็กข้ออ้อยเท่านั้น ขณะที่กำลังสร้างเขื่อนอยู่ ปูนซีเมนต์เกิดขาดตลาด ต้องสั่งปูนซีเมนต์มาจากต่างประเทศ (จำได้ว่าจากไต้หวัน) การลำเลียงปูนขึ้นไปเหนือเขื่อนได้รับความร่วมมือจากกองทัพเรือ โดยใส่เรือท้องแบนนำไปส่งให้ นี่เป็นจุดที่ท่านเริ่มคิดว่าเราจำเป็นต้องสร้างโรงปูนซีเมนต์ของเราเอง เพื่อนำมาใช้สร้างเขื่อน แต่ขณะนั้นผมเองก็ยังไม่ทราบว่าท่านจะสร้างอะไรอีก ภายหลังจึงได้ทราบว่า ท่านมีแผนการที่จะสร้างเขื่อนพลังน้ำ (เขื่อนภูมิพล) ซึ่งการเทพูนซีเมนต์ต้องเทติดต่อกันตลอด ๒๔ ชั่วโมงจนแล้วเสร็จซึ่งใช้คอนกรีตกว่าล้านลูกบาศก์เมตร

ขอย้อนกลับมาถึงงานของรถชุดที่เคยทำอยู่สักเล็กน้อย ตอนเริ่มงานโครงการเจ้าพระยาใหญ่ กรมชลประทานมีรถชุดดินอยู่ ๑๕ คันซึ่งเก่ามาก บางคันเดินด้วยเครื่องจักรไอน้ำใช้ฟันเป็นเชื้อเพลิงและการเคลื่อนรถชุด เดินหน้าหรือถอยหลัง ใช้เดินบนรางโดยวางไม้หมอนก่อนแบบเดียวกับรถไฟ ในโครงการนี้ ท่านอธิบดี ม.ล.ชูชาติ ได้สั่งซื้อรถชุดมาอีกสองร้อยกว่าคันเพื่อมาขุดคลองส่งน้ำ เล็กบ้างใหญ่บ้าง ครอบคลุม

ขบวนรถบรรทุกปูนซีเมนต์จากตากลิ ไปสร้างเขื่อนภูมิพล

พื้นที่กว่า ๕ ล้านไร่ มีคลองส่งน้ำที่น่าจะกล่าวคือ คลองชัยนาท-ป่าสัก (คลองอนุสาวนันทร์ ตั้งชื่อตามอาจารย์ฟู อนุสาวนันทร์ อดีตนางช่างใหญ่ ฝ่ายบำรุงรักษาผู้รับผิดชอบงานนี้) คลองนี้ใหญ่และยาวที่สุดในประเทศไทย เพราะปากคลองกว้างเฉลี่ยถึง ๘๐ เมตร ยาว ๑๓๒ กิโลเมตร ปากคลองเริ่มจาก อ.มโนรมย์ จ.ชัยนาท ผ่าน จ.ลพบุรี จนถึงแม่น้ำป่าสักที่ อ.ท่าหลวง จ.สระบุรี ขุดอยู่ ๔ ปีเศษจึงเสร็จ คลองนี้ ตัดเป็นเส้นตรงตลอดถ้าขึ้นดูบนเครื่องบินจะเห็นอย่างชัดเจน ท่านอธิบดี ม.ล.ชูชาติเรียกคลองนี้เป็นภาษาอังกฤษว่า MAN MADE RIVER

นอกจากการลี้ยงรถขุดดินซึ่งใช้เงินกู้จากธนาคารโลกมาใช้แล้ว ก็ยังมีการลี้ยงรถแทรกเตอร์แบบต่างๆ นับ ๑๐๐ คัน เพื่อมาทำถนนบนคันคลองและทางลำเลียงชั่วคราว เพื่อให้เกษตรกรส่งผลิตผลออกไปสู่ตลาด และใช้รถขุดคุ้ยน้ำซึ่งลากโดยรถแทรกเตอร์ ในโครงการคันและคุ้ยน้ำ (กว้างไม่เกิน ๑ เมตร) อีกด้วย

นอกจากนี้ ยังได้สั่งเครื่องมือโรงงาน หลายแบบเป็นจำนวนมาก มาใช้ในการผลิตเครื่องกว้านบานระบาย อะไหล่รถขุด รถแทรกเตอร์ และเครื่องจักรกลอื่นๆ อีกหลายชนิดไว้ใช้เอง ก่อนหน้านี้ต้องสั่งเครื่องกว้านบานระบายของเขื่อนเจ้าพระยาจากบริษัท กู๊ป และบริษัทดอร์ทมน ประเทศเยอรมันนี่ ซึ่งระยะหลังนี้กรมได้ผลิตขึ้นใช้เอง เช่น ในโครงการเขื่อนวชิราลงกรณ์ โครงการเขื่อนก้วลม เป็นต้น ทำให้ประหยัดงบประมาณของแผ่นดินได้เป็นจำนวนมาก

ผลประโยชน์ที่ได้รับของการชลประทานในลุ่มน้ำเจ้าพระยาทำให้เพิ่มผลผลิตข้าวได้เป็นจำนวนมาก ปัจจุบันนี้มีประชากรกว่า ๖๐ ล้านคน ก็ยังสามารถส่งข้าวออกได้ปีละมากกว่า ๗ ล้านตัน ทำรายได้เข้าประเทศเป็นจำนวนมาก เมื่อปรับปรุงการชลประทานในภาคกลางแล้ว ก็ได้เริ่มสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดเล็กในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำได้ว่าอ่างเก็บน้ำแห่งแรกอยู่ จ.สุรินทร์ ชื่อว่าอ่างเก็บน้ำสุวรรณภักษ์ (ตั้งชื่อตามนามสกุลของนายช่างที่ควบคุมการก่อสร้างอ่างและเสียชีวิตลงในขณะปฏิบัติหน้าที่) ความจุประมาณ ๑ ล้าน ลบ.เมตร อ่างขนาดนี้เริ่มสร้างตั้งแต่ปี ๒๔๙๔ ถึงปี ๒๕๐๒ มีประมาณ ๑๒๐ อ่าง ในขณะเดียวกันได้ทำการสำรวจโครงการเขื่อนขนาดใหญ่ เช่น โครงการลำปาว โครงการลำพระเพลิง ฯลฯ เพื่อทำการก่อสร้างต่อไป

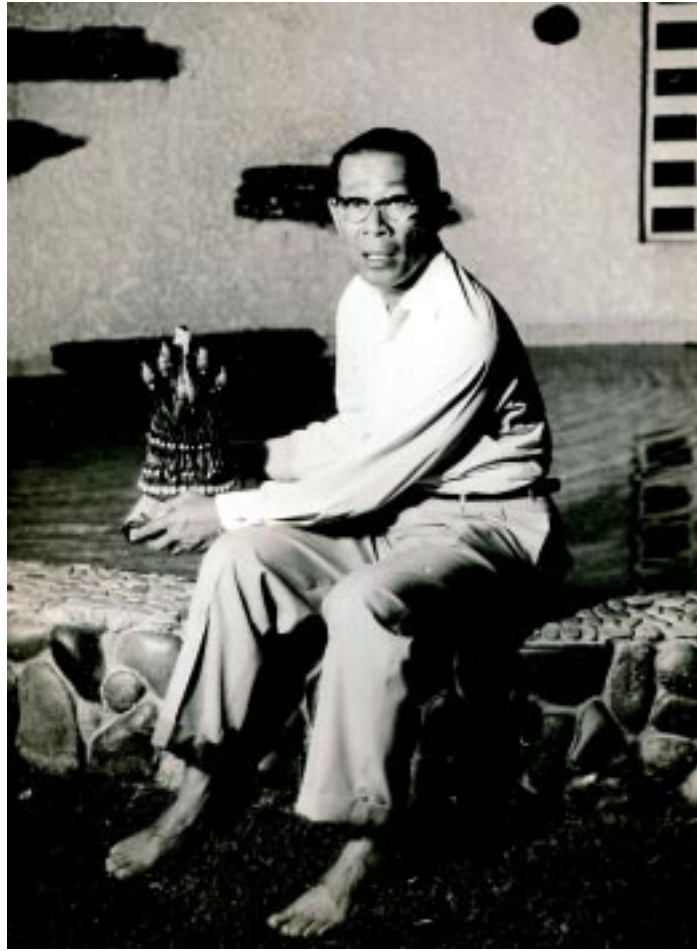
เมื่อสร้างเขื่อนเจ้าพระยาซึ่งเป็นเขื่อนระบายน้ำเสร็จแล้ว ท่านอธิบดีก็ได้วางแผนสร้างเขื่อนเก็บกักน้ำ โครงการสร้างเขื่อนยันฮีจึงได้เกิดขึ้น เขื่อนนี้สามารถเก็บกักน้ำได้กว่าหมื่นล้าน ลบ.เมตร และสามารถติดตั้งเครื่องกำเนิดไฟฟ้าใช้พลังน้ำได้หลายแสนกิโลวัตต์ นับว่าเป็นเขื่อนพลังน้ำแห่งแรกในประเทศไทยที่สร้างโดยกรมชลประทานและได้รับพระราชทานชื่อว่า **“เขื่อนภูมิพล”** ต่อมาได้สร้างเขื่อนแบบเอนกประสงค์นี้ขึ้นอีก ๑ แห่ง ซึ่งได้รับพระราชทานชื่อว่า เขื่อนสิริกิติ์ สามารถเก็บกักน้ำได้เกือบหนึ่งหมื่นล้าน ลบ.เมตร เขื่อนทั้งสองนี้ภายหลังได้มอบให้การไฟฟ้าฝ่ายผลิต ซึ่งเพิ่งก่อตั้งเสร็จรับไปดำเนินการต่อไป (เครื่องกำเนิดไฟฟ้าได้รับการติดตั้งโดยการไฟฟ้าฝ่ายผลิต) รวมทั้งสายส่งไฟฟ้าแรงสูงจากเขื่อนภูมิพลลงมาถึงสถานีย่อยต่างๆ ทำให้แก้ไขวิกฤตการณ์การไฟฟ้าไม่เพียงพอได้ในระดับหนึ่ง ในระยะนี้มีไฟฟ้าใช้ไม่เพียงพอ เนื่องจากโรงไฟฟ้าขนาดใหญ่สองโรงของการไฟฟ้านครหลวง คือโรงไฟฟ้าวัดเลียบ (ใช้แก๊สเป็นเชื้อเพลิง) ได้ถูกระเบิดของฝ่ายสัมพันธมิตรในสงครามมหาเอเชียบูรพาทำลายเสียหายโดยสิ้นเชิง อีกโรงหนึ่งที่ถูกทำลายบางส่วน คือ โรงไฟฟ้าสามเสน ผลแห่งการทิ้งระเบิดครั้งนี้ ได้เลยลงมาทำลายโรงงานและอยู่ต่อเรือของกรมชลประทานเสียหายอีกด้วย อีกแห่งหนึ่งซึ่งเป็นการริเริ่มสร้างโดย ม.ล.ชูชาติ กำภู คือโรงไฟฟ้าใช้ถ่านลิกไนท์ที่แม่เมาะ จังหวัดลำปาง และจังหวัดกระบี่ ทั้งสองแห่งนี้ภายหลังได้โอนไปให้การไฟฟ้าฝ่ายผลิต เช่นเดียวกัน แต่ก็มีข้อเสียอยู่บ้าง เพราะว่ามีมลพิษมากพอสมควร ส่วนดีคือไม่ต้องเสียเงินตราต่างประเทศในการซื้อเชื้อเพลิง เช่นโรงไฟฟ้าที่ใช้น้ำมันเตา การเผาถ่านลิกไนท์เป็นเชื้อเพลิงได้ก่อให้เกิดขี้เถ้า (เถ้าลอย) เป็นจำนวนมาก เถ้าลอยนี้ภายหลังกรมชลประทานได้นำมาเป็นส่วนผลของการสร้างเขื่อนคลองท่าด่าน จ.นครนายก ทำให้ประหยัดค่าก่อสร้างไปมาก และมีความแข็งแรงเท่ากับเขื่อนคอนกรีตหรือเขื่อนดิน

มีอีกบางเรื่องทีอดจะกล่าวถึงมิได้คือ การมองการณ์ไกลของท่านอธิบดี ก็คือ สร้างโรงเรียนช่างชลประทานขึ้นเพื่อบรรเทาการขาดแคลนช่างด้านนี้ โรงเรียนนี้ ปัจจุบันได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นคณะหนึ่งในมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ อีกเรื่องหนึ่ง ท่านได้สร้างโรงพยาบาลชลประทานขึ้นเพื่อเป็นสวัสดิการแก่ข้าราชการและลูกจ้างของกรมชลประทานและประชาชนทั่วไป นอกจากนี้ท่านยังสร้างวัดชลประทานรังสฤษฎ์ สำหรับให้พวกเราและประชาชนได้ทำบุญ ทำกุศล เป็นที่พึ่งทางใจและปฏิบัติธรรมะได้อีกด้วย

ในโอกาสที่จะมีการฉลองครบรอบ ๑๐๐ ปี ม.ล.ชูชาติ กำภู ในวันที่ ๔ มกราคม ๒๕๔๙ นี้ มีการจัดทำหนังสือประวัติและผลงานของท่าน จึงเป็นการสมควรอย่างยิ่ง เนื่องจากท่านเป็นผู้ริเริ่มและทำคุณประโยชน์เป็นอันมากในการพัฒนาแห่งนี้ เพื่อการชลประทาน การเกษตร การไฟฟ้า ฯลฯ นับว่าท่านได้สร้างประโยชน์และทำความเจริญให้แก่ประเทศชาติในหลายด้าน ซึ่งบุคคลรุ่นหลังควรจะได้รับทราบ ยกย่อง และเป็นแบบอย่างต่อไป

หากไม่มี ม.ล.ชูชาติ กำภู

สวัสดิ์ วัฒนายากร*

องคมนตรี

อาจารย์ ม.ล.ชูชาติ กำภู ได้เดินทางไปกรุงวอชิงตันดี.ซี. ในเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๐๐ เพื่อกู้เงินธนาคารโลกมาสร้างเขื่อนยันฮี ผมได้นำคณะกรรมการสมาคมไทย ณ อเมริกาในพระบรมราชูปถัมภ์เข้าเยี่ยมคารวะและเชิญท่านไปบรรยายเรื่อง “โครงการเขื่อนยันฮี” ในการประชุมประจำปีของนักเรียนไทยในอเมริกา ซึ่งในปีนั้น ได้จัดขึ้นที่มหาวิทยาลัยวิสคอนซิน เมืองแมดิสัน นักเรียนไทยประมาณ ๖๐-๗๐ คน ที่ได้ไปร่วมประชุมได้ฟังการบรรยายเรื่องโครงการเขื่อนยันฮีโดย อาจารย์ ม.ล.ชูชาติ กำภู ได้ทราบถึงคุณประโยชน์มหาศาลที่โครงการอเนกประสงค์นี้จะเอื้ออำนวยให้กับพื้นที่ภาคกลางและประเทศไทยโดยรวม นอกจากนี้ อาจารย์ ม.ล.ชูชาติ กำภู ยังได้บรรยายถึงความเป็นมาและแผนการพัฒนาระบบชลประทานของประเทศไทย ซึ่งได้ดำเนินการมาอย่างเป็นขั้นเป็นตอน และโครงการต่างๆ อีกมากมายที่จะดำเนินการต่อไปในอนาคต พวกนักเรียนไทยที่ได้รับฟังรู้สึกตื่นเต้นและประทับใจในแนวความคิดและวิสัยทัศน์อันก้าวไกลของ อาจารย์ ม.ล.ชูชาติ กำภู และรู้สึกภาคภูมิใจ ที่เมืองไทยเรามีวิศวกรอัจฉริยะ นักคิดนักทำอย่าง ม.ล.ชูชาติ กำภู

ผมได้รับคำสั่งย้ายจากรองปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ให้มาดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมชลประทานอย่างกะทันหัน ไม่รู้เนื้อรู้ตัวมาก่อน เมื่อเดือนกรกฎาคม ๒๕๓๕ ความรู้สึกในขณะนั้นมีเพียงว่าได้กลับมาบ้านเก่าในตำแหน่งหน้าที่ที่มีความรับผิดชอบสูงยิ่ง รู้ตัวเองว่ามีข้อจำกัดในความรู้และประสบการณ์ด้านวิชาการ ชลประทานเพราะเป็นวิศวกรเครื่องกล ทำงานด้านช่างกลซึ่งเป็นด้านสนับสนุนมาตลอด ตั้งใจแต่เพียงว่าจะทำงานให้เต็มความสามารถ ยึดถือความซื่อสัตย์สุจริตเป็นที่ตั้ง หวังว่าคงจะปฏิบัติหน้าที่ให้ผ่านพ้นไปได้ด้วยดี โดยหารู้ไม่ว่าผมจะต้องเผชิญกับวิกฤติการณ์ภัยแล้งและอุทกภัยที่รุนแรงเป็นประวัติการณ์ของเมืองไทย โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคกลาง ทันทิที่ผมเข้ารับตำแหน่ง ผมได้รับรายงานจากวิศวกรว่าในเดือน

* อธิบดีกรมชลประทาน ตั้งแต่กรกฎาคม ๒๕๓๕ ถึง กันยายน ๒๕๓๗

มิถุนายน ๒๕๓๕ ที่ผ่านมา ปริมาณน้ำในเขื่อนภูมิพลกับเขื่อนสิริกิติ์ได้ลดลงต่ำสุดอย่างที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน พวกเราในกรมชลประทานเป็นกังวลกับเรื่องนี้มาก เพราะทราบดีว่าประชากรหลายสิบล้านคนในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง ภาคกลาง รวมทั้งกรุงเทพมหานคร รวม ๒๑ จังหวัด ในช่วงหน้าแล้ง ๗ เดือน พฤศจิกายน ถึง พฤษภาคม ต้องอาศัยน้ำทุกหยดจาก ๒ เขื่อนนี้ เพื่อใช้ในการทำนาปรัง ๕ ล้านไร่ การอุปโภค บริโภค การผลักดันน้ำเค็ม การเดินเรือ รวมทั้งการขับไล่ น้ำเสีย กรมชลประทาน จะพยายามวางแผนบริหารจัดการเก็บกักน้ำใน ๒ เขื่อนนี้ในต้นเดือนมกราคมของทุกปีให้ได้ ๗,๐๐๐ ล้านลูกบาศก์เมตร (หมายถึงปริมาณน้ำใช้งานได้ที่อยู่เหนือท่อส่งน้ำ) จึงจะพอใช้ในช่วงหน้าแล้ง การจะเก็บน้ำให้ได้จำนวนนี้หมายความว่าในปลายฤดูแล้งเราจะพยายามให้เหลือน้ำใช้งานได้ในเขื่อนภูมิพลและเขื่อนสิริกิติ์รวมกันอย่างน้อยประมาณ ๔,๐๐๐ ล้านลูกบาศก์เมตร หรือใกล้เคียง แต่ที่พวกเราตกใจก็เพราะในเดือนมิถุนายนน้ำใน ๒ เขื่อนเหลือเพียง ๒๓๙ ล้านลูกบาศก์เมตร เป็นสัญญาณอันตรายว่าถ้าหน้าฝนที่กำลังจะมาถึง หากเกิดฝนน้อย ภัยแล้งรุนแรงก็จะต้องเกิดขึ้น โชคดีเดือนกรกฎาคม ๒๕๓๕ ฝนมาตามปกติ น้ำใน ๒ เขื่อนเริ่มเพิ่มขึ้น ณ วันที่ ๑ มกราคม ๒๕๓๖ เราเก็บน้ำใน ๒ เขื่อนได้ ๕,๑๔๖ ล้านลูกบาศก์เมตร ซึ่งก็พอใช้ได้แต่อยู่ในเกณฑ์น้อย จึงได้มีการประกาศลดพื้นที่ปลูกข้าวนาปรังลง และเริ่มมาตรการประหยัดน้ำเพื่อให้เหมาะสมกับน้ำต้นทุน แต่การลดพื้นที่ปลูกข้าวนาปรังทำได้ยากเพราะเกษตรกรเคยชินกับการมีน้ำบริบูรณ์จากเขื่อนภูมิพลและเขื่อนสิริกิติ์ตลอดมาหลายสิบปี หน้าแล้งปี ๒๕๓๖ ผ่านพ้นไปได้

แต่ในปีต่อมาเดือนกรกฎาคม ๒๕๓๖ น้ำใน ๒ เขื่อนเหลือ ๑,๓๒๗ ล้านลูกบาศก์เมตร สัญญาณอันตรายได้เริ่มขึ้นอีกครั้ง เมื่อเดือนกรกฎาคมฝนทิ้งช่วงยาวนานไม่มีฝนตก น้ำที่น้อยอยู่แล้วยังต้องส่งไปช่วยการทำนาปีซึ่งกำลังเริ่มขึ้น ตามปกติเดือนกรกฎาคมเป็นอย่างช้า น้ำใน ๒ เขื่อนจะเริ่มเพิ่มขึ้นเพราะเข้าฤดูฝน แต่ปรากฏว่าปริมาณน้ำได้ลดลงต่อเนื่องแม้แต่ในเดือนสิงหาคม น้ำใน ๒ เขื่อนกลับลดลงอีกเหลือ ๙๘๘ ล้านลูกบาศก์เมตร ! เป็นสถิติที่น้อยที่สุดสำหรับเดือนนี้ ความหวังของเราเหลือเดือนกันยายนถึงตุลาคม เพียง ๒ เดือนว่าจะมีได้ฝนเข้าประเทศไทยบ้าง ปรากฏว่าไม่มีเลย พวกเราตระหนักดีว่าภัยแล้งใหญ่หลวงได้เกิดขึ้นแล้ว ณ วันที่ ๑ มกราคม ๒๕๓๗ ปริมาณน้ำใช้งานได้ในเขื่อนภูมิพลกับเขื่อนสิริกิติ์ที่เราต้องการใช้ตลอดหน้าแล้ง ๖,๐๐๐-๗,๐๐๐ ล้านลูกบาศก์เมตร รวมกันเหลือเพียง ๑,๓๘๙ ล้านลูกบาศก์เมตร กรมชลประทานได้รายงานให้รัฐบาลทราบถึงวิกฤติการณ์ ภัยแล้งใหญ่หลวงที่กำลังมาถึง และได้เสนอมาตรการประหยัดน้ำให้เป็นวาระแห่งชาติ ได้มีการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบถึงสถานการณ์วิกฤตและเน้น

มาตรการประหยัดน้ำในทุกรูปแบบ ขอให้เกษตรกรงดการทำนาปรังโดยสิ้นเชิง เพราะข้าวจะเสียหาย แต่ก็ไม่ได้ผลโดยเกษตรกรบางส่วนยืนยันว่าจะทำนาปรังเช่นเคย โดยจะขอเสี่ยงเอง หลายท่านที่เกี่ยวข้องกับการจัดสรรน้ำในช่วงนั้นคงยังจำได้ ได้มีการแย่งน้ำกันในหลายพื้นที่ นำส่งสารชวานาที่เสี่ยงลงทุนลงแรงปลูกข้าวนาปรัง ตั้งหน้าตั้งตาคอยน้ำที่ส่งมาในจำนวนเล็กน้อยเพื่อการอุปโภคบริโภคตามคลองชลประทาน แต่น้ำปลายคลองแห้งผากเพราะถูกทางต้นคลองสูบเอาไปใช้หมด การเดินเรือในแม่น้ำท่าจีนหยุดชะงักเพราะระดับน้ำที่ประตูน้ำทั้งหลายต่ำจนเรือผ่านไม่ได้ ถนนรังสิต□นครนายก และถนนหลายสายบนคันคลองชลประทานในจังหวัดปทุมธานี พังทลายเพราะน้ำในคลองแห้งขอดนานเกินไป น้ำเค็มได้รุกขึ้นไปถึงจุดที่สูบน้ำของการประปานครหลวงที่ตำบลลำแล จังหวัดปทุมธานี กรมชลประทานได้แก้ปัญหาโดยการผันน้ำจากลุ่มน้ำแม่กลองข้ามมายังลุ่มน้ำเจ้าพระยาเป็นครั้งแรก โดยผันน้ำผ่านคลองจรเข้สามพันมาลงแม่น้ำท่าจีนและสูบน้ำจากแม่น้ำท่าจีนเข้าคลองเจ้าเจ็ดบางยี่หนากับคลองพระพิมลมาลงแม่น้ำเจ้าพระยา เพื่อผลักดันน้ำเค็มที่กำลังรุกมาถึงสถานีสูบน้ำลำแลของการประปานครหลวง ท่านลองวาดภาพ ถ้าทำไม่สำเร็จ ความเค็มที่ลำแลเกินพิกัด การประปานครหลวงจะต้องหยุดสูบน้ำและต้องหยุดจ่ายน้ำประปาให้กับกรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียง อะไรจะเกิดขึ้น!

ในช่วงนั้นพวกเราชาวชลประทานแทบจะไม่ได้หลับได้นอน ต้องแบ่งสับปันส่วนน้ำอันน้อยนิดจาก ๒ เขื่อน ต่อสู้กับภัยแล้งเพื่อบรรเทาความเสียหายที่กำลังเกิดขึ้น ผมได้พูดกับเพื่อน ๆ ร่วมงานในชลประทานบ่อย ๆ ว่าลองวาดภาพว่าเราไม่มีเขื่อนภูมิพลกับเขื่อนสิริกิติ์ ประเทศไทยเราจะเป็นอย่างไร น้ำเค็มรุกขึ้นไปถึงชยันนาทเรือสวนไร่นาล่มสลาย น้ำประปาทุกจังหวัดในภาคกลางหยุดส่งน้ำ! แค่นี้ก็รู้สึกหนาว จะมีสักกี่คนที่ตระหนักว่าชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยใน ๒๑ จังหวัด ขึ้นอยู่กับเขื่อนภูมิพลและเขื่อนสิริกิติ์มากถึงเพียงนี้ ตั้งแต่เขื่อนภูมิพลสร้างเสร็จในปี ๒๕๐๗ และเขื่อนสิริกิติ์เสร็จในปี ๒๕๑๕ ประชาชนชาวไทยจำนวนหลายสิบล้านคนในพื้นที่ภาคกลางได้มีความสุขเกษมเปรมปรีกับการมีน้ำกินน้ำใช้อย่างสมบูรณ์ ในช่วง ๔๑ ปีของเขื่อนภูมิพล และ ๓๓ ปีของเขื่อนสิริกิติ์ ดินฟ้าอากาศของประเทศไทยก็แปรเปลี่ยนไปตามวัฏจักรของธรรมชาติ บางปีก็จะมีฝนมากเพราะได้ฝุ่นเข้าหลายลูก บางปีก็จะมีฝนแล้งเพราะได้ฝุ่นไม่เข้าเลยหรือเข้าน้อย ในปีน้ำมาก เขื่อนภูมิพลกับเขื่อนสิริกิติ์เก็บกักน้ำใช้งานได้รวมกัน ๑๘,๐๐๐ ล้านลูกบาศก์เมตร หน้าฝนปี ๒๕๓๘ ฝนมาเร็วและได้ฝุ่นเข้าเมืองไทยหลายลูก เชียงใหม่ เชียงราย ภาคเหนืออีสาน น้ำท่วมหลายครั้ง จังหวัดแพร่ สุโขทัย พิษณุโลก อุดรดิตถ์ น้ำท่วมย่อยยับเพราะแม่น้ำยมไม่มีเขื่อนเก็บกักน้ำ เดือนตุลาคม ปี ๒๕๓๘ เขื่อนภูมิพลเก็บน้ำไว้ได้หมดจนเกือบเต็ม

ส่วนเขื่อนสิริกิติ์สันตองระบายออกทาง Spillway ส่งผลให้น้ำท่วมภาคเหนือตอนล่าง และภาคกลางเป็นบริเวณกว้าง รวมทั้งกรุงเทพมหานครบางส่วน

หน้าฝนปี ๒๕๔๓ ๒๕๔๔ และ ๒๕๔๕ ฝนมากเขื่อนภูมิพล เขื่อนสิริกิติ์ เก็บน้ำไว้ได้หมดไม่เสียหาย ในปีนี้ ๒๕๔๘ เป็นปีน้ำมากอีกปีหนึ่ง ได้ฝุ่นถล่มเมืองจีน ญี่ปุ่น ได้หวั่น เสียหายมาก บ้านเราได้ฝุ่นเข้า ๓ ลูก เชียงใหม่ น้ำท่วม ๓ ครั้ง แม่ฮ่องสอน เชียงราย เสียหายมาก น้ำที่จะลงมาภาคกลาง เขื่อนภูมิพลและเขื่อนสิริกิติ์เก็บไว้ได้หมด ส่วนจังหวัดริมแม่น้ำยมไม่ต้องพูดถึงเพราะไม่มีเขื่อน ต้นเดือนตุลาคมมีปรมาจารย์ด้านโหราศาสตร์ออกมาทำนายว่ากรุงเทพฯ ปีนี้จะเกิดน้ำท่วมใหญ่หนักกว่าปี ๒๕๔๒ (ความจริงเป็นปี ๒๕๔๕) ส่งข่าวกันต่อ ๆ ทาง Internet จนเป็นข่าวในหนังสือพิมพ์บางฉบับ ผู้คนที่เชื่อบางกลุ่มเริ่มตกใจ โรงพยาบาลวิชัยยุทธได้นำกระสอบทรายมากั้นรอบบริเวณและจ้างพนักงานให้ซื้ออาหารแห้ง ข้าวสารมาสำรอง ซึ่งความจริงแล้วเขื่อนภูมิพลเก็บน้ำไว้เพียง ๗๔ เปอร์เซ็นต์ของความจุ ส่วนเขื่อนสิริกิติ์เก็บไว้ได้ ๙๐ เปอร์เซ็นต์ กรมชลประทานสามารถส่งน้ำในปริมาณที่เหมาะสมโดยไม่ให้ล้นตลิ่งพื้นที่ตอนล่าง ผมไม่โทษโหราจารย์ท่านนั้น เพราะตำราโหราศาสตร์คงประมวลมาจากสถิติเป็นร้อยๆ ปีที่ว่าน้ำจะท่วมใหญ่กรุงเทพฯ ปี ๒๕๔๘ นี้ นับว่าใกล้เคียง แต่ตำรานี้คงมีที่มาก่อนที่ ม.ล.ชูชาติ กำภู จะเกิด ถ้าไม่มี ม.ล.ชูชาติ กำภู และถ้าไม่มี ๒ เขื่อนนี้ น้ำมหาศาลกว่าหนึ่งหมื่นล้านลูกบาศก์เมตรที่ ๒ เขื่อนนี้เก็บกักไว้จะไหลลงมาท่วมบ้านท่วมเมืองภาคกลางครั้งแล้วครั้งเล่า ทุกครั้งน้ำจะล้นตลิ่งท่วมทุกจังหวัดในภาคเหนือตอนล่างและภาคกลางหนักยิ่งกว่าปี ๒๕๔๕ ที่มีการพายเรือกันที่ลานพระบรมรูปทรงม้า คำทำนายจะเป็นจริงไม่เฉพาะในปีี้แต่จะเกิดขึ้นทุก ๒-๓ ปี

สมัยที่ยังไม่มี ๒ เขื่อนนี้ ประชากรประเทศไทยมี ๑๐ กว่าล้านคน อาศัยฝนจากธรรมชาติ ข้าวเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญ ปัจจุบันเรามีพลเมืองเพิ่มขึ้นเกือบ ๗๐ ล้านคน เรายังสามารถส่งออกข้าวปีละหลายล้านตัน ประโยชน์ของเขื่อนภูมิพลและเขื่อนสิริกิติ์เพียง ๒ เขื่อนนี้ได้เอื้อประโยชน์เหลือคณานับให้กับประเทศไทย ทั้งนี้ยังไม่รวมผลประโยชน์ได้จากการผลิตกระแสไฟฟ้าโดยไม่มีค่าใช้จ่ายด้านเชื้อเพลิงเลยมาโดยตลอด มูลค่าที่ได้จากกระแสไฟฟ้าที่ ๒ เขื่อนนี้ผลิตได้ท่วมทันเกินค่าก่อสร้าง ๒ เขื่อนนี้หลายเท่าทวีคูณ ผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดที่ทำให้การก่อสร้าง ๒ เขื่อนนี้เกิดขึ้นได้ก็คือ ม.ล.ชูชาติ กำภู

ผลงานของ ม.ล.ชูชาติ กำภู มากมายมหาศาลจนแทบไม่น่าเชื่อว่าคนคนเดียวในชั่วชีวิตเดียวจะสามารถสร้างผลงานให้กับประเทศชาติได้ถึงเพียงนี้ ผมเล่าถึง

เหตุการณ์รุนแรงที่เกิดขึ้นในช่วงสั้น ๆ ๓ ปีเศษที่ผมดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมชลประทาน เฉพาะในส่วนที่ ๒ เชื่อนี้มีบทบาทมากที่สุด ผลงานด้านการชลประทานของประเทศไทยที่ ม.ล.ชูชาติ กำภู ได้สร้างไว้ได้มีบทบาทกับความเป็นอยู่และชีวิตประจำวันของคนไทยทั้งประเทศมากที่สุดที่จะพรรณนาได้ ผมพูดได้อย่างมั่นใจว่าผลงานของกรมชลประทานในช่วง ๓๖ ปีหลังจากการจากไปของ ม.ล.ชูชาติ กำภู ยังน้อยนิดเมื่อเปรียบเทียบกับที่ ม.ล.ชูชาติ กำภู ได้สร้างไว้ พวกเราชาวชลประทานถึงแม้ทุกคนจะได้ทุ่มเททำงานอย่างเต็มที่ที่สุดความสามารถให้กับการพัฒนาการชลประทานตลอดมา แต่ส่วนใหญ่แล้วเรายังอาศัยมรดกที่ อาจารย์ม.ล.ชูชาติ กำภู ทิ้งไว้ให้ระบบชลประทานกับพื้นที่รับน้ำชลประทานทั้งประเทศไทย ส่วนใหญ่เป็นผลงานของ ม.ล.ชูชาติ กำภู ทั้งสิ้น

หากไม่มี ม.ล.ชูชาติ กำภู เชื่อนภูมิพล เชื่อนสิริกิติ์ เชื่อนลำปาว ลำพระเพลิง เชื่อนแม่แตง เชื่อนแก่งกระจาน เชื่อนปราณบุรี อีกมากมายหลายสิบเขื่อนรวมทั้งโครงการขนาดใหญ่ เช่น เจ้าพระยา โครงการพิษณุโลก โครงการแม่กลอง ใหญ่กับอีกหลายสิบโครงการจะเกิดขึ้นหรือเมื่อใดไม่มีใครทราบ ทราบแต่ว่าโครงการขนาดใหญ่ที่จะเอื้อประโยชน์ให้กับเกษตรกรอย่างมหาศาลหลาย ๆ โครงการที่ ม.ล.ชูชาติ กำภู ได้ริเริ่มไว้ได้ถูกล้มเลิกไปหลังจากที่ท่านสิ้นไป หลายโครงการเหล่านี้จะไม่มีโอกาสเกิดขึ้นอีกเพราะพื้นที่ป่าที่จะต้องถูกน้ำท่วมเพราะสร้างเขื่อนซึ่งขวางกั้นกันน้ำหนา บัดนี้ได้ปล่อยให้ราษฎรบุกรุกเข้าไปทำกินจนกลายเป็นเมืองไปเสียแล้ว

ที่กล่าวถึงในที่นี้เป็นเพียงส่วนน้อย เมื่อเทียบกับผลงานทั้งหมดของ ม.ล.ชูชาติ กำภู ที่เกี่ยวกับการพัฒนาชลประทานของไทย นอกจากนี้ยังมีผลงานในด้านอื่น ๆ อีกมากมาย เช่น ในด้านอุตสาหกรรม การแพทย์ การทำนุบำรุงพระศาสนา และการศึกษา ซึ่งเป็นคุณประโยชน์เหลือคณานับแก่ประเทศไทย ผมจึงขอสรุปสั้น ๆ ว่า เป็นบุญของเมืองไทยเหลือเกินที่มีคนอย่างม.ล.ชูชาติ กำภู

สกีน้ำ กีฬาที่โปรดปราน
เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๘

**MEMORIAL FOR KHUN PHOA,
M.L. XUJATI KAMBHU**

JANUARY 4, 2006

During this momentous celebration of the 100th anniversary of birth date of my father, M.L. Xujati Kambhu, it is my privilege to prepare some personal comments in honor of Khun Phoa. He was the man larger than life in that his accomplishments were so many and of such significance for all Thai.

As a parent, he was my role model as I grew into manhood. His guidance and understanding, his encouragement and love, were always with me in making personal decisions about my career, my ethics and professional performance, and my personal life.

In reviewing Khun Phoa's lists of accomplishments, it became obvious that he was a man with a vision. He used his education and skills to give life to his visions. Under his leadership and technical expertise, with an understanding of financial and economic opportunities and political respect from the Thai government and international organization, he gained support for his projects.

He was a man in the right place at the right time, with exceptional foresight to see into the future and dream about where he wished Thailand to be in its position in Southeast Asia and the world. Those who worked with and for M.L.Xujati Kambhu held him in the highest regard.

Future leaders could benefit by studying his life and accomplishments and strive to emulate his strong leadership qualities: Formal education, curiosity, awareness of needs, exploration and understanding of technical requirements for projects, and determination to complete every assignment successfully so it would become beneficial for all. These skills will include attention to details, leadership qualities, sense of pride and honor, and personal integrity.

Khun Phoa, thank you for setting the highest of standards so that I as well as others could emulate and follow you with the dedication and strength in the manner that would make you proud.

Kawi Kambhu

๔ มกราคม “วันชูชาติ”
บิดาแห่งชลกร

บรรณานุกรม

๑. จาริน อັถละโยธิน. บทความ “ความทรงจำในอดีตที่ประทับใจต่ออาจารย์ ม.ล.ชูชาติ กำภู” ใน ชลกร ฉบับวันชูชาติ ๔ มกราคม ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร: สมาคมศิษย์เก่าวิศวกรรมชลประทาน ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๔๒
๒. โฉมศรี กำภู ณ อยุธยา,คุณหญิง. บทความ “ความทรงจำในอดีต” ใน ชลกร ฉบับวันชูชาติ ๔ มกราคม ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร: สมาคมศิษย์เก่าวิศวกรรมชลประทาน ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๔๒
๓. ม.ล.ชูชาติ กำภู. โอวาทเนื่องในโอกาสเปิดการศึกษาปลายภาคของโรงเรียนช่างชลประทาน ปีการศึกษา ๒๕๓๔ ใน ชลกรฉบับพิเศษ “๕๐ ปี โรงเรียนการชลประทาน ๔ มกราคม ๒๕๓๒”. กรุงเทพมหานคร : สมาคมศิษย์เก่าวิศวกรรมชลประทาน ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๓๑
๔. บุญชอบ กาญจนลักษณ์. บทความ “อุทกวิทยากับเขื่อนใหญ่” ใน วารสารอุทกวิทยา ๔๘ ปี. กรุงเทพมหานคร, ๒๕๓๘
๕. ดร.บุญรอด บิณฑลันต์. บทความ “๑๐๐ ปี หม่อมหลวงชูชาติ กำภู” เขียนขึ้นเพื่องานฉลอง ๑๐๐ ปี ม.ล.ชูชาติ กำภู, ๒๕๔๘
๖. ปราโมทย์ ไม้กลัดและคณะ . ๘๔ ปี ชลประทาน . กรุงเทพมหานคร : กรมชลประทาน, ๒๕๕๒
๗. ผู้แต่งหลายท่าน. หนังสือที่ระลึก ๖๐ ปี การสถาปนาคณะวิศวกรรมศาสตร์ และวิทยาลัยการชลประทาน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : คณะวิศวกรรมศาสตร์ ม.เกษตรศาสตร์, ๒๕๕๑
๘. ผู้แต่งหลายท่าน. ชลกรฉบับพิเศษ “๗๒ ปี อาจารย์อรุณ อินทपालิต” .กรุงเทพมหานคร : สมาคมศิษย์เก่าวิศวกรรมชลประทาน ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๑๒
๙. ผู้แต่งหลายท่าน. อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายอรุณ อินทपालิต ๑๖ ตุลาคม ๒๕๕๒. กรุงเทพมหานคร : สมาคมศิษย์เก่าวิศวกรรมชลประทาน ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๕๒
๑๐. (ไม่ระบุชื่อผู้เขียน). ที่ระลึกในการเสด็จพระราชดำเนินไปทรงประกอบพิธีเปิดเขื่อนภูมิพล ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๐๗. กรุงเทพมหานคร : กรมชลประทาน, ๒๕๐๗
๑๑. (ไม่ระบุชื่อผู้เขียน).ที่ระลึกงานทำบุญอายุครบ ๖๐ ปี ม.ล.ชูชาติ กำภู ๔ มกราคม ๒๕๐๙. กรุงเทพมหานคร: สมาคมศิษย์เก่าวิศวกรรมชลประทาน ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๐๙
๑๒. (ไม่ระบุชื่อผู้เขียน). ผลงานของ ม.ล.ชูชาติ กำภู. กรุงเทพมหานคร: กรมชลประทาน, ๒๕๑๒
๑๓. (ไม่ระบุชื่อผู้เขียน). อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ม.ล.ชูชาติ กำภู ๑๖ ธันวาคม ๒๕๑๒. กรุงเทพมหานคร: สมาคมศิษย์เก่าวิศวกรรมชลประทาน ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๑๒
๑๔. (ไม่ระบุชื่อผู้เขียน). ๑๐๐ ปี กรมชลประทาน ร้อยตำนาน พระบารมี ๑๓ มิถุนายน ๒๕๔๕. กรุงเทพมหานคร: กรมชลประทาน, ๒๕๔๕
๑๕. เสวต ดันพลีรัตน์. บทความ “วิศวกรผู้ยิ่งใหญ่ในรอบศตวรรษ” ใน ดงตาลสัมพันธ์ ๔๘. กรุงเทพมหานคร: สมาคมนิสิตเก่าวิศวกรรมศาสตร์ ม.เกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘
๑๖. สุเทพ ดิงศักดิ์ย์. บทความ “น้กอุทกวิทยาของประเทศไทย” เขียนขึ้นเพื่อเสนอในการประชุม Water Resources ขององค์การ ESCAP ณ กรุงเทพฯ พ.ศ.๒๕๒๗

เห็นบัวขาวพรายอยู่ในบึงใหญ่

ดอกใบบุปผชาติสะอาดตา

น้ำใสไหลกระเซ็นเห็นตัวปลา

ว่ายวนไปมาน่าเอ็นดู

หม่อมรินบินเวียนว่อน

ลอยร่อนดมกลิ่น กลิ่นเกสร

พวยเรื่อน้อยคล้อยเคลื่อนในสาคร

ค่อยพากรห่างไปในกลางน้ำ

บทเพลง บัวขาว
เป็นเพลงที่ ม.ล.ชูชาติ กำภู ร้องเป็นประจำ

คณะกรรมการมูลนิธิ ม.ล.ชูชาติ กำภู

๑. คุณหญิงโฉมศรี กำภู ณ อยุธยา	ประธาน
๒. คุณเล็ก จินดาสงวน	กรรมการ
๓. คุณปราโมทย์ ไม้กลัด	กรรมการ
๔. คุณโฉมฉาย ชัยสมบุรณ์	กรรมการ
๕. รศ.วุฒิชัย กปิลกาญจน์	กรรมการ
๖. คุณชลิต ดำรงค์ศักดิ์	กรรมการ
๗. คุณหญิงประจิตต์ กำภู ณ อยุธยา	กรรมการ
๘. คุณละอียด สายน้ำเขียว	กรรมการ
๙. คุณธีระ วงศ์สมุทร	กรรมการและற்றுญิก
๑๐. คุณเลอศักดิ์ ร้วตระกูลไพบูลย์	กรรมการและเลขานุการ

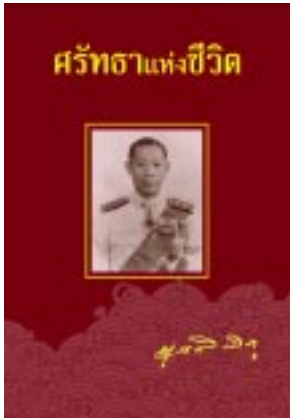

คณะทำงานจัดทำหนังสือและของที่ระลึก

๑๐๐ ปี ม.ล.ชูชาติ กำภู

คุณหญิงโฉมศรี กำภู ณ อยุธยา	ที่ปรึกษา
๑. คุณปราโมทย์ ไม้กลัด	ประธานคณะทำงาน
๒. คุณวสันต์ บุญเกิด	กรรมการ
๓. รศ.วุฒิชัย กปิลกาญจน์	กรรมการ
๔. รศ.ดร.เจษฎา แก้วกัลยา	กรรมการ
๕. คุณชลิต ดำรงค์ศักดิ์	กรรมการ
๖. คุณกุลรัตน์ ลั่งยัง	กรรมการ
๗. คุณเลอศักดิ์ ร้วตระกูลไพบูลย์	เลขานุการ
๘. คุณวัชระ เสือดี	ผู้ช่วยเลขานุการ
๙. คุณชัยยะ พิงโพธิ์สภ	ผู้ช่วยเลขานุการ
๑๐. คุณจักรประพันธ์ จันทรวงศ์	ผู้ช่วยเลขานุการ

ศรัทธาแห่งชีวิต
ม.ล.ชูชาติ กำภู

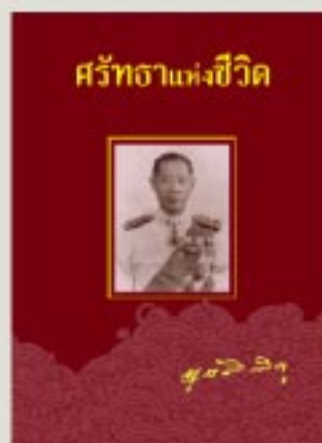
ISBN : 974-93871-0-4

ขอบคุณผู้ที่ให้สัมภาษณ์และผู้ที่ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์
ในการจัดทำหนังสือเล่มนี้ทุกท่าน

มูลนิธิ ม.ล.ชูชาติ กำภู และสมาคมศิษย์เก่าวิศวกรรมชลประทาน ในพระบรมราชูปถัมภ์
จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกในงานครบ ๑๐๐ ปี ชาตกาลม.ล.ชูชาติ กำภู วันที่ ๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๕

พิมพ์ครั้งที่ ๑ พุทธศักราช ๒๕๕๘ จำนวน ๕,๐๐๐ เล่ม

บรรณาธิการ	นายธีรภาพ โลหิตกุล
ผู้เรียบเรียง	นายสุเจน กรรพฤทธิ์
ประสานงาน	นายบุญชัย มงคลรัตนกร
พิมพ์ที่	บริษัท นูม คัลเลอร์ ไลน์ จำกัด
	โทร. ๐๒-๒๘๒-๑๕๗๕

“...ในการทำอะไรงាំងสิ้นในโลกนี้
ถ้าปราศจากแล้วซึ่งศรัทธา ก็ไม่ควรที่จะทำ
ถ้าปราศจากศรัทธา ข้าพเจ้าไม่ทำ...”

ตอนหนึ่งของโอวาท ม.ธ. รุชศักดิ์ คำชู อธิบดีกรมชลประทาน

“...ในการทำอะไรทั้งสิ้นในโลกนี้
ถ้าปราศจากแล้วซึ่งศรัทธา ก็ไม่ควรที่จะทำ
ถ้าปราศจากศรัทธา ข้าพเจ้าไม่ทำ...”

ตอนหนึ่งของโอวาท ม.๘. ๓๖๓ กัณฑ์ อธิษฐานขอพรประธาน

